

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK KÜLTÜRÜNDE RENKLER VE KARAHÜSEYİNLİ
KÖYÜ ÖRNEĞİ**

Sevilay Karataş

ZONGULDAK 2017

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK KÜLTÜRÜNDE RENKLER VE KARAHÜSEYİNLİ
KÖYÜ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Sevilay Karataş

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Canan Kuş Büyüктаş

Zonguldak 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezimin/Doktora Tezimin/Sansatta Yeterlik çalışmamın bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı taahhüt ederim.

30/05/2017

(İmza)

Sevilay KARATAŞ

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalında 155282114009 numaralı Sevilay Karataş'ın hazırladığı "Türk Kültüründe Renkler ve Karahüseyinli Köyü Örneği" konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/05/2017 Salı günü saat 09:00'da yapılmış, soruların soruların uzman cevapları sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/ONÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. Haşim ŞAHİN

Oye
Doç. Dr. Nuretin HATUNOĞLU

Oye
Yrd. Doç. Dr. Cennet KUŞ BOYÜKTAŞ (Danışman)

Oye _____

Oye _____

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

30/06/2017
Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	:BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:Türk Kültüründe Renkler ve Karahüseyinli Köyü Örneği
Tez Yazarı	:Sevilay Karataş
Tez Danışmanı	:Yrd. Doç. Dr. Canan Kuş Büyüктаş
Tez Türü, Yılı	:Yüksek Lisans Tezi, 2017
Sayfa Adedi	:203

Renk, ilk çağlardan günümüze kadar farklı düşünceleri aktarmak amacıyla sürekli kullanılan bir iletişim aracı olmuştur. Kaynaklar incelendiğinde Türk toplumunda renklerin hep bir anlam çerçevesinde yaşatıldığı görülmektedir. Türk kültürü gerçek kimliğini renklerle ortaya çıkarmıştır. O kadar ki mağara duvarlarıyla başlayan bu yolculuk sonrasında hakanların hâkimiyet sembolü, milletlerin bayraklarının renkleri, tıpta tedavi yöntemi, bireyleri inançlara bağlayan destekleyici bir unsur ve hatta Türklerin memleket sevdasını dindirmek için yer adı olmuştur. Renklerin toplumsal hayatımızdaki yeri o kadar önemlidir ki bunu kıyafetlerimizde, inançlarımızda, bayraklarımızda, isimlerimizde, atasözleri ve deyimlerimizde tarihten günümüze sürekli kullanırız.

Türk kültür tarihinde çok sayıda renk yer alırken aynı renk veya tonları için farklı isimlere gidilme gereği duyulmuştur (kırmızı, kızıl ve al gibi). Ancak zaman içerisinde aynı rengin farklı tonları için kullanılan bu isimler anlam kayması yaşayarak birbirlerinin yerine de kullanılmıştır. Birçok kültürün aksine Türkçede somutluk özelliği gösteren renklerin farklı anlamları mevcuttur. Tarih kitaplarında bütün bir şekilde işlenilmemiş ve dağınık şekillerde bulunan rengin bazen sevinç, uğur, mutluluk, aşk, sağlık, canlılık, huzur bazen de kötülük, hastalık, huzursuzluk, yas, ölüm, cenaze ve uğursuzluk gibi anlamlar ifade ettiği görülmektedir.

Bu çalışmada renklerin hayata yansımalarına yönelik yapılan alan çalışması, Bartın Karahüseyinli Köyü örnek teşkil edecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışmamız belli sınırlar dahilinde olduğundan Türk kültüründeki renklerin belli başlı olanları ve sahamızda ortak kullanılan renkler üzerinde yoğunlaşmıştır. Ak (beyaz), al (kırmızı, kızıl), kara (siyah), sarı, mavi, yeşil, gök, kır ve boz olmak üzere toplamda dokuz renk hakkında araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Son olarak yapılan araştırmada bir katılımcı için sevilen bir rengin başka bir katılımcı tarafından sevilmemesi, halk arasında renklerin –kız çocuğa pembe erkek çocuğa mavi- cinsiyetlere göre kalıplaşması, yaş gruplarına göre renklerin farklı anlamlar içermesi (18-30 yaş arasında gök renk mavi algılanırken 50 yaş ve üzerinde gök rengin yeşil algılanması gibi), bazı renklerin tüm katılımcılar için aynı durumu ifade etmesi (örneğin Türk bayrağındaki kırmızının rengini nereden aldığı sorusuna doksan katılımcının tamamının aziz şehitlerimizin kanından aldığı belirtilmesi) şeklinde sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Renk, İletişim Aracı, Toplum.

ABSTRACT

Institution : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of History
Title : Colors in Turkish Culture and Karahüseyinli Village Example
Author : Sevilay Karataş
Adviser : Asst. Prof. Dr. Canan Kuş Büyüktaş
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2017
Total Number of Pages : 203

The Color has been a means of communication that has been constantly used to convey various thoughts since the early ages. When the sources are examined, it is seen that the colors they are always kept in a frame of meaning. Turkish culture reveals its real identity with colors. So that, after the journey that started with the cave walls, it became the symbol of the dominance of the khans, the colors of the flags of the nations, the cure treatment method, a supportive element linking individuals to beliefs and even a place name to mollify Turks' love of country. The place of colors in our social life is so important that we use it constantly in our clothes, in our beliefs, in our flags, in our names, in proverbs and idioms, from the history through these days.

Whilst there are many colors in Turkish culture history, it has been required that different names should be used for the same color or shades (kırmızı, kızıl, al). However, these names, which are used for different shades of the same color over time, have used instead of each other by semantic shift. Contrary to many cultures, the colors, which show the concreteness feature in Turkish, has different meanings. It is seen that the color which is found in the history books in a totally unprocessed and scattered form, sometimes expresses meanings such as joy, luck, happiness, love, health, vitality, peace and sometimes evil, disease, restlessness, mourning, death, funeral and ominousness.

In this study, the field study for the reflection of the colors was carried out as an example of Bartın Karahüseyinli Village. Because of our work is within certain boundaries, focused on the main colors of Turkish culture and the common colors used in our field. Research findings of nine colors have been reached in total, including white, red, black, yellow, blue, green; sky, gray and grizzly.

In the last study the results showed up such as, the color that loved by one participant was not loved by another participant, the colors among the people were fixed to the pink for girls and the blue for boy, and the color was different according to the age groups (like the sky color is perceived blue between 18 and 30 and green between 50 and over) and some colors have the same status for all participants (for example, indicating where all ninety participants received from the blood of our saint martyrs, in the question of where the red flag of the Turkish flag is from).

Keywords: History, Color, Communication tool, Society

ÖNSÖZ

Renklerin Türk kültür tarihindeki yeri hakkında yapılan araştırmaları kendimize destek alarak başladığımız bu çalışmamızda başta ana kaynaklar olmak üzere araştırma eserlerinden de yararlanılmıştır. Çalışmamıza ilk olarak renkler hakkında bibliyografya hazırlayarak, ardından bulduğumuz kaynaklardaki bilgileri fişleyerek başlanmıştır.

Tezimizin amacı Bartın Karahüseyinli Köyündeki renklerin toplum yaşamına yansımalarını ortaya çıkarmak olmuştur. Bu konuyu ele aliş nedenimiz konuyla ilgili Bartın renk költürü hakkında yapılan ilk araştırma olması, Karahüseyinli Köyü'nü seçme sebeplerimiz ise bu köyün isminde renk geçmesi ve költürel ve günlük hayatta Türk költür izlerini aramaktır. Ayrıca şahsımın da bu köyden olduğumu belirtmek isterim.

Tezimiz bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında rengin ne olduğu, Türk költüründe rengin yeri ve Bartın-Karahüseyinli Köyü tarihçesinde değinmeye çalıştık. Çalışmamızın birinci bölümünde Eski Türklerden Anadolu'ya renklerin yerine değindik. Bu bölümde Türk költür tarihinde kullanımına rastladığımız renkleri teker teker ele alarak araştırdık ve renklerle ilgili bilgilerin yoğunluğundan dolayı bazı renklerde maddelendirmeye yöneldik. Tezimizin ikinci bölümünde ise hayatın geçiş aşamasında renklere yer verdik. Bu bağlamda Türk költüründeki inançlarda, kıyafetlerde, bayraklarda, atasözlerinde, deyimlerde ve isimlerde renklerin varlığını araştırıp ortaya koyduk. Üçüncü bölümümüzde ise saha çalışmamız olan Bartın-Karahüseyinli Köyü örneğine yer verdik. Yaş bağlamında üç gruba ayırdığımız ve her grubun otuz kişiden oluştuğu toplamda doksan kişiyle görüşülen mülakata katılan herkes Karahüseyinli Köyü sakinleri olup bizlere desteklerini esirgememiş ve sorulan her soruyu cevaplamaya çalışmışlardır.

Araştırmamın bütününde bilgi birikiminden yararlandığım ve desteğini hiç esirgemeyen farklı görüş ve yorumlarıyla bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Canan KUŞ BÜYÜKTAŞ'a, saha çalışmamız esnasında engin bilgi ve deneyimlerine başvurduğumuz Türk Dili ve Edeviyatı Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca Tarih

bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Seda ÖZMEN'e de teşekkürlerimi bildiririm. Bununla birlikte üzerimden maddi ve manevi desteklerini hiç eksik etmeyen dayım Erdal KARATAŞ'a, annem Latife AKTAŞ, babam Muammer AKTAŞ ve kardeşlerim Sezgin AKTAŞ ile Sema AKTAŞ'a ve son olarak Karahüseyinli Köyü'ndeki saha çalışması sırasında köyü birlikte gezerek bana adres göstermekte yardımcı olan ve her alanda beni destekleyen Esme KARATAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI.....	II
TEZ ONAY SAYFASI.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
GİRİŞ.....	1
1.ESKİ TÜRKLERDEN ANADOLU'YA RENKLERİN YERİ.....	17
1.1. Ak (Beyaz)	17
1.1.1. İdari ve Askeri Alanda Ak	18
1.1.2. Coğrafi Alanda Beyaz	22
1.1.3. İnanç Alanında Ak	23
1.1.4. Sosyal ve Günlük Hayatta Ak	26
1.1.5. Edebiyatta Ak	27
1.1.6. Mitolojide Ak	29
1.1.7. Diğer Alanlarda Ak	30
1.2. Kırmızı (Al-Kızıl)	30
1.2.1. İdari ve Askeri Alanda Kırmızı	32
1.2.2. İnanç Alanında Kırmızı	35
1.2.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Kırmızı.....	36
1.2.4. Edebiyatta Kırmızı	39
1.2.5. Mitolojide Kırmızı.....	40
1.3. Kara (Siyah)	41
1.3.1. İdari ve Askeri Alanda Kara.....	44
1.3.2. Coğrafi Alanda Kara	46
1.3.3. İnanç Alanında Kara.....	46
1.3.4. Sosyal ve Günlük Hayatta Kara	48
1.3.5. Edebiyatta Kara	52
1.3.6. Mitolojide Kara	53
1.4. Sarı	54
1.4.1. İdari ve Askeri Alanda Sarı	55
1.4.2. İnanç Alanında Sarı	56
1.4.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Sarı.....	57

1.4.4. Edebiyatta Sarı	58
1.4.5. Mitolojide Sarı.....	59
1.5. Mavi	59
1.5.1. İnanç Alanında Mavi	60
1.5.2. Sosyal ve Günlük Hayatta Mavi.....	61
1.5.3. Edebiyatta Mavi	61
1. 6. Yeşil	63
1.6.1. İdari ve Askeri Alanda Yeşil.....	64
1.6.2. İnanç Alanında Yeşil	65
1.6.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Yeşil.....	66
1.6.4. Edebiyatta Yeşil	67
1.7. Gök.....	67
1.7.1. İdari ve Askeri Alanda Gök	69
1.7.2. İnanç Alanında Gök	70
1.7.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Gök	72
1.7.4. Edebiyatta Gök.....	73
1.7.5. Mitolojide Gök	74
1.8. Kır	76
1.9. Boz	77
1.9.1. İdari ve Askeri Alanda Boz	77
1.9.2. İnanç Alanında Boz	78
1.9.3. Edebiyatta Boz	78
1.9.4. Mitolojide Boz.....	78
2.HAYATIN GEÇİŞ AŞAMASINDA RENKLER	81
2.1.İnançta Renk	81
2.2.Kıyafetlerde Renkler	85
2.3.Bayraklarda Renk.....	89
2.4.Atasözlerinde Renkler.....	95
2.5.Deyimlerde Renkler	97
2.6.İsimler ve Renkler	99
2.6.1.Kişi İsimleri.....	99
2.6.2.Yer İsimleri	103
2.6.3.Siyasi İsimler.....	106
3.RENKLERİN BARTIN KARAHÜSEYİNLİ KÖYÜNDEKİ YANSIMA VE ÖRNEKLERİ	109

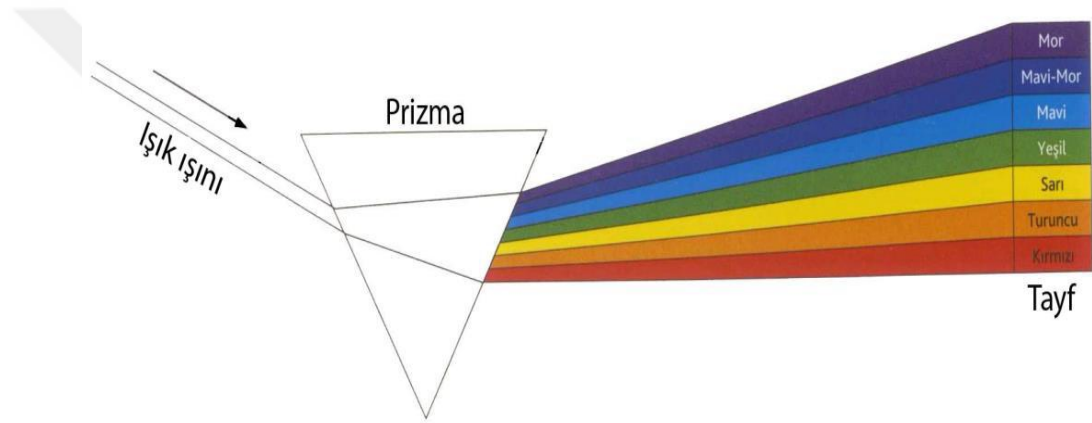
3.1.Bulgular (Saha Çalışması)	109
3.1.1.Beyaz (Ak)	111
3.1.1.1. 18-30 Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	111
3.1.1.2. 30-50 Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	115
3.1.1.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	118
3.1.2.Al (Kırmızı-Kızıl)	122
3.1.2.1. 18-30 Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	122
3.1.2.2. 30-50 Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	127
3.1.2.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	132
3.1.3.Siyah (Kara)	137
3.1.3.1. 18-30 Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	137
3.1.3.2. 30-50 Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	140
3.1.3.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	143
3.1.4. Sarı	146
3.1.4.1. 18-30 Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	146
3.1.4.2. 30-50 Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	149
3.1.4.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	151
3.1.5.Mavi	153
3.1.5.1. 18-30 Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları .	153
3.1.5.2. 30-50 Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları .	156
3.1.5.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	158
3.1.6.Yeşil	160
3.1.6.1. 18-30 Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları .	160
3.1.6.2. 30-50 Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları .	162
3.1.6.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	164
3.1.7. Gök	167
3.1.7.1. 18-30 Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	167

3.1.7.2. 30-50 Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	167
3.1.7.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	168
3.1.8. Kır.....	168
3.1.8.1. 18-30 Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	168
3.1.8.2. 30-50 Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	169
3.1.8.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	169
3.1.9. Boz	170
3.1.9.1. 18-30 Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	170
3.1.9.2. 30-50 Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları ...	171
3.1.9.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları	171
SONUÇ	181
KAYNAKÇA.....	185
EKLER	197
Ek-1: Mülakat Soruları.....	197
Ek-2: Fotoğraflar	199
ÖZGEÇMİŞ	203

GİRİŞ

Eşyaların güneşin ışınlarından bazılarını yutması bazılarını da reddetmesiyle oluşan renk (Şemseddin Sami, 2015:526), Türkçe Sözlükte, “Cisimler tarafından yansıyan ışığın, gözde oluşturduğu duyum” (Akalin, 2011:1973) anlamında kullanılmıştır. Ayrıca renk nesnelere birbirinden ayırma özelliği (Çelik, 2010:1) olmakla birlikte, renk, cisimleri daha iyi tanımlamaya ve onların özelliklerini belirtmeye yarar. Çünkü etrafımızdaki cisimler incelendiğinde ne kadar da çok renk çeşitliliği ile karşı karşıya kalındığı görülmektedir (Ustaoglu, 2007:3).

Şekil 1. Renk Tayfı

Kaynak: Uzuner, Emel (2014); “Renklerin Ürün Kimliğine Etkisi ve Çözümleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.1

Renkler basit şekilde ana renkler ve ara renkler olmak üzere ikiye ayrılır. Ana renkler sarı, kırmızı ve mavidir. Bu renkler doğada hiçbir renk tarafından oluşmazlar. Ara renkler ise iki ana rengin birleşmesinden oluşurlar (Özdemir, 2012:38). Bunların yanında zıt renkler, sıcak ve soğuk renkler diye yan başlıkları çoğaltılabilir.

Farklı kişiler için farklı anlamlara gelen renk, psikolog için zihinde oluşan bir algı iken sıradan biri için bir nesnenin özelliğidir (Per, 2010:7). Çeşitli bilim dallarına göre ayrı ayrı renk tanımının yapılması bu alanı biraz daha zorlaştırmıştır. Ancak biz, rengin fiziksel veya psikolojik alanlarına girmeyeceğiz. Konumuz gereği sadece tarihte Türk kültüründe yer edinen renklerin önemine değinerek araştırma ve incelemelerde bulunmaya çalışacağız. Çalışmamız genel bağlamda, Türklere renkler, anlamları ve özellikleri; özel bağlamda ise, Türk

kültür hayatında yer etmiş renklerin Bartın'ın merkez köyü olan Karahüseyinli'deki yansımaları üzerine kurulmuştur. Bu durumda çalışmamız, Türk kültüründeki renklerin Karahüseyinli Köyü'ndeki geçişleri ve yansımaları merkeze alınarak saha ve mülakat çalışmaları ile bir Kültür-Tarih çalışması şekline almıştır. Aynı zamanda mülakat usulüyle yapılan saha çalışmasından elde edilen veriler, farklı disiplinlere hizmet edebilecek materyal desteğine sahip olabilecek durumdadır.

İnsanın yazmadan önce çizmeye başlaması, düşüncelerini resimler yoluyla anlatmasının bir yoludur. Binlerce yıl öncesinden kalma mağara duvarlarındaki resimlerin renkli oluşu dikkate alınır, o dönemdeki insanların fikirlerini bu yolla aktardığının bir kanıtıdır (Uğur, 2009:14-15). Çok eski çağlardan beridir simgesel iletişim aracı olan renklerin ilk örneklerine Lascaux ve Altamira'daki taş devrinden kalma mağaralarda rastlanılmıştır. Tarihi dönemlerde renkler dini ayinlerde görsel etkileycilik için, büyüsel amaçlarla, kendini güzelleştirme, düşmandan saklanma veya düşmanı korkutmak gibi değişik alanlarda kullanılmıştır (Ustaoğlu, 2007:28).

Uygarlık tarihiyle rengin tarihinin neredeyse aynı olduğu dikkate alınır, insanın renge olan ilgisi, varlığı kadar eskiye dayanır. Avlarını kırmızı ve siyah gibi renklerle mağara duvarlarına çizen ilkel insanlar için renk bir dildir ve insan vücudu onlara göre kırmızı, ak ve sarıdan oluşurken ruhu da mavidir (Çitoğlu, 2008:23). İlk defa Yontma taş devrinde renkli topraklardan yapılan boya ile vücutlarını ve mağara duvarlarını boyayan insanlar, bu dönemden itibaren kendilerini ve mağara duvarlarını boyamak için kızıl topraklara başvurmuştur (Per, 2010:30).

MÖ 1550'li yıllarda renklerin tedavi amaçla kullanılması ve rengin ışıkla ilgisinin araştırılması, insanların renklerle ilgisinin çok eski tarihlere kadar dayandığını kanıtlamaktadır. Özellikle Antikçağ Grek düşünürlerinden bazıları olan fizikçi Hippocrates, Lucretius, Eflâton, Pisagor, Aristo, Stoacılar, Galen (Câlinûs), Öklid ve Ptolemy gözle, görülen nesne arasındaki bir ilişkiden söz etmiştir (Gündüzöz, 2007:572).

Renkleri bir iletişim aracı olarak kullanan Türkler, dağ, ova, şehir, göl ve yön unsurlarının yanı sıra atlarda bile renk ayırımına gitmişlerdir. Örneğin Mete'nin Çin'e yaptığı kuşatmada atların renklerine göre yerleştirildiği görülmektedir. Göktürk ve Uygur döneminde ise çadırların renklerine göre bir düzen oluşturulmuştur (Kütük, 2014:142). Ayrıca Orhun Abidelerinde Kültigin'in ve Başgu'nun boz ata, Bayurku'nun, Alp Şalçı'nın, Ögsüz'ün ve de Azman'ın da ak ata bindiği görülür (Küçük, 2010:188). Bu durum sadece İslam öncesi dönemle değil sonrası içinde geçerlidir. Çünkü duyguların renklerle ifadesi bir iletişim biçimidir (Uğur, 2009:12).

Örneğin Göktürk yazıtlarının önemli girişlerinden birinde hazine renklerle vurgulanmıştır. “Türküme, milletime, altının sarısını, gümüşün beyazını, kazanı verdim.” girişi Göktürk yazıtlarının çok önemli bölümlerinden biridir. “Altının sarısını, gümüşün beyazını, kara samurunu, gök sincaplarını, Türküme milletime kazanı verdim.” sözündeki altın, gümüş, kara samur ve gök sincap kürkleri aynı zamanda birer hazine malları idiler (Ögel, 2016:157).

Oğuz Kağan'ın fiziksel özellikleri için; yüzü gök, ağzı kızıl, gözleri al, saçları ve kaşları kara ve vücudu apaktır, denilir. Gözlerinin kırmızı olması Oğuz Kağan'ın alplığına işaretir. Çünkü Anadolu'da kullanılan “Gözü kanlı” deyimini “hiçbir şeyden korkmayan, cesur kimse”ler için kullanılmıştır (Küçük, 2010:187). Ayrıca Oğuz Kağan destanında sıkça kullanılan renkler ak, kızıl, mavi, kırmızı, al, kara gibi renklere (Küçük, 2010:190).

İslam tarihinde renk felsefe, fizik, optik ve astronominin yanı sıra astroloji, edebiyat, mimari, tezhip, seramik ve minyatür süslemelerinde de bolca kullanılmıştır. Et- Tefhîm li-evâ'ili şına'ati't-tencîm adlı eserinde (s. 396-406) Biruni, semavi cisimle renkler arasında bir irtibat olduğunu belirtmiş ve renklerin astrolojik kullanımına değinmiştir. Levni ise Osmanlı minyatür sanatında ki eserlerinde renkleri ustalıklarla kullanmıştır (Gündüzöz, 2007:574).

Edebiyat, sosyoloji ve sanatın inceleme alanına giren renk kavramı sosyolojik, psikolojik, siyasi ve tinsel boyutta toplumdan topluma farklılık gösterir (Küçük, 2010: 556). Tabiat olayları da nasıl ki insanoğlunun dikkatini çekmişse, tabiattaki diğer çeşitli renkler de dikkatini çekmiştir. Zamanla inanışlara

bağlı olarak bazı renkler bazı anlamlar kazanmıştır. Böylelikle birtakım renkler sembol ve değer kazanırken diğer taraftan da manevi ve milli değerler kazanmıştır. Dolayısıyla bütün diğer milletlerde olduğu gibi, Türk milletinin de en eski zamanlardan beri tarihi süreç içinde renklere çeşitli anlamlar yüklediği görülen (Genç, 1999:1) Türk toplumları, renk seçiminde İslami gelenekten oldukça etkilenmiştir (Kütük, 2014:144).

Ortaçağ'da dikkat çekilir şekilde zenginleşen renk paletinde en önemli özellik öbür dünyayı yansıtan altın zeminidir (Per, 2010:32). İlk kez 1650 yılında yağmur yağmasıyla fark edilen renk oluşumu, renklerin damlaların üzerine gelen güneş ışınlarının cam prizma etkisiyle kırılmasıyla gökkuşağında görülmüştür (Özdemir, 2012:34).

Türkçede renk kelimesini ifade eden en eski kelime Orhun abidelerinde geçen öng kelimesidir (Kolektif, 2017:1). Devletlerde değişik unsurlarda kullanılan renkler özellikle Türk ve İslam geleneklerinde o topluma ait belirli gelenekleri yansıtarak kullanılmıştır. Türk İslam devletlerinde renklerin yas, sevinç, samimiyet, uğur, uğursuzluk, iletişim gibi anlamlarının yanı sıra sosyal, dini ve fikri anlamlarına da yer verilmiştir (Kütük, 2014:133). Türk-İslam devletlerinde renklerin sembolik anlamlarını doğru bir şekilde anlayabilmemiz için de dönemin sosyolojik ve kültürel özelliklerini bilmemiz gerekmektedir. İnsanların, hangi sebeple o rengi seçtiği bilinemeyeceğinden renklerin tercih sebepleri hakkında pek bir şey söylenemez. Ancak yas tutulduğunda siyah giyilmenin veyahut teslimiyet anlamına gelen beyaz bayrağın bu kültürel özellikler sayesinde oturduğunu söylemek yanlış olmaz (Kütük, 2014: 135). Eski Türklerden günümüze kadar Türkler günlük hayatlarında, bayramlarında, ayinlerinde, savaşlarda, bayrak, kıyafet, eşya veya her türlü merasimlerinde renklerle ilgili davranışlarını doğrudan yansıtmıştır (Küçük, 2010: 185).

Türk kültüründe renklerin sembolik anlamlarına ilk olarak batılı Türkologlar dikkat çekmiştir. Bunlardan A. Von Gabain, Çinlilerin, Türklerin ve Moğalların renkleri yönleri uyarladığı ve her bir yönü ayrı bir renkle ifade ettiğini açıklar. Buna göre doğunun rengi yeşil (gök, mavi), batının ak, güneyin kırmızı, kuzeyin kara ve merkezin de sarıdır (Genç, 1999: 3). Bununla ilgili Saadettin Gömeç eserinde bize şöyle aktarmıştır:

“Renklerden özellikle hem içtimai hem de askeri teşkilatta faydalanılıyordu. Mesela Çin kaynaklarından elde ettiğimiz bilgilerde; milattan önce 3. yüzyılın başlarında Hun orduları Çin imparatoru Kao’yu kuşattıklarında, Türk sivarilerinin atlarının rengine göre dizildikleri zikrolunur. Yine Uygur Türklerine ziyarette bulunan elçilerin notlarında, Beş Balık’taki atların çokluğu yüzünden sayılamadığı, ancak renkleri vasıtasıyla ayrıldıkları kayıtlıdır. Türklerde renklerin bu işlevleri batıya göçtüklerinde de sürdü. Atalarımız Anadolu’ya geldiklerinde, Türkiye’nin kuzeyindeki denize Karadeniz, güneyindeki Kızıldeniz, batısındakine de Akdeniz dediler. Bu ele geçen coğrafyada başka deniz olmadığından Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki büyük gölün adı da Gökçe gölü (veya Gökçe Deniz) oldu. Bugün bizim Ege denizi diye adlandırdığımız su, ecdadımız tarafından binlerce yıl ya Akdeniz ya da Adalar denizi olarak anıldı. Dolayısıyla Mustafa Kemal, Dumlupınar’da “Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir” derken, Mersin’i veyahut Antalya’yı değil, İzmir’i kastediyordu. Bunun yanısıra Eski Türkler, bu dört ana yön için “dört bulung” deyimini kullanıyorlar ve yönleri doğuya yüzlerini çevirerek sayıyorlardı” (Gömeç, 2012:64-65).

Gabain, Türk lehçelerinde en çok kara, ak, kırmızı, yeşil ve sarının kullanıldığını buna karşılık gök, boz ve kırım sınırlı renk ifadeleri olduğunu söylemiştir. Demek ki esas renkler ilk zikredilenlerdir. Yalnız gök renk hem mavi hem de yeşil yerine kullanılmıştır (Genç, 1999:4).

“Göktürklerden günümüze Türkçede renkler önemli ölçüde değişime uğramıştır. Örneğin ak, boz, kara, kırmızı, gök, sarı, yeşil gibi renk adları küçük ses değişiklikleriyle günümüze ulaşırken esri, tig, ürüing arjawrt (lacivert), ar, or, arsal, arsik, arsil, az, bayın (koyu kırmızı gelincik çiçeği rengi), çımak, çubar, kırgıl, kırtış, kızkıl/kizkil, razvrt, şbara, şaşut (kır, alaca), yibün/yipün vb. renk adları ise ulaşmamıştır” (Küçük, 2010: 557).

Yapılan araştırmalarda Bulgaristan’ın Kırçalı sancağı İsmailler ilçesinde yapılan araştırmaya göre renklere fazladan şu anlamlar kazandırılmıştır: kırmızı-ateşi; beyaz-suyu; siyah-demiri; yeşil-bitkiyi; sarı-toprağı ifade etmektedir. Bu da bizlere renklere kendi anlamlarının yanı sıra farklı anlamlar da yüklediğini göstermektedir (Taceman, 1998:546). Ayrıca dünyanın neresine gidersek gidelim renkler hep aynıdır. Dünyanın her yerinde karpuz kırmızı, kavun sarı, deniz mavidir. Bunun yanı sıra nasıl ki siyah ile beyazı karıştırıp gri elde ediyorsak, yapay renkler de hep aynıdır (Ustaoglu, 2007:3-4). Şunu da belirtmek gerekir ki renkler sadece doğayla sınırlı değildir. Aynı zamanda insanın iç dünyasıyla da alakalıdır (Uğur, 2009:4). Çünkü insan renklere çeşitli anlamlar yüklemiş ve renkleri, isteklerini mutluluklarını ve üzüntülerini yansıtmada bir araç olarak görmüştür (Uğur, 2009:11). Renkler insanın kişisel gelişiminde, yaşam biçiminde, düşünce tarzında ve karakterini yansıtmada belirleyici rol oynar (Uğur, 2009:12).

Türk lehçelerinde aynı rengin farklı sözcüklerle karşılanması, renk bildiren sözcük sayısının da artmasına yol açmıştır. Örneğin; kara renginin Türk lehçelerinde kara kır, kara kıyma, kara toru, kara yağız... gibi birçok değişik kullanımları vardır (Küçük, 2010:557). Böylelikle kara kelimesi ile ilgili sözcük

sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum, Türkçede renklerin sayısının tam olarak tespit edilmesini güçleştiren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, 2010: 558). Ayrıca renklerin sayısız kullanımlarının yanı sıra milletleri, dinleri, kültürleri veya destan gibi sanatsal metinlerdeki değişik objeleri nitelendirmek için kullanıldığı bilinmektedir. Türk destanları arasında “Mavi Sema” ve “Karanlık Dünya” ortak motiftir. Türklerin “Ak” ile Çinlilerin ise “Kara” ile ifade edildiği bilinir (Çelik, 2010:9). Bunların yanı sıra birden fazla renkleri toplu olarak ifade etmek için kullanılan renkler de olabilir. Divanı Lügati’t Türk’te kenzi; kırmızı, sarı, yeşil ve daha pek çok renkte olabilen kumaş için kullanılmıştır (Mahmud el- Kaşgari, 2007:309).

Renklerle ilgili kültür de zaman içinde değişebilir. Buna nazaran yükledikleri anlamlar da geçmişten günümüze bir kod veya şifre görevi görmektedir (Toker, 2009:96). Örneğin beyaz, genç kızlığı; kara, yaşlılığı veya dulluğu; al ise gelinliği ifade etmektedir (Toker, 2009: 97). Bunlara nazaran değişen kültürel faktörlerle günümüzde gelinlik için beyaz renk yakıştırmaları yapılmaktadır. Bu sonuca yapılan saha çalışması sonucu ulaşılmıştır.

Günümüzde nesnelere renklerine bakarak ne anlama geldikleri anlaşılmaktadır. Telefonlardaki kırmızı tuşun telefonun kapanmasına işaret ederken, yeşil tuşun ise telefonu açmaya yaradığı bilinir. Trafik lambalarındaki kırmızı ışıklar da insanların beklemesini, sarının hazır olunmasını, yeşil ise geçmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda tuvaletlerdeki mavi işaret erkekler için olduğunu gösterirken pembe rengin de bayanları temsil etmektedir. Aynı zamanda musluklardaki mavi renk soğuğu gösterirken kırmızı da sıcığı belirtmektedir. Erkeklerin nüfus cüzdanı mavi, bayanların ise kırmızıdır. Bu cinsiyet ayrımındaki renk farkı yeni doğan bebekler için de geçerlidir. Çünkü yeni doğan bebeğe ilk cinsiyeti sorulur. Kız ise pembe, erkek ise mavi kıyafet alınır (Özer, 2012:272). Renklerin kullanımı sadece bunlarla da sınırlı değildir. Renkler yaşamımızın o kadar her yerindedir ki tıp biliminde dahi çeşitli hastalıklardan daha iyi sonuç alabilmek için renklerin sinir sistemi üzerinde bıraktığı etkiden yararlanarak yeni bir tedavi yöntemi geliştirilmiştir (Uğur, 2009:10).

Türkler renklere o kadar inanmıştır ki bazı renkleri (siyah, sarı) uğursuz olarak nitelemişlerdir. Ancak unutmamak gerekir ki Türklerde uğursuz sayılan

sarı Çin imparatorluğunun simgesi sayılıp sevilmiştir. Bu da bize bu durumun toplumdan topluma değiştiğinin bir kanıtıdır (Uğur, 2009:18). Ayrıca bu inanış biçimi renk zıtlıklarına da yansımıştır. Ak ve karanın iyilik ve kötülüğü çağrıştırması; Türk mitolojisindeki kötülük tanrısı Erlik ile iyilik tanrısı Ülgen'i hatırlatmaktadır. Çünkü Kuzey Türkleri için ak renk cennet, kara renk ise kötü duyguların rengidir. Türkler için kutsal olan her şey ak renk ile nitelenmiştir (Yıldırım, 2012:1).

Kültürlerin çoğu renkleri birbirinden farklı olarak yorumlar. Örneğin Türklerde yeşil renk dirlik, tazelik, gençlik; sarı renk merkez, hükümrancılık; kırmızı renk ise tanrı, koruyucu ruh, ev, dirlik, bağımsızlık, hürriyet anlamlarının sembolüdür (Genç, 1999:V). Mesela Rum erkekleri beyaz ve kırmızı renkteki uzun külahları, kadınları da başlarına doladıkları koca koca sargılarla tanınırdı (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:279). Rusları nitelendirmek isteyen İbn Battuta; onların kızıl saçlı ve gök gözlü olduğu üzerinde durmuştur (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:330). “Ak Koyunlular ve Kara Koyunlular, Ak Hazarlar ve Kara Hazarlar, Ak Tatarlar ve Kara Tatarlar gibi ifadelerse, herhangi bir olumsuz ifade yüklemeyen bir ulusun iki grubunu belirtmek için kullanılmıştır” (Çoruhlu, 2011:211).

Renklerin yönlere uyarlanmasıyla ilgili çeşitli efsaneler ve yaşanmış olaylar mevcuttur. Bunlardan biri de şöyledir; Asya Hunlarının meşhur kralı Mo-tun'un batıya beyaz atlarla, doğuya mavi atlarla, kuzeye kara atlarla ve güneye al atlarla taarruz etmiştir. Bahaeddin Ögel ise şöyle bir olay aktarmıştır; “Hun atlı birlikleri (Çin ordusunun çevresinde) şöyle düzenlenerek yer almışlardı: beyaz atların hepsi batı yönündeydi. Mavi (yani kır) atlar doğuda sıralanmışlardır. Bütün siyah atlar kuzeyde; kırmızı atla ise güneyde yer almışlardı (Genç, 1999:5).” At kültürünün önemli bir yer tuttuğu Hunlar, anayönlerle ilgili kozmolojik anlayışa bağlı olarak, kuzey cephesine “kara atlıları”, güney cephesine “kızıl atlıları”, doğu cephesine “boz atlıları” batı cephesine de “beyaz atlıları” göndermişlerdir (Çoruhlu, 2011:208). Aşağıdaki tabloya göre farklı kültürlerdeki yönlerin renklerle açıklanmasını bildiren bir tablo yer almaktadır¹:

---

¹ Tabloyu oluştururken üzerine tek yıldız konulan bilgilerin kaynağı için bkz. Kamil Veli Nerimanoğlu, Türk Dünya Bakışında Reng, ‘Nevruz ve Renkler’, Atatürk Kültür Merkezi

Tablo 1.1. Yön Tablosu

	Kuzey	Güney	Doğu	Batı	Merkez
Türkler	Kara	Al	Mavi	Ak	Sarı
Hun İmparatorluğu'nda*	Kara	Al	Kır-Boz	Ak	-
Gök Türklerde*	Yağız	Doru-Koyu Boz	Kır-Boz	Ak	-
Uygur Abidelerinde*	Kara	Kırmızı	Kök-Mavi-Yeşil	Ak	-
Diğer Devletler	-	-	-	-	-
Çin**	Kara	Kızıl	Mavi-Yeşil	Ak	-
Hindistan**	Kızıl	Sarı	Ak	Kara	-
Lamaist Kalmuklar**	Yaldız Rengi	Mavi	Ak	Kızıl	-
Eski Ahitler**	Kara	Ak	Kızıl	Ala	-
Amerika**	Mavi-Yeşil	Ak	Kara	Sarı-Kızıl	-
Mayalar**	Ak	Sarı	Kızıl	Kara	-

Bu tabloya göre, -yağız renk de genel olarak kara renk grubuna katıldığından- Hun İmparatorluğu, Gök Türk ve Uygur abidelerinde kuzey için kara rengin kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra aynı Türk devletlerinden güney yönünü ifade ederken sadece Gök Türkler boz rengi kullanarak farklı bir

---

Yayını, S.116, Ankara, 1996, s. 72 ; Tabloyu oluştururken üzerine çift yıldız konulan bilgilerin kaynağı için bkz. Nuraniye H. Ekrem, Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi, "Nevruz ve Renkler", Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.116, Ankara, 1996, s.86.

yol izlemiş olup Hun İmparatorluğu ile Uygur abidelerinde al rengin kullanıldığı görülmektedir. Doğu yönü içinse Hun İmparatorluğu ve Gök Türkler kırmızı ve boz rengi tercih ederken Uygur abidelerinde yeşil ve mavinin kullanıldığı belirtilmiştir. Yönlerin renklendirilmesiyle ilgili aralarında küçük farklılıklar olsa da Türk devletleri, batı yönünü ifade ederken ak rengi kullandığı görülmektedir. Türk devletlerinin aksine diğer kültürlerde yönler için farklı renkler de uygulanmıştır. Tabloda da görüldüğü üzere Çin ve Eski Ahitler kuzey için kara rengi tercih ederken, renk kültürü yaşayan Hindistan kırmızı, Amerika mavi ve yeşili, Mayalar ak rengi, Lamaist Kalmuklar² ise yıldız rengini tercih etmiştir. Öyle tahmin ediyoruz ki yıldız renginden kasıt; parlak sarı ve parlak ateş rengi olmaktadır. Güney yönü içinse Eski Ahitler ve Amerika ak rengini, Hindistan ve Mayalar sarı rengini, Çin kırmızı, Lamaist Kalmuklar ise maviyi tercih etmiştir. Doğu yönünü belirtirken Hindistan ve Lamaist Kalmuklar ak rengi, Eski Ahitler ve Mayalar kırmızı, Çin mavi ve yeşili, Amerika ise karayı kullanmıştır. Bunun aksine batı yönü içinse Çin ak rengi, Hindistan ve Mayalar kara rengi, Lamaist Kalmuklar kırmızı rengi, Eski Ahitler ala rengi, Amerika ise sarı ve kırmızı rengi tercih etmiştir. Ayrıca Türk devletlerinde merkez sarı renkle ifade edilirken diğer devletlerde bu tarz bir yaklaşım görülmemiştir. Görüldüğü üzere tarihte çoğu millet renkleri kullanmıştır. Ancak bunu hiçbir millet Türkler kadar sistemli hale getirmemiştir. Çin haricindeki diğer devletlerin renkleri yönlere aktarmada bizimle aynı yolu izlemediğini görmekteyiz. Çin'in ise Çin-Türk münasebetlerinin yoğunluğundan dolayı –yani Türklerden etkilenmelerinden dolayı- yönlere verdikleri renk adlandırmalarının Türklerle aynı olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Ancak şunu da belirtmek isteriz ki yönlerin renklerle adlandırılması sadece Türklere özgü değildir. Moğol, Eski Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve Eski Ahid gibi birçok kültürde kullanılmıştır (Toker, 2009:97). Bu açıklamalara ek olarak, yukarıdaki temel renklerin haricinde doğu yönünü açıklamak ve temsil etmek için mavinin kullanıldığı gibi yer yer boz, kırmızı ve yer yer yeşil rengi de kullanılmıştır.

---

² Kamluklar, Cengiz Han döneminde Moğol ordusunun sol kanadını oluşturan ve Türkler tarafından “Kamluklar” olarak adlandırılan ulustur. Kamluklar’dan bazıları Rusların egemenliğine girmiş, bazıları ise Budizm’in bir kolu olan Lamaizm’e sıkı sıkıya bağlı olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Cibek İrimbek, “Geçmişten Günümüze Kalmukların Dini, Tarihi ve Halk İnanışları”, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı*, Ankara, 2011, s.5 ve Mualla Uydu Yücel, “Kalmuklar”, *İslam Ansiklopedisi*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2001, s.267

Çoğu araştırmacılar Şamanizm'deki mavi, kırmızı, siyah ve beyaz renklerin yönleri ifade ettiğini kabul etmektedir (Ekrem, 1996:87). Türklerin ana yurdu tarif edilirken de yönlere başvurulmuştur. Akmolinsk yaylası, Sarı ırmak ve Karanlık Dağlar, Türklerin ana yurdu tarif edilirken kullanılan yerlerdir (Yazıcı, 2007:101). Türk milletinin gittikleri yerlere, doğan çocuklarına, bitkilere ve hayvanlarına renkleri çağrıştıracak şekilde isimler verdikleri görülmüştür. Örneğin Türklerin ana yurtlarına duydukları özlemi dindirmek için Anadolu'daki çoğu yere Asya'daki isimleri verdikleri bilinmektedir (Yıldırım, 2012:3). Öte yandan Anadolu'da manevi haleti ruhiyenin yansıması olarak da karşımıza renkler çıkmaktadır. Bu duruma Mevlana'nın aşağıdaki sözü örnek gösterilebilir:

“Öküzün rengi dışındadır, insanların boyası, yani ahlâkı, içindedir. Bilesin ki kırmızı ve sarı gibi renkler, safa ve güzellik köyündendir. Siyah gibi kötü renkler ise cefa suyundandır. Cenab-ı Hakk'ın boyasının adı reng-i lâtıftir. Hakk'ın lanetinin kokusu ise kopkoyu bir renktir”. Mevlana, bir başka sözünde, “Manalar âleminde, o âlemin rengine boyanmak için eriyip gitmeliyim” der. Yunus da, “Boyandım rengine solmazım gayrı” sözleriyle boyanmanın en güzel seklinin Allah'ın boyasıyla boyanmak olduğunu dile getirir (Çelik, 2010:10)”.

Anadolu'ya gelen Türkler, Türkiye'nin kuzeyindeki denize Karadeniz, Batısındaki denize Akdeniz, güneyindeki denize Kızıldeniz demişlerdir. Ancak doğuda deniz olmadığından oradaki göle de Gökçe Göl demişlerdir. Orhun kitabelerinde geçen Kök Türk adındaki Gök renki de devletin doğu kısmını belirtmektedir. Aynı şekilde devletin batısına yerleşen Hunlara Ak Hunlar denilmiştir. Avrupa'ya giren Hunlar, Kuzey Hunlarının devamı olduklarından Macar kaynaklarında Kara Hunlar olarak adlandırılırlar. Osmanlı tarihinde ise Boğdan'ın kuzeyi Kara Boğdan şeklinde bilinir. Altın Orda devletinin batı kanadı Ak Orda olarak bilinirken doğu kanadı ise Gök Orda olarak adlandırılmıştır (Kafalı, 1996:49).

Kaşgarlı Mahmud'un Divanı Lügati't Türk adlı eserinde olan dünyanın ilk haritasında da coğrafi özellikler renklerle belirtilmiştir. Bu haritada dağlar kırmızı renkle, yerleşim yerleri, kumsal, sahra ve bozkırlar sarı renkle, ırmak ve nehirler boz renkle, denizler yeşil renkle, coğrafi sınırlar ise siyah ve kırmızı ile gösterilmiştir (Küçük, 2010:196).

Türkler tarihlerinin en eski zamanlarından beri beş ana renk olarak kara, ak, kızıl, yeşil ve sarı renkleri esas görmüş ve bu renklerden her birini dünyanın dört yönü ile merkezini ifade etmekte kullanmışlardır. Türklerden bu konuyla ilgili ilk

görüşleri belirten Ziya Gökalp, Türklerin Akdeniz ve Karadeniz adlandırmalarının tesadüfi olmadığına ve bunun yukarıdaki geleneğin bir uzantısı olarak ortaya çıktığına işaret etmiştir (Genç, 1999:6).

Bartın, adını aldığı Bartın çayının (Parthenios) Karadeniz'e ulaştığı bölgenin on bir kilometre güneydoğusunda kurulmuştur. Şehrin kurulduğu bölge üç taraftan sularla çevrilidir. Şehir yerleşmesi ve ülkenin başka bölgelerine bağlanabilmesi açısından da coğrafi şartların kendine verdiği imkanlardan faydalanır. Tarihten günümüze Bartın çayının Türkiye'nin yegane limanı olmasının sebebi ise üzerinde çeşitli büyüklüklerdeki deniz taşıtlarının hareket edebilmesidir (Tuncel, 1992:87). Evliya Çelebi ise Bartın nehrinin büyük bir çay olduğu ve Mısır gemilerinin girip yüklenildiğini aktarmıştır (Evliya Çelebi, 2013: 2/49). Onikidivan da denilen bölgenin; Bolu'nun üç menzil kuzeyinde, yirmi dört köyden oluşan bir kaza olduğunu ve haftalık pazarının kurulduğunu aktaran Katip Çelebi, Derbend Suyu, Ova Suyu ve Ulus Suyunun birleşerek bir nehir oluşturduğunu ve bu kazadan döküldüğünü belirtmiştir. Çok derin olan bu nehrin boğazından iki mil kadar içeriye gemiler girip kereste yüklenir ve kalyonlar³ çoğunlukla burada yapılır (Katip Çelebi, 2010:736). Bunun yanı sıra XVIII. yy başlarında 1115 (1703) tarihli bahriye defterinde gemi inşası emredilen yerler arasında Bartın'ın da adı geçmiştir (Tuncel, 1992:88).

Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik dönemlerde yerleşim izlerine rastlanmayan Bartın ve çevresi (Karağuz ve Özcan, 2010:141) hakkında edinilen bilgiler sınırlıdır. Ancak Grekçe "bakireler" anlamına gelen Bartın Çayı'nın (Parthenios), isminin geçtiği ilk kaynak Homeros'un İlyada'sıdır (Bağdatlı Çam, 2016:72). Strabon, "Nehir, çiçekli bölgelerden geçtiği için bu adı almıştır." der (Karağuz ve Özcan, 2010:50). Strabon'un verdiği bilgilere göre Bartın çayı, iç bölgelerden kıyılara ticari ürünleri taşımak için kullanılmıştır (Bağdatlı Çam, 2016:73). Bartında gemilerin yüzebileceği kadar derin nehrin olduğundan bahseden seyyahlar, Bartın'da meyve, kenevir ve kereste ticaretinin yaygınlığından söz etmiştir (Karağuz ve Özcan, 2010:68). Bartın bölgesinde çok eski çağlardan beri

---

³ Genel anlamda yelkenli gemilere denilen kalyon aslında en büyük üç direkli savaş gemileri için kullanılırdı. İlk büyük kalyonlar II. Bayezit döneminde Kemal Reis tarafından yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. İdris Bostan, "Gemi", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.14, İstanbul, 1996, s.14

kerestecilik faaliyetleri yaygındır (Karağuz ve Özcan, 2010:61). Antik döneme ait Parthenios Nehri ve çevresi için sadece ismiyle ilgili bilgi alabilmekteyiz. Bunlara nazaran yapılan Bartın liman inşaatı sırasında topraktan ve denizden Antik döneme ait çeşitli eserler ve bol miktarda sikkelere ulaşılmıştır (Bağdatlı Çam, 2016:74).

Türklerin eline geçtikten sonra Bartın sınırlarında Ortaçağ döneminde Parthenia adında bir şehrin varlığından söz edilir. Yıllarca tarihi merkez olan Amasra'nın gölgesinde kalan bu şehrin, milattan önce Karadeniz kıyılarında devamlı olarak Hititlerle mücadele eden Gaskaların elinde olduğu bilinir (Tuncel, 1992:87). Bakır çağını yaşayan Gaskalar M.Ö. 14. yy'da Bartın ve çevresinin ilk sahibiyken ardından bölgeye Hititler M.Ö. 13. yy'da ev sahipliği yapmıştır (Bartın Kültür Envanteri, 2011:10). M.Ö. 1300 yıllarında 10 yıl süren savaşlar sonunda yenilen Gaskalı esirler, Hititliler tarafından pazarlarda satılarak tarih sahnesinden silinmiştir (Hizmetli, 2014:13). Bartın için Hitit metinlerinde "Pala ülkesi" olarak söz edilmektedir (Bağdatlı Çam, 2016:71). M.Ö. VII. yy'da İyonyalılar bu bölgede ticaret kolonileri kurarken Bartın çayını kullanmış olmaları da muhtemeldir. Bu tarihten bir asır önce Homeros'un İlyada eserinde Paflagonyalıların bölgede oturduğunu ve Parthenios çayı çevresindeki saraylardan bahseder. Ancak bu sarayların Bartın, Amasra veya ırmağın başka bir çevresinde mi olduğu tespit edilememiştir (Tuncel, 1992:87). Bölge MÖ 390 yıllarında Hazar, Peçenek ve Kumanların yoğun akınlarına hedef olmuştur (Bartın Kültür Envanteri, 2011:10). Yine sınırlarını Karadeniz kıyılarına kadar genişleten Lidyalılar da bu topraklara bir dönem hakim olmuştur. Ancak Perslerin Lidyalıları ortadan kaldırmasıyla bölge önce Perslere ardından da İskender ve Mirasçılara kalmıştır. Ardından Bergama Krallığının kontrolünde kalan bölgeyi kral, Pontus Krallığı'na teslim etmiştir. M.Ö. 70 yıllarında Roma idaresine geçen bölge M.S. 395 yılında Bizans'ın payına düşmüştür. Ardından Bizans devletinin idare temalarından olan Paflagonya temasının içinde yer alan yöre önce VIII. yy'da Müslüman Araplar sonra da XI. yy'da Türkmenler akın yapmıştır (Tuncel, 1992:87). 1084'te Kutalmış oğlu Süleyman Beyin komutanı bölgede Türk emirliği kurdu (Bartın Kültür Envanteri, 2011:10). Ancak 1204'te Trabzon Rum İmparatorluğu içinde yer alan bölge daha sonra 1214'te İznik Rum İmparatoru Theodoros Laskaris tarafından alınmıştır. 1261'de yeniden Bizans'ın eline geçen

bölgenin Amasra'da kurulan Cenova Ticaret Kolonisinin içinde yer alıp almadığı hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak Fatih Sultan Mehmet Amasra'yı Cenevizlilerden almak üzere yola çıktığında ordugahını Bartın'da şimdiki Orduyeri mahallesinde kurmuştur. Bu da Bartın'ın Amasra'dan önce Türk topraklarına katıldığını bizlere gösterir ki tahmini Candaroğlu Beyliğine ait toprakları Yıldırım Bayezıt'ın Osmanlı topraklarına kattığı 1392 yıllarına rast gelmektedir. 1402'de İsfendiyaroğullarının eline geçen yöreyi 1461'de Fatih Sultan Mehmet kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır. Bu döneme kadar Amasra'nın gerisinde kalan Bartın'nın gelişip öne geçtiği görülmektedir. Osmanlı döneminde Bolu sancağı içinde yer alan Bartın, alışveriş yapılan bir pazar yeri olarak çevre halkı tarafından geliştirilmiştir. Bartın, gelirinin önemli bir bölümünü pazarcılıktan sağlamış olup bu pazarın ticari sınırları Safranbolu, Eflani ve Ulus'a kadar uzanmıştır. Adı geçen yerlerde çamaşır, çıra, keten tohumu, pestil, ceviz, yağ, keten ipliği, astar ve kereste olmak üzere çeşitli mallar alınıp satılıyordu (Tuncel, 1992:88).

1680'lerde Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Bartın için "Bartın nehri azim bir nehirdir. Buğday ve mısır gemileri yükleyip giderler. Bartın ormanlarından hayli kereste celbedilip tersane-i amireye alınır." diye bahsetmiştir (Hizmetli, 2014:14). 1867 yılında ilçe olan Bartın (Bartın Kültür Envanteri, 2011:11) için 1890'da Bartın'a gelen Alman heyeti Almanya'ya döndüklerinde şöyle yazmışlardır: "Ticaretin ve yaşamının ne olduğunu görmek istiyorsanız Bartın'a gidin (Hizmetli, 2014:15)." Bartın'da Türk yerleşkeleri bulunmaktadır. II. Mahmut'un emriyle Anadolu'nun bazı yerlerinde bulunan Rumlar sahil kasabalarına dağıtıldığı bilgisi mevcuttur. Niğde civarında bulunan 403 Rum aile Bartın'ın Asma semtine yerleştirildiği bilinmektedir (Hizmetli, 2014:14).

Yakın dönem tarihinde Bartın'la ilgili pek çok gelişmeler de söz konusudur. Bu gelişmeler daha çok 1800lerin sonları olan siyasi, kültürel ve ekonomik arenada görülmektedir. Mesela 1870 yılında Bartın doğrudan doğruya ülke dışına yumurta satmaya başlamıştır. (Hatta 1936 yılında çıkarılan "Yumurta İhracatı Nizamnamesi" ile doğrudan Avrupa'ya yumurta satacak şehirler arasında Bartın da mevcuttur.) 1882'de yöreye gelen Gustav Hirschfeld Amasra'nın sessiz sakin bir kasaba olmasına karşılık Bartın'ın ise o dönemdeki daha faal durumuna dikkat

çekmiştir. Alman gazeteci B. Schwarz ise Bartın'da zenginliği göze çarptığını, villa tipli evlerin ve geniş caddelerin olduğunu belirtmiştir. Bartın'da ilk kereste fabrikaları 1884-1890 yılları arasında kuruldu. 1914 yılına kadar sadece yelkenli gemi inşası yapılan şehirde, bu tarihte ilk defa motorlu gemi de yapılmıştır. 1967 yılında modern bir limana sahip olan Bartın, 1969'da kağıt sanayisinin kurulmasıyla daha da canlanmıştır (Tuncel, 1992:88-89). 1914'te I. Dünya savaşının belli cephelerinde 401 Bartınlı şehit olmuştur. 1916 Çanakkale savaşında ise 256 Bartınlı şehit olmuştur (Hizmetli, 2014:16). 1922'de Kurtuluş savaşının belli cephelerinde 141 Bartınlının bu savaşta şehit olduğu bilgisi mevcuttur (Hizmetli, 2014:17). Ayrıca 22 Şubat 1935'te ilk 10 halkevlerinden biri Bartın'da açılmıştır (Hizmetli, 2014:19). Görüldüğü üzere yapılan bu gelişmeler Bartın'ı hem tarihi-siyasi hem de ekonomik-kültürel bağlamda geliştirmiştir. Şehrin tarihi dokusundan günümüze kalan bazı eserler ise Orta Camii, Kemer köprü Camii, Aşağı Camii, Hacı Mehmet Camii, Dervişoğlu Hanı ve Taş Han sayılabilir (Tuncel, 1992:88).

XVII. yy sonlarında Bartın voyvodalıkla idare edilmeye başlanmışken 1811'de Bolu mutasarrıflığının tekrar kurulmuş (Tuncel, 1992:88) olup 1920 yılında ise Zonguldak mutasarrıflığına bağlanmıştır. 1924'te il haline gelen Zonguldak'ın bir ilçesi olan Bartın'ın günümüz itibariyle ise Merkez, Amasra, Kurucaşile ve Ulus olmak üzere 4 ilçesi; Kozcağız, Arıt, Hasankadı, Kumluca, ve Abdipaşa olmak üzere 5 beldesi ve 262 köyü vardır (Bartın Kültür Envanteri, 2011:13). Bu köyler arasında olan Karahüseyinli Köyü Bartın Merkez'e bağlı olup araştırma sahamız olmuştur.

Araştırdığımız kaynaklarda Karahüseyinli Köyü'nün tarihiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak Bartın ilinin Merkez ilçesine bağlı bir köy olduğunu da göz önünde bulundurduğumuzdan Bartın'ın genel kültür dokusundan çok da kopuk olmadığını tahmin etmekteyiz. Gasga ve Hititlerden sonra birçok kavime ev sahipliği yapan bölge ardından sırasıyla Pontus ve Roma'yı barındırmıştır. Roma'nın ikiye ayrılmasıyla da Bizans bölgeye sahip olmuştur. Ardından güçlenen Selçuklulara karşı koyamayan Bizanslılar, bölgeyi kaybetmiş ve Selçuklular 200 yıl bölgeye ev sahipliği yapmıştır. Bartın için olan bu bilgileri Karahüseyinli Köyü için genellememizin sebebi ise; buraya yerleşen

kavimlerin sınırlarının kaynaklarda Kastamonu, Ereğli, Ulus gibi merkezler arasında olmasıdır. Karahüseyinli Köyü de Bartın Merkez İlçesine bağlı ve bu sınırlar içerisinde yer alması sebebiyle böyle bir genellemeye varılmıştır. Ancak ismini Türk lehçelerinden alan Karahüseyinli Köyü için Bartın ilinin merkez ilçesine bağlı olduğundan Bartın tarihi için genel geçer bilgileri kullanmak mümkündür.

Bartın bölgesinde çok eski çağlardan beri kerestecilik faaliyetlerinin geliştiği yukarıda aktarılmıştır. Aynı şekilde Karahüseyinli Köyünde de Marangozluk mesleği gelişmiştir. Bunun yanında demircilik de yapılmaktadır. İş gücünün çoğunluğu tekstil alanına yönelmekle birlikte belli bir kısmı yine çeşitli serbest mesleklere yönelmiştir (inşaatçılık, madencilik, demircilik gibi). Genç nesil İstanbul gibi gelişmiş çevre illere göç ederken, köyün ekonomisi ise emeklilere dayanmaktadır (S. Okuyucu, Sözlü Görüşme, 22.01.2017). Ayrıca Türkiye’de kalan birkaç Kore gazilerimizden biri olan İlyas Sadıç, Karahüseyinli Köyü’nde yaşamaktadır. Saha çalışmamızı yürüttüğümüz Karahüseyinli Köyü’nün Merkez, Ahmetler, Topalcıoğlu ve Kartali olmak üzere dört mahallesi bulunmaktadır. Köy, Bartın’ın merkeze 18 kilometre uzaklıktadır (S. Okuyucu, Sözlü Görüşme, 22.01.2017).

Edindiğimiz bilgiler kitabi bilgiler olmayıp sözlü yarı yapılandırılmış mülakat sonucunda kayda geçmiştir. Çalışma konumuzun ismini de yer alan köyümüzün adına da dikkat çekmek istiyoruz. Karahüseyinli Köyü’ndeki karanın ismi, köyün ileri gelenleri tarafından “esmer tenli bir adamdan geldiği” şeklinde aktarılmıştır. Köy sakinleri içerisinde ki en sözü geçer kişi olması sebebiyle köyü kuran ve çevre mahallelere de yerleştiren Kara Hüseyin’in lakabı olan “Kara”nın sadece esmer tenli olmasından geldiğini düşünmek yeterli olmayabilir. Zira Türk kültüründe kara; güçlü, kuvvetli ve hatırı sayılır kişilere de sıfat olarak takılmıştır. Bu bağlamda “Kara” lakabının kişinin ten renginin yanında köyün nüfuzlu bir kurucusu olduğunu da ekleyebiliriz.

Asıl konumuz olan Bartın Merkez’e bağlı Karahüseyinli Köyü’nde Türk renk kültüründe yaygın olarak kullanılan renklerin bu köydeki yansımalarıdır. Bu bağlamda Türk kültürüne etki etmiş olan her bir rengin Karahüseyinli Köyü’ne etkilerini ortaya çıkarma gayesiyle yapılan çalışmada kullanılan kaynaklar yirmi

iki tane ana kaynaklar olmakla beraber doksan tane de ikinci elden kaynaklardan yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra sözlü mülakat yaptığımız sahada doksan kişiyle de görüşme yapılmıştır. Zira burada ki can alıcı noktamız ise saha çalışması yapmamızdır.

1. ESKİ TÜRKLERDEN ANADOLU'YA RENKLERİN YERİ

1.1. Ak (Beyaz)

Beyaz rengin dünya genelinde birçok anlamı vardır. Hayatın birçok alanında farklı anlamlarda kullanılan ak rengi genellikle saf, temiz ve iffet anlamındadır. Divanı Lügatit Türk'te "ala" kelimesi "beyaz tenli kimse" (Mahmud el-Kaşgari, 2007:138) için kullanılırken "ap ak" ise çok saf bir beyaz için kullanılmıştır (Mahmud el-Kaşgari, 2007:145). Yine aynı eserde "âq" kelimesi ise; "Herhangi bir şeyin beyaz olanı. Türkler arasında atın rengini anlatmak için kullanılır. "Aq at"; Gri at, aq saqal er; saçı sakalı ağarmış kimse." için kullanılır (Mahmud el-Kaşgari, 2007:146). "Ak süök" tamlaması ise, ak'ın soyluluk belirten bir sıfat olduğunu ifade etmektedir (Yıldırım, 2012:12). Kırgız sözlüğünde ise ak; temiz, namuslu, hakikat, hakiki, haklı, suçsuz, köönü ak; hilesiz, kalbi temiz, namuslu, ak malım; kendimin, namusluca kazandığım hayvanlar anlamındadır (Yuhadin, 1994:11). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde ise ak; "beyaz, kır at" anlamlarında kullanılmıştır. İkinci bir manası olarak da "kötü fena" anlamında kullanılmıştır (Caferoğlu, 1968:9). Eski Türklerde ak yerine ürüng kelimesinin kullanıldığı da bilinmektedir (Toker, 2009:98). Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde ak; "kar, süt ve benzerinin rengi, beyaz, kara ve siyah karşıtı, temiz, dürüst, sıkıntısız, rahat" anlamları taşımaktadır (Akalın, 2011:58). Ak ağa; haremlerde hizmet gören hadım ağalarının beyaz ırktan olanlarına denir (Akalın, 2011:59). Akça; oldukça beyaz anlamındadır (Akalın, 2011:60). Ak gözlü; gözlerinin rengi açık olan ve nazarının hemen değiştiğine inanılan kimsedir (Akalın, 2011:61). Beyaz adam; "beyaz ırka mensup olan kişi ve sömürge ülkelerinde yerlilerin, sömürgeciler için kullandığı söz" anlamındadır. Beyazımsı ise; "rengi beyazı andıran, beyaza benzeyen, beyaz gibi" anlamındadır (Akalın, 2011:321). Tuva Türkleri, ak rengini, diğer renklerin açık tonlarını ifade etmek için kullanmıştır. Örneğin ak kıvıllı derken pembeyi, ak kök derken de açık maviyi kastetmişlerdir (Yıldırım, 2012:13).

G. Vamberi ak (ag) kelimesini, ay (ey) kelimesiyle alakalı görürken, K. Yudahin ak'ı; beyaz, temiz, namuslu, masum, suçsuz olarak belirtmektedir (Yıldırım, 2012:12). Bu manada beyaz, bütün renkleri içinde barındırdığından birliğin ve saflığın sembolü olmuştur (Uzuner, 2014:31).

Şemseddin Sami'nin Kamus-ı Türki adlı eserinde ise ak; beyaz, ebyaz, sefid, temiz, pak, lekesiz anlamlarında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2015:43). Ak renginin bu güce ve olumlu anlamlarından dolayı ak soylu olmak ve ruhun soyluluğunu bu renk aracılığıyla ifade etmek, ataların ak olması ve buna bağlı olarak ana babanın aklı, evin ya da otağın aklı, doğa varlıklarının aklığınan söz etmek eski Türk metinlerinde sıkça karşımıza çıkan hususlardır (Çoruhlu, 2011: 216).

Ak rengin bu gücünden dolayı Eski Türklerde açık renkli hayvanlar tanrıya kurban edilirdi. Bunlardan da özellikle ak ya da alında akıtması olanlar tercih edilirdi (Küçük, 2010:188). Türk efsanelerinde beyazın kutsallaştırıldığı görülmektedir. Belki de bu yüzden Türklerin tanrılarına beyaz atlar, beyaz sığırlar kurban edilir. İnanışlara göre kurbanın beyazı tanrılarınca en makbulüdür. Orhun Abidelerinde ise Türk teginlerinin atlarının hep ak olduğu yazmaktadır. Ayrıca hakan çadırları da hep akır (Taceman, 1998:546).

Tarihte beyaz rengin kullanım alanları ve anlamlandırmaları çok geniştir. Bu bağlamda bu genişlik bizi maddelendirmeye götürmüştür. Şöyle ki;

1.1.1.İdari ve Askeri Alanda Ak

Devletin adalet ve güçlülüğünü simgeleyen ak, devlet büyüklerinin ve rütbenin rengidir. Kutadgu Bilig'de (Karahanlı Devri) sıradan kişilerin siyah ve beylerinse beyazla nitelendirildiği görülmektedir. Siyah kul rengidir, beyin rengi ise beyaz olur (Çoruhlu, 2011: 217). Beyaz elbisenin giyilmesi saflık, temizlik ve iffete işaret ettiği kadar ruhun beden üzerindeki zaferini de gösterir (Çoruhlu, 2011:215). Belki de bu yüzden Alp Arslan beyaz giymiştir. Çünkü beyaz devlet büyüklerinin savaşlarda giydiği kıyafet rengidir. Bunun sebeplerinden bir tanesi askerlerle komutanları birbirinden ayırmak, diğeri ise beyazı kefen edasıyla görmektir. Mesela Alp Arslan, Malazgirt savaşında beyaz bir elbiseyle beyaz bir atın üzerinde savaşa katılmıştır. Bunu bilen Çinliler ise Hun- Çin savaşlarında daha çok beyaz giyinenlerin öldürülmesini emretmiştir. Çünkü komutan ölürse askerleri dağıtmak daha kolaydır (Bedirhan, 2011:263). Çinliler, Uygur Türklerinin zenginliğinden söz ederken sansar ve samur derisi elbiselerinin yanı

sıra beyaz aba, işlemeli ve çiçekli kumaşların bolluğundan da söz ederler (Gömeç, 2012:131). Bu konu hakkında Yaşar Bedirhan'ın açıklayıcı ifadeleri olmuştur:

“Sultan Alp Arslan'ın beyaz elbise giyinmesi ise İslam geleneği içerisinde yer alan kefenleme ile açıklamak isteyenler olmuştur. Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra eski Türk gelenekleri ile yeni İslam geleneklerinin birbirine uyum sağlamış olmaları elbette ki normaldir. Ancak eski Türk büyüklerinin beyaz elbise giyme geleneği ile şehadete hazırlanma ve beyaz yas elbisesi giyme geleneklerinin varlığı da unutulmamalıdır.”

Bu bağlamda Beyaz rengin ya da diğer renklerin farklı kültürlerin aynı kullanım alan ve yorumlarına sahip olabileceğini görmek mümkündür. Öte yandan beyazın ululuğu temsil ettiği de görülmektedir. Altay Türklerindeki Ak Ata destanına göre insanlığın babası (Adem) Ak renk ile temsil edilir. Yine başka bir örnekte ise şehit bayrağının beyaz olduğunu görülmektedir. Halbuki yas elbisesi Türklerde yaygın olarak siyahtır. Ayrıca meşru sayılan hükümdarlara Ak-Han; düzeni yıkmak isteyen, zorla başa gelen ya da düşman hanlarına Kara-Han denilmiştir (Çoruhlu, 2011:216). Bunun gibi Orta Asya'daki Türkmen halk iki kısımdan oluşurdu. Tamamen Türkmen olan Ak Budunlar ve de Kara Budun olan esirler, ecnebler ve diğer Türk kavimleri (Ülken, 2006:49) Orta Asya'daki iki grup Türkmenlerdir. Nitekim Türk toplumunda ak budundan olan, kağan, yabgu, tekin, şad, çor, ilteber vs. soylu bir sınıf vardır (Divitçioğlu, 2005:35). Yaşar Çoruhlu Türklerde yas elbisesinin siyah olduğunu belirtirken İbn Battuta eserinde “Gavurların matem giysisi ak sargılar, Müslümanlarınki ise ak elbiselerdir.” diye belirtmiştir (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:629). Türk kültür tarihinde ak renk çeşitli dönemlerde yas alameti olarak kullanılmıştır. Kırgız ve Kazaklarda matem alameti için kullanılan başörtüsü de buna bir örnek olarak verilebilir (Küçük, 2010:201).

Türkler için beyaz, kıyafetlerde olduğu kadar hayvanlarda da önemlidir. Beyaz at ile beyaz elbise, Hunlar ile Cengiz Han devletinde bir komutanlık üniforması idi. Alp Arslan ile Balak Gazi'nin beyaz elbiseleri ise, bir kefen sembolü olarak yorumlanmıştır (Ögel, 2016:138). Anadolu'da beyaz at geleneği Alp Arslan'dan (Malazgirt'te olduğu gibi) Balak Gazi'ye (Artuklulardan Harput hükümdarı) devam edip gitmiştir. Bu örnekler Fatih Sultan Mehmed'in hiddetle denize sürdüğü beyaz at örneğinde olduğu gibi, daha da çoğaltılabilir (Genç, 1999:11).

Eski Türklerden günümüze kadar çoğu alanda olduğu gibi sancaklarda da renkler önem taşımaktadır. Örneğin, Selçuklu sultanından Osman Gazi'ye beylik alameti olarak beyaz sancak gönderildiği ve Ak sancağın da Osmanlı'nın temel saltanat sancağı olduğu bilgileri bize beyaz rengin idari bir renk olduğunu göstermektedir. Köprülü, muhtelif kaynaklara dayanarak doğrudan padişaha mahsus bayrağın Fatih, II. Beyazıd, I. Selim ve Kanuni dönemlerinde ak sancak olduğunu belirtmiştir (Özkan, 2007:24). Bu gelenek Türklerden Moğollara da geçmiştir ve bizler Cengiz Han'ın İmparatorluk sancağının, yani tuğunun dokuz uçlu beyaz bayrak olduğunu biliyoruz (Genç, 1999:11). Diğer taraftan Hz. Peygamberin kullandığı üç sancaktan (beyaz, yeşil ve siyah) biri olması dolayısıyla özellikle Osmanlı yazarları, Selçuklular ve Osmanlılardaki ak sancakları peygamber ile İslamiyet'e bağlamışlardır. Miralay Ali Bey, "Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Mesud'un H.688 yılında Osman Gazi'ye hükümdarlık fermanı ile birlikte bir de beyaz renkli sancak gönderdiğini" aktarır (Genç, 1999:13). Ayrıca Fatih Sultan Mehmed zamanında padişaha mahsus sancak ak sancaktır. Bu yüzden Osmanlılar ak sancağa "Baş Alem" de diyorlardı. Ayrıca Osmanlıların beyaz sancağa "Liva-i Resulullah" adını verdiklerini söyleyen Miralay Ali Bey, "Liva-i Resulullah'tan maksat Ak Sancak'tır" demektedir (Genç, 1999:14). Şunu da belirtmekte fayda vardır ki beyaz bayrak sadece Selçuklular ve Osmanlılar tarafından değil, diğer Türk devletleri tarafından da kullanılmıştır. Tarihi kaynaklar Akkoyunlu hanedanına ait sancak ve bayrakların beyaz renkli olduğunu açıkça kaydeder (Genç, 1999:15). Diğer taraftan İran'da hükümdarlığını ilan eden Nadir Şah Afşar'ın Yeşil renkli Safevi bayrağı yerine beyaz bayrak kullandığı anlaşılmaktadır (Genç, 1999:16). Ayrıca İbn Battuta, Çin'e vardıklarında, oralı Müslümanların büyüklerinin kendilerini beyaz bayrakla karşıladıklarını nakletmiştir (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:623). Bu bilgilerden yola çıkarak beyaz rengin barış ve dostluk anlamlarını çok eskiden sahiplendiği ortaya çıkmaktadır. Ancak yer yer barışın rengi olarak da bilinen beyazın, Türk toplumunda beyler ile halkı birbirinden ayırmak için kullanıldığı bilinir. Bahaeddin Ögel, Uygur Yazıtlarından edindiği bilgilerde beylerin ak, halkın ise kara oluşu üzerinde durmuştur (Ögel, 2001:556).

Eski Türkçe’de ak kemik sözünden beyler, kara kemik sözünden da halk anlaşılmaktadır. Hatta Yusuf Has Hacıp bununla ilgili “Siyah kul rengidir, beyin rengi ise beyaz olur.” demiştir (Genç, 1999:12). Mesela “karabodun” avam tabakasını ifade ederken, “sünğük” tabiri “Ak kemik” manasıyla aristokrasiyi karşılamaktadır (Kafesoğlu, 2014:69). Buradan da anlaşıldığı üzere siyah rengin halk için nitelendirildiği, beyaz rengin ise yönetenlere yakıştırıldığı görülmektedir. Bu duruma benzer olarak aşağıdaki beyitlerde Osmanlılarda da ak ve kara manalarının eski Türklerdeki manalardan çok uzak olmadığını görülmektedir. Buna göre, gece karanlığı düşmana benzetilmiş ve ak sancağa benzetilen aydınlığın ortaya çıkışıyla düşman ordusunun hezimete uğratılması anlatılmaktadır:

“Kaldurdi ak alem yüridi şâh-ı Rûm-ı rezm

Tagıtdı hayl-i küfri hemân virmeyüp amân (Cafer Çelebi)” (Özkan, 2007:24).

Geceyi, düşmanı veya halkı nitelendiren karanın aksine beyaz rengin anlamı çoğu alanlarda güzele yatkındır. Bunun bir örneği de savaş aletlerinde görülmektedir. Türklerde savaş aletleri de önemlidir. Bunlardan en önemlisiyse oktur. Yeleği beyaz renkte olan ve hedefe atılırken çok ses çıkaran oklara “ak yelekli ötken/ ötkün ok” denilir (Göksu, 2013:135).

Tarihte bazı yöneticilerin yakın çevrelerinden etkilenmeleri sonucunda renklerle ilgili ortaya çıkan değişimler siyasi açıdan da değişikliğe yol açmıştır. Örneğin İnançoğulları döneminde “uç gazisi” sıfatıyla tanınan Mehmet Bey, Selçuklu’ya bağlılığını bildirmesinin yanı sıra Mevlana ve çevresiyle görüşüyor ve onlarla dostluk kuruyordu. Mevlana ve çevresinin etkisinde kalan Mehmet Bey; emri altındaki Türkmenlerin başlarındaki kırmızı börkleri çıkarttırıp, Mevlevilerin sembolü olan ak börkleri giydirmiştir. Böylelikle emri altındaki Türkmenleri diğer Türkmenlerden ayırarak, Mevlevilere meylini göstermek istemiştir (Koca, 2001: 49-50). Benzer bir durum ise Yeniçeri örgütüyle ilgilidir. I. Murat zamanında kurulduğu bilinen örgütün, Hacı Bektaş kurulduğu var sayılmıştır. Bu nedenle de Hacı Bektaş’ın ocağı kutsadığına ve yeniçerilerden birinin başına ak Börk giydirdiğine inanılmıştır (Turan, 2015:146).

Renklerin siyasi alandaki mahiyeti çok ağırdır. Renklere yüklenen anlamlar bazen hayvanlar aracılığıyla verilmiş olup bazen de başka nesnelere ortaya konulmuştur. Buna bir örnek olarak Oğuz Kağan verilebilir. İkili sistemin ilk kurucusu sayılan Oğuz kurduğu toyda bir ziyafet düzenlemiştir. Ziyafet meydanının ortasına hükümdarlığının sembolü olarak “Altın Otağı”nı kurdurmuş ve sağ ve sol taraflarına kırk kulaç uzunluğunda iki direk diktirmiştir. Bu direklerin tepesine altın ve gümüş iki tavuk timsali koymuş. Diplerine ise ak ve kara koyun bağlatmıştır. Tepesinde “altın tavuk timsali” olan direğin dibine ak koyun bağlatmış ve de Gün, Ay, Yıldız adlı oğullarını etrafına oturtmuştur. Tepesinde “gümüş tavuk timsali” bulunan ve dibine de kara koyun bağlanan direğin etrafına da Gök, Dağ ve Deniz adlı oğullarını oturtmuştur (Gültepe, 2013: 50).

Sonuç olarak beyaz, Türklerin en eski milli ve manevi geleneğinin tacıdır. Müslüman Türkler bunu dini geleneklerine bağlarken Osmanlı’da ise ordu ve halk geleneğinin üstün tutulduğu kırmızı renkli sancak giderek dorukta birleşmiştir (Genç, 1999: 16). Bugünkü pek çok Türk devletlerinin de bayraklarında beyaz renk görülmektedir. Örneğin Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Özbekistan gibi.

1.1.2.Coğrafi Alanda Beyaz

Türklerde tarihten günümüze pek çok alanda olduğu gibi coğrafi alanda da renk ile adlandırma söz konusudur. Bu bağlamda ak rengi coğrafi özelliklere verilen renklerden bir tanesidir. Örneğin Ak dağlar, gerek Anadolu’da ve gerekse Türk destanlarında geniş yer tutar. Ak bulutlar ise her çağda Türklerin yüreklerindeki bazı duyguları harekete geçirirler. Ak bulutlar iyi günün, kara bulutlar ise kötü günün habercisi olmuşlardır (Bedirhan, 2011:265). Örneğin tarihte Oğuz Kağan aciz ve güçsüz olan ihtiyarları, Almalığ yakınlarındaki Aggayab (beyaz dağ geçidi) adında bir yere yerleştirmiştir (Gültepe, 2013:66). Yer adlarında ise “Aktaş” ve “Akyazı” tabiri sıkça karşımıza çıkmaktadır. “Aktaş” Türklerde çok eski çağlardan beri kullanılır. “Akyazı” kelimesindeki “yazı” ise ova veya düzlük anlamındadır. Ayrıca Göktürk yazıtlarında da kullanılmıştır (Bedirhan, 2011: 266). Rivayetlere göre Alatağ ismini, Arran ve Mugan hareketi sırasında Oğuzlar koymuştur. Alatağ’ı Seleban (Türkçede ortaya çıkıp dik duran

nesneye Seleban derler) diye adlandırmışlardır (Gültepe, 2013:76). Bahsedilen bu renk adlandırılmalı coğrafi alanlara tezimizin ikinci bölümünde detaylı yer verilmiştir.

Daha önce de bahsedildiği gibi renklere yüklenen anlamlardan bir diğeri de yönlerdir. Yönlerde beyazın yeri önemlidir. Ak bütün renklerin başıdır. Bunun kanıtı ise asıl yön olarak kabul edilen batının ak ile ifade edilmesidir (Toker, 2009:98). Hunların bize aktardığı bilgilere göre ak rengi batının rengidir. Ziya Gökalp'e göre ise Akdeniz Türkiye'nin batısında olduğu için ona Akdeniz denmiştir. Ayrıca Akdeniz'e geniş, ulu, açık ve berrak olduğu için de ak denilmiş olabilir (Bedirhan, 2011:263). Bir başka örnek de Altınordu Hanlığını verebiliriz. Bu devletin doğu kanadına Gök Ordu, batı kanadına ise Ak Ordu denilmiştir (Çoruhlu, 2011:216). Türkler batı ve güneyden esen rüzgarlara da yer yer "ak yeller" demişlerdir (Bedirhan, 2011:272).

1.1.3. İnanç Alanında Ak

Beyaz renk birçok toplumda yaygın olarak kullanılır. Bunun bir sebebi ise gök renginin yerine geçerek onu ikinci planda bırakmasıdır. Bunu da birçok toplumda Gök tanrı kavramının yerini Ülgen'in almasıyla anlayabiliriz (Çoruhlu, 2011:215). Yani diyebiliriz ki ilerleyen tarihte Ülgen, Gök tanrının; beyaz ise mavinin yerini almıştır. Dolayısıyla yaratılış esnasında Ülgen'e ilham veren Ak-Ana'dır (Çoruhlu, 2011:215). Yakutlar tarafından Ak Toyun da denilen ve kendisine beyaz at kurban edilen Ülgen (Küçük, 2010:186), dünyayı yaratmayı düşünürken suyun içinden Ak- Ana görünür. Ülgen'e akıl verir. Ak-Ana akıllı ve bilgilidir. Ak sözü Altay Türkçesinde "akıllı ve bilgili" (Bedirhan, 2011:267) anlamının yanı sıra "cennet" anlamında da kullanılmıştır. Cennette oturan tanrılara "rengi ve ruhu ak" anlamında olan aklılar deniliyordu (Küçük, 2010:186). Ak Ana, Ülgen'e "bir nesne yaratmak istersen "yaptım, oldu" de, "yaptım, olmadı" deme!" Ak Ana bunları söyledikten sonra bir daha kimseye görünmedi. Ak Ananın buyruğu üzerinedir ki Ülgen, insanlara şu emri verdi: "Varı yok demeyiniz, varı yok diyenler yok olur (İnan, 2015:19)" Ayrıca Ülgen'in 7 oğlu 9 kızı vardır. Kızlarına ayrı ayrı ad vermemiştir. Hepsine birden Ak kızlar denilmektedir (Turan, 2015:129). Ülgen'in kızları özel ad

taşımadıklarından hepsine birden Ak kızlar veya “Kıyan”lar denilmiştir (İnan, 2015:33).

Bir inanca göre Ülgen, insan yaratmaya gittiğinde kardeşi Erlik de (yer altı ilahı, kötü ruhların ilahı) onun adam yarattığı çiçeğin bir parçasını alarak insan yarattı. Sonra da Ülgen kardeşine darılıp onu lanetlemiştir. “Senin yarattığın kavim kara kavim olsun. Benim yarattığım ak kavim şarka, senin yarattığın kara kavim garba gider” diye ilave etmiştir (Genç, 1999:10).

Ülgen’i temsil eden ak, cennet anlamındadır. Bu yüzden Şamanlar külahlarını bilhassa beyaz kuzu derisinden yaptırırlardı. Çünkü inanışlarına göre beyaz renk temiz ruhların hoşuna giderdi. Bu yüzden Şamani Türk inançlarında beyaz yüceliği temsil ederdi. İşte bu yüzden beyaz için “baş renk” diyebiliriz (Genç, 1999:10). Ayrıca evin ve otağın beyazlığı Dede Korkut’ta uğur anlamındadır (Hey’et, 1996:57).

Şamanizm’de iki tür Şamanlardan biri Ak Şamanlardır. Ak şamanlar; şaman cübbesi ve külahı kullanmaz, davul taşımazlar. Kötü ruhlara ayin yapmazlar. Gündüzleri aydınlık ruhlar için törenler yaparlar (İnan, 2015:83). Ak kamlar birçok bakımdan buda rahiplerine benzerler. Ak kamlar, halk tarafından çok sevimlerine rağmen kara kamlar kadar iş görmezler (İnan, 2015:84). Ayrıca Ak Şamanların insanlığa gökten demiri getirdiğine inanılır (Toker, 2009:99).

Türk dininin zaman zaman ıslah edildiği görülmektedir. 20. Yüzyılın başlarında Altay Dağlarında ortaya çıkan bir teşebbüs, Dünya literatürüne Burhanizm olarak geçmiştir. Altay Türkleri buna Ak Yang (Ak Din) demiştir (Gömeç, 2011:107).

Ak Buura nehri geçmişten günümüze Allah’ın nimeti olarak görülürken bu nehrin içinde bulunduğu Oş şehri Kırgızlar için ikinci Mekke olarak adlandırılır (Erdem, 2000:168). Ak Buura nehri şifa kaynağı olarak bilinir. Her derde devadır. Burada yıkanıp namaz kılanların günahlarının affolunacağına inanılır. Bu nehre taş, çöp atanların cehennemde yanacağına inanılır (Erdem, 2000:176).

Ak rengin, Türk toplumunun ileri gelen din alimleri ve bilgeleri için de kullanıldığı görülmektedir. “Ak Sakallı Kocalar” deyişi bu duruma örnektir.

Şemseddin Sami'ye göre Ak Sakallılar; ihtiyar, köyün ya da kabilenin başıdır (Şemseddin Sami, 2015: 43). Osmanlı ve Selçuklular dışında çoğu Türk kavminde olan bu uygulama, baştan beri Türk mitolojisi içerisinde yer almıştır (Toker, 2009: 98). Türkçe Sözlük'te Aksakal; "köyün veya mahallenin ihtiyar heyetinde olan kimse ve bir meslekte yaşça, kıdemce ileride ve yetenek bakımından üstün niteliğe sahip olan kimse, duayen, ermiş, evliya" anlamında kullanılmıştır. Aksakallı ise "yaşlı" olarak belirtilmiştir (Akalin, 2011:73). Bahaeddin Ögel ise Ak Sakallı deyiminin Manas destanında tecrübeli, görmüş ve geçirmiş ihtiyarlara denildiğini belirtmiştir (Ögel, 1998:42). Kaşgarlı Mahmud'a göre Ak sakal veya Ak sakallı deymi yalnızca Oğuzlar tarafından söylenen bir sözdür. Dede Korkut ise Ak Sakallı bir kocadır. Türkler sakalı sevmezler; fakat aklık ve sakallılık, Korkut Ata gibi büyük kocalar ve velilerin sembolüdür. Ayrıca "yaşlılık" ile "kocalık" arasında da bir ayırım yapmak gerekir. Yaşlılık her faniye göredir. Kutadgu Bilig'de "Sakalın beyazlaşırsa, ölümün yaklaştı" demektir. Ebul Gazi Bahadır Han'ın "Şecere-i Terakkime" yani "Türkmenlerin Soy Kütüğü" adlı eserinde, Korkut Ata'nın 250 yıl yaşadığından bahsedilir. Bundan dolayı Dede Korkut'un Ak Sakalı ile ölümlülerin Ak Sakalı arasında bir farklılık vardır (Bedirhan, 2011:267). Küçük Kırgız toplulukları da "ak sakallılar" tarafından yönetilmektedir. Problemleri çözmek için Ak sakallılardan başka "Uruğ şurası" "Ak sakallar keneşi" toplanır. Burada alınan kararlar aksakallıların tasdikine sunulur (Erdem, 2000: 186). Dede Korkut ve Yunus Emre de Türk kültüründe birer kocadır (Bedirhan, 2011:281). Yeri gelmişken söylemek isteriz ki iki gencin evlenmesi için yapılan toplantılarda da saygılı ve tecrübeli kişiler, aksakallılar veya Anadolu'da dendiği gibi "köyün usluları" da bulunurdu (Ögel, 2001:255). Bütün bu sosyal meselelerin eski töre ve geleneklere göre çözümlendiği bir gerçektir. Çünkü bu çözümlerde yaşlılar veya aksakallıların rolleri de büyük oluyordu (Ögel, 2016:88). Aslında aksakallılar ile bilgelere oluşan bir kabile veya boy şurası da küçük bir divandır (Ögel, 2016:108). Bu olumlu açıklamalar sadece insanların değil hayvanların da ak olanları için geçerlidir. Örneğin Ak Kurt müjdeleyen, bereket ve güç veren bir kurt olarak Çin kaynaklarında yerini almıştır (Kalafat, 2007:41). Ek olarak kurtta olduğu gibi ak yılan da olumlu özelliklere sahiptir (Kalafat, 2007:64). Aslında bütün hayvanların kralları ak olup, kara yılanların ise halkın düşmanı olduğu bilinmektedir. Ak yılanların Rize'de ev halkını, Diyarbakır'da ise bağları koruduğu tespit edilmiştir (Kalafat, 2007:198).

Cüneyd-i Bağdadi, İbn Hafif gibi bazı sûfiler beyaz hırka giymeyi yeğlemişler. Çünkü Hızır'ı görenler, onu kaç kere beyaz bir elbise ile gördüklerini söylemişler. Ayrıca kefenin beyaz oluşu da bu rengin benimsenmesini gerektirmiştir (Oğuz, 2006:403).

1.1.4. Sosyal ve Günlük Hayatta Ak

Günlük hayatta kullanımı yaygın olan ak rengi, çeşitli rolleri, duyguları ve bazı statüleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Örneğin anne babanın aklıyla özellikle Oğuz Türk geleneklerinde önemli rol taşır. “Ağ sakallı baba, ağ saçlı anne, ağ pürçekli ana” ya da “ak süt emmiş olmak” Dede Korkut'ta sıkça görülür (Bedirhan, 2011:265) . Ayrıca İbn Battuta siyah tenli kimseler için “Siyahlar”, beyaz tenli kimseler için de “beyazlar” terimini kullanmıştır (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:666-667). Ak rengi zamanla yaşlılık için de kullanılmaya başlanmıştır. “Benim bütün saçlarıma, senin sadece şakaklarına ak düşmüş.” örneğinde olduğu gibi. Ayrıca ak rengi erdemi de simgeler. “Ey oğul, fazileti kıymetsiz sanma, öğren, bu faziletin tabiatı ak kuşa benzer. Bu faziletin saadeti ak kuşunki gibidir. Haydi, sen fazilete kuş adını ver.” örneğinde olduğu gibi (Yıldırım, 2012:13-14).

Süs ve takılarda da beyazın yeri önemlidir. Örneğin ak renkteki lületaşı Eskişehir'e özgü, ılık, nemli ve beyazdır. Hem yumuşak hem de sert, canlı gibi. Batılılar onu boşuna aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit'in içinden doğduğu deniz dalgalarının köpüğüne benzetmemişler (Oğuz, 2008:461). Ayrıca süs konusunda Uygur ülkesinin beyaz keçeleri ve çiçekle süslenmiş kumaşları çok ünlüdür (Ögel, 2001:210). Bu konuyla ilgili ünlü gezgin İbn Battuta şöyle bahsetmiştir: “Rum Prensi, kız kardeşiyle görüşmek isteyince şöyle bir merasim düzenlenmiştir: Önce Prens sırtında beyaz bir elbise, başında mücevherlerle süslü bir gölgelik ile kır atına binmiştir. Sağında ve solunda beyazlara bürülü beşer asilzade öne çıkmışlardır. Bunların her birinin gölgeliği altın ve değerli taşlarla süslenmiştir ((Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:333).”

Anadolu Beylikler döneminde en iyi kumaşların Germiyanogullarına ait şehirlerde dokunduğu bilinmektedir. Bunlar Germiyan kumaşları olarak adlandırılır. Denizli'de “Ak kalemlî” adıyla üretilen kumaştan devlet adamlarına hediye olarak verilen elbiseler (tırız) üretilmektedir (Koca, 2001:82). Bunların

yanı sıra düğünden önce kız tarafının damada ve damadın akrabalarına verdiği hediyelere de ak veya ak verme denir (Küçük, 2010:193). Eski Türklerde misafir evine de ak ev denmektedir (Küçük, 2010:193).

Aşıkpaşazade'ye göre divana katılan beyler başlarına “ak burma tülband” sarmışlardır (Divitçioğlu, 2015:116). Orhan Bey döneminde yapılan iki büyük yenilikten biri beylerin giydiği kızıl börklerin ak börk olarak değiştirilmesi diğeri ise orduya yaya askerlerini katmak olmuştur (Divitçioğlu, 2015:116-117). Netice itibariyle beylerin giydiği börklerin renk değiştirmesi, Orhan Bey'e kadar süregelen düzenin farklılaşmasını sağlamıştır. Ayrıca şunu da belirtmek isteriz ki Alaeddin Paşa'nın Orhan Gazi'ye ak börk giy demesinin bir sebebi de askerlerinde bir nişan ve alamet olmasındandır. Bunu Osmanoğulları'nın Tarihi'nde şöyle görmekteyiz:

“Orhan Gazi'ye kardeşi Alaeddin Paşa: “Sultanım, Allah'a hamd ve şükür olsun, seni şimdi padişah gördüm. Bir gün senin de ordun gündün güne çoğalacaktır. Sen de askerinde bir nişan, alamet koy ve o şey başka askerlerde olmasın.” der. Orhan Gazi de: “Sen ne işi işlersen bende onu kabul ederim.” Dedi. “Şimdi etraftaki beylerin börkleri kızıl renktedir. Senin askerinin börkleri ak olsun.” Dedi. Bilecik'te akbaşlık yaptılar” (Aşık Paşazade, 2014:83).

Aynı konuyla ilgili Sencer Divitçioğlu ise eserinde şöyle devam etmiştir:

“Kuruluş esnasında beyler gibi geleneksel kızıl börkü giyen konar-göçer, keskinleşmeye başlayan sınıf ayrımı uyarınca, hala kızıl börk giymeye mecburdur. Aka karşı kızıl! Bu olgu Osmanlı toplumundaki dizekliliğin (hierarchie) handiye kast düzeyinde olduğuna işaret eder.” (Divitçioğlu, 2015:123)

Tarihten günümüze gelindiğinde ise bugün kullandığımız “yüzü ak” ve “alın ak” ifadelerinde akın Türk manevi ve milli hayatında kazanmış olduğu adalet, doğruluk, temizlik, arılık, haklılık, yücelik ve güçlülük anlamları ile bağlı bulunmaktadır (Genç, 1999:13). Ayrıca Türklerde gelini attan indirirken serpilen su, şeker veya una gelin uğuru denir. Un saçısına ise Özbekler, “yüz akı” derler (Ögel, 2001:268).

1.1.5. Edebiyatta Ak

Edebiyatta ak rengini araştırırken öncelikle Orhun Abideleri taranmıştır. Beyaz- ak anlamı Orhun Abidelerinde “ak” (Ergin, 2005:83) ve de “ürüng” kelimeleriyle kullanılmıştır (Ergin, 2005:119). Ayrıca Orhun Abidelerinde geçen

“Başgu” kelimesi de “alnı beyaz (at)” manasında kullanılmıştır (Ergin, 2005:87). Burada elimize geçen cümleler şu şekildedir:

- “Kül Tigin Bayırkunun ak adkırığ binip oplayu tegdi” (Ergin, 2005:20-22). Yani “Kül Tigin, Bayırkunun ak aygırına binip atılarak hücum etti” (Ergin, 2005:21-23).

- “Ol tegdükde Bayırkunung ak adgırığ udlukın sıyu urtı” (Ergin, 2005:22). Yani “O hücum ettiğinde, Bayırkunun ak aygırını, uyluğunu kırarak vurdular” (Ergin, 2005:23).

- “Kül Tigin başgu boz at binip tegdi. Başgu boz k” (Ergin, 2005:22). Yani “Kül Tigin alnı beyaz boz ata binip hücum etti. Alnı beyaz boz...” (Ergin, 2005:23).

- “Sarıg altunını ürüng kümüşin kırgağlıg kutayın kinlig işgitisin özlük atın adgırın kara kişin kök teyengin Türküme budunuma kazganu birtim, iti birtim” (Ergin, 2005:60). Yani “sarı altınını, beyaz gümüşünü, kenarlı ipeğini, ipekli kumaşını, binek atını, aygırını, kara samurunu, mavi sincabını Türküme, milletime kazanı verdim, tanzim ediverdim.” (Ergin, 2005:61).

- “Ak termil keçe oğurkaldımm” (Ergin, 2005:72). Yani “Ak termili geçip sırlattım.” (Ergin, 2005:73).

- “Sarıg altun ürüng kümüş kız kuduz eğri tebi ağı bungsuz kelürti.” (Ergin, 2005:78). Yani “sarı altın, beyaz gümüş, kız kadın, eğri deve mal zahmetsizce getirdi.” (Ergin, 2005:79)

- “Alp Şalçı akın binip oplayu tegdi.” (Ergin, 2005:24). Yani “Alp Şalçı akına binip atılarak hücum etti.” (Ergin, 2005:25) Burada ak’dan kasıtın at olduğunu düşünülmektedir. Muharrem Ergin’in “Orhun Abideleri” adlı eseri tarandığında ak renkle ilgili göze çarpan cümleler bu şekildedir.

Ak rengiyle ilgili olarak Uygur yazması bir ağıtta ise şöyle geçmektedir:

Ak bulutlar yükselip gürleyerek

Her tarafa kar mı yağdırıyor?

(Yoksa) ak saçlı (o) yaşlı anam

Kederinden göz yaşı mı döküyor?” (Küçük, 2010:561)

Klasik Türk şiirinde beyaz renk Farsça sefid, Arapça ebyaz ve Türkçe ak anlamlarında kullanılmıştır (Uğur, 2009:35). Dede Korkut’ta ki Oğuz

geleneklerinde 3 renkli otağlardan söz edilir. Gerçekten böyle otağlar var mıdır bilmiyoruz. Oğuz geleneğinde “oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kırmızı otağa” konuk edilmiştir (Bedirhan, 2011:266).

Kutadgu Bilig’de birçok yerde ak rengine rastlanmaktadır. Bunlardan örnek olarak bir tane aşağıya gösterilmiştir. Ancak kullanılan “ak” kelimesinin anlamı genellikle “cömertlik” olarak çevrilmiştir. Şu şekildedir:

Odgurmuş’ın Öğdülmiş’e nasihatında geçen ak;

“Akı tip ayurlar kayu ol akı

Akı can yuluğlap öter et hakı” (Yusuf Has Hacip, 2008:1010) yani

“Cömert derler, cömert kimdir;

Cömert canını feda ederek insanın hakkını verendir” (Yusuf Has Hacip, 2008:1011). Bu beyitte renk olarak beyaz manasında pek kullanılmayan “ak” genellikle “cömertlik” manasında kullanılmıştır.

Manas destanında bir gelinin kayın babasının evine girişi şöyle tasvir edilirken “Aksaykal” tanımlaması şu şekilde kullanılmıştır:

“Kızlar ve gelin çift çift olup eve girdiler. Genç gelin Aksaykal eğilerek selam verdi; Aksaykal ateşe yakın geldi, eğildi, ateşe selam verdi...” (İnan, 2015:71)

Bilindiği üzere beyaz edebiyatın her alanında olduğu gibi masallarda da karşımıza çıkmaktadır. Pamuk Prenses’te olduğu gibi beyazı tüm olumlu yönleriyle hayata aktaran masal, çocuklara hem rengin anlamlarını işlemekte hem de iyilikle ilişkilendirmektedir. “Schneewittchen” diye bilinen ancak aslında “Schneeweißen” olan kelimenin Türkçe karşılığı “Kar beyazı” olarak ifade edilmektedir (Ulukan, 2012:172).

1.1.6. Mitolojide Ak

Manas destanında evlenen geline kurban olarak kısrağ kesildiği ve gelinin ak şeklinde nitelendiği görülmektedir:

“Alnı beyaz genç kısrağı kestirdi,

Çevredeki halkı yığdırdı,

Saykal (hatuna) nikah kıydırdı,

Ak- Saykal eve girdi, eğilip selam kıldı,

Ocağa geldi Saykal, ateşe selam kıldı” (Ögel, 2001:277)

Destanlar önemli mitolojik kaynaklardır. Satuk Buğra Han efsanesinde Ala Nur’dan şöyle bahsedilir:

“Hanın kızı Ala Nur, Cebrail’in ağzına süzdüğü bir ışıkla hamile kalır. Ve Oğuz Kağan destanında, Oğuz Kağan gökten inen bir ışıkla cisimleşen kızla çiftleşir. Dikkat edilirse, Türklerde efsane, destan, rüya, her ne ise kahraman erkeğe kadın ışık olup onun koynuna girer. Eğer kahraman kadınsa bu sefer erkek ışık olup onun koynuna girer.” (Divitçioğlu, 2015:70)

Bir Altay destanında; Ak Han “Gök yer yaratıldığında bende vardım” diyordu (Ögel, 2016:59). Ayrıca Ak-Han’ın oğlu doğduktan birkaç gün- birkaç ay içinde büyümüştür. Ak Han’ın oğluna Ak-Kır atlı Altın Taycı demişler (Ögel, 2001:279).

1.1.7. Diğer Alanlarda Ak

Ak rengi hayvanlarda da kullanılmıştır. Mesela Akkoyunlular ve Karakoyunlular deyişi, yalnızca koyunların rengine göre söylenmiştir. Uygurlarda ise her ailenin atları ayrı ayrı renklerde yetiştiriliyordu (Bedirhan, 2011:266). Divanı Lügatit Türk’te “başgıl yıldı; dört ayaklı, beyaz kafalı hayvan” için kullanılırken “başıl göy; başında beyaz bir leke bulunan koyun” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:176) manasında, ayrıca; “bol at; beyaz bacaklı at, ogar bol; beyaz bir lekeye ve beyaz bacaklara sahip at” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:193) anlamlarında kullanılmıştır. Aynı eserde “kirşen” kelimesi “beyaz boya” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:316) anlamında kullanılmıştır. Arapça’da su ve ekmeğe “iki beyaz (ebyazeyn)” denmiştir (Çelik, 2010:4).

1.2. Kırmızı (Al-Kızıl)

Türkçe’ye Arapça’dan geçen kırmızı rengini Türklerin geneli “kızıl” olarak adlandırmıştır (Öztürk, 2011:13). Bu sebeple kırmızı sözü eski Türkçede bulunmamaktadır. Dede Korkut’ta da “Kırmızı” sözü bulunmamaktadır. Ayrıca Türklerde kırmızı rengin sembolü “kan”dır (Bedirhan, 2011:268). Kan rengini ifade eden kızıl için abidelerde “Kızıl kanın töktü” ifadesi ve Dede Korkut’ta geçen “Boynundan su gibi kan aktı” yerine “kızıl aktı” denmesi, kızıl-kan anlayışının bir ifadesi olarak örneklendirilebilir (Yıldırım, 2012:27). Türkçe

Sözlük'te al; “1) kanın rengi, kızıl, kırmızı 2) Dorunun açığı, kızıla çalan at donu anlamlarında kullanılmıştır (Akalin, 2011:79). Kızıl ise; parlak kırmızı renk anlamında kullanılmıştır” (Akalin, 2011:1436). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde kızıl ve kızıl; kırmızı anlamında kullanılmıştır (Caferoğlu, 1968:178). Al, kırmızı rengin solgunu olup uğurlu bir renk sayılmıştır. Ayrıca hakanların rengidir (Öztürk, 2011:14).

Türklerde al ile kızıl birbirlerinden farklı olup, al renk koyu turuncuya yakın, ateş alevine benzer bir renk iken kızıl açığa yakın parlak kırmızıdır. Ama uzun tarihi süreçte zaman zaman bu renkler birbirlerinin yerine kullanılmıştır (Genç, 1999:16). K. Yudahin kırmızıyı “kızıl, kırmızı kızıl, açık al” anlamlarında kullanırken (Yuhadin, 1994:460) kızılı ise “kırmızı, pembe yanaklı, açık boz” anlamlarında, ak kızılı ise “saf beyaz” anlamında kullanmıştır (Yuhadin, 1994:470).

Başlangıçları teşvik eden kırmızı, fiziksel gücün, hareketin ve canlılığın rengi olup tembelliğe karşıdır ve çalışmaya şevk verir (Ustaoğlu, 2007:45). Sıcak, ateş, kan, aşk, samimiyet, güç, heyecan gibi duyguları simgeleyen kırmızı, insan üzerinde geniş bir etki alanına sahip bir renktir (Çelik, 2010:3). Kırmızının yanı sıra G. Vambery, al kelimesini; ışıltılı, parıldayan manalarında olan ‘jal’ ile alakalı görmektedir. A. M. Şerbak ise, Moğolca'daki al kelimesinin Türkçeden geldiğini öne sürmektedir (Yıldırım, 2012:15).

“Âl” kelimesi için Divan-ı Lügati't Türk'te “Hanların sancaklarını yapmak için kullanılan ya da onların atlarının eyer örtüsü olan turuncu renkte, ipekli süslü bir kumaş. Turuncu renge de al denir” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:137) şeklinde açıklama yapılmıştır. Al çüvit ise parlak ve kırmızımsı turuncu renk manasındadır (Mahmud el-Kaşgari, 2007:138). Bunun yanı sıra kırmızı ve kızıl kelimeleri Kamus-ı Türki'de aynı anlamlarda kullanılmıştır. Yani; kırmızı renginde, kızıl, al, ahmer, sürh anlamlarında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2015:825-829). Ama “al” rengi ise; koyu ve parlak pembe, kızıla mail doru, parlak kırmızı renk anlamlarında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2015:46). Bununla ilgili, Ögel'e göre al renk kırmızı değilken, Reşat Genç'e göre al rengi kızıl olarak yorumlanmaktadır. Yaşar Çoruhlu ise; kızılı, alev rengi veya kırmızıya çalan altın

renği olarak kabul edeceğiz. Albastı konusunda olduğu gibi bazen al renk, kızıl olarak da algılanabilir (Çoruhlu, 2011:212).

Ayrıca “âl” kelimesi İslam ansiklopedisinde; “Meşhur bir kimsenin soyuna, kabilesine, hanedanına veya temsil ettiği fikirlere bağlı zümreler için kullanılan bir terim” olarak ifade edilmiştir. Bununla beraber İslam tarihinde ilk defa Hz. Peygamber’in yakın çevresi için bu terim kullanılmış ve zamanla İslam devletlerinin hanedanları için de kullanılmaya başlanmıştır (Özel, 1989:305).

Dede Korkut hikâyelerinde gerdek elbisesinin ve otağın kırmızı olduğundan, gelinin duvağının ise al olduğundan bahsedilmiştir (Küçük, 2010:199). Buradan da kırmızı ve al arasındaki farklılığı tekrar ortaya koyabilmekteyiz. Türkün en çok inandığı renk olan kırmızıyı hayatın simgesi olarak kabul edilen bu rengin olduğu yere kötülükler sokulamaz. İyilik, bolluk ve güzellik simgesi olarak da kabul edilir (Taceman, 1989:546).

1.2.1. İdari ve Askeri Alanda Kırmızı

Türklerin al bayrak kullanmaları ateş kültü ile açıklanır. Kazak ve Kırgızlar, bayrak kelimesi yerine “Yalav” sözcüğünü kullanırlar. Bu sözcüğün aslı ise “Alev” demektir (Bedirhan, 2011:268). Demek ki al ruhunun adı ile al rengin münasebeti şüphesizdir (Genç, 1999:17).

Yaşanılan vatanın güneyini ifade eden kırmızı, Türk kültüründe hem gök hem de yer unsurlarıyla çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Kırmızı, olumlu ve olumsuz anlamlar içermektedir. Ancak her iki anlamda da kuvvet, güç, iktidar, şiddet ve yoğunluğu ifade eder. Güneyin kırmızıyla ifade edilmesiyle ilgili proto-Türk topluluklarından Kırmızı Tiler ve daha batıda oturan Beyaz Tiler idi (Çoruhlu, 2011:212).

Kızılın altın rengiyle ilişkisi kızıl elma efsanesinde görülür. Kızıl elma ya da altın küre Türklerin dünya hâkimiyeti idealinin simgesidir. Bu sebeple kızıl elma, hükümdar simgeçiliğinde önemli yer tutar ve sanat tarihinde elinde kızıl elma (altın küre) tutan Osmanlı hükümdar portrelerinin ortaya çıkmasına yol açar (Çoruhlu, 2011:212). Yeryüzündeki bütün Türkleri birleştirip, büyük bir devlet kurmayı amaç edinen bu ülkü, neden bir kızıl elmaya benzetilmiştir? Radlov, kızıl

elmayı Rum toprakları olarak açıklamakta ve bunun aslında Rum klişesinin kubbesinde asılı olan bir top olduğunu belirtmektedir (Yıldırım, 2012:27).

Kırmızı, Türklerin en çok tercih ettiği renkti. Zira Karahanlı ve Selçuklu hükümdarlarının bayrakları, tuğları, saltanat şeysiyeleri (çetr), otağları ve giydikleri çizmeler hep kırmızı renkteydi. Bu anlayış ve tercih bugünde devam etmektedir (Koca, 2001:49). Nitekim Çin kaynaklarında Kırgız hakanlarının otağlarında kırmızı bayrak bulunduğu ve herkesin buna karşı saygı gösterdiği yazılıyordu. Ayrıca Rus arkeologlarının açtığı mezarlardan birinin içindeki yarı mumlayanmış kadının başında kırmızı ipek eşarp bulunması ve başka bir mezardaki Göktürk beyine ait olduğu düşünülen cesedin kırmızı ipek elbiseyle örtülmesi kırmızıya olan inancı açıklamaktadır (Genç, 1999:19). Ayrıca Türk devletlerinde yarlığa alamet ve nişan olarak damga vurulurdu. Birkaç türlü çeşidi vardı. Al damga bunlardan birisidir (Uzunçarşılı, 1988:198).

Kırmızı renkli bayrak Selçuklularda ve Osmanlılarda yaygın olarak kullanılmaktaydı. Askeri sınıfı temsil eden bayrak renklerinden en yaygın olanı kırmızıdır. Bu bayraklarda kırmızı zemin olarak kullanılır veya bayrağın bir kısmını oluştururdu (Özkan, 2007:27). Kırmızı rengi hanedanlığı temsil eder. Sarayda padişaha ait olan çoğu eşyanın rengi kırmızı olmakla birlikte padişahın gelini bile beyaz değil kırmızı giyerdi. Padişah kayıkları da kırmızı kumaşlarla kaplandığı belirtilirken, 15. yy tarih yazarlarından Aşıkpaşazade, Osmanlıların Alaşehir'in kızıl renkli bezlerini sancak bezi yaparak kullandıklarını kaydeder (Özkan, 2007:28). Ayrıca Osman Gazi savaşlarda al sancak kullanmış, ölümünden sonra da eşyaları arasında Alaşehir dokuması kırmızı sancaklar bulunmuştur (Bedirhan, 2011:268). Aynı şekilde Germiyanogulları da Alaşehir ve Denizli'de dokunan kırmızı bayrakları kullandığı bilinmektedir (Genç, 1999:23). Zamanla Türklerde al sözü bir renk adı olduğu kadar bayrak adı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Kaşgarlı Mahmud'un bildirdiğine göre Karahanlı hükümdarları dokuz "dokuz tuğlu" oluyorlardı. Dokuzdan fazlası olamazdı çünkü dokuzun uğuruna inanılırdı. Bu tuğlar al renkte ve ipekten yapılırdı (Genç, 1999:19-20). Kırmızı ayı zamanda savaşın ve zaferin rengidir (Çoruhlu, 2011:213).

Karahanlılardan Ali Tegin'in bayrağı kırmızıydı. Selçuklu Tuğrul Bey'in Nişabur'a girerken başında hükümdarlık sembolü olarak kırmızı çetr vardı.

Gaznelilerde kumandanlara kırmızı bayraklar verilirdi. Ravendi, Selçuklu hükümdarı Arslan b. Tuğrul'un ordusunda kırmızı bayrak olduğunu kaydeder. İgor destanında Kıpkaç Türklerinin kırmızı bayrağından söz edilir. Halaç Sultanlığı'nda Emir Ahmed Halaç'ın kırmızı bayrağı olduğu bilinmektedir. Osman Gazi ise Ak sancağı almadan önce harp için kızıl bayrak seçmiştir (Genç, 1999:22). Unutmamak gerekir ki, Osman Bey halkı gibi kızıl börk giyiyordu. Osmanlı'da ak börk giymek dönemi henüz başlamamıştı (Divitçioğlu, 2015:64). Orhan Gazi ak sancağını Selçuklu yadigarı ve hükümdarlık nişanı olarak ikametgahında saklayıp, savaşlarda babası ve belki de dedesi gibi kırmızı sancağı kullanmıştır (Genç, 1999:23). Yavuz Sultan Selim ise Mısır'ı fethettiği zaman otağının önüne kırmızı ve beyaz iki tane sancak dikilmiştir (Genç, 1999:26). Altın-Orda devletinin de bayrağı beyaz zemin üzerine kırmızı hilal şeklindedir (Genç, 1999:26). Mustafa Akdağ, padişah kullarının beyaz renkle temsil edildiğini, halkın teşkil ettiği ordunun ise kırmızı renkle temsil edildiğini söyler (Özkan, 2007:28). Tuğrul Bey'in üç bin süvari ile Nişabur'a girdiği zaman başı üzerinde kırmızı renkli ipekli kumaştan yapılmış bir çetir taşıdığı kaydedilmiştir. Ayrıca Karahanilerde de çetirin kırmızı renkte olduğunu biliyoruz. Kalaçlardan Celalüddin Firuz Şah "kırmızı çetri beyaza tedbil etmişti" (Uzunçarşılı, 1988:29). Osmanlı'da Müslümanlardan oluşturulan yaya azap askerlerinin kırmızı börk giydiği bilinmektedir (Şerafettin Turan, 2015:242). Ayrıca şuna da değinmek gerekir ki Alp Arslan'ın Malazgirt savaşında beyaz giymesinin aksine Yavuz Sultan Selim ise Ridaniye savaşında kırmızı giydiği bilinmektedir. Çünkü kırmızı kemer ve kaftan Osmanlı hükümdarlık alametidir (Uğur, 2009:19).

Son olarak şu an kullanılan Türk bayrağının ana şekli III. Selim ve II. Mahmud zamanlarından kaldığı bilinmektedir. O dönemlerde kalelere beyaz ay yıldızlı ak bayrak çekilmiştir. Ancak o dönemlerde yıldız altı ya da sekiz köşeliydi. Abdülmecid'in son dönemlerinde bu sekiz köşeli yıldız beş köşeye çevrildi. Şuan ki bayrağımızın standartları kesin olarak 29 Mayıs 1936 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir (Genç, 1999:27). Şunu da belirtmek isteriz ki kırmızı bayrağın daha çok kızıl bayrak diye adlandırıldığını, bunun sadece Türklere mahsus olduğunu, bunun bağımsızlık, şeref ve şehadetin (şehitliğin) sembolü olarak kullanıldığını biliyoruz (Genç, 1999:39).

1.2.2. İnanç Alanında Kırmızı

Kırmızı, güneşin ve tüm savaş tanrılarının rengidir. Ateşi, hükümdarlığı, aşkı, hazzı, gelin ve evlilikle ilgili birtakım hususları ifade eder. Kırmızının bu anlamları Türklerdeki kırmızının anlamlarına uygundur (Çoruhlu, 2011:212).

Kırmızının biraz solgunu olan al rengin, ateş kültüyle alakalı olduğunu gösteren en belirgin özelliklerden biri alaslama merasimidir (Uğur, 2009:20). Alaslama, Orta ve Doğu Türklerinde ateşle temizleme ve takdis merasimidir. Anadolu'da da Alaslama bir tedavi usulüdür. Bunun için kırk bir tane al renkli keten bezinden, okuya okuya parmağa bir ip yumağı yapılır. Sonra bu yumak ateşle yakılarak külü tekrar bir al bez üzerine konur ve bununla alazlanır (Genç, 1999:17). Türklerde çok eskiden beri Alruhu, Al ateş terimlerinin kullanılması Türklerin yaşamında kırmızı rengin önemini gösterir. Al-bastı ve Al-karısı denilen ruhun Anadolu'nun çoğu yerinde kötü bir ruh olduğu bilinmektedir (Bedirhan, 2011:268). Albastı, kırmızı renkten korkmaktadır. Bu yüzden lohusanın başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlanır. Lohusaya kırmızı altın takılır ve kırmızı şeker hediye edilir (Genç, 1999:18). Türkçe Sözlük'te albastı; "doğum sırasında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden lohusanın tutulduğu ateşli hastalık, lohusa humması, albasma" olarak belirtilmiştir (Akalin, 2011:85). Tanrıça Umay'la ilişkisinin olup olmadığı tartışılan alruhu, al karısı, albastı gibi hamilelere ya da lohusalara musallat olduğu varsayılan ve Türk dünyasının her yerinde bugün de yaşayan bu mitin al renkle ya da ateş rengiyle ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır (Çoruhlu, 2011:212). Osmanlı'da çocuk mahalleli tarafından kutsanır, "Al" denen cinin lohusayı basmasına karşı sadece hane halkı değil, mahalleli dualar eder, tütsüler yakar, adaklar adar (Ortaylı, 2014:50). Demek ki bu adetin günümüze kadar Şaman inancından geldiğini söylemek yanlış olmasa gerek. Reşat Genç ise "Al Ruh" ve "Al Ateş" in koruyucu bir ruhun olduğunu belirtmektedir. Türklerin çok eskiden beri al bayrak kullanmalarının bu inançla alakalı olduğunu söylemektedir (Genç, 1999:17).

Geçmişte doğum yapacak kadına al basmaması için yastığının altına bir parça kurt derisi konulur ve ebelerin mutlaka kurt kafası olurdu. Hamile kadınlar bazı yerlerde yanlarında kurt dişi taşıdıkları gibi, bebek salıncaklarına da takılırdı (Gömeç, 2011:36). Lohusalara musallat olan bu kötü ruh Çin Seddinden Akdeniz

kıyılarına, buz denizinden Hint'e kadar yayılmış Türk folklor ve hurafelerinde alkarası, albastı, albis, almıs adlarıyla yer almıştır (İnan, 2015:169). Örneğin albastı tüfek sesinden korkar ve lohusa albastı olursa, tüfek patlatmak adettir. Demirci ve ocaklı adamlardan da korkan albastı, muhtelif suretlerde görünmekle beraber aslında bir "sarıkız"dır (İnan, 2015:170). Buralardan da anlaşılıyor ki "al" (albastı, albas, albız, almıs) denilen bu ruh hakkında bütün Türk kavimlerinde aynı inanmalar mevcuttur. Bu inanmalar Türklerin Orta Asya'da birlikte yaşadıkları zamana aittir. Türklerle aynı dönemde komşu olan kavimlerde de bu "al" inanmaları varsa da Türklerdeki kadar yaygın değildir (İnan, 2015:172).

Şamanizmde ruhlar adına bayraklar dikilirdi. Al ruhunun koruyucu ruh sayıldığı devirlerde bunun şerefine dikilen bayrak ateş rengine yakın bir renktir. Türklerin al bayrakları Al Ruhunun ateş tanrısı veya koruyucu ruh sayıldığı devirden kalma yedi-sekiz bin yıllık bir hatıradır (Genç, 1999:17). Şaman inancında insanlar tanrı Ülgenle görüşebilmek için aracı olan Yayık adındaki ruh için putlar yapar ve bu putların ayaklarına kırmızı şeritler diktikleri bilinmektedir (Genç, 1999:24). Dolayısıyla al rengin tarihimizin başlangıcından beri bizde manevi ve milli renk olarak algılandığı ve tarih boyunca Türk duygusunu ve ruhunu anlatan milli bir sembol hüviyeti kazandığı görülmektedir (Genç, 1999:18).

1.2.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Kırmızı

Adlarda kızılın kullanımına pek rastlanmaz. Araştırdığımız kitaplardan Çağrı Bey'in Kafkasya seferinden Selçuklu Türklerinin bir bölümünü Mahmud tarafından Horasan'a yerleştirildiğini ve başlarında Boğa, Kızıl, Yağmur ve Anasioğlu gibi irsi reisleri bulunduğunu elde etmekteyiz (Atçeken ve Bedirhan, 2014:43). Ayrıca bazı eserlerde "kızıllar" tabiri ile Sibiry halkı kastedilmiştir (Roux, 2002:470).

Türkler kırmızı sözcüğünü orta çağdan itibaren almış ve daha çok kızıl sözcüğünü tercih ediyorlardı. Kırmızı kanla kıyaslanıp daha çok düğün ve gerdek rengiydi. İnsan vücudu tarif edilirken bu renklere başvurulurdu (Çoruhlu, 2011:213).

Al kaftana Türkler “ergenlik kaftanı” da derlerdi. Böylece al kaftan özellikle de düğünlerde güveye ve geline gerdek giysisi olarak giydirdiği bir elbise haline gelmiştir. Gelinliğin sembolü ise “al duvak” idi. Bir Kazak-Kırgız hikayesinde “murada eremedik” anlamında kaydedilen “kızıl çapan giyemedik” sözü, bu geleneğin Türk boyları arasında yaygın olduğunu gösterir (Genç, 1999:21). Dede Korkut’un ünlü bir girişinde “oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa, oğlu da kızı da olmayanı kara otağa koyun!” sözünden de hareketle kız ile kızıl arasında bir bağın olup olmaması merak konusudur (Bedirhan, 2011:269). Kırmızı kına da kızların mutluluk işaretiydi. Nitekim Beyrek Bey kaybolduktan sonra onun yavuklusu “kızıl kına eline yakmaz olmuştu” (Bedirhan, 2011:270).

Türkler, kız ile erkek çocuk arasında bir ayrılık göstermiyorlardı. Hun ve Göktürk çağından beri gelen belgeler, bize böyle gösteriyorlar. Nitekim Dede Korkut’ta da oğlu olan konukları ak otağda; kızı olanlar ise kırmızı otağda konuk ediliyordu (Ögel, 2001:250). Yüzün kızıllığı iyi ve güzellik örneği olarak görülmüştür (Bedirhan, 2011:270).

Bir diğer konu ise kızılbaşlıktır. Kötü kimseler için kullanılan bu terimin kullanımı Anadolu’da yaygındır. Örneğin bir eserde “Nitekim Sultan Murat “sapkın Kızılbaş’a” karşı önemli zaferler kazanmış” olarak aktarılmıştır (Faroqhi, 2011:62). Bazı belgeler, 16. yy’da Anadolu’da çok yaygın olan Kızılbaşlık konusuna değinmiştir. Bu da soygunculuk olaylarıyla yakın bağlantıları olanların dinsiz Kızılbaş olmakla suçlandıklarını ortaya çıkarmıştır. Ya da söz konusu kişi ne Kızılbaş ne de soyguncu olmadığı halde yerel anlaşmazlıklar nedeniyle bu suçlamalarla ihbar edilebilirdi (Faroqhi, 2014:81). Ebusuud Efendi, “Kızılbaş Evlatları”nın köle yapılmasını yasaklamıştır (Faroqhi, 2011:244). Ayrıca Sultan Abdülhamid Han’ın Yahudi göçünü yasaklaması üzerine onun aleyhinde şiddetli bir kampanya oluşur ve ona “Kızıl Sultan” diyenler olmuştur (Saydam, 1999:6). Bu iki önermeden çıkaracağımız sonuç; “kızıl”ın yer yer kötü anlamlar içermesidir. Ayrıca Vekayi Babur’un Hatıratı’nda birçok yerde kızılbaşlık terimi yer alırken, indekste “kızılbaş” için; “tarihçiler tarafından Şah İsmail’in taraftarlarına verilen isim” olarak aktarılmıştır (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:503). Kızılbaşlıkla ilgili araştırdığımız bir eserde şöyle bir bilgiyle karşılaştık: “Osmanlı merkezi yönetiminin Safevileri İslam aleminin kamuoyu önünde mahkum edebilmek için Rafizi, Safevi müritlerinin ve Türkmenlerin kızıl başlık (tac) giymeleri sebebiyle de Kızılbaşlık terimiyle isimlendirdiği bu

zümreler 19. yüzyıldan kendilerine Alevi demeye başlamışlardı” (Ocak, 2011:124). Aynı yazarın farklı kitabında ise şöyle bahsetmektedir: “Kızılbaşlığa asıl karakteristik vasfını kazandıran ve teolojisinin merkezini teşkil eden Hz. Ali kültünü henüz içine almamış bir popüler Müslümanlıktı. Bu popüler müslümanlık Şah İsmail-i Safevi, diğer adıyla Şah Hatayi ile beraber Kızılbaşlığa dönüşecektir” (Ocak, 2014:84).

Kızılbaş deyiimiyle ilgili türlü rivayetler vardır. Bunlardan biri şöyle aktarılmıştır: Hz. Ali savaşta yaralanmış ve başına beyaz bir kuşak bağlamıştır. Ancak akan kan durmayınca bez kızıla dönmüştür ve kızılbaşlık buradan gelmiştir. Ancak kızılbaş deyiminin ortaya çıkışının bu olayla bir ilgisi yoktur. Aslı şöyledir: Safevi Dergahı adına Şeyh Cüneyd propagandalar yapmıştır. Bunun üzerine onun görüşlerini benimseyen Türkmenler İran’da Safevi Devleti’ni kurmuşlardır. İran’a giden Türkmenler kızıl keçe külahlarını giymeye devam etti ve bu “Kızılbaş” olarak adlandırıldı (Genç, 1996:43).

Orta Doğu illerinde hile karşılığı olarak “al” sözü söylenmektedir. Eski Türk edebiyatında hilenin simgesi “kızıl tilki”dir. Kutadgu Bilig’de de “kızıl tilki gibi hilekâr olmalı” sözü bunu doğrulamaktadır (Bedirhan, 2011:269). Bu yüzden hileciliğin diğer renkteki tilkilere değil de kızıl olana verilmesi manidardır. Aynı zamanda albastının da hilekar bir karaktere sahip olması dikkat çekicidir (Yıldırım, 2012:28).

Ateşin özü de kızıldır. Bu yüzdendir ki eski Türkler ateşe “kızıl od” derler (Bedirhan, 2011:271). Bunun yanında bazen “al” da hile anlamında kullanılmıştır. Örneğin derleme sözlüğünde alın anlamlarından biri de hiledir (Derleme Sözlüğü, 1993; C.I, 165). Kızıl kelimesi halk dilinde “para” olarak belirtilmektedir (Yıldırım, 2012:27).

Evliya Çelebi seyahatnamesinde aklı kızıllı sapık kavimlerden bahsetmiştir. Bunlardan kızıllı kavmin durumu için şöyle demiştir: “Hırsızlık, yol kesicilik ve şarap bunlarda gayet haramdır ama zina ve livata (oğlancılık) serbesttir” (Evliya Çelebi, 2012: 3/82).” Aynı zamanda Evliya Çelebi Seyahatnamesinde “kızıl yumurta yortuları günü”nden bahsetmiş ve bu günle kiliseye giden Hristiyanlar arasında bağlantı kurmuştur (Evliya Çelebi, 2012:1/17).

Hint üleşinde Seraçe, çit demektir ve kurulması serbesttir. Halkın ileri gelenleri için zaten gerekli bir eşyadır. Hükümdarın seraçesi kızıl rengiyle diğerlerinden ayrılır. Ötekiler beyazdır, nakışları ise mavidir (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:501).

Kızıl kelimesi aynı zamanda namus yerine geçmektedir. Bununla ilgi şöyle bir dizeyi örnek verebiliriz:

“Kızıl yüzlü yiğidim

Kız kardeşi olmasın

Kız kardeşi olsa da

Kızıl yüzü solmasın” (Öztürk, 2011:14) (son satırdaki “kızıl yüzü solmasın” ibaresi ile “namusu solmasın” demek istenmiştir.)

1.2.4. Edebiyatta Kırmızı

Edebiyatta renkler araştırılırken öncelikle “Orhun Abideleri” adlı eser taranmıştır. Orhun Abidelerinde al sözcüğü geçmektedir. Lakin kırmızı manasında değil “almak, yenmek, mağlup etmek, zapt etmek, işgal etmek, feth etmek; dinlenmek, dikkate almak” manasında kullanılmıştır (Ergin, 2005:83). Buna rağmen kızıl rengi kırmızı, kızıl manalarında kullanılmıştır (Ergin, 2005:102).

Edebiyatımızın önemli bir eseri olan Orhun Abidelerinde geçen “doru atına binip hücum etti” (Ergin, 2005:21) cümlesinde bahsi geçen “doru atın” kabaca kızıl olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü birçok eserde doru diye bahsedilen rengin aslında kızıl olduğu kayda geçmiştir. Ayrıca Tonyukuk Abidelerinde de kızıl rengine rastlanmaktadır. Şöyle ki: “Kızıl kanım tökiti kara terim yügürti işig küçüg birtim ök” (Ergin, 2005:80) yani “kızıl kanımı döktürerek, kara terimi koşturarak işi, gücü verdim hep” (Ergin, 2005:81).

Asıl kırmızı renk Türklerde düğün ve gerdek rengidir (Bedirhan, 2011:270). Dede Korkut hikâyelerindeki bilgilere göre Oğuzlarda güveylik elbise “kırmızı kaftan”, gelinlik ise “al duvak” tır (Bedirhan, 2011:268). Edebiyatımızda kızılın kullanım alanı epey geniştir. Bunun örneklerini genişletmek gerekirse; Dede Korkut’ta “kar üzerine kan damlamış yanaklım” sözleriyle “kırmızı yanaklı” ve 11. Yüzyıl kaynaklarında verilen örneklerde de “kızıl aktı” sözleriyle “boynundan su gibi kan aktı” anlamları çıkmaktadır (Bedirhan, 2011:268).

“Karabaş” kelimesinin ölümlü ve kaderine bağlı insanlar olarak bilindiği eski Türk edebiyatında “kızıl dil karabaşın amansız düşmanıdır” sözündeki manasını oturttuğumuzda “kızıl dil”in iyi bir anlamı olmadığını çıkartmaktayız. Yine aynı kaynakta “kızıl dil, senin ömrünü kısaltır” sözü geçmektedir (Bedirhan, 2011:267). Yani kötü konuştuğunda çabuk öleceğini belirten bir atasözü kullanılmıştır.

“Kızılbaş” deyiminin aslı, Türklerin milli renk saydıkları kızıl renkli keçe börk giyen kimse anlamından kaynaklanmaktadır (Genç, 1999:38). Türkmenler külahtan kızıl keçeyi, göğü tutan al rengin sembolü olarak kafalarına giymişlerdir. Yerin merkezi ve Ülgen’in tahtının simgesi olan sarıyı da çizmelerinin renginde kullanmışlardır. İşte bu yüzden ayak yeri, dünyanın merkezini ifade ederken baş da al bayrağı ifade ediyor (Genç, 1996:43). Ayrıca Kaşgarlı Mahmud, “Kızıl Kang” sözünü, kırmızı yanak olarak yorumluyor (Bedirhan, 2011:271).

Manas destanında geçen aşağıdaki mısralarda “kızıl dal” olarak geçen söğüt, Huda ve Hızır gibi İslami motiflerle kullanılmış olup ve baht- talih anlamındadır.

*“Bel etrafında dönüverince,
Bel gibi kızıl dal bitsin.
İşini Huda yar kayırsın,
Ev etrafım dönüverince,
Ev gibi kızıl dal bitsin,
Koca Kıdır yar olsun”* (Erdem, 2000:159).

Kutadgu Biligde ise kızıl kelimesi kişinin yüzünü şöyle nitelemiştir:

“Nelük al bodudung kızıl mengzingi

Negü birdi dünya sanga öz öngi” (Yusuf Has Hacıp, 2008:1028) yani;

“Kırmızı yüzün neden bugün solmuş?

Dünya başka ne endişeler çıkardı?” (Yusuf Has Hacıp, 2008:1029) burada sıfat olarak kullanılan al, birçok yerde “yüz ağartmak” (Yusuf Has Hacıp, 2008:496) ve de “pekiştirme” (Yusuf Has Hacıp, 2008:460) manasında kullanılmıştır.

1.2.5. Mitolojide Kırmızı

Mitolojik anlamda kırmızıdan bahsedilirken öncelikle Oğuz Kağan araştırılmıştır. Zira doğumundan eşleri ve ölümüne kadar hayatının çoğu mitolojik öğelerle kaplıdır. Bahaeddin Ögel, Oğuz Kağan doğduğunda “ağzı ateş gibi” sözünü ilahi güç ve insan güzelliği bakımından değerlendirirken, Çin

kaynaklarında Göktürk hükümdarı Mohan Kağan için “gözlerinin cam gibi kırmızı ve kollarının da çok uzun olduğundan” diye bahsetmiştir (Bedirhan, 2011:271). Oğuz Han; Gün, Ay ve Yıldız adlı çocuklarının annelerini ilk gördüğünde o kız gökten inmiş ve de başında ateşli ve kırmızı, kutup yıldızı gibi bir ışık olduğu aktarılmıştır (Gültepe, 2013:332).

1.3. Kara (Siyah)

Kara; siyah, esved kullanımlarının yanı sıra matemli, gamlı, kederli me’şum, menhus anlamlarında da kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2015:826). Türkçe Sözlükte kara; “en koyu renk, siyah, beyazın karşıtı, esmer, kötü, uğursuz, sıkıntılı” anlamlarında kullanılmıştır (Akalin, 2011:1313). Derleme Sözlüğünde ise kara; suç, iftira, leke anlamlarında kullanılmıştır (Derleme Sözlüğü, 1993; C. VIII, 2637). K. Yudahin kara için; “siyah, karayağız, esmer, karaltı, çirkin, yas, kötü ruh, habis kuvvet, suçlu, adi kimse, avamdan olan” anlamlarında kullanmıştır (Yuhadin, 1994:402). Araplarda bütün renklerin aslı kabul edilmiş olan siyah bizde ve batıda matemli simgelerken Japonya’da mutluluğu simgelemektedir (Çelik, 2010:4). Bu yüzden batılılar cenazelerinde siyahı tercih ederken Japonlar beyaz tercih etmektedir (Uzuner, 2014:36). Ayrıca çoğu kültürlerde kızlar için kullanılan pembe renk Belçika’da erkekler için kullanılmaktadır (Çalışkan ve Kılıç, 2014:81). Renklerin toplumlar üzerinde ifade ettiği anlamlar incelendiğinde görülen bu belirgin farklılıkların sebebi, her toplumun kendine özgü siyasi, etnik, dini, tarihi değer ve geleneklere sahip olmasıdır (Öztürk, 2011:10).

Saadettin Gömeç eserinde “kara” renginden şöyle bahsetmiştir:

“Bugün ‘kara’ kelimesi hususunda değişik görüşler mevcuttur. Her şeyden önce eski Türkçede ‘kara’ terimi bir renktir. Türk kültüründe ‘kara’nın manalarını şöyle bir sıralayacak olursak; bazen Türk masallarında eşit şekilde birbirinin karşısına konulmuş iki şahsiyet, ‘ak’ ve ‘kara’ diye adlandırılır. Ak Han, Kara Han gibi. Burada yeri gelmişken, belki de ‘Kara Han’ adı üzerinde biraz durulmalıdır. Bilindiği gibi tarihimizde gerçek manada büyük, pek çok hakanın unvanı ‘kara’dır. Bir kere Oğuz Kağan’ın babası, Batı Türklerinin rivayetlerinde Kara Han’dır. Mesela Kök Türk Kağanlığının kurucusu olan Bumin’in herhalde büyük oğlu Kara Kağan (552-553) unvanını taşımakla beraber, devletin batısını teşkil eden ve On Okların idarecisi durumunda olan, İstemi’nin 576’da ölümünden sonra babasının vazifesini üstlenen oğlu Tardu’nun unvanı da Kara Çor’dur. Hatta 16. yy.da bile Safevi hanedanlığının temel oymaklarından birisini meydana getiren Ustaclu beylerinden birinin adı da Kara Han’dır. Şimdiye kadar bu durum hiç göz önünde bulundurulmadığından Kara Kağan (Kara Han) unvanlı Türk beylerine hiç aldırış edilmemiştir. Konunun araştırmacılarına yol göstermesi açısından, bu hükümdar unvanı üzerine de eğilmek lazım. Yani, eski Türkler (Kara Hanlılardan çok önceleri) idarecilerine durup dururken ‘Kara’ unvanını vermemiştirler.”

Türk kültüründe yönlerin sıralamasına göre; doğu=gök veya yeşil (hayvanı ejderha), batı=ak (hayvanı bars veya tonga), güney=kızıl (hayvanı saksagan), kuzey=kara (hayvanı yılan). İlim adamları, kosmografik manada 'yagız yer' karanın (halkın), 'yaşıl kök' ise tahtın (yani tör) işaretiydi, demektedir. Buna bağlı olarak, Kök Türkçe yazılı kitabelerden çıkan kesin bir netice vardır ki, 'kara' tek başına halkı gösterir. Bilebildiğimiz kadarıyla hiçbir eski Türkçe metin veya belgede, Moğol kültüründeki gibi 'Ak Bodun' tabiri de yoktur. Ve 'kara' kelimesinin karşılığı olan 'ak' da herhalde sayısı az olanlar için kullanılmıyordu. Türkçede 'kara' sıfatı aslında aşağı bir dereceyi değil, bilakis büyük, kudretli ve asil manalarını ifade eder. Eski Türk yazıtlarında, 'gücün kaynağının halkın kendisi' olduğu bizzat üzerine basa basa vurgulanmaktadır. Ayrıca 'kara'nın anlamları arasında 'kuvveti' ve 'eskiliği' de saymakta fayda vardır. Türkçe metinler incelendiğinde 'kara'nın 'dünya' manasına geldiği de görülür. Ancak bizim için yeni olan, özellikle Kara Hanlı adı açısından bu isim, Türk devlet teşkilatına göre kuzeyi gösterir ve eski Türklerdeki 'kara' unvanlı beylerin büyük, asil, yüce kişiler olmalıdır." (Gömeç, 2012:74-75)

Verilen bu bilgiler ışığında kara rengin çeşitli kullanımları görülmüştür. Gömeç'in ilk paragrafında öncelikle tarihte yer alan bazı Kara Hanlardan söz edilirken sonraki paragrafta karanın Türk tarihindeki anlamları ve kullanımları üzerinde durulmuştur.

Buradan şunu çıkarabiliriz ki kara rengin Türk mitolojisine dayanan anlamlar ifade ettiği fakat tarihi seyir içerisinde bu rengin olumludan olumsuzu çok değişik anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir (Genç, 1999:46). Genel hatlarıyla bakıldığında bütün dünya mitolojisinde çok olumsuz anlamları ifade etmektedir. Ezeli karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük, ölüm ya da şeytanla ilgili pek çok şey karayla ifade edilir. Kara, Çinlilerde de hemen hemen aynı anlamları ifade etmektedir. Türklerde kara renk genellikle şu anlamlarda kullanılmıştır: "Kuzeyde olan bir yer ya da kuzeyde yaşayan bir topluluk için; şiddet, güç ve gerçeği vurgulamak için; iyi ya da iyilik ilkesinin karşısında olumsuz ya da kötü olan ilkeyi belirtmek için. Yas, ölüm gibi insanın hayatında meydana gelebilecek üzüntü verici hususları ifade etmek için; olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirmeden iki farklı şeyi belirtmek için" (Çoruhlu, 2011:209).

Bunların yanı sıra Evliya Çelebi de eserinde "Kara Cehennem adlı bir kafir gemisi"nden (Evliya Çelebi, 2012:1/137) ve de "kara hırsız esnafı"ndan (Evliya Çelebi, 2012:1307) bahsetmiştir. Bunların kurnaz insanlar olduğu üzerinde durmuştur. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi kara rengin tarih boyunca daha çok kötü manaları ifade ettiği görülmektedir.

Türkçede kara sıfatının aslında aşağı bir dereceyi değil, aksine, büyük, kudretli, yüksek, saygıdeğer, seviyeyi belirttiği hususuna da ayrıca dikkat

çekilmiştir. Buna göre kitabelerdeki “kara bodun” ifadesini, “asıl, büyük, kalabalık bodun” diye manalandırmak gerçeğe daha yakın görünmektedir (Kafesoğlu, 2015:233). Bu “Kara-bodun” tabirindeki kara, Türkçede güç, kudret, ve sağlamlık ifade eder. Aşağılayıcı mana taşımaz. Türk büyükleri arasında kara sıfatıyla anılan çoktur (Gazneli Kara Mahmud, Kara-Han, Kara Osman, Kara Mehmed, Kara Yusuf). Kara bodun deyimi belirli bir sınıfı değil, ancak idare edilen kalabalık, güçlü kütleyi gösterir (Kafesoğlu, 2014:70). Kara kemikli Türk milleti ise; hanedan ve kağan ailesi dışında, devletini oluşturan Türk milletidir. Devletin kuruluş ve gelişmesindeki yapıcı rollerini yazıtlardan da okuyabiliyoruz. Türklerde akrabalık kan üzerine değil, kemik ve ilik üzerinedir (Ögel, 2001:26).

Türkiye Türkçesinde kara renk siyaha göre kavram ve anlam yönünden daha çok yaygınlaşmıştır. Bu konuda Salim Küçük örnek olarak araştırdığı Tarihi Türk lehçelerinden Çağatay dönemi şair ve yazarlarından Âlî Şîr Nevâyî'nin 10 eserinde geçen renk adları arasında isim, sıfat ve mecazi kullanımlarıyla kara kelimesi birinci sırada yer almaktadır (Küçük, 2010:569).

Divanı Lügatit Türk'te “kara” kelimesi “qara” şeklinde ele alınmıştır ve anlamları şu şekildedir:

- *“Qara: herhangi bir şeyin siyah olanı. Haqanilerin hanlarına verilen bir ad olarak kullanılır. Buğra Qara Xaqan gibi; bu adın alınışına ilişkin bir hikaye vardır.*
- *Qara baş: köleleri anlatmak için kullanılan bir sözcüktür. Hem erkek hem de kadın için kullanılabilir. “kara kafalı” demektir.*
- *Qara ekmek: etin lime lime olana kadar pişirilmesiyle yapılan bir tür ekmek.*
- *Qara orun: Mezar. Şu dizelerde de kullanılır:*

“Bermiş (yemiş) senin bil yalnızguq tapar qarınqa

Qalmış tawar adınnıg kirse kara orunga” yani;

“bil ki yalnızca verdiğin ‘yediğin’ şey senindir; çünkü insanoğlu midesinin hizmetindedir. Kişinin mezara giderken ardında bıraktığı zenginlik artık başkasındır.”

- *Qara qura: siyah demektir. Söz uzatımı söz konusudur.*
- *Qara quş: kartal*
- *Qara quş: bir yıldızın adı (jübiter gezegeni)” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:401-402)*

Ölümlü ve kaderine bağlı insanlar eski Türk kaynaklarında “karabaş” veya “karabaşlı” olarak anılıyorlardı (Bedirhan, 2011:269). Bu durum, kara rengin anlam bakımından halkı nitelenmek için kullanılmasıyla da açıklanabilir. Ayrıca Türk kökenlerinde kara renk yerin sembolü olarak da kullanılmıştır (Genç, 1999:48). “Yağız yer” benzetmesi de buraya dayanıyor olabilir.

Kara kelimesi, Moğolca ve Türkçe’de aynı atadan gelmekle beraber, Moğolca’ya Türkçe’den geçtiği görüşü G. Doerfer tarafından ileri atılarak ilmi bakımdan ispatlanmıştır (Yıldırım, 2012:23).

1.3.1. İdari ve Askeri Alanda Kara

Karanın Türklerde hükümlanlık rengi olarak yaygın bir şekilde kullanıldığına dair fazla bilgiye sahip değiliz (Genç, 1999:46) diyen Reşat Genç’in aksine, Yaşar Çoruhlu kara renginin hükümdar ve hanedan sıfatı olduğunun üzerinde durmuştur (Çoruhlu, 2011:210). Ancak beyaz beyler ile Kara halk tezadı son derece manalıdır. Bu kara, tarihimiz boyunca bizi takip edecektir. Nizamülmülk devrinin devlet adamları zikredilirken “daha düne kadar koyu renkli avamdan...” olan Cehir Oğulları’ndan söz ediliyor. Ayrıca aşağıda verilen beyitte Baki’nin kafası kaba dediği Türk, Osmanlı’nın kara avamıdır:

“Her tac olmaz fakr-u fena ehline sertac

Türk ehlinün ey hâce biraz başı kabadur.” (Oğuz, 2002:143)

“Beylerin kut’u iyi olsaydı onların halkı (karası) da hep bütün ve iyi olurdu. Kara sözü burada “halk” karşılığı olarak söylenmiştir. Beylerin karası, “beye bağlı olan halk” demektir.” (Ögel, 2016:197)

Gabain’e göre, Kaşgar’ın kuzeyinde hüküm süren ve İslam dünyasını bir merkez olarak kabul eden Karahanlılar, hakanlarını İslam sınırının bekçisi olarak Karahan (kuzeyin hükümdarı) olarak adlandırmışlardı (Çoruhlu, 2011:209). Türkçede büyük hükümdarlara ve kahramanlara “kara” lakabı verilmiştir. Kara tabiri bugün bile “etkili ve şiddetli” manalarını taşımaktadır: Kara kış, kara haber vb. gibi... Türk hükümdarlarının cülus töreninde üzerine oturacağı seccade veya halının ‘kara’ renkte olmasına dikkat edilmiştir. Renk olarak siyah, Türklerde üstün tutulurdu (Kafesoğlu, 2015:233). Buna binaen Vambery kendi döneminde bilinen çeşitli hademelerden söz etmektedir. bunlardan biri de gizli haberleşmelerde resmi görevli olarak sadrazama hizmet eden “karakulaklar”dır.” (Findley, 2011:60)

I. Alaeddin Keykubad, Harput’u aldıktan sonra Eyyubi ümerasına siyah hilatler göndermiş ve kendisine itaat etmelerini istemiştir. Ardından da onları

ziyafete davet etmiştir (Kütük, 2011:148). Anadolu Selçukilerinde çetirin rengi siyahtı. Buna da sebep Selçukilerin, Abbasilerin şiarı olan siyah rengi ve bu münasebetle onların manevi nüfuzlarını kabul eylemeleri idi. Selçukname’de çetre bazen ukabı Çetri Hümayun tabiri kullanılıp bu da çetirin siyah renkte olduğunu göstermektedir. Ukab ise İslamiyet’in zuhurunda kullanılan siyah renkli bayraklardandı ve bu bayrağa Karakuş derlerdi. Selçuklu çetirinin siyah olduğuna dair başka kanıtlar da vardır. Ancak Sadüddin Köpek’in tavsiyesiyle bu siyah çetr maviye tahvil eylemişti. Erbil hükümdarının Gökböri’ye gönderdiği fetihnamede de çetirin siyah olduğu görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988:71). Bir başka olay ise İbn Battuta’nın eserinde gördüğümüz cömert Tuğlukoğlu Muhammed Şah’ın, Tirmizli vaiz Nasıreddin’e gönderdiği ak sandal ağacından yapılmış değerli taşlarla süslenmiş minber ve mücevher işlemeli, siyah bir Abbasi hilatı ve aynı tarzda bir sarıktır (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:439). Anadolu Selçuklularında siyah olan çetirin, II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in Saadettin Köpek tarafından kandırılması üzerine maviye dönüştüğü ve bu tercihin Abbasi halifeliğince bir düşmanlık alameti olarak kayda geçtiği bilinmektedir. Ayrıca bu mavinin Saadettin Köpek öldükten sonra kaldırılıp kaldırılmadığı da bilinmiyor (Kütük, 2014:148). Şunu söylemek gerekir ki Selçuklular her yönüyle Abbasi hilafetine bağlıdır. Bu sebeple de siyahı her yerde kullanmışlardır (Kütük, 2014:146).

Bahaeddin Ögel, Kutadgu Bilig’den aktardığı bilgilere göre beylerin yaratılışları ve karakterleriyle ilgili şöyle bahsetmiştir:

- “Kara huy ve yaratılış: Kara bir yaratılış beylere yararsızdır. Bu huyla kaynaşan beyin değeri düşer, ucuzlar.
- Beyin benzi aktır: Siyah, kul karasıdır. Karalı ile akı böyle ayırt edilir.
- Ad değil yaratılış önemli: Adı bey olsa bile, kara huylunun (kara kılık): Kara halk arasında yine de alçak olur” (Ögel, 2001:563).

Orta Asya’daki Türkmen halk iki kısımdan oluşurdu. Tamamen Türkmen olan Ak Budunlar ve de Kara Budun olan esirler, ecnebler ve diğer Türk kavimleri (Ülken, 2006:49). Ayrıca Türkistan’ın orta ve doğu kesiminde yaşayan Kırgızlara Kara Kırgız denir (Erdem, 2000:142). Kuman- Kıpçak kütlesinin doğu tarafındakilere yine Kara-Kıpçak denirken batı tarafındakilere ise Ak-Kıpçak denir (Kafesoğlu, 2015:182).

Eski Türk devletlerinde en büyük askeri komutanın Türkçe unvanının ‘‘sü başı’’ (kara çor) olduğunu biliyoruz (Gömeç, 2012:74). Ayrıca Türk devletlerinde yarlığa alamet ve nişan olarak damga vuruluyordu. Kara damga bunlardan birisidir (Uzunçarşılı, 1988:198). Bundan başka Gazan büyük Nuyinlerden dört kişi intihap ederek onların her birine birer kara damga vermiştir ki bunlar hükümdarın damgaladığı yarlığın arkasına bu kara damgayı vururlardı (Uzunçarşılı, 1988:201).

1.3.2. Coğrafi Alanda Kara

Öncelikle yön konusunda karanın yerine değinelim. Kara, Asya Türkçesinde kuzeyi temsil eder. Mete Han, Çin’i Pai-teng dağında kuşattığı zaman dağın kuzeyini siyah atlar ile çevirmiştir. Bu o çağlarda renklerin diliydi (Bedirhan, 2011:271). Çeşitli kavimler kuzeyi karanlıklar ülkesi olarak nitelendirmiştir. Türkler kuzeyle ilgili her şeye ‘‘kara’’ derken özellikle Müslümanlar kuzeyi ‘‘Diyar-ı Zulmet’’ olarak nitelendirmişlerdir (Bedirhan, 2011:272). Ayrıca Oğuz destanında kuzeyde yaşayan İt Barak kavminin derileri de siyahtı (Genç, 1999:48). İbn Battuta, Sibiryayı ‘‘Karanlıklar Ülkesi’’ olarak nitelendirmiştir ve eserinde şöyle bahsetmiştir: ‘‘Karanlıklar ülkesine girmek istiyordum ve oraya Bulgar şehrinde giriş yapıyordu. Bulgar ile Karanlıklar diyarının birbirinden kırk gündü fakat faydası az, yorgunluğu çok olduğu için bu kararımdan vazgeçtim. Karanlıklar ülkesinde büyük köpeklerin çektiği küçük arabalarla seyahat edilir. Bu arazi baştan aşağı buzlarla kaplıdır (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:325).’’ Öte yandan Horasan’a göre kuzeyde kalan bugünkü Türkmenistan’da bulunan Karakum Çölü’nün ismi de buradan geliyordu. Ayrıca bozkır devletinin kuzeyinde bulunması nedeniyle, Moğol hükümdarının başkentinin adı da Karakurum’dur (Çoruhlu, 2011:209).

Türkler batı ve güneyden esen rüzgarlara yer yer ‘‘ak yeller’’ demişlerdir. Kuzeyden esen rüzgarlara karayel denir (Bedirhan, 2011:272). ‘‘Kara yel tufan yağdırır’’ sözü belki de buradan gelmektedir (Özkan, 2007:412).

1.3.3. İnanç Alanında Kara

Siyah her zaman yer altı tanrılarıyla özdeşleşmiş ve tüm toplumlarda acının ve ölümün simgesi olmuştur (Ustaoglu, 2007:91). Eski Türklerde düşmanlarının

hilelerinin gerçekleşmesini istemeyenler Kara-taş ismiyle bilinen taşı dualayıp suya atarsa düşmanlarına felaket getirirmişn (Erdem, 2000:157). Altaylıların akidelerinde ise ruhtar ak ve kara diye ayrılırdı. Onlarda büyük kara ruha Erlik denirdi. Erlik'in kızları da “dokuzu da müsavi karalar” diye adlandırılır. Ayrıca albastı da sarı ve kara albastı diye ikiye ayrılır. Kara albastı ciddi ve ağır başlıdır. Şamanist Türkler lohusa kadınları kara albastıdan (karabastı-karakura) korumak ve karayı defetmek için kara baksı çağırırlardı (Genç, 1999:47). Kara demirciler ifadesi de buna bir örnektir. Bu, demiri gökten indirip insanlara öğreten ak demircilerin aksine kötü ruhtar ifade etmek için kullanılmıştır (Toker, 2009:101).

Türkler, keşşlere de kara donlu diyorlardı. Dede Korkut'ta kara donlu dervişler ve kara donlu kafirler deyişi yer almaktadır. Buradaki deyişin sebebi ise kara elbisenin eskiden beri Türklerle ters gelmesidir (Toker, 2009:102).

Dede Korkut'ta rüyada kara görmek ya da kara renkli deveden söz etmek kötü haberi düşündürmektedir (Toker, 2009:103). Kara rengi kötüye yoran Türkler, Allah ve doğruluk yolunda olmayan işleri için “kara” tabiri kullanmıştır. Bugünkü “kara borsa” tabiri de bu inanişın günümüze kadar gelen uzantısıdır (Bedirhan, 2011:274). Ayrıca Türkler zaman zaman korktukları şeylere de “kara” demişlerdir. “Kara Orman” inanişi çok eskiden beri Türk inanişında varlığını sürdürmüştür. Bu karanlık ormanlar Türklerle hep korku vermiştir. “Karayış” denilen bu sık ve karanlık ormanlar, her türlü kötü ruhtarın yaşadıkları yerlerdir (Bedirhan, 2011:277).

Öte yandan Hz. Muhammed'in üç sancağından birinin siyah olması, hükümlerle ilgili bir simge olarak, siyah bayrağın çeşitli Türk devletlerinde ya da ordu birliklerinde kullanılmasına neden olmuştur (Çoruhlu, 2011:210). Bugünkü Altaylılara göre, Erlik yerin en altında, kara çamur ya da demirden bir sarayda kara taht üzerinde oturmaktadır. Kötülüğün kaynakları da yerin altındadır. Bunlara Altay Türkleri tarafından “Kara Töz (kötü ruh)” ve “Kara Name (kötü nesne)” denilirdi (Gömeç, 2011:29). Kara gözlü kara kaşlı Erlik'in oğulları da kara ile ilişkili isimler almıştır. Örneğın birinin adı Kömür Kaan'dır. Bunların yanı sıra Şamanlar da ak şaman ve kara şaman diye ikiye ayrılır. Kötü ruhtarla ilişkiye giren şamanlara kara şaman denir (Çoruhlu, 2011:210). Bazı Orta Asya topluluklarında görülen “Ak şaman”, “Kara şaman” ayrımındaki ikilikte İran tesiri görmek mümkündür (Kafesoğlu, 2014:104). Halk ak şamanlardan ziyade kara şamanlara müracaat etmektedir. Çünkü Şamanistler, daha ziyade karanlık dünyası

tanrılarında korkarlar ve kara kam vasıtasıyla onların kötülüklerinden korunmaya çalışırlar (İnan, 2015:84). Ayrıca Manas destanında geçen falcılardan biri Kara Tölek diğeri ise Kara Bediş'tir (İnan, 2015:151).

Bir hadiste şöyle geçmektedir:

“Cehennem bin yıl kızdırıldı, kıpkırmızı oldu. Bin yıl daha kızdırıldı bembeyaz oldu. Bin yıl daha kızdırıldı kapkara oldu. şimdi kapkara ve karanlıktır (Çelik, 2010:12).” Bu açıklama inanç sahibi insanların inanışlarını kuvvetlendirmek ve günahkar insanların cezalandırılması için gönderileceği cehennemin durumunu belirtmek için bahsedilmiştir.

Seyfeddin El Baharzi, dervişe en çok siyah rengin yakıştığını söyler. Bütün renklerin siyahta yok olduğunu belirtir. Siyah giyenin gece karanlığında kendini gizlediğinden, siyah olan göz bebeği gibi herkesi görüp kendi varlıklarını görmemeleri gerektiğinden bu renge önem verilmesi gerektiğinden bahsedenler de mevcuttur. İbni Hafıf'e göre nefisini çile kılıcıyla terbiye edenlerin siyah giymesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra siyah hırka giymeyi mekruh sayanlar da vardır (Oğuz, 2006:404).

Kutadgu Bilig'de “gönlün kara kir tutmasın” sözünü görüyoruz. Türk düşüncesinde maddi temizlik ile manevi temizlik iç içe girmiştir. “haram yiyeenin gönlü kara kir tuttu”, “ruhu kara, gönlü kara” sözleri Anadolu'da yaygındır (Bedirhan, 2011:276).

1.3.4. Sosyal ve Günlük Hayatta Kara

şerafettin Turan'ın dinleri ve milletleri birbirinden ayırmada renklere verilen yükümlülüğü şu şekilde aktarmıştır:

“İslam dönemi boyunca Müslümanlarla Gayrimüslimlerin giydikleri sarıkların renkleri farklıdır. Örneğin Abbasoğulları siyah rengi kendi simgeleri kabul etmiştir. Bu sebeple müslüman olmayanlara siyah renk yasaklanmıştır. Buna karşın Abbasoğullarının düşmanı Fatimilerde siyah renk müslüman olmayanlar için saptanmıştır. Fatih Sultan Mehmet ise, Hristiyan tebaanın siyah renkte şapka giymelerini kararlaştırdı. Bu uygulama sonraki yüzyıllarda da devam etti.” (Turan, 2015:249)

Kara, hem bakır parayı adlandırmak için hem de metalleri adlandırırken kullanılmıştır. “Kara pul” ve “kara demir” buna örnektir (Yıldırım, 2012:23). Aynı zamanda mecazi anlamda kara kelimesi “mahcup olmak, kepaze olmak”

anlamındadır. “Cer karabasanğar el boldu; sakın mahcup olmayınız” örneğindeki gibi (Yıldırım, 2012:24).

Türk mitolojisinde kara, genelde toprak rengi, yağız yer ile birlikte kullanılmıştır. Herhalde önce yağız yer söylenmiş sonraları kara toprak söylenir olmuştur (Genç, 1999:47). Göktürk kitabelerinde yerin rengi, “yağız renk” olarak tanımlanmıştır. Türklerde yağız tanıtması, toprak için geçerlidir. Yağız sözü zaman zaman at renkleri dolayısıyla, yanlış olarak siyah anlamında kullanılmıştır. “Kara yer” kainatın bir yeri olarak kabul edilmiştir (Bedirhan, 2011:272). Bugün “kara” denildiğinde, denizin dışındaki toprak parçaları akla gelir (Ögel, 2001:250). Ögel’e göre “kara toprak” deyimini sonraları ortaya çıkmıştır (Çoruhlu, 2011:211).

Türkler, kız ile erkek çocuklar arasında bir ayrılık göstermiyorlardı. Hun ve Göktürk çağından beri gelen belgeler, bize bunu böyle göstermektedir. Nitekim Dede Korkut’ta da, oğlu olan konukları ak otağda, kızı olanları kırmızı otağda konuk ediyorlardı. Çocuğu olmayanların yeri ise kara çadırdı (Ögel, 2001:250). Bununla ilgili şöyle denmektedir: “Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnısından önüne getirin (Ögel, 2001:290).”

Türklerde halk tabakasına mensup olanlara kara (kara budun- avam) denildiği gibi kara kul, karavaş veya karabaş deyimleri de kullanılmıştı (Genç, 1999:47). Orta Asya’da Türklerde bütün suçlulara “Kara Kişiler” deniliyordu. Türklerde pek suç işlenmediğinden yabancı kaynaklarda özellikle Türk hapishanelerinin boş kaldığından bahsedilir (Güler vd., 2001:64). Bir zamanlar yol, nezaket ve tedbir bilmeyen kimseler için “kara cahil” deriz. Çingeneleer için de “karacı” denilirdi. Çünkü bunlarda devlet düzeni, töre tanımazlardı (Bedirhan, 2011:273). Eski Türkler kötü karakterli kişiler için “kara kılık” diyorlardı. Bugünkü “kılıksız” sözü aslında dış görünüşle değil iç yapımızla alakalıdır. Kutadgu Bilig’de “kara kılık” sözü sıkça geçer. “içi ve yüzü kara” sözüyle dış görünüşünde ruhun yansması olduğunu anlıyoruz. Ayrıca “karaya yaklaşma” sözüyle “kara çabuk bulaşır, dikkat et” anlamı çıkmaktadır. Buna bir örnekte Türklerde kötü amelin “kara” ile tanınmasıdır. Türklerde bilindiği üzere İslamiyet’ten önce de zina kötü bir davranış ve cezası da ölümdür. Sağlam aile

kuruluşu olan topluluklarda bu tür kötü davranışlar karalıdır (Bedirhan, 2011:275).

G. Clauson kara kelimesini aşağılayıcı olarak anlamlandırmakta ve kara bodunu soyluların aksine sıradan insanlar olarak tanımlamaktadır (Yıldırım, 2012:25). Ayrıca Müsameretül Ahbar'da “gulamlar”, fitne ve kara sıfatlarıyla belirtilmiştir. Şöyle ki; “Nabşi'nin fitne kara gulamları Sultan'ı Pervane'nin toyuna çağırarak bahanesiyle geldiler (Kerimüddin Mahmudi Aksarayı, 2000:65).” Ancak G. Clauson'un aksine Mustafa Kafalı “kara budun” tabirininin gerçek manasının anlaşılması için zıddı olan ak budunun varlığının tespit edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Ancak kaynaklarda ak buduna rastlamamaktadır. Bu sebeple de kara budunun anlamının “avam halk” olarak düşünülmemesi ve gerçek manasının “güçlü ve büyük halk” olarak bilinmesi gerektiği üzerinde durmuştur (Kafalı, 1996:51).

Dede Korkut'ta “kara otağ” sözü, iyiliği ve dostluğu içinde toplamışken “karalı-göklü otağı” sözü ise yaşlı ve ölüsü olan evi anlatmaktadır. O yüzden bu iki deyişi birbirinden ayırmakta fayda vardır. Ayrıca Türk düşüncesi nedense baş ve bağı için “kara başım, kara bağı” dedirtir de ak başım, ak bağı dedirtmez. Eski Türk metinlerinde “ak bağı” diye bir söz bulamazken, Dede Korkut'ta “kara bağı sarsıldı” sözü geçmektedir (Bedirhan, 2011:277). Dede Korkut'ta yas evinden bahsedilirken “karalı göklü otağ” (karalı yeşilli çadır veya ev) deniliyordu (Genç, 1999:48).

Karanın yas rengi olduğuna dair birçok örnek vardır. Ahmed Bin Mahmud'un Selçukname eserinde Sultan Melikşah'ın oğlu Davud'un ölümü üzerine tutulan yasta şöyle bahseder: Türklerin hepsi İsfahan'da toplandılar. Ölü için ağlayıp sızlanarak gittiler. Atlara kara çullar giydirdirip saçlarını ve kuyruklarını kestiler (Çoruhlu, 2011:211). Türklerin renklere maddi anlamların yanı sıra manevi anlamlar yüklediğini biliyoruz. Örneğin siyahın yas elbisesi olarak kullanılması, Türkleri yaptıkları seyahatler aracılığıyla tanımış seyyahlar açısından şaşırtıcı bulunmuştur. Matem rengi olarak karanın giyilmesi adeti, dünyaya Türkler tarafından yayılmıştır (Yıldırım, 2012:1). Ayrıca Türklerin tipik yas rengi, siyah ile yeşilin birlikte kullanımınıdır. Karahanlılarda vezirlerin siyah ipekten çetir kullanmaları büyük ihtimalle onların kara budundan (halktan)

olmalarının bir işaretiydi (Genç, 1999:49). Elbise rengi olarak siyah, Türkler tarafından pek tercih edilmemiştir. Örneğin keşiş elbisesi Türklere hep ters gelmiştir. Öyle ki Dede Korkut'ta “kara donlu kafır” ya da “kara donlu azgın dinli kafır” sözü sıkça geçmektedir. Tabii bu sözlerden o çağlardaki Hristiyanların tamamen siyah giydiğini çıkartamayız (Bedirhan, 2011:273). Bununla ilgili; Türk hükümdar ailelerinde Karaton (karadon= siyah renkte elbise), Kara Tun ise güçlü soy demektir (Kafesoğlu, 2015:70).

Yeraltı dünyasındaki birçok unsur kara renkle ifade edilir. Öte yandan kara renk yaygın biçimde ölüm yasının ifadesidir. Mezarlara kara renkli bezler asılması, bize yasin ve üzüntüyü ifade ediyordu (Ögel, 2016:175). Anadolu'da “Kara gece” deyişi de yer alır. Ancak “Kara Tün” deyişi, daha geniş olarak kullanılır. Şunu da belirtmek gerekir ki kara sözü, bir renk olmaktan çok, karanlık yani ışısız bir dünyayı anlatıyordu (Bedirhan, 2011:272). Kara renk aynı zamanda yas rengidir. Dede Korkut'ta yas belgesi olarak “ağ çıkarıp, kara giyme” işinden bahsedilir (Bedirhan, 2011:273).

Çift resmi vergisinden muaf olan gruplardan biri de karalardır. Bunlar, arsası yarım çift yerinden aşağı arazisi olanlardır ve bu halk aşağı tabakayla aynı anlama gelmektedir (Ortaylı, 2010:139). Altay Türkleri vergiyi, “kara alman” diye adlandırmışlardır. “Kara humma” gibi bazı kötü hastalıklar da yine “kara” sıfatıyla tanımlanmıştır. Anadolu'da “kara ruhlu, içi kara, gönlü kararmış, gözü kara” gibi birçok deyiş ve söyleyişler vardır (Bedirhan, 2011:274). Ayrıca Namus ihlali konusunda da kullanılan kara aynı zamanda ahlaksızlığı ve günahı ifade etmek için de kara atanma sözüyle kullanılmıştır (Toker, 2009:104).

Dede Korkut'ta kara dağlar, hayat veren kaynaklardı. “yerlü kara dağların yıkılmasun!”. Bu bir dua ve alkıştır. O dönem inanışlarına göre dağlar Oğuz Türklerindedir. “Kara dağ” sözünde korku ve saygı vardır. “Kara sular” ise Altayların kuzeyinden Anadolu'ya kadar uzanan akarsulardır. Niçin yerler ya da gök kararırken demeyiz de, akşam için, “sular kararırken” deriz. Bunlar manaları çok derin olan söyleyişlerimizdir (Bedirhan, 2011:276).

1.3.5. Edebiyatta Kara

Edebiyatta kara renkle ilgili araştırmalar için öncelikle “Orhun Abideleri” adlı kitap incelenmiştir. “Kara, siyah” manalarında kullanılan kara rengi Orhun abidelerinde yer yer kullanılmıştır (Ergin, 2005:99). Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- “Kara klte süngüşdümüz” (Ergin, 2005:24) yani “Kara gölde savaştık” (Ergin, 2005:20).

- “Basmıl kara [... bud ...] Karluk budun tirilip kelti” (Ergin, 2005:46) yani “Basmıl kara ... karluk milleti toplanıp geldi...” (Ergin, 2005:47).

- “Edgü özlük atın kara kişin kök teyengin sansız kelürüp kop kotı” (Ergin, 2005:54) yani “iyi binek atını, kara samurunu, mavi sincabını sayısız getirip hep bıraktı” (Ergin, 2005:55).

- “Sarığ altunını ürüng kümüşin kırgağlıg kutayın kinlig işğitisin özlük atın adgırın kara kişin kök teyengin Türküme budunumakazganu birtim, iti birtim (Ergin, 2005:60) yani “sarı altınını, beyaz gümüşünü, kenarlı ipeğini, ipekli kumaşını, binek atını, aygırını, kara samurunu, mavi sincabını Türküme, milletime kazanı verdim, tanzim ediverdim” (Ergin, 2005:61).

- “Çoğay kuzın Kara Kumug olurur ertimiz” (Ergin, 2005:66) yani “Çogayın kuzey yamaçları ile Kara kumda oturuyorduk” (Ergin, 2005:67).

- “Kızıl kanım tökiti kara terim yğrti işig küçg birtim ök” (Ergin, 2005:80) yani “kızıl kanımı döktrerek, kara terimi koşturarak işi, gücü verdim hep” (Ergin, 2005:81).

Dede Korkut’ta da karayla ilgili şöyle bir şiir geçmektedir:

“Kara ölüm geldiğinde geçit versin

Sağlık ile sağıncın, devletin, Hak artırsın. (Ögel, 2001:271)

Kara eşek başına uyan vursan, katır olmaz!

Kara koça kıymayınca, yol alınmaz!

Kara Polad öz kılıcı çalmayınca, karım dönmez!” (Ögel, 2001:273)

Kara rengiyle ilgili olarak Uygur yazması bir ağıtta şu mısralar geçmektedir:

“Karalar bulut örlep kkirep

Kar mu yamgur ol yağurur

Karı yaşlıg ol anam

Kayguda mu yaşın akıdur...

(Kara bulutlar yükselip gürleyerek

Kar mı, yağmur mu yağıdırıyor?

(Yoksa) o ihtiyar, yaşlı anam

Kederden mi göz yaşı döküyor?...)” (Küçük, 2010:561)

Manas destanında Kara Han’ın oğlu Alman Bet’in babasını Müslüman olmaya davet ettiği, onun bunu kabul etmemesi sebebiyle de öldürdüğü anlatılır (Erdem, 2000:142).

Kutadgu Bilig’de de kara rengine oldukça yer verilmiştir. Bunları şöyle sıralayalım:

Odgiurmuş’ın Ödgülmiş’e nasihatinde geçen;

“Kara baş yağısı kızıl til turur

Nece baş yidi bu takı ma yirür” (Yusuf Has Hacip, 2008:246) yani;

“Kara başın düşmanı kızıl dildir;

Ne çok baş yemiştir o ve hala da yemektedir” (Yusuf Has Hacip, 2008:247).

Aynı yukarıdaki örnekteki gibi kara kelimesi Kutadgu Bilig’de sıfat olarak kullanılmış ve de geceyi, başı ve daha birçok nesneyi nitelemiştir.

1.3.6. Mitolojide Kara

Koyunlu’nun lideri Oğuz, en eski Türkmen inkılapçısıdır. Zalim babası Kara Han’ı öldürerek, milletine huzur, hürriyet ve adalet vermiştir. Ancak bu olay Koyunlu devletinin sabit bir efsanesi olmuştur (Ülken, 2006:49). Oğuz Kağan’ın babası Kara Han, gelinlerine kadeh tutturma adeti başlatmıştır. Bu “kadeh tutturma” adeti ise Müslüman olmayan Kara Han tarafından başlatılmış ve Türkler müslüman olduktan sonra durum değişmiştir (Ögel, 2016:116). Oğuz destanında kuzeyde oturan İt Barak kavminin derileri siyahtır (Bedirhan, 2011:272).

1.4. Sarı

Sarı; tabiatta pek müteşir olan altın ve kükürt rengine bulunan, asfer ve benzi atık, soluk anlamında kullanılmıştır. Sarılık ise; sarı renk ve sarı olan şeyin manzarasıdır (Şemseddin Sami, 2015:629). Türkçe Sözlükte; yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi, soluk, solgun” anlamında kullanılmıştır (Akalin, 2011:2035). K. Yudahin ise sarıyı; “kızıl, kumral, sarı başlı, sarılık hastalığı” için kullanmış ve uzun sarı için “ilkbaharın ilk günleri” anlamını kullanmıştır (Yuhadin, 1994:639). Ayrıca “Güneş ışığının ayrışma tayfında yeşil ile portakal rengi arasında olan renk, altının rengi olarak ve soluk, solgun olarak” manalandırılmıştır (Yıldırım, 2012:30). Ayrıca altın bütün Türk halkları tarafından sarı renkli olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2012:53). Buna nazaran bazen kırmızı da altın yerine kullanılmıştır. Örneğin derleme sözlüğünde kırmızının (Derleme Sözlüğü, 1993: C. VIII, 2834) ve kızılın (Derleme Sözlüğü, 1993: C. VIII., 2863) manası altın olarak gösterilmiştir. Buna örnek olarak da Kızıl adında bir sarraf örnek verilebilir. “Sivas’a vardığı zaman kalp gümüş alıp satıyor bahanesiyle, boş yere Kızıl adındaki bir sarrafa 15 bin dinar ceza yükledi.” (Kerimüddin Mahmudi Aksarayı, 2000:209)

Türklerde sarı renk dünyanın merkezi olarak kullanılmıştır. Bu anlayış Şamanizm’den gelmektedir. Ülgen’in altın kapılı sarayı ve altın tahtı, Türklerde hep sarı renkle ifade edilmiştir ve Ülgen’in tahtı nasıl dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinin sembolü olarak algılanmıştır (Genç, 1999:36). Kök Türkler tarafından doğunun rengi gök, batı ak, kuzey kara, güney kızıl ile belirtilmekteydi. Bu yönler göre, kağan devletin merkezinde yer alıyordu ve buranın rengi sarı veya altın rengiydi (Gömeç, 2012:64). Sarının bir anlamı da “ışıklı” diyebiliriz. Işık da ilkah eder. Temuçin-Cengiz’in büyük ninesini ilkah eden “sarı köpek” gibi (Oğuz, 2006:192).

Çeşitli mitolojilerde güneşe ait bir simge olan sarı renk; olumlu anlamda akıl, zihin, idrak, sezgi, iman gibi anlamları ifade ederken olumsuz anlamda kullanılan koyu sarı renk ise haset, hırs, tamah etmek, vefasızlık, hıyanet, imansızlık, ketumluk ve vefasızlık gibi anlamları gösterir (Çoruhlu, 2011:219).

Alçakgönüllülüğü, bilgiyi ve bilgeliği simgeleyen sarı, parlak, neşeli ve sevecen olup ilham vericidir. Ama olumsuz olarak zihinsel karışıklığa da sebep

olabilir (Ustaoğlu, 2007:45). Çünkü Türk inanışları ve duygularında sarı renk iyi bir yer tutmaz. Yalnızca tabiat ve bahardaki çiçek tasvirlerinde, zevkle ve istenerek kullanılır (Bedirhan, 2011:283).

1.4.1. İdari ve Askeri Alanda Sarı

Siyasi arenada sarı renkle ilgili bilgiler araştırılırken öncelikle bayraklar ele alınmıştır. Zira bir toplumun ve devlet yapısının en önemli parçalarından birisi budur. Saltanat sancakları arasında sarı renkli bayraklar da mevcuttur. “Altın başlı sancak” veya “Alem-i zer” gibi ifadelerin ve bayrak üzerindeki altın işlemlerin sarının bayrak üzerindeki önemini belirtmektedir (Özkan, 2007:30). Bir İran minyatüründe Harzemşah bayrağı sarı renkle gösterilmiştir. Ayrıca Kudüs fethinde Selahaddin Eyyubi'nin ordusunda sarı bayrak kullanıldığı ve ayrıca hükümdarın sancağının da sarı renk olduğu bilinir. Yine sarı renkte çetr kullanan Eyyubilerin sarıyı seçmelerinde Fatımilerin ananelerinin tesiri de vardır. Eyyubilerden sonra Mısır'da kendi devletlerini kuran Memlûklerde “Sultanlık Sancağı” adı altında sarı renkte süslü bayrak kullanmışlardır (Genç, 1999:39). Sarı renkli bayrağın Osmanlılara Memlûklülerden geçtiği çok açıktır. Buradan Osmanlıların da sarı renkli bayrak kullandığını çıkarıyoruz. Özellikle silahdar bölüğünün bayrağı sarıydı. Bu sebepten bayraklarının renginden dolayı silahdarlara “Sarı Bayrak” adı verilmiştir. Türk İslam devletlerinde ise Cengiz Han'ın imparatorluğu büyüyüp genişlediğinde sarı bayrak çoğaltılıp yaygınlaştırılmıştır (Mısır Memlûklü devletinde sarı bayraklar görülür) (Bedirhan, 2011:284). Cengiz İmparatorluğundaki bu uygulamanın Uygur kaynaklı olabilir çünkü Uygur döneminde “Sarı Bayrak” gerçeğinden başka bir de “Sarı Ordu” (sarı başkent) anlayışı vardır (Genç, 1999:40). Altın Ordu devletindeki altının sembolü sarıdır. O yüzden bu devlet sarı ile ifade edilmiştir ayrıca başkentinin adı da bu anlamın tam bir ifadesidir (Sarı Ordu). Yani sarı renk, Ülgen'in altın tahtından Altın Ordu'nun rengine kadar hep aynı inanç için kullanılmıştır. Dolayısıyla sarı Türk inanç ve milli gelenekleri arasında önemli bir yer tutmuştur (Genç, 1999:41). Buraya kadar görüldüğü gibi Memlûk sultanlarına da mahsus birkaç türlü bayrak vardı; fakat bunlardan en büyüğü sarı ipekten olan bayraktır. Üzerine sultanın ismi yazılmıştır. Bundan küçük sarı bayraklar da mevcuttur lakin en önemlisi bu bayraktır (Uzunçarşılı, 1988:314). Günümüzde ise Topkapı müzesinde ki eski bir İspanyol haritasında, Memlûk bayrağı olarak üzerinde

kırmızı bir hilal bulunan sarı bir bayrak vardır. Başka bir tane ise üzerinde kırmızı daire bulunan sarı bir Memlük bayrağıdır (Genç, 1999:42). Oğuz-Türkmenler gökleri tutan kızıl bayrağın sembolü olarak başlarına kızıl börk; dünyanın merkezinin ifadesi olarak da ayaklarına sarı edik giymişlerdir (Genç, 1999:38).

Çin tarihinde görüldüğü kadarıyla Çin başkentinde iskan edilmiş Türkler de vardır. Bunlara manası anlaşılamayan “Sarı sarıklı Türkler” adı verilir. “Sarı Türgeş” Türk kavim adındaki anlayış ve düşünce ile ilgisi olup olmadığını bilmiyoruz (Ögel, 2001:27). Çin’in, Türk başbuğlarını birbirine düşürme planı, kara ve sarı olmak üzere ikili teşkilat halinde yaşayan Türgiş boylarını da etkilemiş ve birbirlerine iyice düşman etmişti. Sarı Türgişler üstünlük kazanmıştır (Kafesoğlu, 2015:139). Sarı Türgeşlerden Baga Tarkan başa geçmiştir (Divitçioğlu, 2005:46).

Şarilerin (Şariye), Avfi’deki Sarı ile aynı olması muhtemeldir. Bunların Kansu’nun Sarı Uygurlarıyla alakalı oldukları görülüyor (İbn Fazlan, 2016:102). Yeri gelmişken Sarı Uygurlarla ilgili şöyle bir açıklama verilmiştir:

“Bugünkü Kansu şehrinin yakınında kurulan bu Uygur devleti, bilhassa X. yüzyılın ortalarından itibaren güneydeki bütün Uygurların kuvvet merkezi haline gelmiştir. Bu Uygurlarda Sha-chou Uygurları gibi XI. yüzyıldan sonra Tangut ve Kitanların hakimiyetlerini tanımışlardır. Kan-chou Uygurlarına aynı zamanda “Sarı Uygurlar” da denir.” (İzgi, 2000:27)

Tarihte bazı milletler ve dinler kendilerini diğerlerinden ayırmak için renklere başvurmuştur. Bunun bir örneği Abbasoğullarıdır. Örneğin Abbasoğulları siyah rengi kendi simgeleri kabul etmiş, gayrimüslimlerin ise sarı renkte sarık takmalarını istemiştir (Turan, 2015:241). Aslında sarı, bir Çin imparatorluk rengidir. Yalnızca Çin imparatoru sarı elbise giyinirdi. İmparatorun arma ve amblemleri hatta ünlü Çin ejderhası bile sarı renktir. Daha doğrusu herhangi bir Çin vatandaşı sarı bir elbise giyip sokağa çıksa imparatorluğunu ilan etmiş sayılırdı. Bunun da cezası büyüktü (Bedirhan, 2011:284).

1.4.2. İnanç Alanında Sarı

Dinsel nitelikli kişiler için de sarı renk güçlülüğü ve hakimiyeti ifade eder. Buna en güzel örnek ise Anadolu alp erenlerinden olan XIII. yüzyıla ait bir Türk kahramanına Sarı Saltuk denilmesidir (Çoruhlu, 2011:219).

Sarının eski Türklerde merkezi temsil ettiğini biliyoruz. Buna nazaran hayır ilahı Ülgenin yaşadığı sarayının ve tahtının altın sarısı olduğu ve dünyanın merkezi olarak kabul edildiği de ayrı bir gerçektir (Uğur, 2009:21).

Sarının birçok yaygın inançta yeri vardır. Sarı kızlar, şifalı kükürtlü sıcak kaplıcalar ve sarı ineklerden söz edilir (Oğuz, 2006:192). Kazdağı'nda yatan evliya "Sarı Kız" olarak anılır. Anadolu'da daha nice "sarı kız" ve "sarı analar" vardır. Tanrıça Kybele de "Sarı kız"dır (Oğuz, 2006:191).

Burhan Oğuz, Budistlerin sarı elbise giymelerini şöyle yorumlamıştır:

"Buddha, babasının evini terkedip inzivaya çekilmek suretiyle hak yolunu bulmaya çalıştığı zaman, bir avcıya rastlamış ve prens elbisesini bu avcının sarı elbisesiyle değiştirmiştir. Bu galiba Budistlerin sarı elbise giyme nedenlerini anlatmak için bulunmuş bir hikayedir. Hintliler yeni elbiselerini sarıya boyatmaktadırlar. Çünkü sarı, güneşin, altının ve olgun buğdayın rengidir." (Oğuz, 2006:192)

Uygurlarda da Sarıg-Toyın dendiği zaman, bir Buda rahibi akla gelirdi. Göktürk yazıtlarıyla yazılmış ve Turfan'da bulunmuş olan el yazmasında da "Sarı Atlı Savcı (Peygamber)" den söz edilmektedir (Bedirhan, 2011:284).

Eflaki, "Mevlana kendisine vaki bir sual üzerine, Ashabı Keyf'in köpeği sarı idi. Çünkü aşıktı. Aşıkların rengi daima benim rengim gibi sarı olur demiştir." diye anlatıyor (Oğuz, 2006:192).

Şamanist inançtan kalma sarı albastı veya sarı albıs adlı ruhlara inanılmaktadır. Kazak Türklerinin hurafelerine göre albastı iki nevi olup biri kara albastı, diğeri de sarı albastıdır. Buna uygun olarak Şaman dualarında "Sarı Albıs" diye hitap ediliyordu. Ayrıca Kazak-Kırgız din adamları bu ruhu "derde derman olan ey sarı kız gel" diye çağırıyorlardı. Kuzey Türk destanlarında sarı at kurban edilmesi Şamanist dönemde sarının önemini göstermektedir (Genç, 1999:37).

1.4.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Sarı

Sarı renk, anlamını Türklerin çizmelerinin (edik) rengi olarak da uzun yıllar sürdürmüştür. Zira bilindiği gibi Türkmenler (Oğuzlar) yüzyıllarca, sarı edik ile kızıl keçeden külah giymişlerdi. Halkımız arasında bugün de çok yaygın olarak kullanılan "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa" deyiminin de kaynağı işte bu tarih ve kültür geleneğimizdir (Genç, 1999:37). Eski Türk devletlerinde olduğu gibi, altınlı kırmızı kemer ile sarı edük, Mısır Türkleriyle Osmanlılarda da bir hakanlık

sembolüydü (Ögel, 2016:138). Ayrıca Dede Korkut Destanlarında geçen “sarı tonlu Selcan Hatun” (sarı elbiseli Selcan Hatun) tanımlaması, hatunluk elbisesinin sarı olduğunu gösterir (Genç, 1999:39).

Ebusuud Efendi, devlet büyüklerinin ipek elbise giymelerini helal saymazken, çağdaşı Birgili Mehmet, erkeklerin ipek elbise giymelerini bedenle işlenmiş bir kötülük olarak görmüştür. Birgili Mehmet’e göre erkeklerin kırmızı, sarı renkli kumaşlardan yapılmış ya da zaferanla boyanmış elbise giymeleri mekruhtur. Vazgeçilmesi gerekir (Turan, 2015:233).

Çin’dekinin tersine kötülüğün ve felaketin habercisi sayılan sarı renk daha çok ateşin, albastının ve hastalığın rengi olmuştur. “Betin benzin sarardı” sözü buradan gelmektedir (Çoruhlu, 2011:220). Sarılık sözü Türklerde bir hastalık adıdır. Bu hastalığın bugünkü sarılıkla bir ilgisi olup olmadığını bilmiyoruz. Önemli olan böyle geleneklerin 1000 yıl geçmiş olmasına rağmen devam etmesidir. Aslında sarı adı hastaların dış görünüşlerine göre verilmiştir. Kutadgu Bilig’de yüzün sararmasına çok geniş yer verilir. Eskiden bir hizmeti yerine getirmemekle, utanma ve mahcup olma da yüzün sararması için bir sebep gösterilirdi (Bedirhan, 2011:284). “Yüzün sararıp solması” bütün ailece yaşanan bir felaket veya utanç sonucu olabilirdi. Sararma ve sarı olma, bütün Türk dünyasında her yerde söylenirdi (Bedirhan, 2011:285).

1.4.4. Edebiyatta Sarı

Orhun Abidelerinde sarı rengi ender kullanılmıştır. “Kök” kelimesi mavi, gök rengi, lacivert ve yeşil manalarında kullanılmıştır (Ergin, 2005:103). Ayrıca “yaşıl Ögüz” kelimesi hem yeşil nehir hem de sarı nehir anlamında kullanılmıştır (Ergin, 2005:121). Sarının kullanıldığı yerler ise şöyledir:

- Sarıg altunını ürüng kümüşin kırğaglıg kutayın kinlig işğitisin özlük atın adgırın kara kişin kök teyengin Türküme budunumakazganu birtim, iti birtim (Ergin, 2005:60). Yani “sarı altınını, beyaz gümüşünü, kenarlı ipeğini, ipekli kumaşını, binek atını, aygırını, kara samurunu, mavi sincabını Türküme, milletime kazanı verdim, tanzim ediverdim.” (Ergin, 2005:61)

- “Sarıg altun ürüng kümüş kız kuduz eğri tebi ağı bungsuz kelürti.” (Ergin, 2005:78) Yani “sarı altın, beyaz gümüş, kız kadın, eğri deve mal zahmetsizce getirdi.” (Ergin, 2005:79)

1.4.5. Mitolojide Sarı

Sarı at veya sarı devenin kesilmesinin Asya mitolojisinde önemli bir yeri vardır. Türkmen seceresindeki Arsari Bey’in nesillerinin “Sarıca Sarıcı” kuşundan altın istemeleri gibi. Keza Altay mitolojisinin “yedi başlı dev”inin adı da “Sarı Yelbegen”dir (Oğuz, 2006:192).

Türk destanlarında sarı adını taşıyanların sarı ruhların iyi olmadıkları belirtilmektedir. Bunun yanında Türk masalları ejder motifleriyle doludur. Bu ejderler sarı renkli olup, Türklere korku ve kötü duygular vermektedir (Bedirhan, 2011:284).

Son olarak söylenebilir ki sarı renk Türk-İslam devletleri için yer yer kötü anlam taşımaya rağmen sarıya yüklenen olumlu anlamlar da fazladır. Örneğin Türklerin yönlerde merkezi ifade etmek için sarı rengi kullanması, bereketi ifade ettiğinden hayvanlarına “Sarı kız” isminin verilmesi sarıya verilen önemi de göstermektedir.

1.5. Mavi

Mavi; su renginde, gök, ezrak, kebud anlamında, çivit mavisini ise lacivert anlamında kullanılmıştır. Ancak Türkçesi olan “gök” lügati tercih olunmaktadır (Şemseddin Sami, 2015:975). Türkçe Sözlükte mavi; “yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi” anlamında kullanılmıştır (Akalin, 2011:1636). Türklerin İslamiyet’i benimsemesiyle Arapça’dan dilimize yerleşen mavi “su ile ilgili, suya ait” anlamındadır (mâ:su;). İçeriğinde Gök renginin kapsamındaki maviyi barındırması sebebiyle bu ismi almıştır (Kolektif, 2017:167). Taranan kaynaklarda bu rengin elli farklı tonu olduğu ortaya çıkmıştır (Kolektif, 2017:168).

Doğu’nun simgesi olan mavi, göğün de rengi olmasından dolayı çoğu zaman gök unsurlarını işaret eden öğelerin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen beyaz bazen de yeşille aynı anlamda tutulan mavi, sıfat olarak kullanıldığında, o ismin Gök Tanrı ya da gökte olduğuna inanılan ruhlarla ilişkili

olduğunu gösterir (Çoruhlu, 2011:213). Aynı zamanda mavi denizin rengi olduğundan enginliği ve sonsuzluğu ifade eder (Oğuz, 2006:403).

Gök boşluğunu da ifade eden mavinin dünya mitolojilerinde çeşitli anlamları vardır. Akıl, idrak, sağduyu, iffet, lekesizlik, sadakat, Allah'a hürmet, barış gibi erdemli davranışların simgesidir. Buna karşın maviye Çin'de olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Örneğin mavi yüzlü kırmızı saçlı şeytan krallar belirtilirken mavi yüzlülerin genellikle kötü karakterli oldukları kabul edilir (Çoruhlu, 2011:214). Ya da Oğuz Kağan'ın yüzünün mavi olması, eşinin gökten inen mavi bir ışıktan olması, ordusunu yönlendiren kurdun mavi olması kutsallık ve tanrıyla bağdaştırılabilir (Küçük, 2010:190).

Halk arasındaki nazardan korunma yollarında da mavinin önemli bir yeri vardır. Nazar boncuğu olarak adlandırılan mavi cam üzerine göze benzer beyaz ve sarı halkalar şeklinde yapılan nazarlıklarla da, mavinin negatif enerjileri yok etme özelliğinden yararlanılmaya çalışılmıştır (Candan, 2002:88).

Mavinin madenle ilişkisi ise eski Türklerde demirin kutsal olmasından kaynaklanıyordu. Mavinin demir, çelik, gümüş gibi madenler ve maden alaşımlarıyla bağlantısı işte bu yüzdendir (Çoruhlu, 2011:214). Türkler için mavinin ayrı bir yeri vardır hatta Turkuaz mavisi Türklerle hitaben isimlendirilmiştir (Ustaoglu, 2007:91).

Dede Korkut'ta matemi simgeleyen mavi, eski Türkçede gök rengini simgelemektedir (Uğur, 2009:20). Sakinliği, sadakat ve güveni temsil eden mavi, ruhsal dünyanın da ifadesidir. Barışı, sevgiyi ve şifayı sunup umudu, inanç ve özgürlük duyguları aşılarda (Ustaoglu, 2007:46).

1.5.1. İnanç Alanında Mavi

Türk hakklarında mavi şeye karşı her daim saygı mevcuttur (Kalafat, 2007:15). Ancak Türklerde mavinin olumsuz anlamlarına da bakıldığında bu daha çok cenaze ve ölümle ilgili ifadelerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Manas Destanı ve Dede Korkut gibi eserlerde bu tip ifadelere rastlıyoruz. Osmanlı Dönemi'nde Ahmedî'nin yazdığı İskendername'sindeki bir minyatür de örnek olarak gösterilebilir. Sözü edilen kitapta İskender'in ölümü üzerine söylenen beyit şöyledir:

“Menekşe onun için lacivert rengini giydi

Gül, onun yasından kana büründü.”

Burada lacivert olarak belirtilen koyu mavi, yas ifadesi olarak kullanılmıştır. Bazı metinlerdeki yas ifadelerinde mavi, gök rengi olarak belirtiliyorsa da Yaşar Çoruhlu'ya göre, yas ifadesi olan mavi renk gök mavisi değil, daha çok donuk ve koyu mavidir (Çoruhlu, 2011:214-215).

Müftü ve kadılar yeşilden sonra en önemli renk sayılan ve yüksek mevkilerdekilerin giydikleri gök mavisi ipek giysiler giyinirlerdi (Turan, 2015:244).

İzzeddin el Kâşî mavinin ışıkla karanlık, sevinçle keder karışımı bir renk olduğunu, ışıkla karanlığın birleştiği rengin de mavi olduğunu söylemiştir. Kaşifi'nin Fütüvvetname'sinde “mavi semanın rengidir, yükselişi simgeler.” demesi de önemlidir (Oğuz, 2006:403).

1.5.2. Sosyal ve Günlük Hayatta Mavi

Mavinin siyah gibi bir yas rengi olduğu düşünülmektedir (Oğuz, 2006:403). Ayrıca Sultan I. Ahmet'in inşa ettirdiği ve Müslümanların olduğu kadar gayrimüslimlerin de dikkatini çeken “Mavi Cami” büyük bir külliye (Faroqi, 2011:59). Turistlerin ilgi odağı olan bu caminin adıyla müstesna olduğu aşikardır.

İbn Battuta seyahatnamesinde Zibetülmehel Adalarından söz etmiştir. Burada gelin eğer damadın evine gidecek şekilde düğün olursa damat evi güzelce döşenir, her yanına mavi boncuklar bırakılır. Bu oraların adetidir (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:557).

Evliya Çelebi eserinde “Mavi Karpuz”dan bahsetmiş ve çok faydalı olduğu üzerinde durmuştur (Evliya Çelebi, 2012:10/426).

1.5.3. Edebiyatta Mavi

Burada ilk olarak Türk edebiyatının temelini oluşturan Orhun Abideleriyle ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Orhun Abidelerinde “kök” kelimesi mavi, gök rengi lacivert ve yeşil manalarında kullanılmıştır (Ergin, 2005:103). Kitapta geçen örnekleri sıralayacak olursak;

- Kül Tigin Abidesi'nin doğu yüzünde geçen “Üze kök tengri asra yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlı kılınmış.” (Ergin, 2005:8) Cümlesi “üstte mavi gök,

altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış.” (Ergin, 2005:9)
Burada “kök” kelimesi “mavi” anlamında kullanılmıştır.

- “Edgü özlük atın kara kişin kök teyengin sansız kelürüp kop kotı.” (Ergin, 2005:54) Yani “iyi binek atını, kara samurunu, mavi sincabını sayısız getirip hep bıraktı.” (Ergin, 2005:55)

- “sarıg altunını ürüng kümüşin kırgağlıg kutayın kinlig işgitsin özlük atın adgırın kara kişin kök teyengin Türküme budunumakazganu birtim, iti birtim.” (Ergin, 2005:60) Yani “sarı altınını, beyaz gümüşünü, kenarlı ipeğini, ipekli kumaşını, binek atını, aygırını, kara samurunu, mavi sincabını Türküme, milletime kazanı verdim, tanzim ediverdim.” (Ergin, 2005:61)

- “kök öngüg yoğuru Ötüken yışğaru uduztum. İngök kölükün Toglada Oğuz kelti.” (Ergin, 2005:68) Yani “Kök öngü çiğneyerek Ötüken ormanına doğru sevk ettim.” (Ergin, 2005:69) Burada “kök öng” den kasıt mavi öng veya mavi öng nehridir (Ergin, 2005:103).

Kutadgu Bilig’de;

“Yaşıl kök yarattı öze yulduzı

Kara tün töritti yaruk kündüzi” (Yusuf Has Hacıp, 2008:110) yani;

“mavi göğü ve üzerinde yıldızları yarattı;

Karanlık geceyi ve aydınlık gündüzü var etti.” (Yusuf Has Hacıp, 2008:111)

Buradan da anlayacağımız üzere “yeşil” manasında kullanılan “yaşıl” kelimesi, Kutadgu Bilig’de “Mavi” anlamında kullanılmıştır. Bunun haricinde ise “kök” kelimesi “gök, gökyüzü” anlamlarında kullanılmıştır. Ama mavi anlamında kullanılmamıştır. Bunu bir örnekle açıklayalım:

“Bayat birmişin halk tıdumaz küçün

Yağız yir yaşıl kök tirilse öçün” (Yusuf Has Hacıp, 2008:374) yani;

“Yağız toprak ile mavi gök, öç almak için birleşse bile,

Tanrının verdiğine insan engel olamaz.” (Yusuf Has Hacıp, 2008:375)

“Klasik dönem şairleri övülenin boyuna uygun nazenin elbise kesmek için balıkların makas olup mavi kumaşa girdiği, gökyüzünün mavi olması ile mavi tülbentle örtünen sevgili arasında benzerlik kurulup sevgilinin yüzünün güneş şeklinde düşünüldüğü görülmektedir.” (Uğur, 2009:217) Bunu şu beyitlerle örneklendirelim:

“Mahiler mıkraz olup mai kumaşa girdiler

Kesdi deniz kaddine layık libas-ı nazenin” (Uğur, 2009:219)

Sencer Divitçioğlu, MS 550-750 yılları arasının Kök, yani Mavi Türkler adı altında incelenmesinin şiirsel bir yanı olduğu üzerinde durmuştur (Divitçioğlu, 2005:18). Orhon Yazıtlarındaki “Köktürk” adı “Mavi Türk” ya da “Mavi ve Türk” olmalıdır (Divitçioğlu, 2005:35).

Buradan da çıkardığımızı göre mavi anlamında “yaşıl” kelimesi kullanılmışken, gökyüzü anlamında “kök” kelimesi kullanılmıştır.

1. 6. Yeşil

Yeşil; sarı ile maviden mürekkep olarak ekser nebatatta görülen maruf renkte, ahdar anlamlarının yanı sıra taze, ham anlamında kullanılmıştır. Yeşillik; taze ot, çayır ve bahçe anlamında, yeşillendirmek ise yeşil rengini vermek, yeşil olmak, tazelenmek ve bir güzele bakmakla ferahlamak anlamındadır (Şemseddin Sami, 2015:1198). Türkçe Sözlükte ise; “sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk, kurumamış, taze” anlamında kullanılmıştır (Derleme Sözlüğü, 1993: C. XI., 4255). Derleme sözlüğünde ise; genç, gür anlamında kullanılmıştır (Derleme Sözlüğü, 1993: C. XI., 4255). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde ise yeşil; “yaşıl” kelimesiyle tanımlanmıştır (Caferoğlu, 1968:289). Bu renk; Kaşgarlı Mahmut’ta gök, Kutadgu Bilig’de ise yeşil olarak kullanılmıştır (Nurmemmet, 1996:78).

Nasıl ki mavi rengini gökten alıyorsa yeşil de rengini doğadan almaktadır. Yani mavi denildiğinde akla gökyüzü geliyorsa, yeşil denildiğinde de akla ağaç ve orman gelmektedir. Gök ve yer nasıl birbirini bütünlüyorsa mavi ve yeşil de birbirini bütünlüştür. İşte bu yüzden Türk mitolojisi ve kültürüyle ilgili eski metinlerde bu iki renk birbirinin yerine kullanılmıştır (Çoruhlu, 2011:217). Yer yer mavi yerine kullanılan yeşil, Uygur döneminde de doğunun rengi olan mavi yerine kullanılmıştır. Ayrıca İslamiyet’ten sonraki Türk mimarisinde göğü simgeleyen kubbelerin rengi firuze denilen mavi ve yeşil karışımı bir renktir (Çoruhlu, 2011:217).

Divanı Lügatıt Türk’te yeşilden şöyle bahsedilmiştir:

- Yaşıl çüvit: yeşil renk
- Yaşıl: herhangi bir şeyin yeşil olanı. Parlak yeşile yap yeşil denir ve bu sözcük, söz uzatımıyla yaşıl yoşul biçiminde de kullanılır.

“Yeşil sözcüğü Türkçede yasil, yasil şeklinde telaffuz edilir. Bundan -il, -il eki atıldığında yaş kalır ki hem “az ıslak” hem de “yaşanılan yıl” yani -sin anlamındadır. Arapça’da -sin

sözcüğünün ilk manası diş'tir. İnsanlar hayvanların dişlerine bakarak yaşını belirlemiş. Türkler ise yaş'ı yağışlara bağlamışlardır. Hatta Uygurcada yaş sözcüğü "taze, yeşil, yaş" manalarından başka "hayat, canlı ot" anlamlarına da gelmektedir. Görüldüğü gibi yaş, kurunun zıddı; sin de canlı anlamlarına geldiğinden yeşil kelimesi türemiştir." (Oğuz, 2006: 191).

Ayrıca pek çok Türk toplumunda yaş, genç insan demektir ve genellikle yaş yiğit=delikanlı anlamında kullanılmaktadır (Genç, 1999:29). "Ağaç yaşken eğilir" atasözü de doğanın canlanması, ağaçların ve otların yeşermesiyle ilgili bir sözdür (Çoruhlu, 2011:217). Yeşil kelimesinin nasıl meydana geldiğini Türkçe, Arapça ve Uygurca'dan yararlanarak açıklayan Burhan Oğuz; yeşilin daha çok dilbilimsel olarak üzerinde durmuştur. Buradan şunu çıkarabiliriz ki yaş ile yeşil arasındaki ilgi de, herhalde bu çok eski düşünce ve mantık zincirinin bize kadar gelen hatıraları olmalıdır (Ögel, 2001:774).

Bahaeddin Ögel eserinde; "Gök; kutsallığın, yeşil ise ölümlülerin rengi idi" diye bahsetmiştir (Ögel, 1997:18). Türk sahasının doğusunda "yeşil", "genç" demektir. Yeşillik, tabiatta hayatın varlığını ispatlamaktır. Mevsim törenlerinde kırlardan eve yeşil yaprak, çiçek veya ot getirmek, eve canlılık getirmek demektir. Hastalıkların dermanı da yeşilliklerdedir. Bir çocuk dünyaya geldiğinde yanına demir ve kitapla birlikte yeşillik de bırakılır (Taceman, 1998:533).

Gençliğe, umuda, yeniden doğuşa, cennete, koyu olduğu takdirde ölüme işaret eden yeşil, ayrıca geçicilik ve kıskançlığı da ifade eder. Aşıklar çifti olarak sunulan Venüs ve Merkür'ün rengi olup bundan dolayı ilkbahara, bitkilerin çoğalmasına, bolluk, başarı ve mutluluğa da işaret eder (Çoruhlu, 2011:218-219). Yeşil yaşamın ve yenilenmenin rengidir. Az önce de bahsettiğimiz gibi doğanın ve bereketin simgesi olan yeşil, paylaşımın, iş birliğinin, cömertliğin ve uyumun da rengidir. Yatıştırıp güven ve huzur verir (Ustaoğlu, 2007:45).

1.6.1. İdari ve Askeri Alanda Yeşil

Çinli seyyah Hüan Tsang, Batı Göktürk kağanının otağında gördüklerini "kağan yeşil satenden bir kaftan giymişti" şeklinde aktarmıştı. Böylelikle anlaşılıyor ki yeşil, Türklerde çok eskiden beri hakimiyet sembolüdür. Ayrıca Orta Asya Türkleri yeşil renkli bayrağı yaygın şekilde kullanmıştır (Genç, 1999:32). İslamiyet'le birlikte peygamberin üç sancağından biri yeşil renkli oldu (Genç, 1999:32). Bununla birlikte Seyyidler ve Safeviler de beyazı değil yeşil rengi ve yeşil bayrağı tercih etmiştir. Gerçekten de Safevi'nin kurucusu Şah İsmail'in bayrakları yeşildi. Çünkü kendilerinin peygamber ailesinden olduklarını iddia ediyorlardı. O yüzyılda yeşil renk bütün peygamber ailesinin sembolü

sayılıyordu (Genç, 1999:34). Osmanlılarda da yeşil renkli sancak ilk dönemlerden itibaren kullanılmıştır. Örneğin

İstanbul'un kuşatılmasında Fatih'in gemisinde yeşil sancak olması aynı şekilde Çaldıran Savaşında Bolu ve Kastamonu süvarileri yeşil sancak kullanılması Kanuni devrinde ise Kapıkulu ocaklarında da yeşil sancak bulunması, Osmanlı'nın yeşil sancağa verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca yeşil renkli sancakların gazilere özel olup daha çok denizciler tarafından kullanıldığı bilinir (Genç, 1999:34-35).

1.6.2. İnanç Alanında Yeşil

“Yeşil, din, iman ve edebiyat simgesidir (Öztürk, 2011:12).” İslamiyet sonrası Peygamber sancaklarından birinin yeşil olması, Tarikat ehli insanların yeşil cübbe ve sarık giymesi, Peygamberin ehl-i beytinin simgelerinin yeşil olması ve peygamber evladı sayılan seyyidlerin alametinin yeşil olması yeşilin önemini göstermektedir (Çoruhlu, 2011:218). Dervişlerde yeşil hırka giymek yaygındır. Hatim el – Esam ölümün çeşitlerinden bahsederken yamalı elbise giymeyi “yeşil ölüm” diye niteler. Peygamberlerin genelde yeşili tercih etmeleri, Hızır adının yeşil manasına gelmesi ve ruhani varlıkların yeşil giydiğine inanılması; dervişlerin yeşil cübbe giymelerine ve türbelerdeki sandukaların koyu yeşil renkte bir örtüyle kaplanmasına neden olmuştur (Oğuz, 2006:403). İslam dünyasındaki Seyyid'ler yeşil sarık ve cübbeleriyle diğer halktan ayrılıyordu (Genç, 1999:34). Osmanlılarda peygamber sülalesinden gelenler, diğer halktan ayrılmak için yeşil sarık sararlardı. Yeşil renk seyyidlik nişanesiydi (Genç, 1999:35).

Türklerin tam anlamıyla yeşile inanmalarından ötürü bazı ağaçlar yeşilken kesilmezlerdi. Bir sözle onlara zarar vermek bile günah sayılırdı. Mesela Rumeli'de yeşil yakmak, yeşil meyve toplamak günah sayılırdı. Bazı yeşillere şeytan geldiği ve bazı yeşillerden de şeytanın kaçtığına inanılırdı (Taceman, 1998:533). Bunun yanı sıra bazı kaynaklarda yeşilin bir anlamı olarak da ölümsüzlüğü vermiştir (Çelik, 2010:4).

Sarı Uygur kağanını “Gök Hükümdarı” diye anlamaları ve Çin'e gelmiş rahiplerin yeşil cübbe giymiş olmaları da onların çoktan Buda dinine girmiş olduklarını gösteren belirtilerdir. Çünkü yeşil cübbeyi Budist rahipler giyinirlerdi (Ögel, 2001:216).

Tanrı Ülgen'in yedi oğlundan birinin adı Yaşıl Kaan idi. Büyük ihtimalle bitkilerin yetişip büyümesini düzenlediğine inanılırdı. Bu mitolojik inanca göre; Ülgen, insanı yarattıktan sonra Kудay'ın huzuruna kuzgun denilen kuşu göndererek, yarattığı insan için can ister. Kuzgun canı alıp dönerken yerde bir leş görür. Dayanamayarak leşi yemek için ağzını açar. Gagasındaki can, çam ormanına düşerek dağılır. Bundan dolayıdır ki çam ve ardıç gibi ağaçlar kış ve yaz yeşilliklerinin muhafaza ederler (Genç, 1999:27-28).

Kur'anı Kerim'de yeşil kelimesi toplam yedi surede, dokuz ayette toplam dokuz adet geçmektedir. Buda İslam dininde yeşile verilen önemi göstermektedir (Uğur, 2009:23).

1.6.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Yeşil

Özellikle İslam dünyasında yeşil rengin kullanımı çok yaygındır. Sebebi ise Hz. Muhammed'e uzanmaktadır. İranlıların tülbentleri genelde yeşildir. Peygamber soyundan gelenlerin tüm kıyafetleri yeşildir. Bu renk peygamber rengi olarak bilindiği için yabancı birinin ayakkabı bağcığı dahi yeşil olsa cezalandırılırdı (Turan, 2015:244). Buna nazaran "yaranu bilse yeşil giyinirmiş" cümlesindeki "yaranu", "kadınlığı bilme, biraz da kırım" anlayışıdır (Bedirhan, 2011:270).

Günümüz Türk toplumunun enderunileştiğini iddia eden Orhan Türkdoğan, İslamı paravana olarak kullananların hareketlerini yeşil sermayeye benzetmiştir. Örnek olarak da Aristoteles'in bir sözünü vermiştir: Atina'nın kaleleri ayaktayken ahlakı çökmüştür (Türkdoğan, 2011:502).

Takvimi kullanmalarına rağmen Türkler yaşlarını geçirdikleri bahar sayısına göre söylerlerdi. Örneğin 20 yaşında biri "20 yeşil gördüm." derdi. Türklerin yaşı baharla hesaplamaları onları tabiatın kucağına ve geçip giden senelerin, iyi veya kötü anıların içine götürüyordu (Ögel, 2001:774). Böyle bir söz, "Ben 20 yaşındayım" demektir. Herhalde bugün de kullandığımız yaş deyimini bu gelenekle ilgili söylenmiş bir deyim olmalıdır (Genç, 1999:29).

Yerleşik Türklerin toprağı işleyebilmeleri için havaların ısınması gerekir. Onlar için havaların ısınması yeni bir yılın ve hayatın başlangıcıdır. Bu yüzden yeşile büyük önem verirler. Çin kaynaklarının bildirdiği üzere 9 ve 21 Mart tarihleri yani otların yeşermeye başladığı dönem, Türkler tarafında Nevruz Bayramı adı altında kutlanırdı (Genç, 1999:28).

Diğer taraftan yaşıl kök tabiri gökyüzü anlamında kullanılırdı. Türkler zaman zaman yaşıl yerine kök sözünü de kullanmışlardır (Genç, 1999:30).

1.6.4. Edebiyatta Yeşil

Edebiyatımızdaki renkler incelenirken öncelikle “Orhun Abideleri” adlı eser taranmıştır. Orhun abidelerinde “yaşıl” kelimesi yeşil anlamında kullanılmıştır (Ergin, 2005:121). Ayrıca “yaşıl Ögüz” kelimesi hem yeşil nehir hem de sarı nehir anlamında kullanılmıştır (Ergin, 2005:121). “kök” kelimesi mavi, gök rengi, lacivert ve yeşil manalarında kullanılmıştır (Ergin, 2005:103).

Orhun abidelerinde yeşil şöyle geçmektedir: “Eçim kağan birle ilgerü Yaşıl ögüz Şantung yazıka tegi süledimiz (Ergin, 2005:38).” Yani “Amcam kağan ile doğuda Yeşil nehre, Şantung ovasına kadar ordu sevk ettik (Ergin, 2005:39).”

Yeşil sözü Dede Korkut’ta ise yok denecek kadar azdır. Öyle görünüyor ki yeşil yerine gök kelimesi kullanılmıştır. Kutadgu Bilig’de bütün doğa varlıkları yeşil renkle anılmıştır (Bedirhan, 2011:282).

Kudadgu Bilig’de yeşil

“Yaşıl kök sarıg al ağı ton kedip

Aşağı kötürse yaraşur yorıp” (Yusuf Has Hacıp, 2008:538) yani;

“Onların yeşil, mavi, sarı ve pembe ipek giysiler

Giyip dolaşmaları ve yemek taşımaları hoş olur.” (Yusuf Has Hacıp, 2008:539)

Bu beyitte “yaşıl” kelimesi “yeşil” manasında kullanılmışken aşağıdaki beyitte “yaşıl” kelimesi “mavi” anlamında kullanılmıştır.

“Az edgüke tegse unıtur özin

Yaşıl kökte üstün yorıtur sözün” (Yusuf Has Hacıp, 2008:272) yani;

“Biraz rahata kavuşsa, kendisini unuttur;

Sözünün mavi göklerin üstünde hüküm sürdüğünü zanneder (Yusuf Has Hacıp, 2008:273).”

1.7. Gök

Renk anlamında gök; mavi, ezrak, kebud, açık lacivert anlamındayken göm gök; bütün mavi, koyu mavi, masmavi anlamındadır (Şemseddin Sami, 2015:931). Türkçe Sözlükte gök; “içinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan kapanan boşluk, gök kubbe,

sema, gökyüzünün ve denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi” anlamındadır (Akalin, 2011:957). Gökçe ise; “gök rengi, mavi, gökle ilgili, semavi, güzel, hoş giden” anlamında kullanılmıştır (Akalin, 2011:957). Ayrıca Derleme Sözlüğünde gök; mavi, masmavi anlamında kullanılmıştır (Derleme Sözlüğü, 1993: C. VI., 2134). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde ise; mavi, gök rengi, sema anlamlarında kullanılmıştır (Caferoğlu, 1938:114). Gök rengi; sonsuzluğu, türeyişi, emniyet ve huzuru simgeler. Dostluk, sadakat ve vefanın sembolüdür (Hey’et, 1996:59). Gök Türkçe’nin en eski yazılı belgesi olan Orhun Yazıtlarından bu yana “mavi, yeşil ve mor” anlamlarında kullanılmıştır. Bunun yanı sıra taranan kaynaklarda toplamda yirmi yedi tane gök adını ve renk anlamını taşıyan sözcük bulunmuştur. Bunlardan yedi tanesi renk özelliği taşımazken on altı tanesi ise “pembe, mor, yeşil, mavi, lacivert, boz, gri, kırmızı, kurşuni, kül rengi” renklerini ifade etmektedir (Kolektif, 2017:149).

“Gök” denilince, renk olarak sınırları genişler. Göğermek, yeşermek, yani yeşillik de bunun içine girer. Bunun içindir ki gök ile yeşil renkleri yan yana ve iç içedir. Aslında gök, maviliktir. Yani göğün rengi ve maviliğidir (Bedirhan, 2011:279).

Gök rengi genelde olumlu anlamları ifade eder. Bir unsur bu renkle nitelendiğinde saygın hale gelir. Örneğin gök kurt, gök bōri terimleri buna işaret eder. Gök renkli erkek kurt, Gök Tanrı’nın bir simgesidir. Çünkü güneş gibi bir ışıktan ortaya çıkmıştır (Çoruhlu, 2011:214).

Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, sema, gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi, halk dilinde olgunlaşmamış anlamı taşımaktadır. Gök, daima yeşille birlikte algılanmakta ve genellikle birki ve kuşları adlandırmak için kullanılmaktadır (Yıldırım, 2012:21).

K. Yudahin, kök için mavi, lacivert tanımlaması yaparak yeşil manasının bitkiler için kullanıldığını belirtmiş ve at donlarından kök atın rengini kırmızı olarak vermiştir (Yıldırım, 2012:21).

“Gök” sözü, şimdi olduğu gibi, eskiden de iki manayı içinde topluyordu. Birinci ve en önemli manası, gök, semadır. İkinci manası ise, göğün rengi ve sembolü olan “mavi veya mavilik”tir. Elbette ki göğün rengi de Türklerce kutlu sayılmıştır (Ögel, 2001:s.15). İbn Fazlan Seyahatnamesinde geçen “Kafirler göğe Tengri derler” (İbn Fazlan, 2016:151) sözü ise, göğün kutluluğunun hem

Müslümanlar hem de gayrimüslimler için geçerli olabileceğini söylemek yanlış olmaz.

Gök kelimesi bir rengi ve maviliği ifade ediyordu. Fakat Türkler bunu çoktan unutmuşlardı. Türk edebiyatının bir adeti olan kutsal ve önemli şeyleri renklendirme sebebiyle XI. asırdan sonra göğe “Yaşıl Kök” yani “Yeşil Gök” denmeye başladığını görüyoruz (Ögel, 1997:18).

Divanı Lügatit Türk’te geçen “kök” kelimesinin manalarını şöyle sıralayalım:

- “Kök: Gökyüzü. Şu atasözünde de geçer: “kökke sudsı yüzke tüşür: göğe doğru tükürsen, tükürük yüzüne düşer.” Bu atasözü başkasına kötü davranan birinin sonuçta bu tavırlarının ceremesini çekeceğini anlatmak için kullanılır.
- Kök ton: Koyu kurşuni renkte giysi. Gökyüzünün rengine benzeyen her renk böyle adlandırılır.
- Kökerdi: nesne gök rengi aldı; rengi kurşuniye döndü. (Mahmud el-Kaşgari, 2007:317-318)
- Köm: kurşuni rengi pekiştirmek için kullanılır. Köm kök: derin kurşuni(Oğuz Lehçesi). Diğer Türkler köp kök der.” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:322)

1.7.1. İdari ve Askeri Alanda Gök

Oğuzname’de Oğuz Kağan’ın güney akınlarından bahsederken “Gök yeleli, gök tüylü, göründü kutsal bozkurt” şeklinde ifade geçmektedir (Gültepe, 2013:236). Gök kelimesi genel olarak yaşamak, yenilenmek, gençleşmek, yeşermek anlamlarındadır (Kalafat, 2007:14).

Kırgız Türkleri yiğit ve seçkin kişilere Kök Böri diyorlardı (Erdem, 2000:160). Kök Böri de yaşlı ve tecrübeli bir kurt olarak değerlendirilmelidir. Gök renk aynı zamanda gök ile tanrının bir sembolüdür (Ögel, 2016:72). Ayrıca II. Kılıç Arslan’ın amcası olan Göksun valisi Gök Arslan’ın (Cahen, 2014:40) da ismini valilik yaptığı yerden aldığı düşünülebilir.

“Yukarıda mavi gök ve aşağıda yağız yer yaratıldığında, ikisinin arasında insanoğlu yaratılmış.” Göktürk yazıtlarının bu muhteşem girişinden de anlaşılıyor ki, göğü ve yeri yaratan bir güç vardır. Gök, kendi kendine tanrı değildir. Türklerde tek tanrı inancı bu girişten açıkça anlaşılıyordu. Çin’de de böyle bir gök, yer ve insan üçlüsü görülüyordu. Ama Çin’deki gök, yer ve insan üçlüsüyle Türklerinki arasında önemli ayrılıklar vardır. Türklerde göğü yaratan bir güç vardır. Çin’de ise göğün kendisi bir yaratıcıdır (Ögel, 2016:36). Gök-Türk

yukarıda da görüldüğü gibi Türk milleti için, devletin en yüce ve güçlü çağındaki Türkler için söylenen bir deyimdir. Zaten Göktürk, Göktürk yazıtlarında bütün bu tanıtmaya ve deyim, yalnızca bir yerde geçmektedir (Ögel, 2001:17).

Sencer Divitçioğlu Gök Han soyuyla ilgili şöyle bir bilgi paylaşmıştır. “Osmanlı’nın efsanevi soy kütüğünde ‘Gök Han’ alt boyuna bağlı olarak, sadece Bayundur ve Çavuldur boyları zikredilmiştir. Bayundur’u zikredenler Aşıkpaşazade, Anonim ve Oruç Bey; Çavuldur’u zikredenler ise Bayatlı, Nişancı Mehmet Paşa ve Ruhi’dir. İmdi, Şükrullah’ın Mirza’yla konuşması eğer doğruysa, Osmanlı uruğu ya Bayundur ya da Çavuldur boyundan inmiştir. Pekiyi ama hangisi?” (Divitçioğlu, 2015:35)

1.7.2. İnanç Alanında Gök

Türk inaniş sisteminde Gök Tanrı inancı ile gök renginin arasındaki ilişkinin hepimiz farkındayız. Tek tanrılı inaniş olan bu din, evrenin ve tüm canlıların yaratıcısı durumundaydı (Gültepe, 2013:37). Hükümlanlık, tek yaratıcı Gök Tanrı’nın bir bağışydı (Kafesoğlu, 2014:22). Gök Tanrı’nın emriyle tahta oturduğuna inanan kağanlar, onun kullarını en iyi şekilde idare ederek, görevlerini yapıp hoşnutsuzluğunu giderme emelindeydiler. Zaten Oğuz Kağan’ın “ışıkta doğan kız” ile evlenmesi ve 24 Oğuz boyunun “nurdan türemesi”, kağanın insanlar üzerine Göktanrı tarafından gönderildiği inanişını göstermekteydi (Saydam, 1999:19). Bu konuda Ögel’in çalışmaları bizleri aydınlatmaktadır:

“Gök tanrı yaradan değildi. Göktürk yazıtlarının girişinden de anlaşılacağı üzere burada Kök Tengri yalnızca “mavi gök” idi. Bunun için, Thomsen de haklı olarak bunu “der blaue Himmel” diye tercüme etmişti. Buna karşılık yerin de bir rengi vardı. O da yağız idi. Ancak Tengri sözünün eski Türklerde her zaman Gök manasına yazıldığı da söylenemez. Aslında Çin kültüründe de gök ile tanrı aynı deyimle ifade edilmiştir. Bilindiği üzere Türklerde gök, başlangıçta dokuz kat gök idi. Yani gök bir varlık idi. Bunun için Türkler çoğu zaman gök için, semavat karşılığı olarak gökler diyorlardı. Türkler, Ön Asya kültürleri ile ilişki kurmaya başlayınca, gökler yedi kat gök oldular. Yaratan Tanrı, bütün bunların sahibi idi. Belki bu yüce tanrı, Göktürklerin, Göktürklerin “Tengri teg Tengri” dedikleri ve Thomsen’in “Tanrıya benzer gök” diye anladığı Ulu Tanrı idi” (Ögel, 2016:37).

Ögel burada Gök tanrının bir yaratıcı olmadığı, aslında tanrının göğe sahip olduğu ve gök ile yerin ayrımı üzerinde durmuştur.

Türklerde Gök, güneşten daha önemli idi. Eski Türk kağanları, gücünü gökten alır ve göğün buyruğu ile kağanlık tahtına otururlardı. Sonuçta güneş de göğün içinde dolaşıp duran bir varlıktı (Ögel, 2001:185). Görülüyor ki; gök rengi Türkler için dini motif ve alanlarda en ulu renklerin başında gelmektedir. Zamanla dini alanda gök rengin yerini ak renge bırakmasıyla karşımıza çıkan bu durum

daha çok Uygurlarda görülmüştür. Necati Gültepe eserinde Gök Tanrı inancının Uygurlardan sonraki isim değişimini şöyle aktarmıştır:

“Bildiğimiz gibi, eski Türk dininde, Gök ve Güneş birinci derece öneme sahip idiler. Türkler, Mani dinini kabul edince, Ay birinci sıraya geçti. Çünkü Mani dininin prensiplerine göre ay, hepsinden önemli idi. Oğuz Han’ın doğumundan bahseden Uygur yazılı Oğuz Destanı: “Bir gün ay Kağan’ın gözleri aydın oldu. Bir erkek oğlu oldu.” diye söze başlar. Türklerin bildikleri tek bir Ay Han varsa, o da Oğuz Han’ın ikinci oğlu olan Ay Han’dı. Diğer hiçbir kaynakta böyle bir bilgi yoktur. Bu zamana kadar Türkler, Tanrıya, “Gök Tanrı” derler iken; Maniheizmin girişinden sonra “Ay Tanrı” demeye başlamışlardı. Bundan önceki Türk hükümdarlarının ünvanları hep, Gök Tanrı ile başlar; bundan sonra Uygur hükümdarların, ay Tanrıdan kut bulmuş vs. gibi başlıklarla adlandırıldığını görüyoruz.” (Gültepe, 2013:309)

Türklerde Şaman inancında gök rengin özel bir yeri olmuştur. Şaman inancında evren 3 bölümden oluşur. Bunlardan bir de Gök’tür. Buna göre Gök aydınlık alemdir. En büyük tanrı olan Ülgen eşi ve çocuklarıyla orada oturur (Turan, 2015:128). Bir zamanlar Allah’ın peygamberi olduğunu iddia eden Baba Resul’ün eski Türk şamanlarına benzediği belirtilmektedir. Nitekim Şaman Gökçe de göğe çıkar ve tanrının dünya hakimiyetini Cengiz Han’a verdiğini müjdelediğine dair kayıt ve inançlar ile Baba Resul’ün akideleri birbirini andırmaktadır (Turan, 2014:445). Ek olarak, “Tanrı” sözü “Gök” sözü ile eş anlamlı olarak söylenirdi. Bu yüzden Türklerin esas dinine Gök tanrı dini denirdi. Orhun kitabelerinde “Yukarıda Gök, aşağıda yağız yer kılındıkta, ikisi arasına kişiöğlü kılınmış.” deniyordu (Güler vd, 2001:61). Ayrıca Türk kağanları zaman zaman, kendilerine güç ve yarlık, yani izin veren gökle yeri yanyana anıyorlardı: “Yukarıdaki gök, aşağıdaki yer yarlıgacağı için, halkımı, gözünün görmediği, kulağının işitmediği yerlere kadar götürdüm.” Bilge Kağan da başarısını gökle yere bağlıyordu (Ögel, 2016:57).

Nitekim Türklere göre mukaddeslik tanrıya mahsustur. Kurdun yüzü ise mübarektir. Gök böri yani gök kurt tanrının rengine bürünmüş bir alamet olduğuna dair bilgiler karşımıza çıkar. Burada belirtmek gerekir ki Türkler hayvana tapma ya da totemizm çağını çoktan aşmışlardı. Her kurt mübarek değildir. Kılıları kırılmış, gökleşmiş, yaşlı ve tecrübeli bir kurt “gök böri”dir (Bedirhan, 2011:281). Gök Böri yani Gök kurt –Boz kurt değil- ufukta belirlediği ve Türklerin Anadolu’ya gelişlerinde Türk milletine ilahi bir kılavuzluk yaptığı için ilahi bir hayvan sayılmıştır (Ögel, 2001:16).

Gök, tanrının bizi sonsuzluğa bağlayan bir sembolüdür. Dünyada insanlar ile hayvanlara hayat veren gök, yani yeşil, yine göktür. Dede Korkut’ta ki “gök

çayıрын üzerine” veya “gök alanda” sözleri kadar rahatlık ve ferahlık veren bir şey yoktur (Bedirhan, 2011:280).

Kırgız masallarında karşımıza “gök sakallı” olarak çıkan Hızır (Küçük, 2010:190), Türk destanlarında da “gök sakallı” adıyla bazen kayın ağacından iner bazen de su kaynaklarında görünür (Bedirhan, 2011:281). Gök sakallı ihtiyar, Müslüman olmayan Türklerde, Hızır gibi ortaya çıkıyor ve yardım ediyordu. Sürüyü güden, yaşlı ve tecrübeli hayvanlara da Gök teke diyorlardı (Ögel, 2001:16).

Gök sakallı Korkut Ata, Dedem Korkut, Hızır ile hayvanlardan “gök yeveli konuşan at” ve “gök yeveli kurt”, Türklerde bilgeliğin sembolleri olmuşlardır. Bu inanışlar Anadolu’ya da Türkler ile birlikte gelmiştir (Ögel, 2001:2). Gök sakallı Türk’ün söylediği Türkçe atasözünde; “Ne diyor dinle şimdi! Başından çok şey geçmiş bu Gök sakal!” (Ögel, 2001:35)

Gök renginin öneminden şöyle bahsedilmiştir; Tanrı’nın mekanı eski Türklerde gökyüzüdür ve semanın rengi de gök olmasından dolayı bu renk Türkler tarafından diğer yönler nazaran daha kutlu olan doğu için kullanılmıştır. Bu sebeple çadırların ve evlerin kapılarının doğuya açılması gibi başka sosyal hadiseler de vardır (Gömeç, 2012:63).

1.7.3. Sosyal ve Günlük Hayatta Gök

Anadolu’nun birçok yerinde çayır ve çimen için “göğeri, göğerti, göklen, göv” denilmektedir. Bugün Orta Asya’da bile birçok topluluk, Köklen yani Göklen adını taşımaktadır. Yeşil ve gök yemek insanlar için de bir ihtiyaçtır (Ögel, 2000:374-375). Bunun örneği ise Kırgızların eskiden Kırmızı ve Yeşilçay (Gökçay) tüketmeleridir (Erdem, 2000:82-83).

Azerbaycan hikayelerinde gök renk kederin rengidir (Küçük, 2010:193). Aynı şekilde Evliya Çelebi eserinde başlarından geçen bir olayı nitelerken “Gökten inen kaza” diye belirtmiştir (Evliya Çelebi, 2012:2/281).

Uygur yazıtlarında, Kut Tengri Hatunu, yani Gök Hatunu diye bir kullanım vardır (Ögel, 2016:183). Gök Han, Gök Böri, Gök Kurt gibi isimler de tarihte oldukça sık kullanılırdı. Bunları örneklendirecek olursak;

1.7.4. Edebiyatta Gök

Burada ilk olarak Türk edebiyatının temelini oluşturan “Orhun Abideleri” adlı eser taranarak araştırmaya başlanmıştır. Orhun Abidelerinde geçen gökle ilgili metinleri aşağıya sıraladık:

- Kül Tigin Abidesi’nin doğu yüzünde geçen “Üze kök tengri asra yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlu kılınmış.” (Ergin, 2005:8) yani “üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış.” (Ergin, 2005:9). Burada “tengri” kelimesi “gök” manasında kullanılmıştır.

- Aynı eserde yine “tengri” kelimesi şu şekilde kullanılmıştır: “Üze tengri basmasar, asra yir telinmeser, Türk budun, ilingin törüngin kim artatı (udaçı erti)?” (Ergin, 2005:16) yani “Üstte gök basmasa, altta yer delinme, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti?” (Ergin, 2005:17) anlamındadır.

- “Uça bardığız. Tengride tirigdekiçe.” (Ergin, 2005:30) yani “Uçup gittiniz. Gökte hayattaki gibi...” (Ergin, 2005:31).

- “Üze tengri basmasar asra yir telinmeser Türk budun ilingin törüngün kim artatı udaçı erti?” (Ergin, 2005:40) yani “üstte gök basmasa, altta yer delinme Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti?” (Ergin, 2005:41).

-“Tengri yir bulgakın üçün ödinge küni tegtük üçün yağı boldı.” (Ergin, 2005:46) Yani “gök yer bulandığı için, ödüne kıskançlık değdiği için düşman oldu.” (Ergin, 2005:47)

-“Kök Öngüg yoğuru sü yorıp tünli künlü yiti ödüşke subsuz keçdim.” (Ergin, 2005:52) Yani “gök Öngü çiğneyerek ordu yürüyüp, gece ve gündüz yedi zamanda susuzu geçtim.” (Ergin, 2005:53)

“Gök sakallı”, “kara göklü otağ”, “gök polad”(gök çelik), “kök kömür” (gök demir), “gök bidevi atlar” gibi ifadeler Ortaçağ Türk metinlerinde (Dede Korkut) rastlanır (Çoruhlu, 2011:214). Aynı şekilde Oğuz Destanında Oğuz Han’ın karşısına çıkan kurt şöyle tasvir edilmiştir:

“Bir erkek kurt göründü ışıktı soluyarak!

Bir kurt ki gök yeleli! Bir kurt ki gömgök tüylü bakıyordu Oğuz'a, ışıktan uluyarak!

Bir büyük erkek bir kurt, askere öncü gibi! Gök tüyü, gök yelesi, yol veren izci gibi!" (Gültepe, 2013:230).

Bu mısralarda kurdun Türklerin gözündeki değeri dolaylı yoldan aktarılmıştır. Zira Türk kültüründe insanlara yol gösteren, yardım eden ve öncülük eden hayvan her zaman kurt olmuştur. Uygurca Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un yeryüzünde belli bir yurdu yoktur. O bütün kainatı kendi yurdu sayar. Onun için, "*Güneş Bayrak, Gök Çadır*" der (Gültepe, 2013:24).

Sencer Divitçioğlu ise Gökalp ile ilgili şöyle demiştir: "Her ne kadar, Gökalp sözcüğünün "tag" kökünün Çince "Büyük ve kadınlar" karakterini simgeleyen tai idyogramından türetildiğini ileri sürmüşse de bu benzerliğin tanıklanmış olduğunu sanmıyorum." (Divitçioğlu, 2005:141). Aşık Paşazade ise eserindeki beyitte "Gök Alp" terimini şöyle kullanmıştır:

"Devrimde olanları deftere yazdım

Sonra Oğuz'dan Gök Alp'e kadar gittim." (Aşık Paşazade, 2014:44).

1.7.5. Mitolojide Gök

Türklerden bir grubun kurdu (Gökböri) ata olarak tanınmaları, Göktürklerin kurttan tuedikleri hakkındaki efsanelerin Çin kaynaklarına kadar geçtiği biliniyor (Turan, 2015:124). Bununla ilgili bir başka efsaneyi ise Mustafa Erdem şöyle ifade etmiştir:

"Esasen Altay efsanelerinde Tanrı, hep kayın ağacının üzerinde 'Gök sakallı bir ihtiyar' olarak bilinir. Muhtemelen tanrıya Koca denilmesinin sebebi de budur. 'Gök' ve 'Göklük' tanrının rengi ve sembolüdür. Ayrıca 'Gök Kurt' tanrının sembolü olarak bilindiği gibi, 'Gök sakallı vezir' de, tanrı tarafından gönderilmiş, hükümdarın yardımcısı olan kutsal bir kişidir ve bu efsanenin önemli bir motiftir" (Erdem, 2000:109).

Kırgız destanlarında kurdun çok özel bir yeri vardır. "Gök yeleli kurt" ifadesi yiğitliğe, kahramanlığa, işaret etmektedir. Yeni sözlüklerde "kök-col" yani gök yeleli kurt deyişi, kır yeleli olarak yorumlanmaktadır (Erdem, 2000:60).

Oğuz Kağan Destanında Karluk Türk Boylarının türeyişine şu şekilde başlanmıştır:

"Bir kurt ki erkek bir kurt! Gök tüylü, gök yeleli!

Bu kurt döndü Oğuz'a, bakmadan sağa sola, dedi:

'Ey Oğuz şimdi, ordunu çıkar yola! Halkını, beğlerini, atlandır çıkar yola; baş çekip göstereyim, doğru yol nerde ola!'

Oğuz Kağan baktı ki, erkek kurt önler gider, ordunun öncüleri, boz kurdu gözler gider.' (Gültepe, 2013:233)

Oğuz, büyüdüğünde Gök Tanrıdan bir dilekte bulunur. Bunun üzerine tanrı ona iki eş verir. Bunlardan biri gökten inen ışığın içinden çıkan kızdır. Diğeri ise gölün ortasındaki ağaç kovuğundan çıkan kızdır. Bunlardan biri gökyüzünü diğeri ise yeryüzünü temsil etmektedir (Gültepe, 2013:38). Yeryüzünü temsil eden kız hakkında “*kızın gözü gökten daha gök idi; saçı ırmak gibi dalgalı idi*” (Gültepe, 2013:332). diye tasvir edilir. Eski Türk inancında evlenmek ile güç arasında sıkı bir ilişki vardı. Oğuz da bu kızlarla evlenerek yerin ve göğün gücünü kendisinde topladı. Böylece Oğuz, tanrı sayesinde hem hükümdar olmuş hem de dünya fethini gerçekleştirmiştir (Gültepe, 2013:38). Bu destanlara göre Oğuz sadece yeryüzünün değil, bütün evrenin hakimidir. Çünkü çocukların isimleri hem yeryüzü hem de gökyüzü nesnelere alakalı olduğu gibi, hanımlarından birisi gökten inen kutlu bir ışık içinden, yerde mübarek bir ağacın kavuğunda peyda olmuştur (Gömeç, 2012:345). Oğuz Kağan'a savaşlarda hep gök tüylü ve gök yeleli bir erkek kurdun yol gösterdiği aktarılmıştır (Gültepe, 2013:212). Oğuz Kağan yaşlandığında oğullarından birini tahta aday göstermek ister. Bu durumda yine Gök Tanrıya güvenir. O dönemin bilge kişisi Uluğ Türük rüyasında bir altın ok ve üç gümüş yay görür. Altın yay dünyayı kaplayacak vaziyetteyken gümüş oklar ise uçları kuzeye çevrilmiş şekildedir. Altın yay hakimiyeti ve hükümdarlığı temsil ederken gümüş oklar ise tabi olmayı temsil etmektedir. Oğuz kağan yay ve okları bulmaları için oğullarını ava gönderir. Bu av oğulları için aslında nasipleridir. Oğullardan Gün, Ay ve Yıldız; altın yayı, Gök, Dağ ve Deniz ise üç gümüş oku bulmuşlardır. Oğuz Kağan bunun üzerine ülkenin doğu tarafını Gün, Ay ve Yıldız adlı oğullarına; batı tarafını ise Gök, Dağ ve Deniz adlı oğullarına paylaştırır. Oğullarından yayı temsil eden en büyük oğlu Gün'ü ise kendisine halef seçer. Böylece hükümdarlık ve hakimiyet, Oğuz Kağan'dan sonra altın yayı bulan oğullarına geçer. Son olarak da Oğuz Kağan oğullarına şöyle nutukta bulunmuştur:

“Ey oğullarım, ben çok aştım;

Çok vuruşmalar gördüm;

Çok kargı ve çok ok attım;

Atla çok yürüdüm;

Düşmanlarımı ağlattım;

Dostlarımı güldürdüm;

Ben Gök Tanrıya (borcumu) ödedim.”. (Gültepe, 2013:39-40)

1.8. Kır

Kır; kül rengine çalar beyaz, kirli ak anlamında kullanılırken, boz kır; beyazla boz arasında, boza çalar kır anlamında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2015:869). Türkçe Sözlükte kır; “Beyazla az miktarda karanın karışmasından oluşan renk” olarak tanımlanan kıra “Gözlerinden, kırları artan sakalına bir iki damla yaş düştü.” örneği verilebilir (Akalin, 2011:1412). Yaşlılık sürecini belirten kıra da “Düşük siyah bıyıklarına, sakalına pek az kır düşmüş olan Selim Paşa, karısından çok genç görünüyordu.” (Yıldırım, 2012:25)

Divanı Lügati't Türk'te kır “qır” kelimesiyle şöyle kullanılmıştır:

- “Qır: bent
- Qır: tek bir kaya kütesinin oluşturduğu dağ.
- Qır at: kır renkli at
- Qır yağı: gizli düşman
- Qıraqu: kırağı. Soğuk havalarda bitkiler ya da nesnelere üzerinde oluşan ince buz billurları.” (Mahmud el-Kaşgari, 2007:425)

Türk destan ve halk edebiyatında en çok kır ata yer verilmiştir. Anadolu'da demir kır gibi kırın birçok tonuna rastlanmaktadır. Köroğlu'nun da kır veya kır renkli bir atı olduğu bilinmektedir (Küçük, 2010:189).

Selçukilerin hudud muhafızı yani uç beyi olan kumandanlara Kır İsfahsalar ismi verilmiştir. Kır Türkçede serhat ve uç manasına olup Kır İsfahsalar ise hudud başkumandanı demektir (Uzunçarşılı, 1988:54).

Kırgız destanlarında kurdun çok özel bir yeri vardır. “Gök yeveli kurt” ifadesi yiğitliğe, kahramanlığa, işaret etmektedir. Yeni sözlüklerde “kök-col” yani gök yeveli kurt deyişi, kır yeveli olarak yorumlanmaktadır (Erdem, 2000:60).

Altay Destanında Ak Han'ın oğluna verilen lakaplardan biri “Ak kır atlı”dır (Ögel, 2001:280).

1.9. Boz

Boz, toprak ve deve tüyü rengindedir (Şemseddin Sami, 2015:245). Türkçe Sözlükte boz; “açık toprak rengi, kül rengi, gri, açılmamış ve sürülmemiş toprak” anlamında kullanılmıştır (Akalin, 2011:391). Divanı Lügatı Türk’te bôz kelimesi; “açık toprak rengi”, bôz at; “boz renkli at. Beyaz ile kıvı arasında bir renkte olan herhangi bir hayvanı anlatmak için kullanılır”, bôz qôy; “boz renkli koyun” anlamlarında kullanılmıştır (Mahmud el-Kaşgari, 2007:199).

“Türk diyalektiğinde: “Gri renk, maviye çalan gri renkli at; küle çalan gri renkli boynuzlu hayvan” manasına gelirken, Azeri diyalektiğinde “dişi sülüün” manasına gelmektedir. Altay diyalektiğinde “Griye çalan kahverengi” ve Soyotca’da “Beyaza çalan kırmızı” manasındadır. Türk diyalektiğinde “sıradan insan”, Azeri diyalektiğinde “Ütanmaz, arsız” manasındadır. Türk dil kurumu Türkçe sözlüğünde de “boz, açık toprak rengi, açılmamış, sürülmemiş toprak” manasındadır” (Yıldırım, 2012:19).

K. Yudahin, boz rengini “beyaz, açık kurşuni, kır” olarak anlamlandırmıştır. Boz rengini kara boz, ak boz, boz ala örneklerini vermiştir (Yudahin, 1994:135). Boz, kara ve beyazın karışımından oluşmuş kurşuni renge yakın bir renktir (Kafalı, 1996:52).

Türkçe “Boz”un yanına “moz” şeklinin olması Sanskrit veya Brahmi dili ile etkileşime bağlamak mümkündür (Küçük, 2010:251). Bunun yanı sıra Muhtar Avezof, Boz börü ile Gök Börü’nün aynı olduğunu ve kurdun ehlileştirilemeyeceğinden bahsetmiştir (Kalafat, 2007:46).

Gök kelimesi eski Türkçede yer yer boz ile karşılanırken, boz ise göğümtül veya yaşıl kelimesiyle karşılanmıştır. Böri ise gökyüzünün rengini karşılayan bozun rengidir. Türkçede boz Avrupalıların gri rengine denktir (Küçük, 2010:188).

1.9.1. İdari ve Askeri Alanda Boz

“Bilindiği gibi Boz Kurt, Türk kültürünün önemli bir parçasıdır. Türklerde kurt, zaman zaman ana, bazen kılavuz, bazen sancaklara amblem, yeri gelince kağanın ordusu, ara sıra savaş uranı, bazen hükümdarın kendi topladığı özellikler (Oğuz Kağan destanında olduğu gibi), yer yer Ergenekon’dan Türkler çıkararak kağanın adı, bazen de Töleslerin Türeyiş destanındaki gibi hükümdarın kızlarının evlendiği kutlu varlık oluyordu.” (Gömeç, 2011:36)

1.9.2. İnanç Alanında Boz

Gök renk mübarektir. Fakat boz renk, adi hayvan rengidir. Bunun mübareklikle alakası yoktur. Bundan dolayı gök böri ya da gök kurt yerine boz kurt demek esastan yanlıştır. Renklerin de bir dili vardır ve bunları yanlış yorumlamamak gerekir (Bedirhan, 2011:281).

İ.M. Hekimoğlu'na göre kurt ile boz donlu kurt birbirinden farklıdır. Zira bozkurt hayatı boyunca yalnızca bir kurtla çiftleşir. Eşi olan bozkurt başka bir kurtla çiftleşmez. Halk arasında da birbirini seven çiftler için bozkurt yakıştırması yapılır. Bozkurt yakıştırması yapılan çiftler ard arda ölür ve onlar için “dayanamadı yanına gitti” denilir (Kalafat, 2007:17).

1.9.3. Edebiyatta Boz

Edebiyatımızın en eski eseri olan Orhun Abidelerinde boz rengine iki yerde yer verilmiştir. Bunlar;

- “İkinti İşbara Yamtar boz atıg binip tegdi. Ol at anda ölti.” (Ergin, 2005:20) Yani “ikinci olarak İşbara Yamratın boz atına binip hücum etti. O at orda öldü.” (Ergin, 2005:21)

- “Kül Tigin başgu boz at binip tegdi. Başgu boz k.” (Muharrem Ergin, 2005:22) Yani “Kül Tigin alını beyaz boz ata binip hücum etti. Alını beyaz boz...” (Ergin, 2005:23)

Kutadgu Bilig’de boz şu beyitlerde kullanılmıştır;

“iveklik beling ol kamugka yavuz

Kalı bolsa begke yüzi boldı boz” (Yusuf Has Hacıp, 2008:406) yani;

“Acelecilik herkes için fenadır ve deruni bir korku neticesidir

Eğer bu beyde olursa, onun yüzü kül renkli olur” (Yusuf Has Hacıp, 2008:407). Sadece bu beyitlerde kullanılan boz kelimesi gerçekten de kendi anlamında kullanılmıştır.

1.9.4. Mitolojide Boz

Oğuzname’de Oğuz’un veziri Uluğ Türük’ten “Sakalı ak, saçları boz, çok uzun ve tecrübeli, asil bir insan idi, akıllı, düşünceli diye bahsedilir.” (Gültepe, 2013:237). Ayrıca aynı eserde Oğuz’a yolu tarif eden kurdun da bazen bozkurt olduğu belirtilmiştir (Gültepe, 2013:233). Bilindiği gibi “Boz Kurt” Türk kültürünün vazgeçilmez unsurlarından olduğu gibi, eski Türk destanlarının da

birinci kahramanıdır. Bozkır hayatında her ne kadar kurttan korkulsa da Türk milleti, onda kendisini yansıtan bir şeyler bulmuştur (Gömeç, 2012:13). Altay destanında Ak Han'ın oğluna verilen lakaplardan biri "Boz Aygırlı"dır (Ögel, 2001:280).

2. HAYATIN GEÇİŞ AŞAMASINDA RENKLER

2.1. İnançta Renk

Tarihin ilk dönemlerinde renk dini ayinlerde insanları etkilemek için kullanılmıştır (Ustaoğlu, 2007:28). Örneğin Türkler kendileri için kutsal gördüklerini ak ile nitelemiştir (Yıldırım, 2012:1). Altay Türklerindeki güç sahibi Kara Han ya da Gök Tanrının Ak Han, Kızıl Han, Sarı (Kara Han) ve Yeşil Han adlı oğulları bize renklerin inanç alanındaki kullanımlarını gösterir. Bu durum Yakutların Beyaz Yaratıcısı ile de desteklenebilmektedir (Küçük, 2012:185).

Türkler için renklerin yeri o kadar önemlidir ki bazen gök rengi gibi ona ilahi bir yük vermişlerdir (Uğur, 2009:18). Hatta yeri gelmiş, cennetle cehennem zıtlığı gibi yer altı tanrısı Erlik ile iyilik tanrısı Ülgen bile renklerle ifade edilmiştir. Zira Erlik siyah bir sarayda yaşarken, Ülgen ise altından bir sarayda yaşamakta ve yine altından bir tahtın üzerinde oturmaktadır (Uğur, 2009:18). Yönlerde de değindiğimiz gibi merkezi simgeleyen sarı renk, burada Ülgen'in dünyanın merkezinde yaşadığını ifade etmektedir.

Eski Türklerde özellikle ak ya da alında akıtması olan hayvanlar tanrıya kurban edilirdi (Küçük, 2010:188). Türklerin tanrılarına beyaz atlar kurban etmelerinin sebebi, efsanelerdeki beyazın kutsallaştırılmasıyla da açıklanabilir. Beyaz kurban, inanışlara göre en makbul olanıdır (Taceman, 1998:546). Eski Türk inançlarında beyaz renk kefen anlamında da kullanılmıştır. Bunun kanıtı ise Alp Arslan'ın Malazgirt savaşında beyaz giymesiyle açıklanabilir (Bedirhan, 2011:263). Bazı sufiler beyaz hırka giymeyi yeğlemişlerdir. Sebebi ise Hızır'ın çok kez beyaz elbiselerle görünmesiymiş (Oğuz, 2006:403). Osmanlı yazarları, Hz Muhammed'in üç sancağından biri olan beyazla, Osmanlı ve Selçuklulardaki beyaz sancağı birbiriyle ilişkilendirmiş ve İslamiyet'e bağlamıştır (Genç, 1999:13).

Beyazın yanında aynı zamanda diğer renklerle ilgili de kuvvetli inançlar mevcuttur. Bunlardan ilki kırmızıyla ilgili olan, albastı (al karası) denen kötü ruhtur. Kırmızı renkten korkan albastı ruhunun lohusaya bulaşmaması için, lohusaya kırmızı takılar takılır ve kırmızı şeker yedirilir (Genç, 1999:18). Diğer siyahla ilgilidir. Çoğu toplumlarda siyah yer altı tanrıları ve kötülükleri temsil

etmektedir. Karayla ilgili birçok inanış söz konusudur. Örneğin; düşman hilelerinden korunmak için kara taşın dualanıp suya atılması; kara ruh olarak bilinen Erlik; kara albastı; kara demirciler bunlardan bazılarıdır. Daha ayrıntılı bilgi kara rengiyle ilgili bölümde sunulmuştur. Aynı şekilde sarı renk de çoğu inançta güçlü bir yere sahiptir. Örneğin; sarı kızlar, sarı inekler, sarı albastı veya Budizm'deki sarı rengin kuvveti bunlardan bazılarıdır. Daha geniş bilgi sarı renkle ilgili bölümde mevcuttur. Mavi renk ise Türk inanışında yeşilden sonraki en kuvvetli renk olarak görülmüş ve nazardan korunmak için başvuru olan bir yol olmuştur (Turan, 2015:244). Daha geniş bilgi mavi renkle ilgili bölümde mevcuttur. Yeşil rengi ise Türkler için inanç alanında en kuvvetli renklerden biri olmuştur. Buna en büyük etken İslam dinidir. Örneğin; ölüm için yeşil renginin yakıştırılması, yeşil ağaçların kesilmemesi, peygamber sancaklarından birinin yeşil olması, peygamber soyundan gelenlerin yeşil sarık takması ve kuranda dokuz yerde yeşil rengin geçmesi, İslam'ın yeşile verdiği önemi göstermektedir. Daha geniş bilgi yeşil renkle ilgili bölümde mevcuttur. Bir diğer önemli husus ise gök rengine olan inançtır. Bu Gök Tanrı inancına dayanmaktadır. Türkler için Gök Tanrı inancı büyük yer tutmaktadır. Güneşten daha önde gelmektedir. Şaman inancında dahi evrenin üç bölümünden biri göktür. Mitolojide Türkler için önemli yer tutan kurt için dahi gök yakıştırması yapılmış ve gök böri (gök kurt) denilmiştir. Bu, Türklerin hayvanlara taptığını göstermemektedir. Sadece, Türkler için önemi vurgulanmaktadır. Daha detaylı bilgi gökle ilgili bölümde verilmiştir.

Renk kelimesinin Arapça karşılığı "Levn"dir. Kuranı Kerim'de levn ve çoğulu elvan kelimeleri 7 yerde geçmektedir (Gündüzöz, 2007:571). Kuran-ı Kerimde renklerle ilgili bulgularımız şunlardır:

Bakara suresinin 69. ayetinin mealinde; "Onlar, "Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş açıklasın" dediler. Musa şöyle dedi: "Rabbim diyor ki; o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır" dedi." (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:12)

Al-i İmran suresinin 106. Ayetinin mealinde; "O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, "İmanınızdan sonra inkar ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkar etmenize karşılık azabı tadın" denilir." (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:67)

Al-i İmran suresinin 107. Ayetinin mealinde; “Yüzleri ağaranlar ise Allah’ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedi kalacaklardır.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:67)

En’am suresinin 99. ayetinin mealinde; “O, gökten su indirendir. İşte biz onunla her türlü bitkiye çıkarıp onlardan yeşillik meydana getirir ve o yeşil bitkilerden, üst üste binmiş taneler, -hurma ağacının tomurcuğunda da aşağıya sarkmış salkımlar- üzüm bahçeleri, zeytin ve nar çıkarırız...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:147)

A’raf suresinin 108. Ayetinin mealinde; “Elini (koynundan) çıkardı. Bir de ne görsünler o, bakanlar için, bembeyaz olmuş.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:172)

Yusuf suresinin 84. Ayetinin mealinde; “Onlardan yüz çevirdi ve, “Vah! Yusuf’a vah!” dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:256-257)

Nahl suresinin 13. ayetinin mealinde; “Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerde yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:281)

Nahl suresinin 58. Ayetinin mealinde; “Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:285)

Nahl suresinin 69. ayetinin mealinde; “Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yaylım) yollarına gir. Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:286-287)

Kehf suresinin 31. ayetinin mealinde; “İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:311)

Taha suresinin 22. Ayetinin mealinde; “Sana büyük mucizelerden birini daha göstermemiz için elini koynuna sok ki bir başka mucize olarak (alaca

hastalığı gibi) bir hastalık sebebiyle olmaksızın bembeyaz bir halde çıksın.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:332)

Şu’ara suresinin 33. Ayetinin mealinde; “Elini koynundan çıkardı, bir de ne görsünler, bakanlara bembeyaz olmuş.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:394)

Rum suresinin 22. ayetinin mealinde; “Göklerin ve yerin yaratılması, dillerimizin ve renklerimizin farklı olması da O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:436)

Fatır suresinin 27 ayetinin mealinde; “Görmüyor musun ki, Allah gökten su indirdi. Biz onunla türlü türlü ürünler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı (birbirinden farklı) çeşitli renklerde yollar var, simsiyah taşlar da var.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:472)

Fatır suresi 28. ayetinin mealinde; “İnsanlardan, (yeryüzünde) hareket eden (diğer) canlılardan ve hayvanlardan yine böyle çeşitli renklerde olanlar vardır...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:472)

Yasin suresinin 80. ayetinin mealinde; “O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:481)

Saffat suresinin 49. Ayetinin mealinde; “Sanki onlar (beyazlıklarıyla), saklanmış (gün yüzü görmemiş) yumurtalardır.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:484)

Zümer suresinin 21. Ayetinin mealinde; “Görmedin mi, Allah gökten su indirdi de onu yeryüzündeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla renkleri çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Sonra ekinler kuruyor da onları sapsarı kesilmiş görüyorsun...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:501)

Zümer suresinin 60. Ayetinin mealinde; “Kıyamet günü Allah’a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzler kapkara kesilmiştir...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:506)

Zuhruf suresinin 17. ayetinin mealinde; “Onlardan biri, Rahman’a örnek kıldığı (isnad ettiği kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir.” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:533)

İnsan suresinin 21. ayetinin mealinde; “Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır...” (Kuran-ı Kerim Meali, 2010:654)

İncelenen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı Kuran-ı Kerim mealinde renklerin çeşitli nesnelere nitelemek, insanları renklerine göre ayırmak ve insanların duygularını yansıtmak için kullanıldığı görülmektedir.

2.2.Kıyafetlerde Renkler

Renklerin insan hayatındaki yerine tezimizin giriş ve birinci bölümünde değinilmiştir. İnsan hayatını kolaylaştıran renklerin önemli bir yardımcısının kıyafetler olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Zira kıyafetler sayesinde tarihten günümüze insanlar birçok mesaj iletmıştır. Dini sembollerde, siyasi parti amblemlerinde, siyasi liderlerin giysilerinde, sağladıkları imaj ve kimi zaman da vermek istedikleri mesaj kullandıkları giysi renkleriyle sağlanmaktadır (Çelik, 2014:31). Giyim ve kuşamlar renklerin anlamlarına, zamana ve mekana göre göre değişmektedir. Örneğin Göktürklerde al kaftan ve cübbe hakanlığı (Küçük, 2010:199), aynı şekilde Karahanlı ve Selçuklu hükümdarlarının çizmeleri, saltanat şemsiyeleri ve otağları da dahil çoğu eşyasının kırmızı olması yine Göktürk'ten gelen hakanlığı temsil etmektedir (Küçük, 2010:199). Bunun yanı sıra İlk Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in yedi siyah cübbe ve başına da siyah bir emame giydirilerek halifenin huzuruna çıktığı bilinmektedir (Kütük, 2014:146). Örneklerde de görüldüğü üzere renklerin hükümlerlik anlayışı içerisinde yeri tarihte çok önemlidir.

Sadece hakanlık sembolü olmayan renkler aynı zamanda sosyal düşünce hayatında da insanların yaşamında yer almıştır. Örneğin kırmızı renk iyilik simgesi olduğu için bebekler ve gelinler kırmızı örtülerle örtülürlerdi. Böylece onlara kötülük yaklaşmazdı. Gelin veya kızın öldüğünde mezar taşına al, yeşil veya gök tülbentler bağlanması; gençliğinden, iyiliğinden nasibini alamadığı anlamına gelmektedir (Taceman, 1988:546). “Türkün gözü aldadır” sözünden hareketle Türk kızlarının kırmızı ve yeşil elbise giydikleri bilinir (Küçük, 2010:199). Genç kızların ve gelinlerin başlarındaki örtülerin renkleri kırmızı veya yeşildir. Bunlar bayramlarda en çok rastlanan renklerdir (Taceman, 1998:545). Eski Türklerde gelinlerin kırmızı giydikleri bilinmektedir (Ustaoglu, 2007:90). Kırmızı elbise giyen kızlar da ağırbaşlı kızlardır (Bedirhan, 2011:270). Ancak

Kazaklarda gelin olmanın ölçütünün beyaz başörtüsü olduğu bilinir (Küçük, 2010:201). Cilve yapmak isteyen kızlar yeşil rengi tercih ederken; ağırbaşlı, saygılı görünmek isteyen kızlar kırmızı renk tercih etmiştir (Küçük, 2010:199). Belki de kırmızı saygılı görünmenin rengi olduğu için, Oğuz Türkmen boyları – Gök Tanrı inancından ötürü- kırmızı börk giymişlerdir. Türkmenler göğü tutan kırmızının sembolü olarak kızıl başörtüsü veya külah giymiş, Ülgen'in sembolü olarak da sarı çizme giymiştir. Bu bağlamda Müslüman kızlar siyah ve kırmızı renkli kıyafetleri tercih ederken kafir kızların –Selcan Hatun örneği- daha çok sarı kıyafetleri tercih ettiği görülmüştür (Küçük, 2010:199).

Türk kıyafetlerindeki renklerin kullanımı yabancıların ilgisini çekmiş ve beğenisini almıştır. Bununla ilgili Şerafettin Turan eserinde şöyle bir metne yer ayırmıştır:

“1833’te İstanbul’a gelen Lamartine, şöyle demiştir: “Güzel bir ırktan olan bu insanların elbiseleri de güzelliklerini belirtiyor. Bellerine kırmızı ipekten bir kuşak bağlayan bu insanlar başlarına da uzun ipek püsküllü, enselerine doğru sarkan kırmızı yünden yapılmış küçük bir Grek takkesi giyiyorlardı.” Ondan yirmi yıl sonra gelen Theophile Gautier de “Mavi redingot ve kırmızı fes” diye özetlediği tanzimat giysisini sahte bir medeniyet kıyafeti olarak gülünç bulmaktadır.” (Turan, 2015:247).

Böylelikle ki değişen çağlarda renkler, zevkler ve ilgiler her ne kadar değişse de genel olarak insanların kırmızıya olan ilgileri aynı kalmış ve değişmemiştir. Şerafettin Turan kitabının başka bir bölümünde ise Fatih Sultan Mehmet’in Yahudilerin kırmızı renkte şapka giymelerini kararlaştırmasından ve bu uygulamanın sonraki yüzyıllarda da devam ettiğinden bahsetmiştir (Turan, 2015:249). Ayrıca aynı eserde kadınların ince meşinden kırmızı ve sarı mesti ayaklarına geçirdiklerinden ve de yazın giydikleri lapçinlerin ince deriden mor, kırmızı veya sarı renkte yapıldığından bahsedilir (Turan, 2015:257). Bu bağlamda Hazardan Ege’ye kadar uzanan kesimde Türkmenlerin geneli kırmızı keçe külah giydikleri bilinmektedir. (Genç, 1999:25).

Klasik dönem şairlerinde şairlerin sevgililerini hükümdar gibi hayal etmeleri, Osmanlı hanedanına mensup olan kırmızı elbisenin sevgiliye giydirilmesine neden olmuştur (Uğur, 2009:107). Buna şöyle bir beyitle örnekleyelim:

“Lale gibi dolanup dilber giyinmiş aller

Zülfî diller saydıçün kurmuş ruhında aller” (Uğur, 2009:110)

Beyaz olan kefenin kanlı olunca kırmızı ile nitelenmesi şehitliği ifade etmektedir (Uğur, 2009:117). Bunu da şöyle bir beyitle örnekleyebiliriz:

“Kanlu kefenümdür al perde

Men gürdaem sağınma erde” (Uğur, 2009:118)

Marko Polo'nun Türkmen halı ve kumaşları hakkındaki düşünceleri şöyledir: “Burada biliyor musunuz, dünyanın en harika ve güzel halıları dokunmakta, şöyle hem çok iyi, daha pahalı kırmızı ve başka renklerdeki kumaşlar dokunmakta.” (Nurmemmet, 1996:79)

Tarihten günümüze sosyal hayatın bir parçası da cenazelerdir. Türk kültüründe matem rengi yöreden yöreye ak ile kara arasında gidip gelmiştir. Bu konuyla ilgili İbn Battuda Türklerin matem giysisi olarak ak elbiseler giydiğini belirtirken (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuda Tanci, 2016:629), bu konuyla ilgili edinilen çoğu bilgiler Türklerde matem renginin siyah olduğu yönündedir. Örneğin, Gazan Han, 1304 yılında vefat ettiğinde bütün İlhanlı ülkesinde matem alâmeti olarak yırtık elbiseler giyilmiş, minarelere siyah bezler asılmış, pazar, cadde ve meydanlarda gözyaşı dökülmüş, siyah renkli elbiseler giyilerek yedi gün boyunca yas tutulmuştu (Piyadeoğlu, 2012:39). Kazaklarda kocası ölen kadın siyah giyinirken oğlu ölen bir kadın beyaz başörtüsü takar. Aynı şekilde Eski Kırgızlarda da beyaz başörtü yas alametiydi (Küçük, 2010:201). Tarih boyunca matem ve yas kıyafetlerinde rengin siyah olduğunu bilmekteyiz. Bununla ilgili klasik dönem beyitlerinden bir örnek şöyle gösterilebilir:

“Karalar geymiş meh-i taban gibi ol serv-i naz

Mülk-i Efrengün meğer kim hüsn içinde şahıdur” (Uğur, 2009:297)

Oğuzların genel olarak beyaz yünden elbise giydikleri ve siyah rengi uğursuzluk olarak saydıkları bilinmektedir. Ayrıca Maniheiztlerin de genellikle beyaz giyinmelerinden bu rengin de Uygurlarda yaygın olduğunu söyleyebiliriz (Kütük, 2014:142). Zaten beyaz elbise giyme Mani dininin bir özelliğidir (Küçük, 2010:200). 13. asırda Çinli seyyahın Uygur ülkesindeki Budist rahiplerin kırmızı

elbiseler giydiklerini aktarmıştır. Buradan bu rengin Uygurlar arasında da yaygın olduğunu çıkarmak mümkündür (Kütük, 2014:144). Bütün bu inançlara nazaran Müslümanlarda ise dini hüviyetli kimselerin yeşil cübbe ve sarık giydiği bilinmektedir (Öztürk, 2011:12).

Giriş bölümünde de aktardığımız gibi ak renk eskiden üst rütbeli komutanları halk ve askerlerden ayırmak için kullanılırdı. Tarihte padişahın takdirini kazanmış kişiye giydirilen hilat ve cübbe de beyitlerde beyaz renk olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca yünden yapılmış kaba bir kumaş olan aba ve renkli dokuma ve motiflerle süslü bir kumaş olan diba da beyaz renk ile nitelendirilmiştir (Uğur, 2009:38). Buna şöyle bir beyit örnek verilebilir:

“Seyret beyaz fesde o zülf-i mu’anberi

Şeb-buyu gör ki berk-i semenden kabası var” (Uğur, 2009:39)

Osmanlılarda, devlete üstün hizmetlerde bulunanlar ile savaşlarda kahramanlık gösterenlere, padişah adına verilen madalyaların da, umumiyetle kırmızı ve yeşil renklerden oluşan şeridin ucuna asılan altın madalya olduğu yani padişah sancağının bu üç renginin, onu temsilen verilen bu madalyalarda da yer aldığı bilinmektedir (Genç, 1999:61). Osmanlı tarihi incelendiğinde mavi, yeşilden sonra en önemli renk sayılmış ve gök mavisini yüksek mevkili kişilerin giydiği görülmüştür (Ustaoğlu, 2007:91). Diğer taraftan da sarı, kırmızı ve yeşil renklerin Osmanlılarda, devletin sonlarına kadar padişahın hakimiyet renkleri olarak kullanılmaya devam edildiğinin en parlak örneklerini Atatürk’e verilmiş olan altın liyakat madalyası ile altın imtiyaz madalyasında da tespit ediyoruz (Genç, 1999:63). Bunlara nazaran bu renklerin aynı zamanda Osmanlı devlet memurları ve askerlerinin de devletin sonlarına kadar kullandıkları görülmektedir (Genç, 1996:43).

Altay ve Sayan bölgesindeki bir kazıda bulunan soylu bir adamın üzerinde üç katlı elbise bulunmuş ve bu kıyafetlerin rengi ise sırasıyla kırmızı ipek, yeşilimsi ipek ve altın sarısı ipek kumaştır (Küçük, 2010:198). Buna paralel söylenebilir ki Osmanlıda Mehter Takımı mensuplarının kıyafetleri sarı, kırmızı ve yeşilden oluşmuştur (Genç, 1999:60).

Osmanlı'da Türkmenler kırmızı keçeden külahlar giyerken beyler ise sefer sırasında beyaz keçeden külah giyerlerdi. Aydın sınıf yeşil ipek elbise giyerdi. Ayrıca beyaz başörtüsü bakire kızı, pembe ve açık sarı başörtüsü sözlü kızı, kırmızı yeni evli kadını, renkli yazma ise eski evli kadını simgelerken koyu yazmaları da yaşlı kadınlar kullanır (Uğur, 2009:18). Osmanlılarda Müslümanların ayakkabıları sarı, Ermenilerin kırmızı, Rumların siyah, Yahudilerinki ise mavi olarak belirlenmiş ve III. Selim döneminde zımmilerin evinin siyaha boyanmasını istemiştir.” (Saydam, 1999:194-195)

Kıyafetlerle ilgili Hz. Peygamberin tercih ettikleri şöyle rivayet edilmiştir:

“-Beyaz renkli elbiseler giyiniz, çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlarıdır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.

- Beyaz renkli elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.

- Ebu Rimse Rifaa et Temimi: Ben Rasulullah'ı üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm.

- Cabir: Resulullah, Mekke'nin fethedildiği gün başında siyah sarı ile Mekke'ye girdi.

-Bera B. Azib: Ben Resulullah'ı kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resul-ü Ekrem'den daha güzel bir şey görmedim.” (Çelik, 2010:13)

2.3. Bayraklarda Renk

Siyasi anlamda her devlet veya kabilenin kendine has bayrağı vardır (Kütük, 2014:136). Saygıdeğer tarihçimiz Fuat Köprülü'nün İslam Ansiklopedisindeki “Bayrak” maddesi bize bu konuda yol gösterici olmuştur. “Bir devleti, bir askeri birliği, resmi veya gayri resmi bir kuruluşu temsil eden alamet veya kumaş parçası”na bayrak denir (Köprülü, 1992:247). Divanı Lügatit Türk'te “batrak” şeklinde yazılan bayrak, “savaşlarda ucuna bir ipek parçası takılan mızrak” olarak ifade edilmiştir (Köprülü, 1992:247). Bayrak yalnız hükümdar alameti olarak kullanılmamış, kabile reislerine, devlet ileri gelenlerine, harp gemilerine, cemiyet ve tarikatlar gibi sosyal ve dini teşekküller için farklı renk ve şekillerde bayraklar olduğu belirtilmiştir (Köprülü, 1992:248). Ülkelerin ulusal bayraklarında yer alan renkler, geçmişte yaşanan olaylardan hareketle seçilmiştir (Özer, 2012:270)

Bayrak, Türkler için sadece sırtın ucuna takılmış bir bez parçası değildir. “Bayrak müstakillik alâmetlerinden biridir, sadece o milletin var olduğunu göstermekle kalmaz o millete bir kimlik kazandırır.” (Yıldırım, 2012:68) Yani bayrağın Türk milletinin derinliklerinde bir yerde olduğu üzerinde durmuştur.

Sancak eski Türklerde bayrak, mızrak ve süngü gibi batırılacak, saplanacak bir silahın adı olup savaşlarda bunun ucuna onu kullanan kahramanın veya mensup olduğu kabilenin alameti konuluyordu ve Kaşgarlı Mahmut devrinde bu alamet kırmızı ipek kumaştan yapılıyordu (Köprülü, 1992:247).

Her rengin farklı manaları ifade ettiğini daha önce belirtmiştir. Aynı şekilde her renkte bayrak da farklı manalar içermektedir. Bu bakımdan sarı ya da sarı ve siyah bayrak ise ayrılığa işaret ederken (Çoruhlu, 2011:219), mavi bayrak deniz, kumsal ve çevresinin istenilen temizlikte olması dolayısıyla verilen uluslararası belgeye sahip olduğunu gösteren bayrak (Akalin, 2011:1636), beyaz bayrak ise atletizm yarışlarında hakemlerce gösterilen, sporcunun kurallara uygun biçimde atladığını veya koştuğunu belirten kısa saplı bayraktır (Akalin, 2011:321).

“İslami dönemde, Hazreti Peygamberin üç sancağından siyah olanını Abbas’a vermesinden dolayı bu renk Abbasilerin şiarı olmuştur. Ancak, Selçukluların mensup bulunduğu Kınık boyunun bayrağının siyah olmasının bu gelenekle herhangi bir ilgisi olup olmadığını şimdilik bilemiyoruz. Fuat Köprülü, Gaznelilerin siyah bayrağı ile ilgili olarak da şunları ifade etmektedir: “Gazneli sülalesinin şiarı, yani sembolü olarak siyah renk, eski Türklerde –hiç olmazsa bazı mühim Türk zümrelerinde- bu rengin sembolik renk olmasından mıdır, yoksa Abbasi halifeleri ile samimiyetlerinden; cihadı temsil etmelerinden dolayı Abbasilerin siyah hilat ve bayrak göndermelerinden midir bilemiyoruz” dedikten sonra Selçukluların da Anadolu Selçuklularının da resmi renginin siyah olduğunu ifade etmekte ve “Gaznelilerde de, Büyük Selçukluların devam ettiren Anadolu Selçukluları ile Harizmşahlarda da hükümdar sancaklarının siyah renkli oluşu, umumiyetle Selçuklu hükümdarlarının Abbasilere manevi bağlılıklarını göstermektedir” demektedir. Anadolu Selçuklu tarihinin yazarlarından İbni Bibi’nin, Kahta fethinden bahsederken kaydettiği bayrağın da siyah renkli oluşu, şüphesiz, Selçukluların bu geleneğiyle ilgilidir. (Genç, 1999:49-50)

Bayraklarla ilgili verilen bu bilgiler devletlerin kendi bayrak renklerine sahip çıkma sebeplerini açıklamıştır. Bu sebeplerin çoğunluğu dini olmakla beraber bazıları ise kendilerini önceki devletin devamı saymaları da yer almaktadır.

Saltanat sancaklarının en büyüğü olan ak alemler bizzat miri alem taşırdı (Özcan, 1989:364). Ayrıca beyaz bayrak kaldırmak zamanla teslim anlamı taşımaya başlamıştır (Köprülü, 1992:249). Bununla ilgili Evliya Çelebi eserinde; beyaz aman bayraklarını çekip Osmanoğlu’nun seçkin askerinden aman dileyen insanlardan bahsetmiştir (Evliya Çelebi, 2012:6/134). Dede Korkut Hikâyelerinin

bir başka bölümünde geçen “ak alemlü” ifadesi için Bahaeddin Ögel bu ifadenin bayrağın rengini belirtmek için değil de bunun bayrağın ululuk, kutluluk ve yüceliğinin bir ifadesi olduğunu söylemektedir (Yıldırım, 2012:68).

Hakimiyet ve hükümdarlık simgeçiliğinden dolayı yeşil, Türk ordularında sancak rengi de olmuştur. Örneğin Göktürk bayrağının zemininin mavi üzerindeki kurt başının yeşil olduğu, Avar ve Gaznelilerin bayraklarının zeminlerinin de yeşil olduğu belirtilir. Bu arada 1992’de kabul edilen Bağımsız Türkmenistan Cumhuriyeti’nin bayrağının zemini de yeşildir (Çoruhlu, 2011:218).

Türklerin al bayrak kullanmaları ateş kültü ile açıklanır. Buna verilecek en güzel örnek Kazak ve Kırgızların bayrak sözcüğüne yalav demeleridir. Yalav kelimesinin aslı da “alev”dir (Uğur, 2009:20). Divanı Lügatıt Türk’te al renkli bez için, Oğuzların bu bezi bayrak yaptıkları belirtilmektedir. O zaman günümüzde kullandığımız al renkli bayrağın tarih boyunca Türkler tarafından kullanıldığını söyleyebiliriz (Yıldırım, 2012:2). Göktürk ve Uygur döneminde kuzeyde oturan Kırgızların bayrağı da kırmızıdır (Küçük, 2010:197). Kırgızlar ve Kazaklar savaşırken ak bayrak asarlar ve bu bayrak onların matemini simgelemektedir (Küçük, 2010:197). Kazak ve Kırgızların yas çadırlarında kara renkli bayrak asılırdı (Küçük, 2010:197). Çin kaynaklarında Kırgızların bayraklarının kırmızı renkte olabileceği belirtilirken, Ebu Dülef el- Yenbui X. yüzyıl başında Kırgızların bayraklarının yeşil olduğunu belirtmiştir. Buna nazaran Peçeneklerin de çeşitli renklerde bayrakları olduğu belirtilmiştir (Köprülü, 1992:248). İgor Destanında Kıpçak-Kumanların beyaz ve kırmızı bayraklarından söz edilmiştir (Köprülü, 1992:248).

Klasik kaynaklarda aynı anlam için kullanılan liva ve raye için Fuat Köprülü; “Resulullah’ın rayesinin siyah, livasının ise beyaz olduğu” şeklinde bir rivayetten bahsetmiştir (Köprülü, 1992:248). Ayrıca Hz. Peygamber döneminde beyaz, sarı, siyah ve kırmızı gibi renklerde bayrakların olduğu ama ukab adlı siyah rayesinin ise Hz. Aişe’nin yünlü kumaşından yapıldığı belirtilmiştir (Köprülü, 1992:248). Buna nazaran Cahiliye döneminde ise “Karkuş” adı verilen siyah renkli bayraklar mevcuttur (Kütük, 2014:136). Karkuş denilen bu siyah sancak Hz. Aişe’nin çarşafından yapılmıştır ayrıca bunun dışında ki beyaz sancaklardan biri Peygamber tarafından Musab b. Umeyr’e verilirken diğer beyaz

sancak ise Hz. Ali'ye verilmiştir (Kütük, 2014:136). İslamiyet sonrası Peygamber sancaklarından birinin yeşil olması da bu renge verilen önemi göstermektedir (Çoruhlu, 2011:218). Emevilerin ise hakimiyet sancağının beyaz olduğu aktarılmaktadır (Kütük, 2014:138). Emevilere rakip olduğu için Abbasiler, beyaz sancak yerine siyah sancak kullanmışlardır (Kütük, 2014:138).

Ayrıca Karahanlıların bayrağı “al” adını verdikleri turuncu renkte bir bayraktır (Kütük, 2014:145). Burada turuncu diye açıklanan al kelimesi açık kırmızı rengi ifade etmektedir (Köprülü, 1992:249). Hazarların ve dokuz Oğuzların bayraklarının da ise siyah renkte bayraklarından söz edilmektedir (Köprülü, 1992:248). Gaznelilerde de Mahmut ve oğullarının döneminde siyah bayrak kullanılmıştır. Gaznelilerin bayraklarında siyah rengi kullanmaları, bunların kendilerini halifenin meşru mümessili olarak göstermek istemelerinden dolayıdır (Köprülü, 1992:249). Edebi eserlerden de Harzemşahların çetrelrinin siyah renkte olduğu anlaşılmaktadır (Köprülü, 1992:250). Atabeglerin de kendilerini Büyük Selçukluların devamı saydıklarından siyah sancak kullandıklarına dair edebi bir eserde bilgi geçmektedir. Ama Atabeglerin hükümdar sancakları hakkında şimdiye kadar kesin bir kayda rastlanmamıştır (Köprülü, 1992:250).

Aynı zamanda Harzemşahlarda da bayrak rengi siyahtır (Kütük, 2014:150). Eyyubilerde ordunun ve hükümdara ait sancağın renginin sarı olduğu bilinmektedir (Köprülü, 1992:250). Babür Şah'ın ordusunun, Memlüklerin ve Candaroğullarının bayraklarının da sarı ve kırmızıdan oluştuğu bilinmektedir (Küçük, 2010:197). Cengiz Han'ın sancağı da dokuz kuyruklu beyaz tuğ idi (Köprülü, 1992:251). Timurlularda ise, hükümdara ait beyaz bayrağın dışında orduda sarı, kırmızı ve mor renkli bayrakların bulunduğu bilinmektedir (Köprülü, 1992:251).

Şiilerin beyaz ve yeşil bayrak kullandığı bilinmektedir (Kütük, 2014:140). Şah İsmail tarafından kurulan Safevilerin bayrağının yeşil olduğu belirtilmiştir (Köprülü, 1992:252). Zübde-i Vekayiat adlı eserde yeşil bayrak ağası için; “... Yeşil bayrak ağası ve Bosna Miri alem-i giriftarı kayd-u esir oldukları haberi muvahhişi vürudu cümleyi tekdir eyledi...” geçmektedir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, 1995:42).

“Afganistan Türkleri Nevruz kutlamalarında mezar ziyaretlerinde Cende adı verdikleri beyaz, yeşil ve kırmızı renkte kumaştan yapılmış bayrakları göklere çekmekte, aynı uygulamayı Hz. Ali'nin mezarı başında da uygulamaktadırlar.” (Küçük, 2010:203)

Düsturname-i Enveri'de Aydınoğullarından Gazi Umur Bey'in gemisinde yeşil sancak bulunduğu kaydedilmiştir (Köprülü, 1992:251). Bu da kuvvetli bir cihad ruhunu göstermektedir (Genç, 1999:34). Germiyanogullarının bayrağı kırmızıdır. Bunun yanı sıra Orhan Gazi de savaşlarda kırmızı sancağını kullanmıştır (Küçük, 2010:197). Karakoyunluların hükümdar bayrağının beyaz zemin üzerinde karakoyun resminin olması ve Akkoyunluların beyaz renkli bayrağının olması bilinmektedir (Köprülü, 1992:252).

Kırmızı Bayrak, Sasani ordusunda düşmana hücum edileceği zaman çekilirdi (Kütük, 2014:136). “Selçuklu hükümdarlarının çok büyük sayıda ordu toplamaları halinde o orduda siyah renkli bayrak kullanılmaz, aksine kırmızı, sarı ve yeşil bayraklar kullanılmıştır.” (Toker, 2000:99)

Hezarfen Hüseyin Efendi'nin, Tehlisül Beyan Fi Kavanin-i Al-i Osman adlı eserinde hünkar gemisiyle ilgili şöyle bir bilgi verilmiştir: “Ve bir nevi başarda var idi ki, ana Hünkar gemisi dirler idi. Ol dahi üç fenerli idi. Ve bir donanma serdarı olup, kapudanla gitse, ana biner idi. Direkleri ve kürekleri kendi cümle yeşil boyalı idi. Bayrağı dahi yeşil olur.” (Hezarfen Hüseyin Efendi, 1998:161)

Osmanlılarda Elviye-i Sultaniyye denilen Osmanlı saltanat sancaklarının sayısı başta dört ikin zamanla yediye çıkmıştır. Bunların biri beyaz, ikisi kırmızı, biri yeşil, ikisi yeşil- kırmızı ve biri de sarı-kırmızıdan oluşmaktadır. Fakat Ak alem denilen saltanat sancağı esas saltanat sancağıydı ve rivayete göre Konya Selçuklu Sultanından Osman Gazi'ye hakimiyet alameti olarak gönderilmiştir (Köprülü, 1992:252).

Kırmızı yeşil ikilisi Osmanlılarda çokça görülmektedir. Osman ve Orhan Beyler döneminde saltanat sancağı ak iken, Orhan veya I. Murad döneminde yeşile ve I. Mehmed döneminde de kırmızıya döndüğüne dair rivayet vardır. II. Bayezid'in torunu Kasım Bey'in yeşil ve kırmızı renkli ipek sancağı olduğu ve Ahmet Timur Paşa'nın bunu kırmızı zemin üzerine yeşil bir daire olarak aktardığı

bilinmektedir (Genç, 1999:44-45). Şükrü'nün Selimname'sinde Yavuz Sultan Selim fetihlerinden söz ederken "al yeşil bayrakla tutdı" sözü geçmektedir. Burada Osmanlı Padişahlarının sancaklarının üzerinde yeşil bir daire ve bu dairenin içinde arka arkaya sıralanmış üç sarı hilal bulunan al sancağının ilk şekillerini göstermektedir. Ayrıca Osmanlı tarihçileri Kanuni'nin ak, kızıl ve yeşil sancaklarından bahsetmiştir (Genç, 1999:45). Osmanlılarda XV-XVI. yüzyıllarda taşıdıkları bayrakların renklerinden dolayı yeniçerilere Ak Bayrak, sipah bölüğüne Kırmızı Bayrak, silahdar bölüğüne Sarı Bayrak adlarının verildiği bilinmektedir (Genç, 1999:46). II. Mehmet döneminde padişaha mahsus olan ak bayrağın II. Beyazıt, I. Selim ve Kanuni dönemlerinde de aynı kaldığı bilinmektedir. Anadolu'da imparatorluk rengi olan ak sancağın en azından Yıldırım Beyazıt'tan beri kullanıldığı tahmin edilmektedir (Köprülü, 1992:253).

Osmanlı bayraklarında yeşil, sarı ve kırmızının birlikte kullanıldığı sancaklar olduğunu bilmekteyiz. Burada yeşil hayatiyet, kırmızı güçlülük, sarı ise hakimiyet anlamına gelmektedir (Uğur, 2009:21). Sarı, kırmızı ve yeşil renk Osmanlı'da da devletin sona erişine kadar kullanılmıştır. Orhan Gazi, Bursa gibi meşhur bir şehri zaptedip başşehir yaptıktan sonra eski kırmızı renkli harp bayrağının ortasına oval biçimde yeşil bir levha eklenmiş ve bu levha üzerine de yekdiğerinden ayrı ve ard arda sıralanmış üç sarı hilal nakışı işlenmiştir (Genç, 1999:53). Sarı, kırmızı ve yeşil renkler Osmanlılarda sadece padişahların şahsına mahsus sancaklarda kullanılmakla kalmamış, "Osmanlı Devlet Arması" başta olmak üzere, pek çok sancak ve nişanda yaygın olarak yer almıştır (Genç, 1999:57). Aynı zamanda vezir sancakları da sarı, kırmızı ve yeşil renkten oluşmaktaydı (Genç, 1999:58). Macaristan seferinde orduya kumandanlık eden Sadrazam İbrahim Paşa'ya beyazdan başka yeşil, sarı ve kırmızı sancak ve bayraklar verilmiştir (Genç, 1999:60).

Devlet Başkanlığı Forsu niteliğindeki Osmanlıların Sancağı, Osman Bey zamanından başlayarak sarı, kırmızı ve yeşil renklerin yanında beyaz rengi de en yaygın bir biçimde kullandıkları ve önem verdikleri dört rengin beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil olduğu bilinmektedir. Yeniçeri sancağının ise yarısı yeşil yarısı kırmızı renkte ve kenarları sarı olup, ortasında kezalik sarı sırma ile işlenmiş bir zülfikarı havi idi (Genç, 1999:56).

BM'nin bayrağı ise, 1945'te saldırgan olmayıp tarafsız olduğuna ve bütün ulusların aynı göğü paylaştığına inanıldığı için mavi renk seçilmiştir (Özer, 2012:274).

2.4. Atasözlerinde Renkler

Renklerin Türk sosyal ve siyasi yaşamındaki yerine buraya kadar değinilmiştir. Ancak atalarımızdan bu güne değin süregelen özdeyişler içerisinde yer alan renkler de üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Biz bu konuyu atasözleri ve deyimler olmak üzere iki ayrı başlık altında incelemiş bulunmaktayız. Atasözlerinde yer alan renkleri araştırılan kaynaklarda elde edebildiğimiz bilgiler ışığında aşağıya sıralamış bulunmaktayız.

- Ad bir gök boncuktur: Ün (Kolektif, 2017:159).
- Ak akçe kara gün içindir: çalışarak kazandığımız para, dar zamanımızda bizi sıkıntıdan kurtarır (Akalin, 2011:58).
- Birinin ak dediğine kara demek: inatçılık ederek karşısındaki ile anlaşmaya yanaşmamak (Akalin, 2011:58).
- Ak don kara don geçitte belli olur: Akı karası geçitte belli olur(Akalin, 2011:58).
- Ak gün ağartır, kara gün karartır: mutlu bir yaşayış kişiyi dinç kılar, mutsuz bir yaşam ise yıpratır (Akalin, 2011:58).
- Ak köpeğin pamuk pazarına zararı vardır: Kötü şey görünüşte iyi şeye benziyorsa, iyi şeyin değeri azalır (Akalin, 2011:58).
- Ak koyun kara koyun geçit başında belli olur: Kimin ne olduğu sınav veya deney sonunda anlaşılır (Akalin, 2011:58).
- Ak koyunu gören içi dolu yağ sanır: bir şeyin dış görünüşüne bakarak, içinin de öyle olduğunu sananlar yanılır (Akalin, 2011:58).
- Ak koyunun kara kuzusu da olur: iyi bir ailenin çocuğu kötü de olabilir (Akalin, 2011:58).
- Ak sakaldan yok sakala gelmek: Çok yaşlanıp iyice kuvvetten düşmek (Akalin, 2011:58).
- Akı karası geçitte belli olur: bir iddiadaki doğruluk ancak deney veya sınav sonucunda belli olur (Akalin, 2011:58).

- Al elmaya taş atan çok olur: Değerli kimselere sataşan çok olur (Akalin, 2011:79).
- Al giymedim ki alınayım: bu işle hiçbir ilgim olmadığı için söylenen sözleri kendi üzerime almadım (Akalin, 2011:79).
- Al gömlek gizlenemez: kanlı gömlek gizlenemez (Akalin, 2011:79).
- Al kiraz üstüne kar yağmış: düşünülmeyen, beklenilmeyen şeylerin de olabileceğini anlatan bir söz (Akalin, 2011:79).
- Değirmende doğan sıçan gök gürültüsünden korkmaz: Deneyim (Kolektif, 2017:159).
- Ekini gök yiyen harman vakti aç kalır: Olmamış (Kolektif, 2017:159).
- Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi: büyüklerden gelen şeyleri küçükler geri çeviremezler (Akalin, 2011:957).
- Gökten zembille mi indi: tanrının özel olarak gönderdiği, saygınlık görmesini istediği bir kişi mi? Anlamındadır (Akalin, 2011:957).
- Göğe direk, denize kapak olmaz: hem gereksiz hem de gerçekleştirilmesi hayale bile sığmayan şeylerle uğraşılmamalıdır (Akalin, 2011:957).
- Göğe merdiven dayamış: çok uzun boylu (Akalin, 2011:957).
- Göğe direk, denize kapak olmaz: Gökyüzü (Kolektif, 2017:159).
- Gök ağlamayınca yer gülmez: Gökyüzü (Kolektif, 2017:159).
- Gök gürlmeyince “Allah Allah” demez: Zorluk (Kolektif, 2017:159).
- Gökteki yıldız kement atılmaz: Hırs (Kolektif, 2017:159).
- Gökten deve yağsa bir tüyü bize düşmez: Talihsizlik (Kolektif, 2017:159).
- Gökten ne yağar ki yer kabul etmesin: Gökyüzü (Kolektif, 2017:159).
- Gökten yağmur yağsa bizim tarlaya düşmez: Talihsizlik (Kolektif, 2017:159).
- Gökyüzünde düğün var deseler kadınlar göğe merdiven kurmaya kalkar: Kadın (Kolektif, 2017:159)
- Köpeğin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı: Talih (Kolektif, 2017:159).
- Kısmet gökten zembille inmez: Çalışma (Kolektif, 2017:159).
- Karaya sabun, deliye öğüt neylesin: özü bozuk olan şe, düzeltme çabalarıyla iyi duruma getirilemez (Akalin, 2011:1313).

- Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan: kişinin arkadaşlık ettiği kimseden etkilenmesi anlamındadır (Akalın, 2011:1313).

- Kızıl dil kara başın amansız düşmanıdır: İnsan, uzun ve kötü dilinin belasını çeker (Bedirhan, 2011:269).

- Dost kara günde belli olur*.
- Fukaranın şaşkını beyaz giyer kış günü*.
- İnsanın alacası içinde hayvanın alacası dışında olur*.
- İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü*.
- Kara haber tez duyulur*.
- Kara gün kararıp kalmaz*.
- Tencere dibin kara, seninki benden kara*.
- Üzüm üzüme baka baka kararır*¹.

2.5. Deyimlerde Renkler

- Akı ak karası kara: beyaz tenli, kara gözlü, kara saçlı (Akalın, 2011:58).

- Akım derken bokum demek: kaba sözünü yerli yerince söyleyememek (Akalın, 2011:58)

- Akla karayı seçmek: bir işi başarınca ya değin çok sıkıntı çekmek, güçlüklerle karşılaşmak (Ben kendi hesabıma bir parça Fransızca öğrenebilmek için akla karayı seçtim. B. R. Eyuboğlu). (Akalın, 2011:58)

- Al kanlara boyanmak: yaralanmak, vurularak öldürülmek, şehit olmak (Akalın, 2011:79)

- Alı al, moru mor: telaş veya yorgunluktan yüzü kıpkırmızı kesilmiş (Akalın, 2011:79)

- Bahtı kara olmak: Sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak (Çelik, 2010:12).

- Bağrı kararmak (Uğur, 2009:283)

- Beyaza çekmek: yazıyı temize çekmek (Akalın, 2011:321).

- Benzi sararmak: Yüzünün rengi solmak (Çelik, 2010:12).

- Beyazın adı, esmerin tadı: esmerleri övmek için söylenen bir söz (Akalın, 2011:321).

---

¹ Üzerinde tek yıldız olan atasözlerini Karahüseyinli Köyü sakinlerinden Havva Karataş (70) aktarmıştır.

- Beyaz sayfa açmak: Bir konuda geçmişini unutup geleceğe umutla bakmak (Çelik, 2010:11).
- Birini veya bir şeyi göklere çıkarmak: aşırı derecede övmek (Akalin, 2011:957).
- Gök delinmek: birdenbire çok ve hızlı yağmur yağmak (Akalin, 2011:957)
- Göklere çıkmak: pek çok yükselmek (Akalin, 2011:957).
- Göklere uçmak: çok sevinmek (Akalin, 2011:957).
- Gökte ararken yerde bulmak: çok güçlükle ele geçirebileceğini sandığı şeyi veya kimseyi birdenbire bulmak (Akalin, 2011:957)
- İneğin sarısı toprağın karası: Çiftçiler arasında ineğin sarı, toprağın kara renkli olanı beğenilir (Çelik, 2010:12).
- Hasetten sararmak (Uğur, 2009:234)
- Karaya boyanmak (Uğur, 2009:275)
- Karalar bağlamak (Uğur, 2009:275)
- Kara yüzlü (Uğur, 2009:276)
- Karalar giymek (Uğur, 2009:282)
- Kara çalmak: birine iftira etmek, kara sürmek (Akalin, 2011:1313).
- Kara kara düşünmek: çok üzüntülü olmak, düşünceye dalmak (Akalin, 2011:1313).
- Kara sürmek: kara çalmak (Akalin, 2011:1313).
- Karalar bağlamak: yas tutmak (Akalin, 2011:1313).
- Kara gün (Uğur, 2009:287)
- Kara yazı (Uğur, 2009:288)
- Kara haber (Uğur, 2009:289)
- Kızılca kıyamet kopmak (Uğur, 2009:72)
- Sarı saman altında su yürütme (Uğur, 2009:234)
- Sarı çizmeli Mehmet Ağa: kim olduğu, nerede oturduğu bilinmeyen kimse (Akalin, 2011:2035).
- Sararıp solmak (Uğur, 2009:234)
- Şakakları ağarmak: Beyazlanmak, yaşlanmak (Çelik, 2010:12).
- Yüz karası olmak: Utanılacak bir durum ortaya çıkmak (Çelik, 2010:12).
- Yüzünü kara çıkarmak: Birini utandırmak (Çelik, 2010:12).

2.6. İsimler ve Renkler

Araştırmamız sırasında elde edilen bulgulara göre Türk kültür tarihinde renkler sıkça isimlerde kullanılmıştır. Eski Türklerde soyadı kanunu olmamasından ötürü kişilerin yer yer renklerle adlandırılması, Türklerin ana yurtlarına olan hasreti dindirmek için yerleştikleri yerleri renklerle tanımlaması ve çoğu devletlerin isminin genellikle yerleştikleri bölgenin coğrafi konumundan ötürü renklerle nitelenmesi, Türklerin renklere yüklediği anlamı ortaya koymaktadır. Tezimizde isimlerle ilgili edinilen bilgiler kişi isimleri, yer isimleri ve siyasi isimler olmak üzere üçe ayrılmıştır.

2.6.1. Kişi İsimleri

Renkler sadece kıyafetlerde ya da inançlarda kullanılmamıştır. Tarihten günümüze birçok kişinin ismi renklerle nitelendirilmiştir. Bunun sebebi belki o rengin özelliklerini taşıması belki de soyadı olgusu olmadığı için kişilerin kendilerini tanıtacak bir sığa ihtiyacı duymasıdır. Araştırılan kaynaklarda karşımıza çıkan kişi isimlerini aşağıda sıralanmıştır.

Aşık Paşazade, Osmanoğulları soyunun adlarını şöyle sıralamıştır:

“Nuh Peygamberin, selam onun üzerine olsun, oğlu Yafes’in oğlu Maçi’nin oğlu Çin’in oğlu Turmuş’un oğlu Yantemür’ün oğlu Karahul’un oğlu Süleyman Şah’ın oğlu Karalu Oğlan’ın oğlu Amudi’nin oğlu Karaca’nın oğlu Kurtulmuş’un oğlu Çarboga’nın oğlu Sevinç’in oğlu Togar’ın oğlu Baybus’un oğlu Kızıl Boğa’nın oğlu Kamarı’nın oğlu Bansup’un oğlu Karahan’ın oğlu Tozak’ın oğlu Aykutluk’un oğlu Karahan’ın oğlu Oğuz’un oğlu Gök Alp’in oğlu Basuk’un oğlu Toktemur’un oğlu Sugar’ın oğlu Bakıyı’nın oğlu Sunkur’un oğlu Kaynitur’un oğlu Togar’ın oğlu Aykolug’un oğlu Bayıntur’un oğlu Kızıl Boğa’nın oğlu Kaya Alp’in oğlu Süleyman Şah Gazi’nin oğlu Ertuğrul’un oğlu Osman Gazi’dir.” (Aşık Paşazade, 2014:45)

Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki; Osmanlı soyunda sekiz kişinin adı renklerle nitelendirilmiştir. Buda renklerin isimlerde kullanımının sıklığını göstermektedir. Ayrıca Konya Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubad’ın Osman’ı bey olarak tanıdığı söylenir. Sultan ona Ak Temur aracılığıyla kaftan, sancak, at ve silah göndermiştir (Divitçioğlu, 2015:68-69). Bunların yanı sıra tarihte Ak Sungur ve Kara Sungur sıkça kullanılır (Uzunçarşılı, 1988:47).

Osman Bey oğlu Orhan’ı ilk kez kendi başına Çavdar Tatar’ı üzerine göndermişti. Kara Çebüş ve Kara Teğın hisarlarına yapılan seferlerde ise yanına Konur Alp ve Akça Koca’yı vermişti (Divitçioğlu, 2015:71). Bir başka savaşta da Kara Çebüş yöresini Konur Alp’e vermişti (Divitçioğlu, 2015:85). Orhan Bey

sağlığında fethettiği Kara Çebüş tekfuruna şöyle demiştir: “Benim garazım (sen değil) İznik’dür.” (Divitçioğlu, 2015:105) Görüldüğü üzere renklerin isimlerde kullanılışı hem yer tanımlamasında hem de kişi adında kullanılmıştır.

Malumunuz üzere geçmişte soyadı kanunu yoktur. O dönemlerde insanların soyadı aslında lakaplarıydı. Tarihteki önemli kişi ve liderlerin isimlerinden bazıları şöyledir:

- Osmanlı devletinin kurucusu Osman Bey’in “kara” lakabını almasını Sencer Divitçioğlu şöyle aktarmıştır:

“Ertuğrul ve Tündar’ın yönettikleri barışçı göçebe düzeni, Ertuğrul’un ölümü ve Tündar’ın başkanlığı Osman’a devretmesiyle sarsılmış, Osman’ın serkeşliği sakin göçebeleri saldırgan hale getirmiştir. Amca ile yeğen arasındaki barışçılık versus saldırganlık politikalarındaki zıtlık artmıştır. Sonuç fratricide tohumlarının haneden içine atılmasıdır. Belki de Osman, ‘kara’ lakabını bu hareketinden dolayı almıştır.” (Divitçioğlu, 2015:56)

- Karaman Mehmed Bey: Karaman Mehmed Bey’in siyasi yönünü bizlere Sencer Divitçioğlu şöyle açıklamıştır:

“Bey dört beylikten o kadar rahatsız olmuştur ki (Aydinili, Menteşe, Saruhan, Karesi) onlardan haber sızdırmak için kendi bendelerini bölgeye yollamıştır. (Sasa ve kocası Menteşe Beyi Menteşe’ye, genç Aydın Beyi Aydın iline, Mehmed Beyin dostu Şaruhanı Saruhan’a, Bulgar Dağlı Halilli’yi Karasiye) Öyle ise Karaman Mehmed Bey’in bölgedeki siyasal gelişmeleri açıklamak için bu politika ağını ‘evrensel varsayım’ olarak kabul edebiliriz. Örneğin Karamanlılar dört beylik için geçerli olan bende politikasını dost olarak gözükken Osmanlı ordusunu desteklemek için kullanırlar ve bu vesileyle onlardan bilgi sızdırırlar. Dolayısıyla şu ifadeyi tümenden getiriyorum. Bapheus Savaşında Osman Bey’e yardım etmek için Menderes tarafından gelen Türk savaşçılar, Karamanlı Türklerdir. Bu sonuç kabul edilen ‘Evrensel Hipotez’den türetilmiştir.” (Divitçioğlu, 2015:127)

- I. Murat döneminde Karamanlı devletinin danışmanı Kara Rüstem’dir. Kara Rüstem, devşirmelerin sayımını ve kaydını yapmak için Gelibolu’ya yerleşir (Divitçioğlu, 2015:118). Kendisi bilgili bir kişidir (Aşık Paşazade, 2014:98).

- Kara Cafer: Onun bir konat başkanı olduğu tasarlanabilir. Çünkü o Osmanlı kuruluş döneminde Bursa’ya yolladığı kesik başlarla ünlüdür (Divitçioğlu, 2015:86). Sencer Divitçioğlu, Kara Cafer ve gazilerinin tek bir çarpışmada beş yüz baş kesip iki yüz esir aldığını ve kesilen bu başların Bursa’ya gönderildiğini naklediyor (Divitçioğlu, 2015:110).

- Kara Mürsel, Akça Koca ve Akbaş: Divitçioğlu’nun tire beyi mi yoksa uç beyi mi anlayamadığı kimselerdir (Divitçioğlu, 2015:86).

- Kara Han: eserlerde Oğuz Han'ın babası hep Kara Han olarak gösterilmiştir (Gültepe, 2013:309).

- Saru Han: 1090 ile 1110 yılları arasında Karadeniz kıyısındaki Kuman-Kıpçakların en kudretli döneminin en ünlü komutanlarından (Gömeç, 2012:356-357).

- Nadajlı Sarı Abdurrahman Hoca: Alemin sonsuzluğuna inanan ve tabiat kanunlarından üstün bir şeyin bulunmadığını söylediği için dinden çıktığı gerekçesiyle 1600 yılında idam edilmiştir (Saydam, 1999:478).

- Fahreddin Kara Arslan: Artuklu hükümdarı Kara Arslan, uzun süren hükümdarlığı zamanında birçok imar hareketlerine girişmiş hatta Harput Ulu Camii'yi inşa ettirmiştir (Turan, 2014:205).

- Bunların bir örneği de Kara İsa ailesidir. Ramazanoğulları döneminde çıkardıkları isyanı Piri Bey bastırması ve de beyliğini huzur ve güvenliğe kavuşturmuştur (Koca, 2001:169).

- Kara Yülük Osman, Kadı Burhaneddin'in güvenilir komutanları arasına girmiş ve de Sivas hükümetine faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Ardından kendine bağlı beylerle Sivas'ı terk etmiş ve de Kadı Burhaneddin'i öldürmüştür (Koca, 2001:158). Akkoyunluların ilk hükümdarı akdedilmiştir (Uzunçarşılı, 1988:269).

- Gazneli Mahmud: güneydeki Hindistan'a göre kuzeyin hükümdarlığını temsil ettiği için Kara Han unvanı ile anılmıştır (Genç, 1999:7).

- Artuklu Kara Arslan: Haçlıları şüphe ve endişeye düşürecek kadar güçlü ve bilgili olduğundan bu sıfatı almış olabilir (Turan, 2014:201). Çünkü biliyoruz ki kara, büyük, kudretli ve asil manalarında kullanılmıştır.

- Ak kağan: Otuz Ogur hükümdarı tarafından tayin edilmiş olan bu kadın başbuğ, Göktürklere bağlanmıştır (Kafesoğlu, 2015:193).

- Al Altun: Cengiz Han'ın kızıdır (Küçük, 2010:199).

- Ak Buka: Timur döneminde şehri teslim etmeyen Semerkant hakimidir (Aka, 1991:8).

- Ak Fulat (Pulat) Sultan: Hazar valisidir (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:105).

- Ak Katun: Tarih; orduları komuta eden, savaşçı, idareci ve güzellikleriyle de meşhur kadınlardan da söz eder. Bunlardan biri de Kafkasya'daki Tölös-Ogur

boylarından birisinin başında, 576'larda bulunan Ak Katun adındaki kişidir (Gömeç, 2012:102).

- Kara Barlas: Uzun Hasan'ı küçük kardeşidir (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:123).

- Akbörü: Emir Porsuk'un oğullarından biridir (Sevim ve Merçil, 1995:157).

- Ak Beyim: Sultan Ebu Said Mirza ile Hatice Begim'in kızlarından biridir (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:123).

- Boz Aba: Sultan Melikşah dönemi atabeğidir (Kerimüddin Mahmudi Aksarayı, 2000:18).

- Gök Han: Osman Bey, Selçuklu Sultanına kafa tutan konuşmasında kendi soyunun Gök Han'dan indiğini söylememiş miydi? Gök Han, Osmanlı'nın atasıdır (Divitçioğlu, 2015:35).

- Kara Yorgi: Sırp isyanının başında bulunan kişidir (Akşin, 2011:89).

- Kara Han: Karluk yabgusu, Türk hakanlarının "meşru halefi" sıfatı ile kendini, "Bozkurtların kanuni hükümdarı" ilan ederek "Kara Han" unvanını aldı. Merkez olarak da Balasagun (Karaordu)'u seçti (Kafesoğlu, 2015:142).

- Kara Arslan: Kirman melikinin veziridir (Şadrüddin Ebul Hasan Ali İbn Naşır İb El- Hüseyini, 1999:28).

- Kızıl Deli: 15. yüzyılda Bektaşiliğe mal olmuş kimselerden olup, ortalarda dolaşan dervişlerden biridir (Ocak, 2014:132).

- Kara Dev: Firdevsi'nin Şahname'sinde geçen, içinde kötülük gibi duygular besleyen kıskanç Ehrimen'in oğludur (Firdevsi, 2009:60).

- Kara Bostan Çelebi: II. Ahmet'i, hakkında yığınla şikayet olduğu için Kıbrıs'a sürdürdüğü kişidir (Ocak, 2011:69).

- Kara Yusuf: Kara Koyulu hükümdarıdır (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:50).

- Kara Nureddin: Irak Emirlerindedir (Şadrüddin Ebul Hasan Ali İbn Naşır İb El- Hüseyini, 1999:125).

- Kara Ağaları: Kızlar Kapusu'na hizmet eden ağalardır (Hezarfen Hüseyin Efendi, 1998:58).

- Karaarslan (Kavurd): Kirman Selçukluları hükümdarıdır (Köymen, 2011:24).

- Kara Bıyık Oğlu: II. Bayezıt d6neminde Osmanlı'yı epey uğraştıranlardan biridir (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:97).

- Kızıl Arslan: Selçuklu sultanı III. Tuğrul d6neminde İldeniz Atabegidir (Sevim ve Merçil, 1995:286).

- Karahan: Firdevsi'nin Şahname'sinde geçen Efrasiyab'ın danışmanıdır (Firdevsi, 2009:783).

- Kara T6lek: Kamlar arasında fal anlamında kullanılan kelimelerden biri de T6lge'dir. Kırgız Destanının baş şahsiyeti Manas'ın arkadaşı Kara T6lek adlı bir t6lgecidir (G6meç, 2011:79).

- Kızıl: Şah Bey Argun'un habercisidir (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:262).

- Kızıl: Selçuklu kumandanıdır (K6ymen, 2011:126).

- Boz Kuş: Sultan Sancar'ın kumandanıdır (K6ymen, 2011:151).

- Karasungur: Irak kumandanlarından (K6ymen, 2011:175).

- Aksungur: Melikşah'ın T6rk asıllı azatlı k6lesi olup Musul Atabeyi Zengi'nin babasıdır (Urfalı Mateos, 2000:172).

- Karadoğan: Irak kumandanlarından (K6ymen, 2011:175).

- Kara Arslan Bey: Kirman Selçuklularından (Sevim ve Erdoğan, 1995:312).

- Saru Yatı: Ertuğrul Gazi'nin oğludur. Ertuğrul Gazi, Sultan Alaeddin'den yurt istemek için oğlunu g6ndermiştir (Şeker, 2011:91).

- Kara Sunkur: B6y6k emirlerdendir. Melik Nasır'ın kardeşi Melik Eşref'in 6ld6r6lmesi olayına karışmıştır (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:86).

- Kızıl Sarıg: Melikşah'ın Kuhistan'daki İsmaililer ile m6cadelesi için g6revlendirdiği kişidir (Sevim ve Merçil, 1995:117).

2.6.2. Yer İsimleri

Tarihten g6n6m6ze birçok yerin ismi renklerle nitelendirilmiştir. Tezimizin giriş b6l6m6nde de bahsettiğimiz gibi T6rkler Anadolu'ya g6 ettiklerinde ana yurtlarına olan hasreti dindirmek için Anadolu'daki dağ, nehir, k6y ve şehirleri yeniden adlandırmışlardır. Ak-su, Ak-tepe, Kızılırmak, Yeşilirmak, Karacadağ, Akşehir, Aksaray, Aladağ, Sarıg bu yerlere 6rnek olarak verilebilir (Kafesoğlu, 2015:311). Buna nazaran bazı yerleşim birimleri ise orada yapılan mimari

eserlerle de anılabılır. Örneğin Aksaray ismi Sultanın (II. Kılıç Arslan) burada yaptırdığı bir kervansaraydan gelmektedir (Atçeken ve Bedirhan, 2014:195).

Kara Daş, Kara Gol, Kara Su, Kara Yüs, Kızıl Majalık, Kızıl Yar; Altaylar ve Kem vadisindeki buluntu yerleridir (Ögel, 2014:45). Akcar, Aksuat, Sarı Kol, Kara Aul, Kara Ganda, Sarı Su, Ak Molla ise Kazakistan'daki buluntu yerleridir (Ögel, 2014:4).

Aktağ: Buku adlı hanın, gece pencereden içeri giren ve daha sonra Aktağ'da bulunduğu tanrısal bir kız ile aylarca konuşmuş ve kız ondan ayrılırken "Güneşin doğduğu yerden batıya kadar her yer emrine girecek, çalış!" demiştir. Bunun üzerine Buku Han rüyasında aklar giyinmiş bir adam görmüş ve ona yeşim taşı verip dünyanın dört yanının onun bayrağı altında birleşeceğini söylemiştir (Kafesoğlu, 2015:245).

Anadolu'da çoğu Türkmen tireleri adlarını, onları kuran dedelerinden alıyordu. Çekürlü, Esenlü, Karahacılı gibi (Divitçioğlu, 2015:37). Eskişehir'in yedi kilometre güneyindeki Karacaşehir'in (Karacahisar) Osmanlı yurduna dahil edilmesi belli ki fetih ile olmuştur (Divitçioğlu, 2015:42).

- Anadolu'da bir hayli Alpagot, Alpanoz adlı köyler bulunmaktadır (Divitçioğlu, 2015:85).

- Akbayır: Ayazlar boğazı civarındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:417).

- Aksu: Aksu nehri civarında bir köy (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:74).

- Ak Hisar, Ak Yazı: Telhisül Beyan Fi Kavanin-i Al-i Osman adlı eserde geçen yer adlarıdır (Hezarfen Hüseyin Efendi, 1998:163).

- Ak Ova Mevkii: Yenipazar civarındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:323).

- Akkale: Firdevsi'nin Şahname'sinde adı geçen ama yeri kaynaklarda saptanamayan, İranlılara ait kale (Firdevsi, 2009:239).

- Ak-Baş-At: Bahaeddin Ögel'in eserinde geçen bir yer adıdır (Ögel, 2014:342).

- Ak Çatı: Bahaeddin Ögel'in eserinde geçen yer adıdır (Ögel, 2014:152).

- Ak Kul: Bahaeddin Ögel'in eserinde geçen yer adıdır (Ögel, 2014:361)
- Karanlık Ülkesi: İbn Battuta bu sıfatla Sibirya'yı nitelendirmiştir (Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, 2016:325). İbn Fazlan ise Karanlık ülkesini, Kuzey Asya Kavimlerinin inancına göre, ölen bir adamın üç veya yedi ruhundan birinin gideceği yer olarak belirtmiştir (İbn Fazlan, 2016:142).
- Bozdağı tarih kitaplarında sıkça kullanılan bir yer adıdır (Uzunçarşılı, 1988:170).
- Boz Burun: Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde geçen bir yer adıdır (Evliya Çelebi, 2012:1/248).
- Boz Vasıl Deresi: Evliya Çelebi'nin eserinde bahsettiği bir yerdir (Evliya Çelebi, 2012:1/342).
- Boz Nehri: Evliya Çelebi'nin eserinde geçen bir yerdir (Evliya Çelebi, 2012:8/164).
- Gök Medrese: Sivas'ta yer alır
- Gök Gedik: Evliya Çelebi'nin eserinde geçen bir yer adıdır (Evliya Çelebi, 2012:3/41).
- Gök Bel: Evliya Çelebi'nin eserinde geçen bir yer adıdır (Evliya Çelebi, 2012:9/157).
- Kara Boğdan: Osmanlı döneminde Boğdan'ın kuzeyi için söylenmiştir (Küçük, 2010:196).
- Kara Bağ: Azerbaycan'da geçen bir mahallin adıdır (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:66).
- Kara Balkan: Balkan dağı silsilesindedir (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:577).
- Kara Drina Nehri: Bulgar hududu cihetindedir (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:577).
- Kara Burun: Karadeniz sahilindedir (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:561).
- Kara Baltı: Bahaeddin Ögel'in eserinde geçen bir nehir adıdır (Ögel, 2014:342).
- Kara Mefrat: Evliya Çelebinin eserinde geçen yer adıdır (Evliya Çelebi, 2012:3/41).

- Kara Bulgarya: Bizans ve Rus tarihçiler tarafından adlandırılan bu bölge ve bu bölgede kalanlar Bulgar tarihinin geneli bakımından önemli bir rolde oynamamışlardır (Yazıcı, 2012:114).

- Kırmızı Tepe: Lofça civarındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:459).

- Kızıl Kule: Arpaçayı kıyısındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:354).

- Kızıl Tepe: Kars civarındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:351).

- Kızıldeniz: Afrika ile Asya arasında bir denizdir.

- Kızıl Su: Kahmerd yakınlarından çıkıp, Duşi civarında Enderab ile birleşen bir nehrin adıdır (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987:45).

- Sarısu: Ioannes Kinnamos'un Historia'sında geçen bir yer adıdır (Ioannes Kinnamos, 2001:64).

- Sârî: Firdevsi'nin Şahnamesinde geçen bu şehir Hazar Denizi'nin güneydoğusundadır (Firdevsi, 2009:148).

- Yeşiltepe: Şipka geçidi yakınlarındadır (Mahmud Celaleddin Paşa, 1983:430).

2.6.3. Siyasi İsimler

Renklerin isimler üzerindeki etkisine daha önce değinilmiştir. Kişi ve yer isimlerinden sonra önemli gördüğümüz bir diğer husus ise siyasi isimlerdir. Bu konuda taranan kaynaklardan elde edilen bilgiler uygun bir şekilde aşağıya sıralanmıştır. Ancak bilinmesi gerekir ki siyasi isimler sadece devlet adıyla kalmayıp boy, kabile, millet olarak da adlandırılabilir. Bu bağlamda Ak Hun-Kara Hun, Ak (Sarı) Hazar Oğur- Kara Bulgar, Ak Hazar- Kara Hazar, Ak Macar-Kara Macar, Ak Kuman- Kara Kuman, Sarı (Ak) Türgiş- Kara Türgiş, Kara Kıpçak- Ak Kıpçak, Sarı Uygur bu açıklamaya örnek teşkil edebilir (Kafesoğlu, 2015:261). Ayrıca Eski Türk devletlerinde halk ve arazi; sağ-sol, doğu-batı, kuzey-güney, ak(sarı)-kara şeklinde iki kısma ayrılırdı. Bu duruma örnek olarak Ak Hun, Sarı Türgiş, Kara Türgiş, Sarı Uygur, Sarı (ak) Oğur, Kara Bulgar, Kara Hazar, Ak Hazar, Ak Kuman, Kara Kuman, Kara Macaristan, Ak Macaristan, Kara Kıpçak, Ak Tatar- Kara Tatar gösterilebilir (Kafesoğlu, 2014:141).

Yukarıda da görüldüğü gibi renkleri devletler isimlerinde kullanmışlardır. Bunun en belirgin örneğini kara renginde görmekteyiz. Buna ilk örnek Kara koyunlular verilebilir. Kara koyunluların ataları, Deniz Hana bağlı Üç Ok'tan

Yıvalar idi (Divitçioğlu, 2015:35). Bir diğ er örnek ise Karahanlılardır. Devletin adı Kara (kuvvetli, sert) ve Han ünvanının çok sık kullanılmasından dolayı Karahanlılar olmuştur (Güler vd., 2001:80). Doğu ve Batı Türkistan'da hüküm süren Karahanlılar'da, aynı soydan gelen hükümdarların unvanları arasında yükseklik ve yücelik anlamındaki "Kara" sözü sık sık kullanılmıştır (Yazıcı, 2012:130). Bir diğ er devlet de Karaman Oğulları'dır. Karaman'ın devlet aygıtları ve kültürleri Osmanlı'ninkinden çok daha mükemmeldi (Divitçioğlu, 2015:46).

Çoğu kimse için Kara koyunlular denilince Ak koyunlular da akla düşmektedir. Hunların Güney İran'a ve Batı Afganistan'a inen koluna Akhunlar denir. Devletin isminin Akhun olmasının Volga'dan batıya göç etmeleriyle alakalı olduğunu diyebiliriz (Güler vd., 2001:37). Ayrıca Batı Hunlarının bir diğ er adı da Ak Hunlar olup, bunlara batıda yaşadıkları için bu ad verilmiştir (Genç, 1999:7). Hakimiyetini batıda Hazar denizinin güneyine kadar genişleten bu devlet Ak Hun adı ile birlikte daha birçok isimle anılmıştır (Kafesoğlu, 2015:85). Ayrıca Hunlarda ak renk, adalet ve güçlülüğü temsil eder (Hey'et, 1996:56).

- Ak İtil: Bulgar ülkesindeki büyük nehirlerden biridir (Kafesoğlu, 2015:200).

- Ak Tatar: Cengiz zamanında isimlerine rastladığımız, Yakın Doğu'yu işgal eden Moğollardan çoğu Ak Tatar kabilelerindendi (Kafesoğlu, 2014:311). Cengiz zamanında İslam memleketlerinin işgal eden Moğolların çoğu Ak Tatar ve Kara Tatar kabilelerdendir (Kafesoğlu, 2014:331).

- Al: Bihre ile Sind nehri arasında oturan bir kavim (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, 1987, 260)

- Ga-ra-bye (Kara Bağır): Bu adla bir boy tanımlanmamışsa da Yenisey mezar taşlarında bir Bağır boyunun adı geçiyor (Divitçioğlu, 2005:53).

- Ga-ra-kanglı (Kara Kanglı): Kanglıların bu adı almalarının sebebi, bütün işlerini arabaları içinde hallettiklerindedir (Divitçioğlu, 2005:53).

- Göktürkler: Türk isminin geçtiği ilk Türk devletidir.

- Kara Ogur: Hun kütleleriyle karışan bazı Türk boylarına "Ogur" denir. Kara Ogur, bu boylardan biridir (Kafesoğlu, 2015:191). Federasyonlar şeklinde teşkil edilen Ogurların bir kısmı, Sarı (Ak) Ogurlara karşı Kara Ogur kanadını temsil tmiş olma ihtimali yüksektir (Kafesoğlu, 2014:141).

- Kara Yağma: Divanı Lügati't Türk'e göre Yağmalar, Toksılardan sonra, Ugraklardan önce gelirler ve çok güzel Türkçe konuşurlar. Bunların bir bölümü İli Nehri boylarında oturur ve bunlara Kara Yagma denilir (Gömeç, 2011:83).

- Kumanlar: Macarlar, Kumanlar için "Kun" ismini kullanırlar. Manası ise "soluk, sarımtırak" demektir. Rusça, Almanca ve Ermenicede bu boya verilen adın manası "açık sarı" ve "saman rengindeki sarı saç" ifade eder. Bu üç dilde boyun ismi değil, boyun sarışın olduğu belirtilmiştir. Kısacası bu üç kavim Kumanları "sarışın" olarak nitelemiştir (Gömeç, 2012:351-352).

- Saragur (Ak-Ogur): Hun kütelleri ile karışan bazı Türk boylarına "Ogur" denir. Saragur (Ak-Ogur), bu boylardan biridir (Kafesoğlu, 2015:191).

- Sarı Türgeşler; Türk boylarının en soyluları tarafından kurulmuşlardır (Ögel, 2001:220).

- Sarı Uygurlar; Kan -Çou Uygurları "Sarı Uygurlar diye bilinen Türk topluluğudur ki, hala Batı Çin sahasında yaşamaktadırlar (Kafesoğlu, 2015:131)."

- Sarılar Ülkesi; "Bu 'Sarı'larla, adları aynı manaya gelen Kunların, menşe bakımından ilgisi üzerinde durulmuştur. Mervezi'ye göre, -hiç olmazsa bir kısmı- Aral gölüne kadar çekilmiş olan bu 'Sarı'ların ya 'Sarı Uygurlar'dan olabileceği veya belki de "Sarı su" ırmak adında ve Türgiş hakanının başkenti civarındaki İbn Hurdadbih'in bahsettiği 'Sarigh' kasabasında hatırası mevcut "Sarı Türgiş"lerle birleştirilebileceği düşünülmüştür. 'Sarı'ya gelen Kun(Kuman)lar beraberinde Sarı Uygurlardan bir kütleyi de sürükleyerek, Cungarya kapısından Türkmen bölgesine, oradan da kuzeyde Kıpçaklar sahasına geldiler." (Kafesoğlu, 2015:180-181)

3. RENKLERİN BARTIN KARAHÜSEYİNLİ KÖYÜNDEKİ YANSIMA VE ÖRNEKLERİ

Saha çalışmamız için Bartın ilinde Merkez ilçesine bağlı Karahüseyinli Köyü örneklem olarak seçilmiştir. Karahüseyinli Köyü'nün tarihçesiyle ilgili bilgiler daha öncesinde verilmiştir. Burada amacımız renklerin yaş gruplarına göre farklı anlamlar taşıyıp taşımadığını bulgularla bizlerden sonraki araştırmacılara kolaylık sağlaması için basit dille aktarmaktır. Karahüseyinli Köyü'nü örneklem seçmemizin sebebi ise araştırmacıya kolaylık sağlamak, isminde kara renginin geçmesinden dolayı ilgi çekici olması ve de Bartın Merkez İlçesine bağlı olmasıdır.

3.1. Bulgular (Saha Çalışması)

Karahüseyinli Köyü'nde toplam 90 kişi ile mülakat yöntemini kullanarak yapılan saha çalışmamızda 90 kişi ile mülakat yapılmıştır. Bu mülakat 19.01-2017 - 29.01.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakatı yapılan kişiler yaşlarına göre 18-30, 30-50, 50 ve üzeri olmak üzere üç gruba ayrılmış olup her gruptan toplam otuz kişi ile görüşülmüştür. Şahısların her bir soruya verdiği birden fazla cevapları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bunların analizleri aşağıda sunulmuştur. Ahiretten mülakat esnasında sorulan soruları, tezimizin bulgular kısmında sunulduğu gibi, araştırmacıya yardımcı olması sebebiyle, tezimizin ekler kısmında da sıralı bir şekilde verilmiştir.

Bununla birlikte temimizde mülakat yapıp üç gruba ayırdığımız Karahüseyinli Köyü sakinlerinin demografik özellikleri şu şekilde verilmiştir:

18-30 yaş arası yapılan mülakatta on altı tanesi bayan ve on dört tanesi erkek olmak üzere toplam otuz kişi ile görüşülmüştür. Bu otuz kişinin on tanesi üniversite eğitimi görmüş veya görmekte, geriye kalanların on dört tanesi lise eğitimi görmüş veya görmekte, son altı kişi ise sadece ilköğretim eğitimi almıştır. Bu otuz kişiden yedi tanesi çalışmakta geri kalan yirmi üç kişiden on yedisi ise eğitim görmektedir. Çalışanlardan ikisi öğretmen, beşi ise serbest meslekte görevlidir.

Mülakat yapılan ikinci grubumuz ise 30-50 yaş arası grubumuzdur. Bu grupta yer alan katılımcıların yirmi tanesi bayan, on tanesi ise erkektir. Bir kişi hiç eğitim almamış olup, yirmi kişi ilkokul, dokuz kişi ise lise mezunudur. Bu otuz kişiden ikisi emekli, biri memur, on biri serbest meslek çalışanı ve geriye kalan on altı kişi ise ev hanımıdır.

Son olarak ise üçüncü mülakat grubumuz olan elli yaş ve üzeri otuz kişi ile görüşülmüştür. Bunlardan on yedi tanesi bayan, on üç tanesi ise erkektir. Bunlardan iki kişi ön lisans, bir kişi ortaokul, on sekiz kişi ilkokul, sekiz kişi ise Ali okulu¹ mezunu olup bir kişi ise hiç eğitim almamıştır. Erkeklerin hepsi emekli olup bayanların hepsi ise ev hanımı olmakla birlikte tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Bu grupta özellikle belirtmek istediğimiz bir husus vardır ki o da 50 yaş üzerinde yer alan ve Türkiye’de sayılı sayıda bulunan Kore gazilerinden İlyas Sadıç ile de mülakat yapılmış olmasıdır. Ayrıca köy muhtarı Siyami Okuyucu’ya da sorular sorulmuştur.

Karahüseyinli Köyü’nün sakinlerine yöneltilen mülakattaki sorular sonrasında renklerle ilgili verilen cevaplar neticesindeki bulgular değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda da renkler teker teker başlıklar altına alınıp, alt başlıklarında da yaş gruplarına göre edinilen verilerle doldurulmuş ve değerlendirilmiştir. Tezimizin birinci bölümünde yer alan renk sıralaması temel alınmış olup, edinilen bilgiler de bu başlıklara uygun şekilde yerleştirilmiştir. Sonuç olarak Karahüseyinli Köyü’ndeki renk algısı ve yansımaları incelenmeye çalışılmıştır. Örneğin beyaz renk başlığının altına mülakatlardaki beyazla ilgili soruların cevapları verilmiştir ve bu renkle ilgili sorular her bir yaş grubuna yöneltilmiş olup verilen cevaplar bu başlığın altına aktarılmıştır. Diğer renkler için de aynı uygulama söz konusudur. Bu durumda yöntemimizin ağırlık noktası renk üzerine kurulmuş olup yaş sınırlamamız yardımcı mahiyet almıştır.

---

¹ Ali okulu, halk arasında okuma yazma bilmeyenler için açılmış kısa süreli bir halk okulu olarak bilinmektedir. Mezun olan öğrenciler için okuma yazma öğrendiğine dair mezuniyet belgesi verilmiştir (Bu bilgi, mülakata katılan Havva Karataş tarafından öğrenilmiştir.)

3.1.1. Beyaz (Ak)

3.1.1.1. 18-30 Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü sakinlerine ak renk ile ilgili sorular yöneltildiğinde her yaş grubundaki her bir bireyin bazen aynı, bazen de farklı cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda ak rengiyle ilgili 18-30 yaş arasındaki gruba “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz?*” sorusu yöneltildiğinde iki kişi “*Açık renkleri tercih ederim.*” (Sezgin Aktaş, Halil Okuyucu), iki kişi “*Kullanışlı olduğu için beyazı tercih ederim.*” (Erkan Karataş, Emre Berk Sadiç), 1 kişi “*Yakıştığından dolayı beyazı tercih ederim.*” (Kübra Okuyucu), 1 kişi ise “*Sevdiğim için beyazı tercih ederim.*” demiştir. Bu cevaplardan yola çıkarak; “*Açık renkleri tercih ederim.*” demenin bize, beyaz ve beyaza yakın ya da renklerin açık tonları olabileceği yorumunu yaptırmaktadır. “*Kullanışlı olduğu için beyazı tercih ederim.*” demenin anlamı da beyazın farklı renklerle uyumundan dolayı rahatlıkla kombin edilebilmesi yorumu yapılabilmektedir. “*Yakıştığından dolayı beyazı tercih ederim*” şeklinde verilen cevaba baktığımızda ise beyaz renginin kişinin vücut tipi veya ten rengine uygun görmesiyle açıklanabilir. Son olarak “*Sevdiğim için beyazı tercih ederim.*” cümlesi, açık bir şekilde belirtildiği gibi kişinin hoşlandığı renkler arasında beyazın yer almasıyla ilgilidir. Ancak şuna da vurgu yapmamız gerekir ki, 18-30 yaş arasında –toplam otuz kişi içerisinde- sadece altı kişi günlük hayatta beyazı kullandığını belirtmiştir. Bu da Karadeniz köylerinden biri olan Karahüseyinli Köyü’nde beyaz rengin kullanımının az olduğunu göstermektedir. Bu duruma sebep olarak ise köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşılması veya beyazın uygun olmayacak günlük yaşam rengi gösterilebilir.

Mülakatımızda diğer bir sorumuz ise “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız?*” olmuştur. Bu soruya ise 4 kişi beyaz giymekten kaçındığını söylemiş. Sebepleri ise “*Açık renk sevmiyorum.*” (Gülhan Ece, Mihriban Yaprak) ve “*Leke tuttuğu için beyaz giymem.*” (Sezgin Aktaş, Sema Aktaş) şeklindedir. Netice olarak köy yaşamına uygun olmaması ak rengin Karahüseyinli Köyü’nde tercih edilmediği gözlemlenmiştir.

“*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz?*” sorusu için de yine aynı şekilde beyaz ve açık renk cevabını verenler bu gruba alınmıştır. Üç kişi

“Açık renkleri tercih ederim” (Muhammet Köse, Ali Murat Keleş, Sezgin Aktaş), bir kişi *“Güzel gösterdiği için beyazı tercih ederim.”* (Z.Y.) cevabını vermekle birlikte totalde 4 kişi bayramlarda beyazı tercih ettiğini belirtmiştir. Şunu söyleyebiliriz ki *“Açık renkleri tercih ederim.”* diyenlerin sebep olarak; bayramların bahar mevsimine denk geldiğinde beyaz giymeleri, takım elbisenin içine beyaz gömlek giymeleri ya da beyazın çok kirlenmesi sebebiyle sadece bayram seyran olmak üzere özel günlerde tercih etmeleri gibi yorumlarını göstermek mümkündür. Bir kişinin de *“Güzel gösterdiği için beyazı tercih ederim.”* demesi, beyazı kendine ya da ten rengine yakıştırmasıyla açıklanabilir. Yine belirtmek gerekir ki otuz kişilik bu gruptan sadece dört kişinin beyazı tercih etmesi, aslında Karadeniz iklimine sahip köy şartları içerisinde beyazın kullanışsız bir renk olduğunu göstermektedir.

Mülakatımızda yer alan *“Düğünlerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz?”* sorusuna verilen beyaz ve açık renk cevapları bu grupta değerlendirilmiştir. Bunlardan üç kişi *“Yakıştığı için beyaz giyerim”* (Erkan Karataş, Halil Okuyucu, Z.Y.) derken, iki kişi ise *“Açık renkler tercihimdir”* (Muhammet Köse, Sezgin Aktaş) cevabını vermiştir. Burada yakıştığı için ve farklı kıyafetlerle kombine edildiği için sevildiği görülmüştür. Özellikle belirtmek istediğimiz husus düğünler de dahil olmak üzere Karahüseyinli Köyü sakinlerinin beyaz rengi kullanışlı bulmaması yönündedir.

“Gelinlik sizde hangi rengi çağrıştırıyor? Hangi renk olmalıdır? Neden?” sorusuna ise Karahüseyinli Köyü sakinlerinden iki kişi gelinliğin renginin değişebileceğinden bahsederken yirmi sekiz kişi ise beyaz cevabını vermiştir. Bu grubun büyük çoğunluğu gelinliğin beyaz olduğunu düşünürken ortaya bununla ilgili çeşitli sebepler çıkmıştır. Altı kişi *“Geline beyaz yakıştır.”* (Fatma Karataş, Esra Karataş, Erkan Karataş, Mihriban Yaprak, S. G., Gülhan Sadıç), altı kişi *“Saflığın ve temizliğin sembolü olduğu için.”* (Kübra Keleş, Erkan Karataş, Ercan Ardıç, Semra Karataş, Erkan Özdal, Arzu Kundakçı), dört kişi *“Kadınlara özgü bir renk olduğu için.”* (Betül Keleş, Ferhan Sadıç, Muhammet Ece, Z.Y.), dört kişi *“Gelenek olduğu için.”* (Kübra Okuyucu, Buse Cengiz, Gülcan Okuyucu, M. Okuyucu), üç kişi *“Beyaz gelinlikle girilen evden beyaz kefenle çıkılsın diye.”* (Sezgin Aktaş, Muhammet Köse, H.Ç.), üç kişi *“En mutlu gün olduğu için.”*

(Merve Sadıç, Tunahan Saraman, Sema Aktaş) derken iki kişi ise “*Sebebi yok.*” (Ali Murat Keleş, Gülhan Ece) demiştir. Bu yaş grubundaki çoğu kişi tarafından gelinliğin beyaz renkte algılandığı görülmüştür. Buna göre “*Geline beyaz yakışır.*” diyenler yeni evlenecek genç bir kızın, bütün renkler arasından beyaza layık olduğunu düşünmüş olabilir. “*Saflığın ve temizliğin sembolü olduğu için*” cevabını verenler ise gelinin saflığını ve temizliğini en iyi anlatan rengin beyaz olduğunu düşündüğünden bu cevabı vermiş olabilirler. “*Kadınlara özgü bir renk olduğu için*” diyenlerin; beyazın erkekler için kullanışlı olmadığını ve bu sebeple bayanlara daha çok yakıştığı için bu cevabı verdikleri söylenebilir. Görüldüğü üzere Karahüseyinli Köyü sakinlerinin çoğu –yirmi sekiz kişi- gelinliğin beyaz olması üzerinde durmuştur.

Sorularımızdan bir başkası ise “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusudur. Beyaz ve açık renk cevabını verenlerin bu gruba alındığı sorunun cevapları incelendiğinde on dört kişi beyazın bebek için uygun olduğu üzerinde durmuştur. İki kişinin “*Beyazın, bebek ve insanlar üzerinde etkisi vardır.*” (Halil Okuyucu, Erkan Özdal) şeklinde cevapladığı soruya, beş kişi “*Bebeğe beyaz yakışır.*” (Ali Keleş, Fatma Karataş, Betül Keleş, Sezgin Aktaş, S.G.) derken, üç kişi “*Bebeğin sağlığı için açık renkler faydalıdır.*” (Esra Karataş, Arzu Kundakçı, H. Ç.) cevabını vermiş olup, dört kişi ise “*Beyaz, bebeğin saflığını simgeler.*” (Muhammet Ece, Ercan Ardıç, Metin Okuyucu, Tunahan Saraman) şeklinde yanıtlamıştır. 18-30 yaş grubunun neredeyse yarısına yakını bebekler için beyazı uygun görürken, verdikleri cevaplar ise bebeğin sağlığı ve saflığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna sebep olarak ise; “*Beyazın, bebek ve insanlar üzerinde etkisi vardır.*”, “*Bebeğin sağlığı için açık renkler faydalıdır.*” Ve “*Beyaz, bebeğin saflığını simgeler.*” Şeklinde verilen yanıtlar gösterilebilir. “*Bebeğe, beyaz yakışır.*” yanıtı ise çeşitli yorumlara açık olup, bebeğin saflığı ve masumluluğu açısından söylenmiş veya bebek üzerini kirlettiğinde hemen belli olması için belirtilmiş olabilir.

Verilen cevaplarda beyaz yanıtını elde ettiğimiz “*Hıdırellez nedir? Hıdırelleзде tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?*” sorusu, Karahüseyinli Köyü sakinlerine yapılan mülakatta sorulan sorulardan bir diğeridir. Yedi kişinin beyaz veya açık renk cevabını verdiği bu sorunun cevaplarını, üç kişinin “*Bahar*

mevsimine beyaz uygundur.” (Muhammet Ece, Semra Karataş, Emre Berk Sadıç) ve dört kişinin de “*Bahar mevsiminde açık renkler tercih edilir.*” (Erkan Karataş, Buse Cengiz, Esra Karataş, Z. Y.) olarak gruplandırdık. Bahar mevsimine beyazı ve açık renkleri uygun görenlerin, sıcak havalarda koyu renklere oranla açık renklerin daha çok tercih edilmesinden dolayı beyazı tercih ettikleri yorumunu yapmak uygun olacaktır.

Karahüseyinli Köyü sakinlerinden dört kişi “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” sorusuna beyazın sağlık rengi olduğu (Semra Karataş, S. G., Metin Okuyucu, Fatma Karataş) üzerinde dururken yedi kişi ise “*Beyaz hastalık rengidir.*” (Mihriban Yaprak, Z. Y., Sezgin Aktaş, Ercan Ardıç, Tunahan Saraman, Ercan Karataş, Buse Cengiz) demiştir. Beyazı sağlık rengi olarak görenlerin sebebi, insan teninde herhangi bir hastalık bulunmaması (suçiçeği gibi) ya da ateşi çıkıp yüzünün kızarmaması gibi sebepler gösterilebilirken, beyazı hastalık rengi olarak belirtenlerin sebebi ise hastanın yüzünün renginin atması gösterilebilir.

Karahüseyinli Köyü’nden mülakatımızda bizlere yardımcı olan katılımcılara yönelttiğimiz “*Ak renk size neleri ifade ediyor?*” sorusuna dokuz kişi “*Temizlik*” (Fatma Karataş, Betül Keleş, Erkan Karataş, Sema Aktaş, Esra Karataş, Merve Sadıç, Muhammet Ece, Z.Y., Halil Okuyucu), dokuz kişi “*Saflık*” (Kübra Keleş, Emre Berk Sadıç, Betül Keleş, Sezgin Aktaş, Erkan Karataş, Buse Cengiz, Muhammet Ece, S. G., Z. Y.), bir kişi “*Sadelik*” (Esra Karataş), bir kişi “*Barış*” (Erkan Karataş), iki kişi “*Özgürlük*” (Erkan Karataş, Tunahan Saraman), üç kişi “*Gelinlik*” (Kübra Okuyucu, Sema Aktaş, Gülizar Sadıç), iki kişi “*Kar*” (Sezgin Aktaş, Muhammet Köse), bir kişi “*Huzur*” (Esra Karataş), beş kişi “*Beyaz*” (Metin Okuyucu, H. Ç., Halil Okuyucu, Erkan Özdal, Sema Aktaş), bir kişi “*Güzellik*” (Semra Karataş), dört kişi “*Kefen*” (Ferhan Sadıç, Gülcan Okuyucu, Gülizar Sadıç, Gülhan Ece), bir kişi “*Un*” (Ercan Ardıç), bir kişi “*Doğa*” diyen (Mihriban Yaprak), bir kişi ise “*Doğruluk*” (Ali Murat Keleş) cevabını vermiştir. Ak renkle ilgili “*Temizlik*” cevabını verenler, beyazın lekeleri hemen belli etmesinden ötürü sürekli temizlenmesi, “*Saflık*” yanıtını verenlerin beyaz renginin açık ve lekesiz bir renk olması ve yahut bebek ya da gelinlere yakıştırılmasından ötürü bu sıfatı aldığından dolayı beyaza “*Saflık*”

nitelendirmesi yapılmış olabilir. Açık bir renk olduğundan dolayı “*Sadelik*” ile benzetilmiş, savaşlarda beyaz bayrak sallanmasından ötürü ise beyazın barış ve özgürlüğü ifade ettiği söylenebilir. Gelinlerin en mutlu günlerinde kendilerini sadelik, saflık ve temizlikle bütünleyen beyaz rengi giymeleri, mülakatımızda bizlere yardımcı olan katılımcıların ak renk için “*Gelinlik*” çağrışımını yapmalarına neden olmuş olabilir. Mülakatın kış mevsiminde yapılmasından ötürü katılımcılardan ikisinin “*Kar*” cevabını vermeleri, Karahüseyinli sakinlerinin kendi unlarını elde edebilmeleri sayesinde bir kişinin de “*Un*” cevabını vermesi kaçınılmazdır. Bazı gençler “Ak renk size neleri ifade ediyor?” sorusuna akın eş anlamlısı olan beyaz cevabını vermekle yetinirken, bazıları için ise huzur, güzellik ve doğa gibi kavramları ifade ettiği görülmektedir. Büyük bir köy olması ve cenaze merasimlerinin sık yaşanmasından dolayı bazı katılımcılar için beyazın, kefeni ifade ettiği görülmektedir.

3.1.1.2. 30-50 Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Ak renkle ilgili sorular yönelttiğimiz Karahüseyinli Köyü sakinlerinden 30-50 yaş arasındaki grubun sorulan sorulara karşılık farklı cevaplar verdiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde yedi kişi farklı sebeplerden beyazı sevdiğini belirtmiştir. Bir kişinin (Hakan Sadıç) kendine yakıştığı için beyazı sevmesi, bir kişinin (Fatma Okuyucu) hoşuna giden rengin beyaz olması, iki kişinin (H. Karataş, Latife Aktaş) ise beyazı her şeye uyumlu bir renk olduğundan sevdiğini belirtmiş olması ve son olarak iki kişinin de (Hüseyin Okuyucu, Sevim Keleş) temiz ve saf bir renk olmasından ötürü beyazı sevmeleri verilen cevaplar arasındadır. Bu sebeple söylenebilir ki; Karahüseyinli Köyü sakinlerinden 30-50 yaş arasındaki mülakat grubumuzda –toplam 30 kişi- ak rengi sevenlerin sayısı yedi olup, beyazın karakteristik özellikleri, uyumlu bir renk olması ve de kişilerin kendilerine yakıştırmaları, bu rengi sevmelerindeki etkenler olmuştur.

“*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna üç kişi beyaz yanıtını verirken sebep olarak bir kişi tarafından “*Çok açık bir renk olduğu için beyazı sevmiyorum.*” (Fatma Gökçe) ve iki kişi tarafından da “*Çabuk kirlendiği için beyaz ve açık renkleri sevmiyorum.*” (Derya Sadıç, Safiye Gökçe) şeklinde cevaplar gelmiştir. Otuz kişilik grupta sadece üç kişinin beyazı sevmediği ve

bunlardan ikisinin ise beyazın çabuk kirlenmesinden ötürü kullanışsız bir renk olması şeklinde cevapladığı görülmektedir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” şeklinde sorduğumuz soruya yanıt olarak üç kişi “*Güzel olduğu ve yakıştığı için beyazı tercih ediyorum.*” (Hakan Sadıç, Huriye Keleş, Recep Keleş) demiştir. Bu bağlamda söyleyebiliriz ki; Karahüseyinli Köyü’nde, köy şartları neticesinde beyaz renk pek kullanışlı olmayıp sadece üç kişi tarafından tercih edilmektedir.

30-50 yaş arasına “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız?*” sorusunu ilettiğimizde on iki kişi beyazı tercih etmediğini belirtmiştir. Sekiz kişinin “*Çabuk kirlendiği için beyazı tercih etmem.*” (Safiye Gökçe, Derya Sadıç, Fatma Gökçe, Ayten Karataş, Sunay Gökçe, Nutfiye Okuyucu, Kubilay Gökçe, Latife Aktaş), iki kişinin “*Beyazı sevmiyorum.*” (Melek Cengiz, Şenay Sadıç) dediği ve bir kişinin “*Açık renkler kilolu gösterir.*” (İsmail Sadıç), bir kişinin de “*İçini belli ettiği için beyazı sevmiyorum.*” (Nurşen Kundakçı) demesi, bizlere beyazın çabuk kirlendiğini, kişileri kilolu gösterdiğini ve kumaşın içini göstermesi² gibi sebeplerden dolayı on iki kişi tarafından tercih edilmediğini göstermektedir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde yedi kişinin beyazı tercih ettiği görülmüş ve beş kişi “*Beyaz ve açık renkleri giymeyi seviyorum.*” (Huriye Keleş, Hakan Sadıç, Fatma Gökçe, Şenay Sadıç, Latife Aktaş), iki kişi ise “*Beyazı yakıştırdığım için giymeyi seviyorum.*” (Hatice Yaprak, Sunay Gökçe) demiştir. Erkeklerin çoğu takım elbise içinde beyazı tercih ettiğini belirtirken, bayanlar ise çok kullanışlı olmayan bu beyaz renginin, en azından bayram ve düğün gibi özel günlerde giyilebileceği üzerinde durmuştur. Aynı şekilde bir başka soru olan “*Düğünlerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna da beş kişi “*Beyaz ve açık renkleri giymeyi tercih ederim.*” (Latife Aktaş, Şenay Sadıç, Hakan Sadıç, Huriye Keleş, Kubilay Gökçe) demiş olup sebepleri ise az önce de belirttiğimiz gibi beyazın çok kullanışlı olmaması yüzünden sadece özel günlerde giyilebileceğidir.

---

² Beyaz renkli kıyafetlerin içini belli etme durumu, kumaşın yapısıyla da alakalı olabilir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yaptığımız mülakatta “*Gelinlik sizde hangi rengi çağrıştırıyor? Hangi renk olmalıdır? Neden?*” şeklinde sorduğumuz bir diğer sorumuza yirmi dokuz kişi beyaz yanıtını verirken gösterdikleri sebepler on kişi tarafından ifade edilen “*Gelenek olduğu için beyaz olmalıdır.*” (Kubilay Gökçe, Hakan Sadıç, Latife Aktaş, Nutfiye Okuyucu, Fatma Okuyucu, Esmе Karataş, Muammer Aktaş, Hatice Karataş, Hikmet Okuyucu, Fatma Gökçe), beş kişinin söylediği “*Düğüne uygun renk olduğu için beyaz olmalıdır.*” (Huriye Keleş, Şenay Sadıç, Melek Cengiz, Ayten Karataş, Recep Keleş), on kişinin ifade ettiği “*Geline beyaz yakıştığı için beyaz olmalıdır.*” (Nurşen Kundakçı, Muhammet Okuyucu, Derya Sadıç, Sunay Gökçe, Esmе Karataş, Cevdet Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç, Cemile Saraman, Fatma Okuyucu, Mücahit Karataş) ve son olarak dört kişiden aldığımız cevapla “*Gelinin saflığını anlatan bir renk olduğu için beyaz olmalıdır.*” (Sevgi Karataş, Sevim Keleş, Hatice Yaprak, Sunay Gökçe) şeklinde sıralanmaktadır. Yıllardır genç kızların beyaz renkte gelinlik giymesinden dolayı gelenek haline gelen gelinlik ve son dönemlerde gelinlerin beyaz renk giymesiyle gelinin kim olduğu hemen anlaşılır olduğundan beyaz renk düğün için uygun bir renk durumuna gelmiştir. Ayrıca çoğu kişi tarafından gelin için olmazsa olmaz rengin beyaz olarak nitelendirilmesi ve de bu beyaz rengin, gelinin her anlamda temizliğine ve saflığına işaret etmesi beyaz rengi gelinle bütünleştirmiştir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna gelen yanıtlar arasından on beş kişi bebeklere beyazı yakıştırdığını belirtmiştir. Sekiz kişinin “*Temiz görüldüğü için beyaz tercih edilir.*” (Huriye Keleş, Hakan Sadıç, Sunay Gökçe, Esmе Karataş, Erdal Karataş, Muammer Aktaş, Cemile Saraman, Fatma Okuyucu) demesi ve yedi kişinin “*Bebeğe beyaz yakışır.*” (Hikmet Okuyucu, Sevim Keleş, Hatice Yaprak, Fatma Gökçe, İsmail Sadıç, Muhammet Okuyucu, Kubilay Gökçe) şeklinde yorum yapılması, beyaz renk ile bebek yakıştırmasının bütünlüğünü ortaya koymaktadır. Beyazın temiz görüldüğü için bebeklere tercih edilmesinin sebebi, kirlendiğinde hemen belli olması ve bebeğin sağlığını tehdit eden unsurların hemen belli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bunun yanı sıra bebeğe beyaz yakışması da bebeğin saflığından kaynaklanıyor olabilir.

Mülakat grubumuza “Ak renk sizlere neleri ifade etmektedir?” şeklinde yönelttiğimiz soruya gelen farklı cevaplar arasından iki kişi ak renginin güzel bir şey olduğunu düşünürken (Hatice Yaprak, Esmе Karataş,), on kişi ise “*Temizlik*” (Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Melek Cengiz, Sevim Keleş, Fatma Okuyucu, Sunay Gökçe, Huriye Keleş, Nurşen Kundakçı, Ümmü Gülsüm Sadıç, Mücahit Karataş) ifadesi üzerinde durmuş olup yedi kişi ise “*Saflık*” (Muammer Aktaş, Melek Cengiz, Sevim Keleş, Fatma Okuyucu, Safiye Gökçe, Ümmü Gülsüm Sadıç, Mücahit Karataş) cevabını vermiştir. Bunların yanı sıra bir kişi “*Bulutları ifade eder.*” (Esmе Karataş) demiş, üç kişi “*Mutluluk*” (Hakan Sadıç, Şenay Sadıç, Hikmet Okuyucu), iki kişi “*Sevinç*” (Hakan Sadıç, Şenay Sadıç), bir kişi “*Gökyüzü*” (Derya Sadıç), dört kişi “*Kar*” (Fatma Gökçe, Muhammet Okuyucu, Kubilay Gökçe, Fatma Okuyucu), iki kişi “*Gelinlik*” (Cemile Saraman, Sunay Gökçe), iki kişi “*Barış*” (Latife Aktaş, Ayten Karataş), iki kişi “*Un, süt*” (Nutfiye Okuyucu, Fatma Okuyucu), bir kişi “*Ay ve yıldız*” (Sevgi Karataş), bir kişi “*Doğruluk*” (Cevdet Okuyucu), iki kişi “*Aydınlık*” (Hakan Karataş, Ayten Karataş) ve bir kişi de “*Ayrılık*” (Recep Keleş) cevabını vermiştir. Buradan sonuç olarak çıkarabiliriz ki ak renk çoğunlukla saflık ve temizlik anlamlarında kullanılmıştır. Beyazın lekeleri belli etmesinden ötürü sürekli temizlenmesi ve beyazın bebekler gibi tertemiz olmasından dolayı saflık cevabı verilmiş olabilir. Savaşlarda beyaz bayrağın barış için gösterilmesinden ötürü beyazın barışı ifade ettiği yorumunu yapmak ve de Gelinlerin düğünlerinde sadelik, saflık ve temizlikle bütünleşen beyaz rengi giymeleri, Karahüseyinli Köyü sakinlerinin ak renk için “*Gelinlik*” çağrışımını yapmalarına neden olmuş olabilir. Mülakatın kış mevsiminde yapılmasından ötürü katılımcıların “*Kar*” cevabını vermeleri ve de köy yaşamından ötürü “*Un ve süt*” cevabını vermesi kaçınılmazdır. Bayrağımızdaki hilalle yıldızının renklerinin sahibi olan beyaz, bazısına ay ile yıldızı anımsatırken, açık renk denildiğinde de akla beyaz gelmesinden ötürü, bazısına da açık renklerde olan aydınlık, bulut ve gökyüzünü anımsatmıştır. Bir kişi için de beyaz rengin, ayrılık anlamını ifade etmesi cenazelerde kullanılan kefenin verdiği ayrılık hissinden gelebilir.

3.1.1.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Beyaz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Ak renkle ilgili sorular yönelttiğimiz Karahüseyinli Köyü sakinlerinden 50 ve üzeri yaş arası grupta ki her bir bireyi bazen aynı bazen de farklı cevaplar

verdikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna beş kişi beyaz cevabını vermiştir. Üç kişi temiz bir renk olduğu için beyazı sevdiğini belirtirken (İlyas Sadıç, Ergün Saraman, Vahide Gökçe) iki kişi ise beyaz ve açık renkleri hoş olduğu için (Zekeriya Karataş, Dürdane Sadıç) sevdiklerini belirtmiştir. Karahüseyinli Köyü sakinlerinde beyazın temiz bir renk olarak algılanması bu rengin lekeyi hemen belli ettiği için çabuk temizlenebilme özelliğini belirtirken iki kişinin beyazı hoş bulması ise insanın içini karartmaması ve huzur vermesiyle açıklanabilir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna yedi kişi beyaz yanıtını vermiştir. Bu yanıtlardan üç tanesi temiz görünmek için beyazın tercih edilmesi yönünde (İlyas Sadıç, Vahide Gökçe, Müzeyyen Okuyucu), bir tanesi açık renklerin insanı mutlu etmesi yönünde (Havva Keleş), bir tanesi gündelik hayata açık renklerin daha uygun olduğu yönünde olup (İhsan Karataş, Recep Sadıç), bir tanesi de kişinin kendine yakıştırması yönünde olmuştur (Zekeriya Karataş). 90 kişiyle yaptığımız bu mülakat evreninde ki 50 yaş ve üzeri grubun yaş ortalaması en yüksek olan grup olması, onların giyim kuşam ve temizliklerine diğerlerine nazaran daha dikkat ettiği gerçeğini bize göstermektedir. Zira üç grup arasında günlük hayatta beyazı en çok tercih edenlerin 50 yaş ve üzeri olması, beyazın çabuk kirlenme tehdidine rağmen tercih sayısını arttırmıştır. Bazılarının gündelik hayatta beyazı daha uygun görmesinin sebepleri ise; 50 yaş ve üzeri erkeklerinin boş vakitlerini camiye giderek ve kahvehanede arkadaşlarıyla sohbet ederek geçirmeleri; kadınların ise komşu ziyaretleriyle günlerini doldurmaları, sürekli kalabalık ortamlarda bulunan bu insanları temiz görünen beyaz ve açık renkleri tercih etmeye teşvik etmiştir.

Mülakat grubumuza “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız?*” şeklinde soru yönelttiğimizde, beş kişi beyazı tercih etmediğini belirtirken sebep olarak dördü beyazın çabuk kirlenmesini göstermiş (Hüseyin Okuyucu, Remziye Sadıç, Emine Okuyucu, Ergün Saraman), bir kişi ise açık renkleri sevmediğini belirtmiştir (Hamide Saraman). Bu durumda, tarım ve hayvancılıkla uğraşan köy halkı için beyaz renkli kıyafetlerin çok kullanışlı

olmadığı akla gelebilir. Çünkü beyaz renk çabuk kirlenip leke tutacağından diğer köy ve ev işlerinin yanı sıra artı iş yükü anlamına gelebilmektedir.

Aynı gruba yönelttiğimiz “*Gelinlik sizde hangi rengi çağrıştırıyor? Hangi renk olmalıdır? Neden?*” sorusuna yirmi sekiz kişi beyaz yanıtını vermiştir. Bu bağlamda üç kişi sadece beyaz yanıtını vermekle yetinirken (Remziye Sadıç, İsmail Topal, Recep Sadıç), sekiz kişi beyazın genç kızlara çok yakıştığı (İlyas Sadıç, Esmâ Karataş, Zeliha Karataş, Dürdane Sadıç, Hüseyin Okuyucu, Ergün Saraman, Hamide Saraman, Zekeriya Karataş), beş kişi gelinliğin renginin beyaz olması gerekliliği (Döndü Sadıç, Hasan Sadıç, Mustafa Keleş, Havva Keleş, Mustafa Okuyucu), altı kişi eskiden farklı renklerde olan gelinliğin son dönemlerde beyaz renk olup moda ve gelenek haline geldiği (Hatice Keleş, Siyami Okuyucu, Fatma Saraman, Sabire Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Müyesser Sadıç), iki kişi beyazın gelinin saflığını ve temizliğini temsil ettiği (Emine Okuyucu, Fatma Okuyucu), ve son olarak dört kişi ise gelinin renginin beyaz olduğu (İhsan Karataş, Havva Karataş, Veli Keleş, Nütfiye Okuyucu) üzerinde durmuştur. İki kişi hariç herkes tarafından gelinliğin beyaz renkte algılanması, bizlerde gelinliğin beyaz olması algısını oluşturmuştur. Bu bağlamda beyazı genç kızlara yakıştıranlar, yeni evlenecek genç bir kızın, bütün renkler arasından beyaza layık olacağını düşünmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca mülakattaki katılımcıların gelinin saflığını ve temizliğini en iyi anlatan rengin beyaz olduğunu düşünmeleri ve beyazı gelinlere yakıştırmaları, bu rengin erkekler için kullanışlı olmaması sebebiyle gelinlere yakıştırmalarından kaynaklanabilir. Gelinlik renginin beyaz olmasını geleneğe bağlayanların sebebi, eski dönemden farklı olarak son yıllarda beyaz gelinlik modasıyla açıklanırken, gelin için olmazsa olmaz rengin beyaz olması, düğünlerde gelinin kim olduğunu hemen fark ettirmektedir.

50 yaş ve üzerine “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna cevaben on yedi kişi beyaz renk yanıtını vermiştir. Bu bağlamda üç kişi bebeğe yakıştığı için beyaz ve açık renklerin tercih edilmesi gerektiği üzerinde dururken (Mustafa Keleş, İsmail Topal, Remziye Sadıç), yedi kişi bebekler hasta olmasın diye beyaz ve açık renklerin tercih edilmesi üzerinde durmuş (İhsan Karataş, Fatma Okuyucu, Fatma Saraman,

Döndü Sadıç, İlyas Sadıç, Vahide Gökçe, İshak Okuyucu) ve son olarak yedi kişi ise bebeğin temiz görünmesi için beyaz ve açık renkler tercih edilmesi üzerinde durmuştur (Havva Karataş, Hatice Keleş, Hasan Sadıç, Havva Keleş, Dürdane Sadıç, Ergün Saraman, Zekeriya Karataş). 18-30 ve 30-50 yaş arasındaki gruplara oranla, bebeklere beyaz renginin yakıştırılması 50 ve üzeri yaş grubunda daha fazla görülmüştür. Beyazın temiz görüldüğü için bebeklere tercih edilmesinin sebebi, kirlendiğinde hemen belli olması ve bebekler hasta olmasın diye, bebeğin sağlığını tehdit eden unsurların açık renkli kıyafetlerde hemen belli olması sebepler arasında olabilir. Ayrıca beyazın temizlik, paklık ve sağlık sembolü olarak da bebeğe yakıştırıldığını görmekteyiz. Diğer bir ifadeyle, bebeğe beyazın yakışması bebeğin saflığından kaynaklanıyor olabilir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Ev içi düzenlemenizde tercih etmek istediğiniz ve kaçındığınız renkler hangisidir? Neden?*” sorusuna iki kişi beyaz rengi uygun görmezken (Havva Keleş, Remziye Sadıç) altı kişi ise ev içi düzenlemesinde beyaz ve açık renkleri tercih ettiğini belirtmiştir (Vahide Gökçe, Fatma Okuyucu, Mustafa Keleş, Esmeye Keleş, Müyesser Sadıç, Recep Sadıç). Bu rengi evlerinde tercih etmeyenlerin sebebi beyazın çabuk kirlenmesi olabilirken tercih etmek isteyenlerin sebebi ise daha ferah, iç açıcı bir ortam oluşturmak olabilir.

Mülakat grubumuza yönelttiğimiz “*Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?*” sorusuna dört kişi beyazı uygun gördüğünü açıklamıştır (Ergün Saraman, Sabire Okuyucu, Siyami Okuyucu, Nutfiye Okuyucu). Buna sebep olarak ise Hıdırellez’in bahara denk gelmesi ve o döneme daha açık renklerin uymasıdır.

Katılımcıların zihninde ki hastalık rengini öğrenmek için “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” şeklinde bir soru yönelttik ve cevaben altı kişi beyazın hastalık rengi olduğunu belirtmiştir (İhsan Karataş, Zeliha Karataş, Hamide Saraman, Recep Sadıç, Ergün Saraman, Havva Karataş). Sebep olarak ise insanların hasta olduğunda yüzlerinin renginin atması gösterilirken örnek olarak “Sararıp soldu, yüzünün rengi attı.” gibi cevaplar verilmiştir.

Mülakat grubumuza “Ak renk size neleri ifade etmektedir?” sorusu yöneltildiğinde on dört kişi “Kefen” (Hamide saraman, Ergün Saraman, Dürdane Sadıç, Hasan Sadıç, Hatice Keleş, İshak Okuyucu, İlyas Sadıç, Esmâ Karataş, Döndü Sadıç, Müzeyyen Okuyucu, Havva Keleş, Müyesser Sadıç, Siyami Okuyucu, Nutfiye Okuyucu) cevabını vermiş olup, on kişi “Temizlik” (İhsan Karataş, Zeliha Karataş, Recep Sadıç, Zekeriya Karataş, Hatice Keleş, İlyas Sadıç, Emine Okuyucu, Remziye Sadıç, Fatma Okuyucu, Sabire Okuyucu), dört kişi “Süt” (Havva Karataş, Ergün Saraman, Veli Keleş, Vahide Gökçe), dört kişi “Saf” (Zeliha Karataş, Zekeriya Karataş, Emine Okuyucu, Fatma Okuyucu), yedi kişi “Gelinlik” (Zeliha Karataş, Hasan Sadıç, Döndü Sadıç, Havva Keleş, Mustafa Keleş, Esmâ Karataş, Müyesser Sadıç), dokuz kişi “Kar” (Hamide Saraman, Ergün Saraman, Dürdane Sadıç, Hatice Keleş, İshak Okuyucu, Veli Keleş, Esmâ Karataş, Müyesser Sadıç, Siyami Okuyucu), iki kişi “Keçi” (Fatma Saraman, Vahide Gökçe) cevabını verirken son olarak da iki kişi “Sevinç” (Hüseyin Okuyucu, İsmail Topal) cevabını vermiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi diğer gruplara nazaran yaş ortalaması en yüksek grubun 50 ve üzeri yaş olması verilen cevapların oranlarını da değiştirmiştir. Örneğin kefen cevabı diğer gruplarda birkaç kişiyken bu grupta on dört kişi tarafından cevaplanmıştır. Diğer gruplara nazaran “Saflık” cevabı daha azken 50 yaş ve üzerinde kefen ve temizlik anlamları daha çok ifade edilmiştir. Ayrıca gelinlerin düğünlerinde sadelik, saflık ve temizlikle bütünleşen beyaz rengi giymeleri, Karahüseyinli Köyü sakinlerinin ak renk için “Gelinlik” çağrışımını yapmalarına neden olmuş olabilir. Burada, mülakatın kış mevsiminde yapılmasından ötürü katılımcıların “Kar” cevabını vermeleri ve de köy yaşamından ötürü “süt” cevabını vermesi kaçınılmaz olduğu yorumu aklımıza gelmektedir.

3.1.2. Al (Kırmızı-Kızıl)

3.1.2.1. 18-30 Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü sakinlerine kırmızı renk ile ilgili sorular yöneltildiğinde her yaş grubundaki her bir bireyin bazen aynı, bazen de farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu bağlamda kırmızı rengiyle ilgili 18-30 yaş arasındaki gruba “En sevdiğiniz renk hangisidir?” sorusu yöneltilmiş ve cevaben dokuz kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi hoş bir renk olduğu için sevdiğini (Zeynep

Yaprak, Merve Sadıç), dört kişi canlı bir renk olduğu için sevdiğini (Mihriban Yaprak, H. Çetin, Kübra Keleş, Halil Okuyucu), bir kişi İslam'ı çağrıştırdığı için sevdiğini (Erkan Özdal) ve son olarak iki kişi ise kendine yakıştırdığı için sevdiğini (Gülcan Okuyucu, Kübra Okuyucu) söylemiştir. Kırmızıyı kendine yakıştıranlar kıyafet olarak kırmızıyı seçmekte ve ya kırmızı rengi kendilerine daha uygun görmekte-dirler. Kırmızının İslam'ı çağrıştırdığı cevabına mukabil, nedeni sorulduğunda benim içimden öyle geliyor ve karakterimi de yansıtıyor şeklinde cevap alınmıştır. Köyde kırmızı rengin İslam'ı çağrıştırmaması cevabı ile ilk kez karşılaşmış bulunuyoruz. Genel olarak dini çağrıştıran renkleri ileride de göreceğimiz gibi yeşil ağırlıklı cevaplarda görüyoruz.

Mülakatımızda yer alan *“En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?”* sorumuza beş kişi kırmızı yanıtını vermiştir. Bunlardan üç kişi kırmızının çok parlak bir renk olduğu için sevmediğini (Metin Okuyucu, Erkan Karataş, Sema Aktaş) söylerken iki kişi ise kırmızının bayanlara daha uygun bir renk olduğu için sevmediğini (Muhammet Köse, Samet Gökçe) belirtmiştir. Kırmızıyı parlak bir renk olarak görenler, genelde kırmızının parlak tonlarını fark edip diğer tonları gözden kaçırmış olabilecekleri gibi aynı zamanda ilgileri doğrultusunda kırmızıyı hiç sevmiyor olabilirler. Bunun yanı sıra kırmızıyı bayan rengi olarak görenler ise *“Pembe kız rengidir, mavi ise erkek rengidir.”* algısından yola çıkarak, kırmızının oldukça açık bir tonu olan pembeyi de bu genellemeye aldıklarını gösterebilir.

Günlük hayatta giyilen ve çeşitli alanlarda kullanılan renkler, köy yerlerinde köyün iklim, coğrafya ve kültürel dokusuna göre çok farklılık arz edebilmektedir. Buna göre, Karahüseyinli Köyü'nde *“Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?”* sorusuna dokuz kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bunlardan dört kişi kırmızının parlak görünmesinden dolayı (Kübra Keleş, H. Çetin, Arzu Kundakçı, Muhammet Köse) üç kişi ise kırmızının bayanlara daha çok belirtmiş olup (Muhammet Ece, Emre Berk Sadıç, Samet Gökçe) iki kişi ise kırmızıdan hoşlanmadıkları için giymekten kaçındığını ifade etmiştir (Ercan Karataş, Ercan Ardıç).

Köyde dikkatimizi çeken bir diğer nokta düğünlerde gelinin beline bağlanan kuşağın rengi olmuştur. Bu bağlamda, mülakat grubumuza *“Gelinin beline bağlanan kuşak ve baba evinden çıkarken başına örtülen yazma hangi renk*

olmalıdır? Neden?” sorusu yöneltildiğinde bir kişi hiçbir bilgisi olmadığını (Sema Aktaş) belirtirken yirmi dokuz kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bu bağlamda beş kişi gelenekten dolayı gelinin beline kırmızı kuşak bağlanması gerektiğini (Metin Okuyucu, Gülhan Ece, Halil Okuyucu, Zeynep Yaprak, Emre Berk Sadıç), on üç kişi gelinin namusunu simgelediğinden dolayı beline kırmızı kuşak bağlanması gerektiğini (Gülizar Sadıç, Ferhan Sadıç, Betül Keleş, Semra Karataş, Fatma Karataş, Esra Karataş, Buse Cengiz, Mihriban Yaprak, Sezgin Aktaş, Gülcan Okuyucu, Kübra Okuyucu, Kübra Keleş, Samet Gökçe), iki kişi beyaz gelinlikle kırmızı kuşağın birbirine yakışmasından dolayı bağlanmasını uygun görürken (Tunahan Saraman, Ercan Karataş) sekiz kişi ise kırmızı kuşağın neden bağlandığını bilmediğini açıklamıştır (Erkan Karataş, Ali Keleş, Erkan Özdal, H. Çetin, Muhammet Köse, Arzu Kundakçı, Muhammet Ece, Ercan Ardıç). Gelenek açıklaması yapanların, katıldıkları çoğu düğünlerde gelinlerin belinde kırmızı kuşak görmeleri sebep olarak gösterilebilirken, mülakat uyguladığımız bu 18-30 yaş grubumuzun yaş ortalamasının diğer gruplara göre düşük olması, diğer gruptaki bireylere nazaran gördükleri gelin sayılarının düşük olabileceği yorumunu bizlere yaptırmaktadır. Bu bağlamda diğer gruplardaki bireylere nazaran daha az gelin gördüğünü düşündüğümüz bu gruptaki katılımcıların gelenek açıklamaları yapmaları çok mantıklıdır. Gelinin namusunu simgelediğini düşünen katılımcıların ise bu bilgiyi büyüklerinden veya TV kanallarındaki dizilerden öğrendikleri kendileri tarafından belirtilmiştir. Kırmızı ile beyazı birbirine yakıştıranların sebebi ise göklerde dalgalanan ay yıldızlı kırmızı bayrağımızın uyumu gibi saf ve temiz olarak nitelendirilen beyazlar içindeki gelinin beline, onu bütünleştirecek kırmızı kuşağın bağlanması gösterilebilir.

Al renkle ilgili oldukça önemli olan *“Al basması ne demektir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?”* sorusuna 18-30 yaş grubundan yirmi kişi bilmediğini belirtirken (Sema Aktaş, Metin Okuyucu, Erkan Karataş, Gülhan Ece, Ferhan Sadıç, Semra Karataş, Fatma Karataş, Tunahan Saraman, Mihriban Yaprak, Kübra Okuyucu, Halil Okuyucu, Zeynep Yaprak, Kübra Keleş, H. Çetin, Muhammet Köse, Arzu Kundakçı, Muhammet Ece, Emre Berk Sadıç, Ercan Ardıç, Ercan Karataş) yedi kişi al basmasının kırmızı renkli bir kumaş olabileceği yorumunu yapmış olup (Ali Keleş, Sezgin Aktaş, Esra Karataş, Buse Cengiz, Erkan Özdal, Merve Sadıç, Samet Gökçe) üç kişi ise hastalık olduğunu

belirtmiştir (Gülizar Sadıç, Betül Keleş, Gülcan Okuyucu). Yirmi kişinin bilmediği bu hastalığın günümüzde Karahüseyinli Köyü sakinleri tarafından kullanılmadığı tespit edilmiş olup, yedi kişinin kırmızı renkli kumaş demesinin sebebi ise al basması kelimesinin eş anlamlısı olmasından gelmektedir. Üç kişinin hastalık olarak bildiği bu sonucu ise büyüklerinden öğrendikleri kendileri tarafından belirtilmiştir.

Günlük hayatta doğum ve doğuma dair ritüelleri her yörede görebilmek mümkün olduğu gibi Karahüseyinli Köyü'nde de görmekteyiz. Buna örnek olarak, yeni doğum yapmış sığırların başlarına veya boynuzlarına rengarenk bez ya da çaput bağlandığını gözlemlediğimizde oldukça dikkatimizi çekmiştir. Buna mukabil, mülakat grubumuza “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde, on yedi kişi kırmızı cevabını verirken bunlardan dokuz kişi büyük baş hayvana nazar değmesin diye kırmızı renkli çaputlar bağlanacağını ifade ederken (Sema Aktaş, Ferhan Sadıç, Semra Karataş, Kübra Okuyucu, Muhammet Köse, Sezgin Aktaş, Buse Cengiz, Gülizar Sadıç, Betül Keleş) altı kişi ise ilk kez doğum yapmış bir büyük başın³ süslenmesi gerektiğini söylerken (Ercan Karataş, Emre Berk Sadıç, Muhammet Ece, Mihriban Yaprak, Fatma Karataş, Gülhan Ece) iki kişi ise nedenini bilmediklerini (Esra Karataş, Metin Okuyucu) söylemiştir. Bu bağlamda 18-30 yaş arası grubumuzun çoğunluğu kırmızı renkli çaputların büyük baş hayvanlara bağlandığını görmüş olup; hayvan ilk kez doğum yaptığından nazar değmesin diye kırmızı çaputların bağlandığını bizlere göstermektedir. Aynı soruya dokuz kişi büyük baş hayvana mavi renkli çaputların bağlanması gerektiğinden bahsederken sebep olarak yine nazarı göstermişlerdir. Burada şu konuya değinebiliriz ki, mülakat yaptığımız köy sakinlerinin nazara inançları olup, büyük çoğunluğu nazardan korunmak için mavi renge değil de kırmızıya ihtiyaç duymaktadır. Sebebi ise kırmızının daha göz alıcı ve dikkat çekici olmasıdır. İlgiyi üzerine alabilecek bir renk olmasıdır.

Mülakat grubumuza yönelttiğimiz “*Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusuna verilen çeşitli cevapların yanı sıra on iki kişi kırmızı cevabını vermiş olup (Gülhan Ece, Buse Cengiz, Ferhan Sadıç, Zeynep

³ Karahüseyinli Köyü sakinleri yeni doğum yapmış büyük baş hayvanlara yeni gelin demektedir. Bu sebeple yeni gelin olan yani ilk kez doğum yapan büyük başlar süslenirdi.

Yaprak, Kübra Keleş, Ercan Ardıç, Kübra Okuyucu, Sezgin Aktaş, Betül Keleş, Muhammet Ece, Metin Okuyucu, Fatma Okuyucu) sebep olarak kanın kırmızı renk olması ve hayatımızı ifade etmesi gösterilebilir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” sorusunu yönelttiğimizde on altı kişi kırmızının sağlık rengi olabileceği cevabını vermiştir (Emre Berk Sadıç, Muhammet Köse, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, H. Çetin, Halil Okuyucu, Tunahan Saraman, Erkan Karataş, Gülizar Sadıç, Esra Karataş, Buse Cengiz, Zeynep Yaprak, Kübra Keleş, Kübra Okuyucu, Sezgin Aktaş, Betül Keleş). Buna sebep olarak ise “Yanakların al al olmuş, yüzüne kan gelmiş” gibi örnekler mülakat esnasında verilmiştir.

Herkes tarafından cevap verilen “*Türk bayrağının renklerini nereden aldığı hakkında bilginiz var mı? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna 18-30 yaş grubumuzun hepsi cevaplamış olup yirmi dört kişi aziz şehitlerimizin kanından aldığını belirtirken (Metin Okuyucu, Fatma Karataş, Muhammet Ece, Ercan Ardıç, Ferhan Sadıç, Gülhan Ece, Mihriban Yaprak, Arzu Kundakçı, Ali Keleş, Samet Gökçe, Sema Aktaş, Semra Karataş, Emre Berk Sadıç, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, H. Çetin, Tunahan Saraman, Erkan Karataş, Gülizar Sadıç, Buse Cengiz, Zeynep Yaprak, Kübra Keleş, Kübra Okuyucu, Betül Keleş) sadece altı kişi ise bayrağımızın rengini hem aziz şehitlerimizin kanından hem de ay ve yıldızdan aldığını belirtirken hilalin İslam’ı, yıldızın da özgürlüğümüzü ifade ettiğini açıklamıştır (Ercan Karataş, Sezgin Aktaş, Esra Karataş, Halil Okuyucu, Muhammet Köse, Erkan Özdal). Bu bağlamda açıklayabiliriz ki herkes Türk bayrağının kırmızısının nereden geldiğini bilmektedir ancak ay ve yıldızın anlamı ya açıklanmamış ya da bilinmemektedir.

Kırmızı hakkında sorulan “*Al renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna farklı yanıtlar gelmiş olup her bireyin birden fazla cevabı farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda beş kişi kırmızıyı (Erkan Özdal, Ercan Ardıç, Arzu Kundakçı, Gülcan Okuyucu, Halil Okuyucu) on kişi duyguyu (Ali Keleş, Emre Berk Sadıç, Kübra Keleş, Kübra Okuyucu, Esra Karataş, Metin Okuyucu, Ercan Ardıç, Gülhan Ece, Tunahan Saraman, Merve Sadıç,) on iki kişi bayrağı (Fatma Karataş, Muhammet Ece, Ferhan Sadıç, Samet Gökçe, Sema Aktaş, Semra Karataş, H. Çetin, Zeynep Yaprak, Ercan Karataş, Sezgin Aktaş, Halil Okuyucu,

Muhammet Köse) iki kişi düğünü ve gelin kuşağını (Betül Keleş, Ercan Karataş) üç kişi canlılığı (Erkan Karataş, Buse Cengiz, Kübra Keleş) bir kişi gülü (Gülizar Sadıç) ve son olarak da bir kişi hastayı (Mihriban Yaprak) ifade ettiğini belirtmiştir. Duyguyu ifade ettiğini söyleyenler sevgi, sevgili, mutluluk, hüzn, korku, ölüm, aşk gibi duyguları dile getirmiştir. Canlılığı ifade ettiğini söyleyenler kırmızının kandan ötürü hayatı simgelediğini düşünmüş ve böyle bir yoruma başvurmuş olabilirler. Hastayı ifade eden ise, hasta birinin ateşi çıktığında yüzünün kızarmasından ötürü bu ifadeyi kullanmış olabilir.

Katılımcılara yönelttiğimiz “*Al, kızıl ve kırmızı arasında fark var mıdır?*” sorusuna iki kişi bilmediğini belirtmiş (Muhammet Ece, Arzu Kundakçı) on üç kişi ise al, kızıl ve kırmızı arasında fark olmadığını aktarmıştır (Erkan Özdal, Ercan Ardıç, Gülhan ece, Mihriban Yaprak, Ali Keleş, Semra Karataş, Emre Berk Sadıç, Merve Sadıç, Tunahan Saraman, Zeynep Yaprak, Kübra Keleş, Kübra Okuyucu, Esra Karataş). On beş kişi ise al, kızıl ve kırmızı arasında ton farkı olduğunu belirtmiştir (Metin Okuyucu, Fatma Karataş, Ferhan Sadıç, Samet Gökçe, Sema Aktaş, Gülcan Okuyucu, H. Çetin, Erkan Karataş, Gülizar Sadıç, Buse Cengiz, Betül Keleş, Ercan Karataş, Sezgin Aktaş, Halil Okuyucu, Muhammet Köse). Otuz kişilik mülakat grubumuzun yarısı al, kızıl ve kırmızı arasında bir fark olduğunu belirtmiştir. Bazılarınca mana farkı olurken (Fatma Karataş, H. Çetin) geri kalanlar için ise bu durum ton farkıyla sınırlıdır.

3.1.2.2. 30-50 Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

30-50 yaş arasında mülakat yaptığımız Karahüseyinli Köyü sakinlerinin bizlere kırmızı renkle ilgili aktardıkları bilgiler her bir soru maddesinin altına yerleştirilmiş olup her bireyin birden fazla cevabı ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda “*En sevdiğiniz renk hangisidir?*” şeklinde yönelttiğimiz soruya toplamda dokuz kişi kırmızı cevabını vermiş olup “*Pembe*” cevabını veren bir kişiyi de bu gruba almış bulunmaktayız. Yedi kişi kırmızıyı hoş bir renk olduğu için sevdiklerini belirtirken (Melek Cengiz, Şenay Sadıç, Ümmü Gülsüm Sadıç, Sunay Gökçe, Huriye Keleş, Ayten Karataş, Fatma Okuyucu) bir kişi kırmızıyı insana canlılık hissi verdiği için sevdiğini belirtmiş (Safiye Gökçe), bir kişi ise bayrağımızın rengi olduğu için kırmızıyı sevdiğini belirtmiştir (Kubilay Gökçe). Çevremizdeki al renkli çiçeklerden dolayı kırmızıyı hoş bir renk olarak ifade

etmiş olabilen katılımcılara, kırmızının aynı zamanda insana heyecan ve neşe duygularını iletmesinden dolayı canlılık hissi uyandırmış olabilir.

30-50 yaş arası katılımcılara ilettiğimiz “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna yedi kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bunlardan dört kişi kırmızının canlı bir renk olmasından ötürü tercih edilmediğini belirtirken (Sevim Keleş, Sevgi Karataş, Mücahit Karataş, Latife Aktaş) üç kişi ise gençlerin ve genç kızların kullanması gerektiğine vurgu yapmıştır (Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Esmem Karataş). Kırmızıyı canlı bir renk olarak görenler kırmızının parlak olmasını sebep gösterebilirken bazıları pembe ve kırmızının bayanların tercih ettiği renk olduğunu belirtmiştir. Diğer yaş gruplarında da aynı iteme denk geldiğimizden ötürü Karahüseyinli Köyü sakinlerinde daha canlı (kırmızı ve pembe gibi) renklerin bayanlara ait olduğu algısı oluşmuştur.

Köy sakinlerine sorduğumuz “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz?*” sorusuna yedi kişi kırmızı cevabını vermiş olup bunlardan dört kişi kırmızıyı sevdiği için giymeyi tercih ettiğini belirtirken (Derya Sadıç, Ayten Karataş, Safiye Gökçe, Kubilay Gökçe) üç kişi ise kırmızıyı bayanlara daha çok yakıştığı için tercih ettiklerini ifade etmişlerdir (Hatice Karataş, Sunay Gökçe, Fatma Okuyucu). Önce ki paragrafta da üzerinde durduğumuz gibi araştırma köyümüzde oluşan algı sonucuna göre kırmızı ve tonları genellikle bayanlara yakışan ve bayanların tercih ettiği renklerdir. Mülakat grubumuzda sadece yedi kişinin kırmızı giymeyi tercih etmesi aslında kırmızının kullanışlı bir renk olmadığını da bizlere göstermektedir.

Köydeki yaşam koşulları göz önüne alındığında açık renklerin pek tercih sebebi olmadığını daha önce belirtmiştik. Bu bağlamda köy sakinlerine yönelttiğimiz “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız?*” sorumuza yedi kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bu cevaplardan beş tanesi kırmızının bayan rengi olması yönüdeyken (Muhammet Okuyucu, Mücahit Karataş, Esmem Karataş, Erdal Karataş, Muammer Aktaş) iki tanesi ise kırmızının parlak olması yönündedir (Sevgi Karataş, Hatice Karataş). Yine aynı şekilde Karadeniz’in sakin bir köyü olan Karahüseyinli sakinleri, kırmızı rengi parlak ve bayan rengi olarak görmektedir.

Mülakat esnasında yönelttiğimiz “*Gelinin beline bağlanan kuşak ve baba evinden çıkarken başına örtülen yazma hangi renk olmalıdır? Neden?*” sorusuna bir kişi kızın zevkine göre değişebileceği yorumunu yapmış olup (Ümmü Gülsüm Sadıç) bir kişi ise sadece kırmızı olduğunu belirtmiş ancak nedenini bilmediğini belirtmiştir (Şenay Sadıç). Üç kişi beyaz gelinliğe kırmızı yakıştığı için bu renk olduğunu (Recep Keleş, Mücahit Karataş, Necmettin Okuyucu), üç kişi gayret kuşağı⁴ olduğundan kırmızı bağlandığını (Sevgi Karataş, Hakan Sadıç, Sevim Keleş) sekiz kişi geleneğin böyle olduğunu (Nurşen Kundakçı, Esmeye Karataş, Erdal Karataş, Fatoş Okuyucu, İsmail Sadıç, Derya Sadıç, Kubilay Gökçe, Ayten Karataş) on dört kişi ise gelinin namusunu simgelediğini (Hatice Karataş, Muammer Aktaş, Latife Aktaş, Muhammet Okuyucu, Cevdet Okuyucu, Cemile Saraman, Hikmet Okuyucu, Fatma Gökçe, Melek Cengiz, Huriye Keleş, Safiye Gökçe, Sunay Gökçe, Fatma Okuyucu, Hatice Yaprak) belirtmiştir. Köyün bazı sakinleri, tıpkı al renkli bayrağımıza beyaz ay ve yıldızın yakışması gibi beyazlar içindeki geline de kırmızı kuşağı yakıştırmıştır. Bazıları yıllardır süregelen bir gelenek olduğunu ifade ederken bazıları ise kanın renginden dolayı kırmızı renkli kumaşın namusu simgelediğini belirtmiştir.

Mülakat grubumuza yöneltilen “*Al basması ne demektir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna iki kişi inanç olabileceği yorumunu yaparken (Recep Keleş, İsmail Sadıç) sekiz kişi kırmızı renkli bir kumaş olabileceği üzerinde durmuş olup (Ümmü Gülsüm Sadıç, Mücahit Karataş, Derya Sadıç, Hatice Karataş, Muhammet Okuyucu, Cedet Okuyucu, Huriye Keleş, Fatma Okuyucu) sekiz kişi hastalık olduğunu belirtmiş (Sevim Keleş, Esmeye Karataş, Kubilay Gökçe, Muammer Aktaş, Latife Aktaş, Hikmet Okuyucu, Safiye Gökçe, Sevgi Karataş) ve son olarak da on iki kişi bilmediğini ifade etmiştir (Şenay Sadıç, Necmettin Okuyucu, Hakan Sadıç, Erdal Karataş, Nurşen Kundakçı, Fatoş Okuyucu, Ayten Karataş, Cemile Saraman, Fatma Gökçe, Melek Cengiz, Sunay Gökçe, Hatice Yaprak). Daha önce bu terimi hiç duymadığını belirten bazı köy sakinleri inanç olabileceği yorumunu yapmıştır. Buna nazaran 18-30 yaş arası grupta da gördüğümüz gibi bazıları “*Al basması*” kelime topluluğunun eş anlamlısı olan “kırmızı renkli kumaş” olabileceği yorumunu yapmıştır. Ayrıca

⁴ Gayret kuşağı: Yeni gelin damat evindeki işlerinde başarılı ve gayretli olsun diye bağlanan simgesel bir kuşaktır. Bu yüzden üç kere çözümlü bağlanır. Kimilerine göre de bu üç tane çocuğu olmasına işaretir. (Sevgi Karataş, 49, Karahüseyinli Köyü Sakini)

hastalık⁵ olduğunu belirten katılımcılar ise bu bilgiyi büyüklerinden veya televizyondan öğrendiklerini aktarmıştır.

Karahüseyinli Köyü halkına yönelttiğimiz “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusuna 30-50 yaş arası gruptan yirmi dokuz kişi kırmızı cevabını vermiştir. Sadece bir kişi bilmediğini ifade ederken (İsmail Sadıç) üç kişi ise kırmızı renkli çaputun bağlandığını ancak sebebini bilmediğini aktarmıştır (Kubilay Gökçe, Şenay Sadıç, Hakan Sadıç). Bir kişi kırmızı renkli çaputun gelenekten dolayı bağlandığını (Muhammet Okuyucu), on kişi büyük baş hayvanın ilk doğumu (yeni gelin) olmasından dolayı bağlandığını (Latife Aktaş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Derya Sadıç, Cevdet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Hikmet Okuyucu, Safiye Gökçe, Sevgi Karataş, Hatice Yaprak, Sunay Gökçe) on yedi kişi hayvana nazar değmemesinden dolayı kırmızı çaput bağlandığını (Recep Keleş, Mücahit Karataş, Hatice Karataş, Huriye Keleş, Sevim Keleş, Esmem Karataş, Muammer Aktaş, Necmettin Okuyucu, Erdal Karataş, Nurşen Kundakçı, Fatoş Okuyucu, Ayten Karataş, Cemile Saraman, Fatma Gökçe, Melek Cengiz, Latife Aktaş, Ümmü Gülsüm Sadıç) belirtmiştir. Bu bağlamda 30-50 yaş arası mülakata katılan katılımcıların neredeyse hepsi kırmızı renkten bahsetmiştir. Aslında sebeplerden biri olan ilk doğumunu yaptığı için kırmızı çaput bağlanması da dolaylı olarak nazara girmektedir. Büyük baş hayvanın ilk doğumu olduğundan nazar değmesin ve bundan sonra ki doğumları da böyle sağlıklı olsun diye çaput bağlanmaktadır. İneğin süslenmesi gerektiği üzerinde duran katılımcılar, yeni doğum yapmış hayvanı gören diğer insanların başında bağlı olan kırmızı renkli çaputlara odaklanıp, nazarlarını çaputlara aktaracağına inanmaktadır. Bu bağlamda daha önce de belirttiğimiz gibi Karahüseyinli Köyünde nazardan korunmak için en dikkat çekici renk olarak kırmızı renk algılanmaktadır.

30-50 yaş arasına yönelttiğimiz “*Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusuna yirmi dört kişi kırmızı cevabını vermiştir (Kubilay Gökçe, Hakan Sadıç, Muhammet Okuyucu, Derya Sadıç, Fatma Okuyucu, Hikmet

---

⁵ Karahüseyinli Köyü sakini Sevgi Karataş(49) tarafından aktarılan al basması hastalığı şu şekildedir: “Öyle bir hastalık vardır. Diğer adı mantar hastalığıdır. İnsanın yüzünde beyaz ve siyah lekeler olur. Tedavisi yoktur.” Ancak elimize geçen kaynaklarda albastı hastalığının bu özelliklerine rastlanmamıştır. Sadece lohusalara bulaşan kötü karakterli bir ruh olduğu bilinmektedir.

Okuyucu, Safiye Gökçe, Sevgi Karataş, Hatice Yaprak, Sunay Gökçe, Recep Keleş, Mücahit Karataş, Hatice Karataş, Huriye Keleş, Sevim Keleş, Esme Karataş, Muammer Aktaş, Necmettin Okuyucu, Erdal Karataş, Fatoş Okuyucu, Ayten Karataş, Fatma Gökçe, Latife Aktaş, Ümmü Gülsüm Sadıç). Pembe yanıtını verenler de bu gruba alınmıştır. Büyük çoğunluğun kırmızı cevabı vermesi bizlere canlılık rengi olarak yöre halkının kırmızı rengi algıladığını hissettirmektedir.

“*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” şeklinde soru sorduğumuz mülakat grubumuzda bir kişi, ateşlendiğinde insanın yüzü kızardığından kırmızı rengi hastalık rengi olarak gösterirken (Sunay Gökçe), on dokuz kişi kırmızıyı sağlık rengi olarak göstermiştir (Cemile Saraman, Nurşen Kundakçı, Cevdet Okuyucu, İsmail Sadıç, Kubilay Gökçe, Muhammet Okuyucu, Derya Sadıç, Fatma Okuyucu, Hikmet Okuyucu, Safiye Gökçe, Sevgi Karataş, Huriye Keleş, Sevim Keleş, Esme Karataş, Muammer Aktaş, Fatoş Okuyucu, Ayten Karataş, Fatma Gökçe, Latife Aktaş). Kırmızıyı sağlık rengi olarak gösterenlerin sebebi ise kişinin yüzüne kan gelmesi ve yüzünün al al olması olarak belirtilmiştir.

Bayrağımız hakkında yönelttiğimiz “*Türk bayrağının renklerini nereden aldığı hakkında bilginiz var mı? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna mülakata katılan katılımcıların tamamı şehitlerimizin kanından aldığını belirtmiştir (Ümmü Gülsüm Sadıç, Erdal Karataş, Necmettin Okuyucu, Hatice Karataş, Mücahit Karataş, Recep Keleş, Hatice Yaprak, Hakan Sadıç, Şenay Sadıç, Melek Cengiz, Sunay Gökçe, Cemile Saraman, Nurşen Kundakçı, Cevdet Okuyucu, İsmail Sadıç, Kubilay Gökçe, Muhammet Okuyucu, Derya Sadıç, Fatma Okuyucu, Hikmet Okuyucu, Safiye Gökçe, Sevgi Karataş, Huriye Keleş, Sevim Keleş, Esme Karataş, Muammer Aktaş, Fatoş Okuyucu, Latife Aktaş, Fatma Gökçe, Ayten Karataş). Bayrağımızın renginin kırmızı beyaz olması, bizlere bu soruyu kırmızı renk başlığının altına almaya yöneltmiştir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Al renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna verilen çeşitli cevaplar farklı başlıklar altında toplanmış olup analiz edilmiştir. Bu bağlamda kırmızı renk üç kişi için güzellik (Ümmü Gülsüm Sadıç, Sevgi Karataş, Esme Karataş) üç kişi için mutluluk (Erdal Karataş, Recep Keleş, Fatoş Okuyucu) on kişi için bayrak (Necmettin Okuyucu, Mücahit

Karataş, Hatice Yaprak, Melek Cengiz, Muhammet Okuyucu, Derya Sadıç, Fatma Okuyucu, Sevim Keleş, Muammer Aktaş, Latife Aktaş) dört kişi için canlılık (Hatice Karataş, Safiye Gökçe, Latife Aktaş, Ayten Karataş) üç kişi için sevinç (Recep Keleş, Sevgi Karataş, Fatoş Okuyucu) dört kişi için kan (Hakan Sadıç, Şenay Sadıç, Muammer Aktaş, Fatma Gökçe) iki kişi için utangaçlık (Sunay Gökçe, Sevgi Karataş) iki kişi için gül (Cemile Saraman, Kubilay Gökçe) iki kişi için genç kız (Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe) üç kişi için kırmızı (İsmail Sadıç, Hikmet Okuyucu, Huriye Keleş) ve son olarak da bir kişi için kıyafetlerini ifade etmektedir (Cevdet Okuyucu). Güzellik, sevinç, utangaçlık, genç kız gibi ifadeler kırmızının genç kızlar tarafından daha çok tercih edilmesi sebebiyle ortaya çıkarken, kırmızının köy sakinleri tarafından en çok bayrak ifade etmesi yöre halkının bayrak bilincine sahip olduğunu göstermektedir.

“Al, kızıl ve kırmızı arasında fark var mıdır? Varsa nelerdir?” sorusu mülakat grubumuza yöneltilen kırmızı renkle ilgili son sorudur. Otuz kişilik gruptan üç kişi bilmediğini belirtirken (Recep Keleş, İsmail Sadıç, Ayten Karataş) sekiz kişi ise al, kızıl ve kırmızı arasında fark olmadığı üzerinde durmuştur (Fatoş Okuyucu, Sevim Keleş, Huriye Keleş, Kubilay Gökçe, Nurşen Kundakçı, Şenay Sadıç, Hakan Sadıç, Erdal Karataş). Geriye kalan on dokuz kişi ise al, kızıl ve kırmızı arasında ton farkı olduğu cevabını vermiştir (Fatma Gökçe, Latife Aktaş, Muammer Aktaş, Sevgi Karataş, Esmem Karataş, Safiye Gökçe, Hikmet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Derya Sadıç, Muhammet Okuyucu, Cevdet Okuyucu, Cemile Saraman, Sunay Gökçe, Melek Cengiz, Hatice Yaprak, Mücahit Karataş, Hatice Karataş, Necmettin Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç). Bu bağlamda 30-50 yaş arası grubumuzun yarısından fazlası al, kızıl ve kırmızı renk arasında fark olduğunu belirtmekte ve de bunu ton farkı olarak açıklamaktadır.

3.1.2.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Al (Kırmızı-Kızıl) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

50 yaş ve üzerine kırmızı renkle ilgi yönelttiğimiz sorulara gelen cevaplar ayrı ayrı değerlendirilmiş olup, katılımcının verdiği birden fazla yanıtlar ayrı başlıklarda incelenmiştir. Pembe yanıtını verenler de bu başlık altında incelenmiştir. Sebebi ise tezimizin birinci bölümünde pembe renkten bahsetmemiş olmamız ve pembenin kırmızı renginin açık bir tonu olmasıdır.

Yöre halkına yöneltilen “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna on bir kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi kendine yakıştığını düşündüğü için (Havva Keleş) üç kişi kırmızıyı canlı bir renk olarak gördükleri için (Sabire Okuyucu, Fatma Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu) dört kişi hoşlarına gittiği için (Emine Okuyucu, Veli Keleş, Hatice Keleş, Döndü Sadıç) ve son olarak iki kişi ise takımının rengi olduğu için kırmızıyı sevdiğini belirtmiştir (Hasan Sadıç, Recep Sadıç). Bu bağlamda araştırma grubumuzun kırmızıyı sevme sebepleri kendilerine yakıştırmaları, kırmızıyı canlı bir renk olarak görmeleri, hoşlarına gitmeleri veya taraftarı oldukları takımın renklerini taşıması olarak sıralanabilir.

“*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna beş kişi kırmızı cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi kırmızıyı bayan rengi olduğu için tercih etmediklerini (İsmail Topal, Hasan Sadıç) üç kişi ise kırmızıyı çok canlı bir renk olmasından dolayı tercih etmediklerini belirtmiştir (Fatma Saraman, Zeliha Karataş, İhsan Karataş). 18-30 ve 30-50 yaş arasında da gördüğümüz gibi bu yaş grubunda da kırmızı renk bayan rengi olarak algılanmakta ve erkekler bu rengi kullanmaktan kaçınmaktadır. Kırmızıyı canlı bir renk olarak bulanlar ise muhafazakar bir köy olan Karahüseyinli’de kırmızı giyerek kendilerini göstermekten kaçınmaktadırlar.

50 ve üzeri yaş grubuna “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde on kişi kırmızı ve tonlarını giymekten kaçındığını belirtmiştir. Kimileri kırmızıyı parlak olduğu için tercih etmezken (Zeliha Karataş, İsmail Topal, Esmen Karataş, Fatma Okuyucu, Döndü Sadıç) dört kişi ise belli bir yaştan sonra bu rengin kullanılmasının uygun olmadığı üzerinde durmuştur (Hüseyin Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Hasan Sadıç, İhsan Karataş). Bir kişi ise bu rengin hanımlara ait olduğunu belirtmiş ve giymediğini dile getirmiştir (İlyas Sadıç). Kırmızı ve tonlarının Karahüseyinli Köyü’nde bayan rengi olarak algılanması, kırmızının daha canlı ve parlak olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca yine böyle canlı ve parlak bir renk olan kırmızının 50 ve üzeri yaşlarda kullanımının yaygın olmadığını görmekteyiz. Sebep ise bu yaş grubunun bu tarz canlı renkleri daha çok gençlere yakıştırmasıdır.

Mülakat grubuna yöneltilen “*Gelinin beline bağlanan kuşak ve baba evinden çıkarken başına örtülen yazma hangi renk olmalıdır? Neden?*” sorusuna otuz kişinin tamamı kırmızı cevabını vermiştir. Bu bağlamda iki kişi kırmızının bağlandığını ancak sebebini bilmediğini (Recep Sadıç, Remziye Sadıç) üç kişi beyazla uyumlu olduğu için kırmızı bağlandığını (Ergün Saraman, Fatma Okuyucu, Hüseyin Okuyucu) dokuz kişi gelenek olduğu için kırmızı kuşak bağlandığını (Mustafa Okuyucu, Hasan Sadıç, İhsan Karataş, Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç, Siyami Okuyucu, Zekeriya Karataş, Havva Karataş, Sabire Okuyucu) on altı kişi ise gelinin namusunu simgelediği için kırmızı kuşak bağlandığını belirtmiştir (Dürdane Sadıç, Hamide Saraman, Vahide Gökçe, İshak Okuyucu, Mustafa Keleş, Nutfiye Okuyucu, Fatma Saraman, İsmail Topal, Esmâ Karataş, Döndü Sadıç, İlyas Sadıç, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Hatice Keleş, Veli Keleş). Karahüseyinli Köyü’nde geline kırmızı kuşak takmak herkes tarafından bilinirken katılımcıların yarısından fazlası kırmızı kanın simgesi olduğundan bunun sebebini namusa yormuştur. Kimileri için yıllardır süregelen bir gelenek olan bu uygulama kimileri için de beyazla kırmızının uyumundan kaynaklanmaktadır.

Katılımcılara yönelttiğimiz “*Al basması ne demektir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna on üç kişi bilmediğini söylerken (Remziye Sadıç, Recep Sadıç, Hasan Sadıç, İhsan Karataş, Siyami Okuyucu, Havva Karataş, Dürdane Sadıç, Hamide Saraman, Mustafa Keleş, Fatma Saraman, İsmail Topal, İlyas Sadıç, Veli Keleş) altı kişi kırmızı renkli kumaş olabileceğini ifade etmiş olup (Döndü Sadıç, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Nutfiye Okuyucu, Ergün Saraman, Hüseyin Okuyucu) on bir kişi ise hastalık olduğunu belirtmiştir (Hatice Keleş, Müzeyyen Okuyucu, Esmâ Karataş, Vahide Gökçe, İshak Okuyucu, Sabire Okuyucu, Zekeriya Karataş, Müyesser Sadıç, Zeliha Karataş, Mustafa Okuyucu, Fatma Okuyucu). Yarıya yakınının al basmasının ne demek olduğunu bilmediği 50 ve yaş üzeri grubumuzda diğer gruplarda olduğu gibi bu terimi kırmızı renkli bir kumaşa benzetenler de olmuştur.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusuna iki kişi bilmediğini (Recep Sadıç, İsmail Topal) on bir kişi ise büyük baş hayvan yeni gelin olduğu

için (yani ilk kez doğum yaptığı için) bağlandığını (Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç, Sabire Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Hatice Keleş, Hüseyin Okuyucu, İlyas Sadıç, Mustafa Keleş, Dürdane Sadıç, Siyami Okuyucu, Remziye Sadıç) on beş kişi ise büyük baş hayvana nazar değmesin diye (İhsan Karataş, Havva Karataş, Hamide Saraman, Fatma Saraman, Veli Keleş, Döndü Sadıç, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Nutfiye Okuyucu, Ergün Saraman, Esmâ Karataş, Vahide Gökçe, Zekeriya Karataş, İshak Okuyucu, Mustafa Okuyucu) bağlandığını belirtmiştir. Ancak katılımcıların verdikleri cevaplardan çıkan sonuca göre büyük baş hayvanın yeni gelin olmasıyla nazar değmesi aynı kapıya çıkmaktadır. Çünkü hayvan yeni anne olduğu için aslında ona nazar değmesin diye çaput bağlanmaktadır. Sonuç olarak verdikleri cevaplarda yeni gelin olmasından veya nazar değmesinden bahsedenler aslında aynı şeyleri belirtmişlerdir.

50 ve üzeri yaş grubuna yöneltilen “*Hangi renk sizde sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusuna yirmi kişi kırmızı cevabını vermiştir (Hasan Sadıç, Recep Sadıç, Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç, Müzeyyen Okuyucu, Hatice Keleş, Hüseyin Okuyucu, İlyas Sadıç, Mustafa Keleş, Dürdane Sadıç, Remziye Sadıç, Havva Karataş, Hamide Saraman, İshak Okuyucu, Vahide Gökçe, Ergün Saraman, Nutfiye Okuyucu, Emine Okuyucu, Havva Keleş, Veli Keleş). Diğer gruplarda da belirttiğimiz gibi, kırmızı kanı sembolize etmesi ve halk Karahüseyinli Köyü halkı tarafından parlak bir renk olarak algılanması sebebiyle canlılık çağrışımı yapabilmektedir.

Katılımcılara yöneltilen “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” sorusuna on yedi kişi kırmızı rengin sağlığı ifade ettiğini belirtmiştir (Havva Keleş, Emine Okuyucu, Ergün Saraman, Nutfiye Okuyucu, Havva Karataş, Remziye Sadıç, Dürdane Sadıç, Mustafa Keleş, Hatice Keleş, Müyesser Sadıç, Hasan Sadıç, Zeliha Karataş, Fatma Saraman, Sabire Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Siyami Okuyucu, İhsan Karataş). Kırmızının kanı andırması ve halk arasında “Yüzüne kan gelmiş, yüzün al al olmuş” gibi söylemler kırmızının sağlığı ifade ettiğini belirtmektedir.

“*Türk bayrağının renklerini nereden aldığı hakkında bilginiz var mı? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna otuz kişinin tamamı şehitlerin kanından geldiği cevabını vermiştir (Hatice Keleş, Müyesser Sadıç, Hasan Sadıç,

Zeliha Karataş, Fatma Saraman, Sabire Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Siyami Okuyucu, İhsan Karataş, Hüseyin Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Recep Sadıç, Esmе Karataş, Döndü Sadıç, Zekeriya Karataş, Fatma Okuyucu, İsmail Topal, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Ergün Saraman, Nutfiye Okuyucu, Remziye Sadıç, Havva Karataş, Durdane Sadıç, Veli Keleş, Mustafa Keleş, Vahide Gökçe, İlyas Sadıç, İshak Okuyucu, Hamide Saraman). Detayıyla açıklama yapamayan katılımcılar genel cümleler kurmuş ve televizyondan veya okuldan öğrendiğini belirtmiştir.

Yöre halkına yönelttiğimiz “*Al renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna farklı yanıtlar gelmiş olup her katılımcının vermiş olduğu birden fazla cevaplar ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir. Bu bağlamda dört kişi “*genç kız*” derken (Hamide Keleş, Hüseyin Karataş, Vahide Gökçe, İlyas Sadıç) on bir kişi “*bayrak*” (Müeyesser Sadıç, Hasan Sadıç, Zeliha Karataş, Siyami Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Döndü Sadıç, Fatma Karataş, Ergün Saraman, Remziye Sadıç, Havva Karataş, Hamide Saraman) iki kişi “*ateş*” (Müeyesser Sadıç, Zeliha Karataş) beş kişi “*kan*” (Zeliha Karataş, Zekeriya Karataş, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Mustafa Keleş) altı kişi “*gül*” (Sabire Okuyucu, Esmе Karataş, Dürdane Sadıç, Veli Keleş, Mustafa Keleş, İshak Okuyucu) beş kişi “*kırmızı*” (Mustafa Okuyucu, İsmail Topal, Havva Keleş, Nutfiye Okuyucu, Veli Keleş) bir kişi ise “*neşe*” (İhsan Karataş) cevabını vermiştir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi kırmızı renk, çoğu kimse tarafından genç kızlara yakıştırılan bir renktir. Ayrıca on kişiden fazlası tarafından bayrağı ifade eden kırmızı için ateş, kan, gül, kırmızı ve neşe gibi yorumların yapılması da kırmızının ifade genişliğini göstermektedir.

Son olarak “*Al, kızıl ve kırmızı arasında fark var mıdır? Varsa nelerdir?*” sorusunu yönelttiğimiz katılımcılardan dokuz tanesi al, kızıl ve kırmızı arasında fark olmadığını belirtirken (Hatice Keleş, Fatma Saraman, Recep Sadıç, Zekeriya Karataş, İsmail Topal, Havva Karataş, Dürdane Sadıç, Mustafa Keleş, İlyas Sadıç) yirmi bir tanesi ise aralarında ton ve mana farkı olduğu üzerinde durmuştur (Müeyesser Sadıç, Zeliha Karataş, Hasan Sadıç, Sabire Okuyucu, Siyami Okuyucu, Mustafa Okuyucu, İhsan Karataş, Müzeyyen Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Esmе Karataş, Fatma Okuyucu, Döndü Sadıç, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Ergün

Saraman, Nutfiye Okuyucu, Veli Keleş, Remziye Sadıç, Vahide Gökçe, İshak Okuyucu, Hamide Saraman). Diğer yaş gruplarına nazaran al, kızıl ve kırmızı arasında fark olduğunu en çok dile getiren grup 50 ve üzeri yaş arasındadır. Kimilerine göre yaşlar ilerledikçe renklere olan ilgi azalabilirken Karahüseyinli Köyü halkında görüyoruz ki renk tonları arasındaki farkları üzerinde en çok duran grup yaş ortalaması en yüksek olan gruptur.

3.1.3. Siyah (Kara)

3.1.3.1. 18-30 Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü sakinlerine siyah renk ile ilgili sorular yöneltildiğinde her yaş grubundaki her bir bireyin bazen aynı, bazen de farklı cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu konuyla ilgili sorduğumuz ilk soru *“Karahüseyinli Köyü’nün ismini nereden aldığını biliyor musunuz? Verdiğiniz cevabı hangi kaynaktan öğrendiniz?”* olmuştur. 18-30 yaş arasından on dört kişi bu konu hakkında bilgi sahibi değilken (Sema Aktaş, Gülizar Sadıç, Metin Okuyucu, Tunahan Saraman, Zeynep Yaprak, Merve Sadıç, Ali Murat Keleş, Semra Karataş, Mihriban Yaprak, Arzu Kundakçı, Gülhan Ece, Muhammet Ece, H. Çetin, Fatma Karataş) on altı kişi ise Karahüseyinli Köyü isminin çok eskiden köye yerleşen ilk kişinin isminden aldığını belirtmiştir (Erkan Özdal, Ercan Karataş, Emre Berk Sadıç, Ercan Ardıç, Kübra Keleş, Esra Karataş, Kübra Okuyucu, Ferhan Sadıç, Gülcan Okuyucu, Samet Gökçe, Erkan Karataş, Buse Cengiz, Betül Keleş, Sezgin Aktaş, Halil Okuyucu, Muhammet Köse). Bu konuyla ilgili açıklamalarını önemli gördüğümüz Erkan Özdal *“Kendi şahsi araştırma ve düşüncelerim; Oğuzların bir boyu Çaycuma ve çevresine yerleşip bu bölgede yayılıyor. Uydu araştırmalarımnda çevre köylerde de “Kara” ismine sıkça rastlandığını fark ettim.”* Ve Kübra Keleş *“Nası “Kara Hüseyin” olan bir adam bu köye yerleşmiş ve köye adını vermiştir. Hatta ben mezarını bile gördüm. İmam hatipte ki mezarlıktaydı. Çevremdeki arkadaşlarım ve büyüklerimden duymuştum.”* bizlere açıklayıcı cevaplar vermiştir. Katılımcılar *“Kara Hüseyin”* adlı kişinin esmer olduğu için *“Kara”* lakabını aldığını belirtmiştir. Ancak bununla ilgili kesin bilgi yoktur. Eskiden güçlü, kuvvetli, saygı gören kişilerin de bu sıfatı aldığı düşünülürse *“Kara Hüseyin”*in lakabının nereden geldiğini kesin olarak söyleyememekteyiz.

18-30 yaş arasına yönelttiğimiz “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna dokuz kişi siyah cevabını verirken bir kişi erkekler için ideal bir renk olduğu için (Muhammet Köse) bir kişi koyu renkler kir tutmadığı için (Gülizar Sadıç) bir kişi siyahın diğer renklerle kolay uyumundan dolayı (Samet Gökçe) bir kişi kendine yakıştırdığı için (Gülcan Okuyucu) iki kişi koyu renklerin rahatlığından dolayı (Sezgin Aktaş, Muhammet Ece) sevdiğini belirtirken üç kişi ise bir sebep göstermemiştir (Ercan Ardıç, Ali Murat Keleş, Sema Aktaş). Bu bağlamda siyahın sevilme nedeni daha çok kullanışlı ve diğer renklerle kolay uyumlu olması olarak açıklanabilir.

Aynı gruba “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna sadece üç kişi siyah cevabını vermiş olup sebep olarak ise siyahın insanın için karartması gösterilmiştir (Halil Okuyucu, Emre Berk Sadıç, Zeynep Yaprak). Sadece üç kişinin –otuz kişinin arasından- siyahı sevmemesi aslında siyahın köy ortamında genel manada sevildiğini ve kullanışlı olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna yirmi kişi siyah yanıtını vermiştir. Bunlardan üç kişi sebep göstermeden siyah derken (H. Çetin, Gülcan Okuyucu, Ali Murat Keleş) bir kişi zayıf gösterdiği için (Merve Sadıç) beş kişi kendine daha çok yakıştırdığı için (Samet Gökçe, Ercan Ardıç, Ercan Karataş, Kübra Keleş, Gülhan Ece) iki kişi ciddi gösterdiği için (Betül Keleş, Muhammet Köse) dokuz kişi ise kullanışlı olduğu için (Muhammet Ece, Gülizar Sadıç, Metin Okuyucu, Mihriban Yaprak, Tunahan Saraman, Arzu Kundakçı, Buse Cengiz, Fatma Karataş, Erkan Karataş) tercih ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Karadeniz’in bir köyü olan Karahüseyinli Köyü’nde siyah çok kullanışlı bir renk olup çoğu genç tarafından tercih edilmektedir. Siyahın zayıf göstermesi, kolay kombin olması ve kir tutmaması gibi özellikleri köy hayatı için öncelikli tercih sebebi olmuştur.

Mülakatımızda yer alan bir başka soru ise “*Cenazelerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” olmuştur. Koyu renk giydiğini söyleyenleri de bu gruba aldığımız soruya cevaben yirmi iki kişi siyah ve tonlarını tercih ettiğini belirtmiştir (Fatma Karataş, Erkan Karataş, Buse Cengiz, Tunahan Saraman, Mihriban Yaprak, Metin Okuyucu, Gülizar Sadıç, Muhammet Köse, Emre Berk Sadıç, Kübra Okuyucu, Esra Karataş, Semra Karataş, Ferhan Sadıç, Sezgin Aktaş,

Sema Aktaş, Zeynep Yaprak, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, Samet Gökçe, Kübra Keleş, Gülhan Ece, Betül Keleş). Herkesin siyahı matem rengi olarak belirtmesi böyle kötü günler için koyu renkleri tercih ettiklerini göstermektedir. Yirmi iki kişi tarafından -otuz kişi arasından- siyahın cenazelerde tercih edilmesi siyahın hem kullanım alanını genişletmiş hem de siyaha ayrı bir anlam daha yüklemiştir. Bu da siyahın matem rengi olarak anılmasıdır.

18-30 yaş arasına “*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna altı kişi siyah veya koyu renk cevabını vermiştir. Bir kişi siyah takım elbise tercih ettiğini (Samet Gökçe) bir kişi hoşuna gittiği için siyahı tercih ettiğini (Ercan Karataş) iki kişi zayıf gösterdiği için siyahı tercih ettiğini (Buse Cengiz, Gülcan Karataş) iki kişi ise iyi kombin olduğu için siyahı tercih ettiğini (Ercan Karataş, Erkan Karataş) belirtmiştir. Otuz kişi arasından sadece altı kişinin bayramlarda siyahı tercih etmesi aslında siyahın bayramlarda kullanışlı olmadığını göstermektedir. Karahüseyinli Köyü sakinleri bayramlarda daha çok canlı renkleri tercih ettiğinden siyah rengi çok az tercih etmektedir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Düğünlerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna yedi kişi siyah cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi koyu renkler daha ince gösterdiği için siyahı tercih ettiğini (Fatma Karataş) üç kişi iyi kombin olduğu için tercih ettiğini (Ercan Karataş, Arzu Kundakçı, Betül Keleş) üç kişi ise siyah takım elbise tercih ettiğini belirtmiştir (Halil Karataş, H. Çetin, Samet Gökçe). Daha önce de bahsedildiği üzere siyahın kolay ve çeşitli kullanımı Karahüseyinli Köyü sakinleri için yarar sağlamıştır ancak bayram ve düğünlerde çok fazla tercih edilmemektedir. Köy sakinleri bu tarz özel günlerde daha canlı giyinmeyi tercih etmektedir.

Mülakat grubuna yöneltilen “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir?*” sorusuna beş kişi siyah tercih edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur (Muhammet Ece, Emre Berk Sadıç, Merve Sadıç, Fatma Karataş, Samet Gökçe). Sebep olarak bebeğe siyahın yakışmaması gösterilmiştir. Daha önce ki analizlerde bebeğe açık renk giydirilmesinin sebeplerinden biri bebeğin sağlığı içindi. Siyah giydirilmemesinin sebebi de lekeliğini belli etmemesi ve bebeğin sağlığını tehdit etmesi olabilir.

18-30 yaş arası gruba yönelttiğimiz “*Ev içi düzenlemenizde tercih ettiğiniz ve kaçındığınız renkler hangisidir? Neden?*” sorusuna beş kişi siyah yanıtını verirken bunlardan bir tanesi siyahı asil gösterdiği için tercih ettiğini (Erkan Karataş), dört tanesi ise iç karattığı için tercih etmediğini belirtmiştir (Arzu Kundakçı, Kübra Keleş, H. Çetin, Erkan Özdal). Bu durumda Karahüseyinli Köyünde çok kullanışlı bulunan bu siyah renk ev içi düzenlemelerinde (ev eşyası, evin boyası vb.) tercih edilmemektedir. Sebebi ise çok boğuk bir renk olmasıdır.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapar?*” sorusu yöneltmiş ve on üç kişi siyah cevabını vermiştir (Gülhan Ece, Halil Okuyucu, Ferhan Sadıç, Semra Karataş, Kübra Okuyucu, Esra Karataş, Muhammet Köse, Mihriban Yaprak, Ercan Ardıç, Muhammet Ece, Fatma Karataş, Erkan Karataş, H. Çetin). Buna sebep olarak siyahın iç karartması ve çok koyu bir renk olması veya matemlerde giyilmesi gösterilebilir.

Siyah renkle ilgili katılımcılara yönelttiğimiz son soru “*Kara renk size neleri ifade etmektedir?*” olmuştur. Bu bağlamda dört kişi “*asalet*” (Zeynep Yaprak, Kübra Okuyucu, Muhammet Köse, Ali Murat Keleş) dört kişi “*karanlık*” (Ercan Karataş, Erkan Özdal, Gülizar Sadıç, Sezgin Aktaş) altı kişi “*hüzün*” (Kübra Keleş, Arzu Kundakçı, Merve Sadıç, Emre Berk Sadıç, Gülhan Ece, Ercan Ardıç) altı kişi “*karamsarlık*” (Kübra Keleş, Samet Gökçe, Tunahan Saraman, Metin Okuyucu, Sezgin Aktaş, Betül Keleş, Semra Karataş) altı kişi “*Kötülük*” (Buse Cengiz, Sezgin Aktaş, Gülizar Sadıç, Sema Aktaş, Esra Karataş, Muhammet Ece, Fatma Karataş) iki kişi “*Siyah*” (Gülcan Okuyucu, Halil Okuyucu) ve son olarak da dört kişi “*ölüm*” (Ercan Karataş, Ferhan Sadıç, Mihriban Yaprak, H. Çetin) demiştir. Karahüseyinli Köyü sakinleri arasında çok kullanışlı olan bu siyah rengin genel anlamı kötü yöndedir. “*Asalet*” anlamı dışında iyi bir ifade de kullanılmayan kara için karanlık, hüzün, karamsarlık, kötülük ve ölüm olmak üzere beş farklı olumsuz ifade kullanılmıştır.

3.1.3.2. 30-50 Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Köy sakinlerine siyah ile ilgili yöneltilen sorulara farklı cevaplar alınmış ve bunlar ayrı ayrı analiz edilmiştir. Siyah renkle ilgili köy sakinlerine yönelttiğimiz ilk sorumuz “*Karahüseyinli Köyü’nün ismini nereden aldığını biliyor musunuz? Verdiğiniz cevabı hangi kaynaktan öğrendiniz?*” olmuştur. Cevaben sekiz kişi

bildiğini belirtmiş (Melek Cengiz, Sunay Gökçe, Cevdet Okuyucu, Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Recep Keleş, Ayten Karataş, Fatoş Okuyucu) yirmi iki kişi ise bilmediğini söylemiştir (Sevim Keleş, Huriye Keleş, Kubilay Gökçe, Nurşen Kundakçı, Şenay Sadıç, Hakan Sadıç, Fatma Gökçe, Latife Aktaş, Esmе Karataş, Sevgi Karataş, Safiye Gökçe, Hikmet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Derya Sadıç, Muhammet Okuyucu, Cemile Saraman, Hatice Yaprak, Mücahit Karataş, Hatice Karataş, Necmettin Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç, İsmail Sadıç). Verilen cevaplarda o dönemde soy ismi kanunu gelmediğinden “Kara Hüseyin” lakablı birinin köye yerleştiği ve köye adını verdiği ortaya çıkmıştır.

30-50 yaş arasına yönelttiğimiz “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna on kişi siyah yanıtını vermiştir (Huriya Keleş, Fatoş Okuyucu, Cevdet Okuyucu, Sunay Gökçe, Hikmet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Muhammet Okuyucu, Hatice Karataş, Necmettin Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç). On kişinin siyahı sevmediği Karahüseyinli Köyü’nde rengin sevilme sebebi iç karartıcı olmasıdır. Belki de bu yüzden cenazelerde ve kötü günlerde tercih edilmektedir.

Katılımcılara yöneltilen “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna on dört kişi siyah cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi zayıf gösterdiği için (Fatma Gökçe) dört kişi sevdiği için (İsmail Sadıç, Derya Sadıç, Kubilay Gökçe, Fatoş Okuyucu) altı kişi kullanışlı olduğu için (Necmettin Okuyucu, Sevim Keleş, Latife Aktaş, Erdal Karataş, Muammer Aktaş, Mücahit Karataş) üç kişi ise sebep göstermeden siyahı tercih ettiğini belirtmiştir (Recep Keleş, Şenay Sadıç, Melek Cengiz). Bu bağlamda çok kullanışlı bulunan siyah rengi 30-50 yaş grubundan hemen hemen yarıya yakını tarafından tercih edilmiştir. Köy koşullarına uygun olan bu rengi kullanmak sosyal hayatta köy sakinlerine yardımcı olduğu için sevmelerini sağlamıştır.

Katılımcılara yönelttiğimiz “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?*” sorusuna dört kişi siyah cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi hoşlanmadığı için (Fatma Okuyucu) üç kişi ise iç karartıcı bulduğu için tercih etmemektedir (Cevdet Okuyucu, Huriye Keleş, Ümmü Gülsüm Sadıç). Bu bağlamda sadece dört kişi tarafından tercih edilmeyen siyahın aslında çok

kullanışlı ve tercih edilen bir renk olduğu görülmektedir. Tercih edilmeme sebebi ise sadece çok koyu bir renk olduğu için insanların içini boğmasıdır.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yöneltilen “*Cenazelerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna yirmi iki kişi siyah veya koyu renk cevabını vermiştir. Sebep olarak ise siyahın cenaze ortamına daha uygun görünmesi gösterilmiştir (Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Latife Aktaş, Sevim Keleş, Necmettin Okuyucu, Fatoş Okuyucu, Fatma Gökçe, Hakan Sadıç, Ayten Karataş, Sevgi Karataş, Cemile Saraman, Hatice Yaprak, Sunay Gökçe, Melek Cengiz, Hikmet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Huriye Keleş, Cevdet Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç, Recep Keleş, Şenay Sadıç, Hatice Karataş).

30-50 yaş arasına yöneltilen “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna on iki kişi siyah giydirilmesi gerektiğiyle ilgili cevap vermiştir (Muhammet Okuyucu, Safiye Gökçe, Esme Karataş, Derya Sadıç, Huriye Keleş, Cevdet Okuyucu, Fatma Okuyucu, Sunay Gökçe, Hatice Yaprak, Fatma Gökçe, Sevim Keleş, Muammer Aktaş). Bu duruma sebep olarak bebeğin saflığına siyah rengin yakıştırılmaması ve siyah rengin kir tutmasından dolayı sağlıklı olmamasıyla açıklanabilir. Çünkü bir aile için bebeğinin sağlığı önceliklidir.

Mülakat grubuna yöneltilen “*Ev içi düzenlemenizde tercih etmek istediğiniz ve kaçındığınız renkler hangisidir? Neden?*” sorusuna on bir kişi siyah yanıtını vermiştir. Ancak bunlardan on tanesi siyah veya koyu renkleri tercih etmediğini belirtirken (Fatma Okuyucu, Sunay Gökçe, Muammer Aktaş, Huriye Keleş, Cevdet Okuyucu, Fatoş Okuyucu, Sevgi Karataş, Hatice Karataş, Mücahit Karataş, Kubilay Gökçe) bir kişi ise koyu renkler ağır durduğu için tercih ettiğini belirtmiştir (Erdal Karataş). Karahüseyinli Köyü’nde çok kullanışlı bulunan siyah rengin aslında ev içi düzenlemede tercih edilmediğini görmekteyiz. Kir tutmama özelliği sayesinde köy yaşamında tercih edilen siyahın, iç karartma ve kasvet verme özelliği yüzünden ise ev içi düzenlemede kullanılmamaktadır.

“*Hangi renk size ayrılık çağrısını yapar?*” sorusunu yönelttiğimiz katılımcılardan on tanesi bizlere siyah veya koyu renk cevabını vermiştir (İsmail Sadıç, Ümmü Gülsüm Sadıç, Hakan Sadıç, Muhammet Okuyucu, Erdal Karataş,

Kubilay Gökçe, Mücahit Karataş, Sevgi Karataş, Fatoş Okuyucu, Fatma Okuyucu). Otuz kişilik gruptan on kişinin siyahı ayrılık rengi olarak görmesi, bizlere siyahın olumsuz manalar taşıdığını göstermektedir.

Katılımcılara “*Kara renk sizlere neleri ifade etmektedir?*” şeklinde yönelttiğimiz soruya bir kişi hiçbir şey ifade etmediğini belirtirken (Recep Keleş), on bir kişi karamsarlığı ifade ettiğini (Ümmü Gülsüm Sadıç, Sunay Gökçe, Muammer Aktaş, Huriye Keleş, Cevdet Okuyucu, Derya Sadıç, Fatma Okuyucu, Esmen Karataş, Latife Aktaş, Sevgi Karataş, Muhammet Okuyucu) altı kişi hüznün ve mutsuzluğu ifade ettiğini (Sevim Keleş, Safiye Gökçe, Hikmet Okuyucu, Şenay Sadıç, Fatoş Okuyucu, Hasan Sadıç) beş kişi kötülüğü ifade ettiğini (Melek Cengiz, Fatma Okuyucu, Hatice Yaprak, Ayten Karataş, Muammer Aktaş) iki kişi kömürü ifade ettiğini (Necmettin Okuyucu, Cemile Saraman), üç kişi geceyi ifade ettiğini (Erdal Karataş, Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe) iki kişi ayrılığı ifade ettiğini (Erdal Karataş, Kubilay Gökçe) iki kişi ölüm ve kabiri ifade ettiğini (Hatice Karataş, Fatma Gökçe) belirtirken üç kişi için sadece siyah renk olarak kalmıştır (İsmail Sadıç, Kubilay Gökçe, Nurşen Kundakçı). Bu bağlamda siyah için en çok karamsarlık ifadesinde kullanılması siyahın iç karartıcı özelliğini gösterirken katılımcılar tarafından hiçbir olumlu anlam ifade etmemesi günümüzde karanın olumsuz ifadelerle anıldığını bizlere göstermektedir.

3.1.3.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Siyah (Kara) Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

50 ve üzeri yaş arasında siyah renkle ilgili yöneltilen sorulara verilen cevaplar detaylıca incelenmiş ve her bireyin birden fazla vermiş olduğu yanıtlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda örneklem olarak seçtiğimiz köyle ilgili sorulan “*Karahüseyinli Köyü’nün ismini nereden aldığını biliyor musunuz? Verdiğiniz cevabı hangi kaynaktan öğrendiniz?*” sorusuna on üç kişi bildiğini belirtirken (İshak Okuyucu, Vahide Gökçe, Fatma Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, İhsan Karataş, Mustafa Okuyucu, Siyami Okuyucu, Hasan Sadıç, Mustafa Keleş, Havva Karataş, İsmail Topal, Recep Sadıç, Fatma Saraman) on yedi kişi ise bilmediğini söylemiştir (Hatice Keleş, Zekeriya Karataş, Dürdane Sadıç, İlyas Sadıç, Müyesser Sadıç, Zeliha Karataş, Sabire Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Esmen Karataş, Döndü Sadıç, Havva Keleş, Emine Okuyucu, Ergün Saraman, Nutfiye Okuyucu, Veli Keleş, Remziye Sadıç, Hamide Saraman). Daha fazla

katılımcının olumlu cevap vermesi beklenen soruya otuz kişilik gruptan sadece yarıya yakınının bildiğini belirtmesi (ayrıca soruya çekinerek cevap vermeleri) mülakat grubunun endişeli olduğunu göstermektedir. Zira çoğu bildiği halde “Bilmiyorum” yanıtını vermiş ve başlarına bir şey gelmelerinden endişelenmişlerdir.

50 ve üzeri yaş grubuna yöneltilen “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna üç kişi siyah cevabını vermiştir. İki kişi sebep göstermeden sevdiğini belirtirken (Emine Okuyucu, Remziye Sadıç) bir kişi ise koyu renkleri ağır başlı gösterdiği için sevdiğini belirtmiştir (İshak Okuyucu). Açıkça görülüyor ki Karahüseyinli Köyü’nde çok kullanışlı bulunan siyah renk, hissettirdiği kötü anlamlardan dolayı pek sevilmemektedir. Otuz kişilik gruptan sadece üç kişinin siyahı sevmesi, aslında siyahın sevilmediğini bizlere göstermektedir.

Katılımcılara “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde on beş kişi siyahı sevmeyi belirtmiştir. Bunlardan iki kişi sebep göstermeden siyahı sevmeyi belirtirken (Veli Keleş, Recep Sadıç) yedi kişi siyahı iç karatıcı bir renk olduğu için (Fatma Okuyucu, Mustafa Keleş, Hatice Keleş, Esmâ Karataş, Hamide Saraman, Döndü Sadıç, Ergün Saraman) altı kişi ise çok koyu bir renk olduğu için (Vahide Gökçe, Zekeriya Karataş, Dürdane Sadıç, İlyas sadıç, Sabire Okuyucu, Havva Keleş) sevmediklerini belirtmiştir. Önceki paragraftaki çıkarımın buradaki analizi destekler nitelikte olduğunu fark ederken siyahın koyu ve iç karatıcı bir renk olması Karahüseyinli Köyü sakinleri için sevmeme sebebi olmuştur.

Köy hayatında genel olarak daha koyu renkler tercih edilmiştir. Sebebi ise köy yaşamında kullanışlılığı sürdürmektir. Bu bağlamda “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna on kişi siyah yanıtını vermiştir. Bunlardan bir kişi sebep göstermeden siyahı tercih ettiğini belirtirken (Remziye Sadıç) üç kişi yaş durumlarına siyahın daha çok uyduğunu (Hüseyin Okuyucu, Fatma Saraman, Mustafa Keleş) altı kişi ise kullanışlı olduğu için siyahı sevdiğini belirtmiştir (İshak Okuyucu, Emine Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Siyami Okuyucu, Nutfiye Okuyucu, Esmâ Karataş). Bu gruptan sadece on kişi siyah giymeyi tercih ederken 18-30 ve 30-50 yaş grubunda bu sayı artmaktadır. Bunun sebebi ise 50 yaş ve üzerinin daha önce de belirtildiği gibi sürekli arkadaş

ortamında bulunmaları (komşu ziyareti, camiye namaz kılmaya gitme, kahvehaneye gitme) onları daha temiz gösteren beyaz rengi giymeye teşvik etmiştir.

Üstte ki paragrafta bahsettiğimizin yanı sıra köy yaşamında giymekten kaçınılan renkler de mevcuttur. Bunlar genellikle açık renkler olmuştur. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?*” sorusuna beş kişi siyah cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi siyahı iç karatıcı bulurken (Vahide Gökçe, Havva Keleş) üç kişi ise koyu renkleri giymekten kaçındığını belirtmiştir (Hamide Saraman, Recep Sadıç, Veli Keleş). Daha önce de belirtildiği gibi bu yaş grubu siyah kıyafetleri giymekten kaçınmakta ve daha çok onları temiz gösteren açık renklere yönelmektedir.

50 yaş ve üzerine yöneltilen “*Cenazelerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna yirmi iki kişi siyah veya koyu renk cevabını vermiştir (Hamide Saraman, Veli Keleş, Vahide Gökçe, Sabire Okuyucu, İlyas Sadıç, Zekeriya Karataş, Döndü Sadıç, Hatice Keleş, Fatma Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç, Havva Karataş, İhsan Karataş, Remziye Sadıç, Hüseyin Okuyucu, Mustafa Keleş, İshak Okuyucu, Emine Okuyucu, Siyami Okuyucu, Nutfiye Okuyucu, Esmâ Karataş). Sebep ise matem dolu bir eve canlı kıyafetlerle gidilmesinin ayıp karşılanması olarak açıklanmıştır.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yöneltilen “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna altı kişi bebeğe siyah yakışmayacağı cevabını vermiştir (Vahide Gökçe, Sabire Okuyucu, Döndü Sadıç, Müyesser Sadıç, Havva Karataş, Emine Okuyucu). Bebeğe siyah yakıştırılmamasına sebep olarak bebeğin saflığı ve sağlığına siyah rengin uymaması gösterilir. Çünkü siyah lekeleri belli etmediği için bebeğin sağlığını tehdit etmekte ve tertemiz olan bebeğe yakışmamaktadır.

50 yaş ve üzerine yöneltilen “*Ev içi düzenlemenizde tercih etmek istediğiniz ve kaçındığınız renkler hangisidir? Neden?*” sorusuna on üç kişi siyah yanıtını verirken bunlardan beş tanesi siyah veya koyu renkleri ev içi düzenlemede daha kullanışlı olduğunu belirtmiş (Zekeriya Karataş, İhsan Karataş, Döndü Sadıç, Havva Karataş, Emine Okuyucu) sekiz kişi ise siyah veya koyu renklerin evin

içini karattığından uygun olmadığını söylemiştir (Vahide Gökçe, Müyesser Sadıç, Hasan Sadıç, Esmâ Karataş, Siyami Okuyucu, İshak Okuyucu, Veli Keleş, Hatice Keleş). Bu bağlamda söylenebilir ki Karahüseyinli Köyü halkı için kullanışlı olan siyah ev içi düzenlemede tercih edilmemekte ve siyahın karakteristik özelliğinden dolayı boğucu bir anlam taşımaktadır.

Daha önce de bahsedildiği üzere her rengin taşıdığı ve çağrışım yaptığı bazı anlamlar mevcuttur. Bu bağlamda “*Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapar?*” sorusuna yirmi üç kişi siyah yanıtını vermiştir (Hamide Saraman, İlyas Sadıç, Fatma Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Zeliha Karataş, Remziye Sadıç, Hüseyin Okuyucu, Mustafa Okuyucu, İsmail Topal, Ergün Saraman, Dürdane Sadıç, Havva Keleş, Sabire Okuyucu, İhsan Karataş, Döndü Sadıç, Havva Karataş, Emine Okuyucu, Vahide Gökçe, Müyesser Sadıç, Hasan Sadıç, Siyami Okuyucu, İshak Okuyucu, Hatice Keleş). Buna sebep olarak ise siyahın iç karartıcı özelliği ve matem günlerinde tercih edilmesi gösterilebilir.

Katılımcılara yöneltilen “*Kara renk size neleri ifade etmektedir?*” sorusuna bir kişi toprak (Veli Keleş), altı kişi karanlık (Esmâ Karataş, Zekeriya Karataş, Müzeyyen Okuyucu, Hamide Saraman, Zeliha Karataş, Dürdane Sadıç) altı kişi karamsarlık (Esmâ Karataş, Emine Okuyucu, İsmail Topal, Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç, Siyami Okuyucu) beş kişi cenaze (Recep Sadıç, Fatma Okuyucu, Remziye Sadıç, Havva Keleş, Hasan Sadıç) on kişi kötülük (Fatma Saraman, Nutfiye Okuyucu, Ergün Saraman, İlyas Sadıç, Sabire Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Emine Okuyucu, Vahide Gökçe, Müyesser Sadıç, Hasan Sadıç) iki kişi hastalık (Mustafa Keleş, Döndü Sadıç) üç kişi gece (Müzeyyen Okuyucu, Dürdane Sadıç, Havva Karataş) bir kişi siyah (Mustafa Okuyucu) bir kişi kabus (İshak Okuyucu) ve son olarak da bir kişi üzüntü, keder ve elem (İhsan Karataş) cevabını vermiştir. En fazla kötülük anlamını ifade eden kara renk tamamen olumsuz anlamları içermektedir.

3.1.4. Sarı

3.1.4.1. 18-30 Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü halkına sarı renkle ilgili yöneltilen sorulara verilen cevaplar ayrı ayrı değerlendirilmiş olup her bireyin birden fazla cevabı farklı

başlıklar altında incelenmiştir. Bu bağlamda 18-30 yaş arasına yöneltilen “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna bir kişi sarı yanıtını vermiş (Halil Okuyucu) ve sebep olarak sarının canlı bir renk olması gösterilmiştir. Ancak otuz kişilik gruptan sadece bir kişinin sarıyı sevmesi, aslında sarının sevilmeyen bir renk olduğunu bizlere göstermektedir.

Herkesin sevdiği ve sevmediği renkler farklılık arz eder. Ancak Karahüseyinli’de ki en sevilen renkleri araştırabilmek için katılımcılara yöneltilen “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusuna sekiz kişi sarı yanıtını vermiştir. Bunlardan üç kişi sarıyı parlak ve canlı bir renk olduğu için sevmezken (Betül Keleş, Kübra Okuyucu, Semra Karataş) iki kişi ise sarıyı mat ve solgun bir renk olduğu için sevmediğini belirtmiştir (Ercan Karataş, Merve Sadıç). Yine iki kişi sarıyı kullanacakları bir renk olarak görmezken (Tunahan Saraman, H.Ç.), bir kişi ise sarıyı güzel bir renk olarak bulmadığını belirtmiştir (Kübra Keleş). Bu bağlamda kimileri için çok canlı kimileri için ise ölü ve mat bir renge sahip olan sarı, Karahüseyinli Köyü sakinleri tarafından sevilmemektedir.

Köy ortamında kıyafetler kullanışlı olanlar ve kullanışlı olmayanlar diye ikiye ayrılır. Bunların sebeplerinden biri de renkleridir. Biz de bu nedenle hangi renklerin köy ortamında kullanışlı hangilerinin ise kullanışlı olmadığını öğrenmek için mülakatımızda bir soru yönelttik. Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde sekiz kişi sarı cevabını vermiştir. Bunlardan üç kişi sarıyı çirkin bir renk olarak adlandırıp sevmedikleri için giymediklerini belirtirken (Semra Karataş, Zeynep Yaprak, Sema Aktaş), üç kişi ise sarıyı kendini çok belli eden parlak bir renk olarak gördükleri için giymediklerini (Kübra Okuyucu, Gülizar Sadıç, Betül Keleş), iki kişi ise sarıyı itici bir renk olarak gördükleri için tercih etmediklerini belirtmiştir (Esra Karataş, Arzu Kundakçı). Önceki paragrafta da belirtildiği gibi kimilerine göre çirkin, kimilerine göre çok göze batan bir renk olan sarı, köy sakinleri tarafından tercih edilmemektedir.

Sadece köy ortamında değil herkes için önemli olan kıyafet konusunda ebeveynler bebeklerinin kıyafetleri için de özen gösterir. Bu bağlamda “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna yedi kişi sarı yanıtını vermiştir. Bunlardan dört kişi bebeğe sarılık

basmasın diye sarı giydirildiğini açıklarken (Buse Cengiz, Semra Karataş, Gülizar Sadıç, Erkan Özdal) üç kişi ise bebeğe yakıştığı için sarı giydirildiğini açıklamıştır (Sezgin Aktaş, Betül Keleş, Fatma Karataş). 18-30 yaş arasında sadece dört kişinin sarılık hastalığından bahsetmesi aslında bu yaş grubunun sarılık hastalığı hakkında fazla bilgiye sahip olmadığını da bizlere göstermektedir.

Her rengin taşıdığı veya çağrışım yaptığı bazı anlamlar mevcuttur. Bu bağlamda 18-30 yaş arasına yöneltilen “*Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapar?*” sorusuna on beş kişi sarı yanıtını vermiştir (Tunahan Saraman, Metin Okuyucu, Mihriban Yaprak, Gülcan Okuyucu, Ali Murat Keleş, Emre Berk Sadıç, Ercan Karataş, Kübra Keleş, Zeynep Yaprak, Buse Cengiz, Gülizar Sadıç, Sezgin Aktaş, Betül Keleş, Arzu Kundakçı, Esra Karataş). Bu gruptan on beş kişinin sarıyı ayrılık rengi olarak görmesi, katılımcıların da belirttiği gibi sarının solgun özelliğinden meydana gelebilmektedir. Ayrıca aynı gruba yöneltilen “*Hangi renk size sevinç ve canlılık çağrışımı yapar?*” sorusuna sadece bir kişi sarı yanıtını vermiştir (H.Ç.). Bu da bize çoğu kişi tarafından ayrılık rengi olarak adlandırılan sarının, sevinç ve canlılık rengi olamayacağını göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” sorusuna yirmi kişi sarı cevabını vermiştir (S. G. Muhammet Ece, Muhammet Köse, Ferhan Sadıç, Erkan Karataş, Merve Sadıç, Halil Okuyucu, Semra Karataş, Fatma Karataş, Kübra Okuyucu, Sema Aktaş, Mihriban Yaprak, Emre Berk Sadıç, Kübra Keleş, Buse Cengiz, Sezgin Aktaş, Betül Keleş, Arzu Kundakçı, Esra Karataş, H.Ç.). Ancak kimse sarılık hastalığından bahsetmemiş, herkes hastanın yüzünün sararıp solmasına değinmiştir. Bu da bizlere Karahüseyinli Köyü’nde 18-30 yaş arasında sarılık hastalığının bilinmediğini göstermektedir.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine sarı rengin onlar için ne ifade ettiğini sordüğümüzde dört kişi hastalık (Gülhan Ece, Sema Aktaş, Esra Karataş, S. G.), iki kişi sonbahar (Erkan Özdal, Mihriban Yaprak), beş kişi güneş (Tunahan Saraman, Ali Murat Keleş, Ercan Karataş, Semra Karataş, Ferhan Sadıç), dokuz kişi ayrılık (Metin Okuyucu, Buse Cengiz, Sezgin Aktaş, Gülcan Okuyucu, Z. Y., Gülizar Sadıç, Emre Berk Sadıç, Arzu Kundakçı, Kübra Okuyucu), bir kişi hüznün (Kübra Keleş), iki kişi sıkıntı (Betül Keleş, Muhammet Köse), iki kişi huzur (H.Ç., Halil Okuyucu), bir kişi barış (Merve Sadıç), iki kişi çiçek (Erkan Karataş,

Muhammet Ece), bir kişi ise galatasarayı (Fatma Karataş) ifade ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda genelde olumsuz anlamlar yüklenilen sarıya beş farklı olumlu anlam yüklenildiği görülmektedir (güneş, huzur, barış, iek, güneş).

3.1.4.2. 30-50 Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

eşit çeşit renklerden hoşlanan Karahüseyinli halkına en sevdikleri rengi sorduğumuzda sadece iki kişi sarıyı sevdiğini söylemiştir. Bunlardan biri sebep göstermezken (İsmail Sadıç) diğerı açık renkler insanı daha geç gösterdiğinden sarıyı sevdiğini belirtmiştir (Esmey Karataş). 18-30 yaş arasından bir kişinin, 30-50 yaş arasından da iki kişinin sevdiği sarı rengin, aslında köy halkı tarafından tercih edilmediği fark edilmiştir. Açık renklerin zayıf göstermesi daha önce de karşımıza çıkan bir yargıdır. Bu sebeple sadece bazıları için zayıf gösteren sarının sevilmemeye nedeni makuldür.

Sevilen renkler olduğu gibi sevilmeyen ve hoş bulunmayan renklerin de olması bizleri katılımcılara “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusunu yöneltmeye itmiştir. Ancak köy halkından sadece iki kişi sarıyı sevmediğini aktarmış olup, bunlardan biri sebep göstermezken (şenay Sadıç) birisi ise sarıyı itici bir renk olarak görmektedir (Cemile Saraman). Ancak iki kişinin sarıyı sevmemesi, 18-30 yaş grubuna nazaran daha az olduğundan 30-50 yaş arası katılımcılar sarıyı sevmiyor yorumunu yapmak tamamen doğru değildir.

Daha nceki tespitlerimizden yola çıkararak köy ortamında açık renklerin kullanışlı olmadığı üzerinde durmuştuk. Bu konuyla ilgili “*Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız?*” sorusuna üç kişi sarı yanıtını vermiştir. Bunlardan bir kişi sarının kendini çok belli eden bir renk olmasından dolayı kullanmadığını açıklarken (Cemile Saraman), bir kişi bu tarz renklerin (kırmızı, sarı, pembe) bayan renkleri olduğu üzerinde durmuş (Erdal Karataş), bir kişi ise sarıyı çok itici bulduğundan kullanmadığını açıklamıştır. Bu bağlamda Karahüseyinli Köyü sakinleri için sarı rengi ne sevdiklerini ne de nefret ettiklerini, ne kullanışlı bulduklarını ne de giymekten kaçındıklarını söyleyebiliriz.

Her ebeveyn bebekleri doğduğunda heyecanlanır ve onu rengarenk giydirir. Bu bağlamda merak ettiğimiz “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna dokuz kişi sarı yanıtını vermiştir.

Bunlardan yedi tanesi bebek sarılık olmasın diye sarı kıyafetleri tercih ederken (Hatice Karataş, Ayten Karataş, Fatma Okuyucu, Latife Aktaş, Melek Cengiz, Sunay Gökçe, Ümmü Gülsüm Sadıç) iki kişi ise bebeğe yakıştığı için sarıyı tercih ettiğini belirtmiştir (Hatice Yaprak, Şenay Sadıç). 18-30 yaş arasındaki katılımcılara nazaran sarılık hastalığı hakkında daha fazla bilgisi bulunan bu gruptaki katılımcılar, bebekler için sarıyı uygun bulmanın yanı sıra açık renkli kıyafetlerin daha uygun olduğunu belirtmiştir.

Karahüseyinli Köyü halkına, ayrılığın rengi olup olmadığını merak ettiğimizden *“Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapar?”* sorusunu yönelttik. Bizlere cevaben on sekiz kişi sarı cevabını vermiştir (Şenay Sadıç, Hatice Yaprak, Sunay Gökçe, Melek Cengiz, Latife Aktaş, Fatma Okuyucu, Ayten Karataş, Hatice Karataş, Esmen Karataş, Safiye Gökçe, Sevim Keleş, Muammer Aktaş, Hikmet Okuyucu, Huriye Keleş, Fatma Gökçe, Derya Sadıç, Cemile Saraman). Bu bağlamda otuz kişilik grubun yarısından fazlası sarı rengin ayrılık çağrışımı yaptığını belirtmiştir.

18-30 yaş grubuna nazaran sarılık hastalığı hakkında daha fazla bilgiye sahip olan bu gruba *“Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?”* şeklinde soru yönelttik. Bu soruya cevaben yirmibeş kişi sarılık hastalığından bahsetmiş ve sarıyı hastalık rengi olarak göstermiştir (Cemile Saraman, Nurşen Kundakçı, Derya Sadıç, Fatma Gökçe, Huriye Keleş, Hikmet Okuyucu, Muammer Aktaş, Sevim Keleş, Safiye Gökçe, Esmen Karataş, Hatice Karataş, Ayten Karataş, Fatma Okuyucu, Latife Aktaş, Sunay Gökçe, Hatice Yaprak, Şenay Sadıç, Erdal Karataş, Mücahit Karataş, Cevdet Okuyucu, Hakan Sadıç, Muhammet Okuyucu, Necmettin Okuyucu, Sevgi Karataş, Ümmü Gülsüm Sadıç). Bu bağlamda genel olarak köy halkından 30-50 yaş arası grubun sarılık hastalığı hakkında bilgiye sahip olduğu ve zihinlerinde sarının hastalık rengi olarak şekil aldığını söyleyebiliriz.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine sarı rengin onlar için neleri ifade ettiğini sorduğumuzda on üç kişi ayrılık (Melek Cengiz, Muammer Aktaş, Cemile Saraman, Huriye Keleş, Hikmet Okuyucu, Nurşen Kundakçı, Derya Sadıç, Sevim Keleş, Hatice Karataş, Ayten Karataş, Latife Aktaş, Sunay Gökçe, Ümmü Gülsüm Sadıç), beş kişi çiçek (Fatoş Okuyucu, Fatma Gökçe, Esmen Karataş, Hatice

Yaprak, Şenay Sadıç), altı kişi güneş (Kubilay Gökçe, Recep Keleş, Fatma Okuyucu, Erdal Karataş, Muhammet Okuyucu, Necmettin Okuyucu), üç kişi kuraklık (İsmail Sadıç, Cevdet Okuyucu, Hakan Sadıç) beş kişi hastalık (Hikmet Okuyucu, Sevim Keleş, Safiye Gökçe, Hakan Sadıç, Ümmü Gülsüm Sadıç) cevabını verirken bir kişi ise sarının kendisi için kızı Beyza'yı ifade ettiğini belirtmiştir (Mücahit Karataş). Bu bağlamda ayrılık ve hastalık gibi olumsuz anlamların dışında çiçek ve güneş gibi olumlu anlamlarda da kullanılmıştır.

3.1.4.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Sarı Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Herkesin çok sevdiği bazı renkler vardır. Bu sebeple Karahüseyinli Köyü halkına “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde iki kişi takımının rengi olduğu için sarıyı sevdiğini belirtmiştir (Recep Sadıç, Hasan Sadıç). Bu bağlamda sarının sevilme nedeni hoş olması ya da iç açıcı olmasından ziyade fanatik olan iki kişinin takım renklerine olan sevgisidir.

Sevilen renklerin yanı sıra sevilmeyen renkler de vardır. Karahüseyinli halkına “*En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde üç kişi sarı yanıtını vermiştir. Sarı için farklı nitelendirmelerde bulunan katılımcılardan biri sarının itici (Nutfiye Okuyucu), biri parlak (Mustafa Okuyucu), biri ise bayat bir renk olduğunu düşünmektedir (Müzeyyen Okuyucu). Her ne olursa olsun Karahüseyinli Köyü sakinlerinin –tarafdarlar hariç- sarıyı sevdiklerini pek söyleyemeyiz.

Köy yaşamının zorlukları, Karahüseyinli Köyü halkını kullanışlı kıyafetler giymeye yöneltmiştir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna iki kişi sarı yanıtını vermiştir. Bunlardan biri sarıyı sevmediği için giymediğini belirtirken (Nutfiye Okuyucu), biri ise sarıyı parlak bulduğu için giymediğini açıklamaktadır (Müyesser Sadıç). Bu bağlamda sadece iki kişinin –otuz kişilik grupta- sarıyı giymediğini belirtmesi, aslında sarının günlük hayatta tercih edilmeyen bir renk olduğunu göstermemektedir. Bu bağlamda sarının günlük hayatta tercih edilir bir renk olduğu yorumunu yapmak dahi mümkündür.

50 yaş ve üzeri katılımcılarımıza da “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna yirmi kişi sarı

yanıtını vermiştir. Bunlardan üç kişi bebek temiz görünsün diye sarıyı uygun bulurken (Dürdane Sadıç, Remziye Sadıç, Zekeriya Karataş), on yedi kişi ise bebek sarılık olmasın diye sarı kıyafetler giydirilmesi üzerinde durmuştur (Zeliha Karataş, Vahide Gökçe, İlyas Sadıç, İhsan Karataş, İshak Okuyucu, Hamide Saraman, Hüseyin Okuyucu, Fatma Saraman, Fatma Okuyucu, Ergün Saraman, Esmâ Karataş, Döndü Sadıç, Sabire Okuyucu, Emine Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Nutfiye Okuyucu). Bu bağlamda 50 yaş ve üzerinin diğer gruplara nazaran sarılık hastalığı hakkında daha bilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Mülakat grubuna ayrılıkla ilgili olarak “*Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapmaktadır?*” sorusu yöneltildiğinde yedi kişi sarı yanıtını vermiştir (Hatice Keleş, Havva Keleş, Müyesser Sadıç, Nutfiye Okuyucu, Esmâ Karataş, Hamide Saraman, Vahide Gökçe). Bu yaş grubunda ayrılığı en fazla siyah renk çağrıştırırken yedi kişinin de sarı renk demesi, bizlere sarının itici ve olumsuz özelliğinin kuvvetli olduğunu göstermektedir.

50 yaş ve üzerine “*Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?*” şeklinde yönelttiğimiz soruya yirmi sekiz kişi sarı yanıtını vermiştir ve herkes sarılık hastalığından bahsetmiştir. Bu da bizlere sarılık hastalığının 50 yaş ve üzerinde daha iyi bilindiğini göstermektedir (Hatice Keleş, Havva Keleş, Müyesser Sadıç, Nutfiye Okuyucu, Esmâ Karataş, Vahide Gökçe, Hamide Saraman, Zekeriya Karataş, Remziye Sadıç, Dürdane Sadıç, Recep Sadıç, Hasan Sadıç, Veli Keleş, Siyami Okuyucu, Mustafa Keleş, İsmail Topal, Müzeyyen Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Emine Okuyucu, Sabire Okuyucu, Döndü Sadıç, Fatma Okuyucu, Fatma Saraman, Hüseyin Okuyucu, İshak Okuyucu, İhsan Karataş, İlyas Sadıç, Zeliha Karataş). Bu bağlamda otuz kişilik grupta iki kişi hariç herkes sarılık hakkında bilgiye sahip olup zihinlerinde sarı renk ile sarılık hastalığını ilişkilendirmiştir.

50 yaş ve üzerine yöneltilen “*Sarı renk size ne ifade etmektedir?*” sorusuna on üç kişi çiçek yanıtını verirken (Hatice Keleş, Havva Keleş, Müzeyyen Okuyucu, Vahide Gökçe, Hamide Saraman, Hasan Sadıç, Veli Keleş, Mustafa Okuyucu, Sabire Okuyucu, İhsan Karataş, İlyas Sadıç, Zeliha Karataş, Döndü Sadıç), bir kişi ayrılık (Müyesser Sadıç), iki kişi bahar (Müzeyyen Okuyucu,

Mustafa Okuyucu) bir kişi güneş (Havva Karataş) on üç kişi ise hastalık (Ergün Saraman, Müyesser Sadıç, Remziye Sadıç, Emine Okuyucu, Durdane Sadıç, Fatma Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, İshak Okuyucu, Recep Sadıç, Esmâ Karataş, Siyami Okuyucu, Mustafa Keleş, İsmail Topal) cevabını vermiştir. Diğer gruplarda sarı renk daha fazla ayrılık anlamına gelirken 50 yaş ve üzerinde sadece bir kişi ayrılıktan bahsetmiştir. Çünkü bu grupta ayrılık için siyah renk daha fazla hissedilmektedir.

3.1.5. Mavi

3.1.5.1. 18-30 Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karadeniz'in sakin bir köyü olan Karahüseyinli Köyü'nde mavi renkle ilgili sorulan sorulara verilen cevaplar farklı başlıklar altında incelenmiş olup detaylı şekilde analiz edilmiştir. Ayrıca lacivert cevabını verenler de mavi başlığı altında incelenmiştir. Bu bağlamda köy halkına “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde on iki kişi mavi yanıtını vermiştir. Bunlardan iki kişi ferah ve ruh açan bir renk olduğu için (Erkan Karataş, Betül Keleş), üç kişi kullanışlı olduğu için (Semra Karataş, Tunahan Saraman, Ferhan Sadıç), üç kişi canlı bir renk olduğu için (H.Ç. Halil Okuyucu, Gülhan Ece), üç kişi huzur verdiği için (Fatma Karataş, Ercan Karataş, Ercan Ardıç), bir kişi ise erkek rengi olduğu için (Metin Okuyucu) maviyi sevmektedir. Otuz kişilik gruptan on iki kişinin maviyi sevmesi, mavinin hem sevilen bir renk hem de kullanışlı olduğunu göstermektedir.

Köy yaşamına uyum sağlamak için leke tutmayan ve daha kullanışlı renkleri kullanmak daha uygundur. Bu bağlamda 18-30 yaş grubuna “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna on iki kişi mavi yanıtını vermiştir. Bunlardan bir kişi ruhuna iyi geldiği için maviyi tercih ettiğini belirtirken (Arzu Kundakçı), iki kişi sevdiği için (Gülhan Ece, Kübra Keleş), dört kişi kullanışlı olduğu için (Erkan Karataş, Gülizar Sadıç, Emre Berk Sadıç, Muhammet Ece), üç kişi kendine yakıştığı için (Ercan Karataş, Ercan Ardıç, S.G.), iki kişi ise maviyi erkek rengi olduğu için tercih ettiğini belirtmiştir (Sezgin Aktaş, H.Ç.). Bu bağlamda Karahüseyinli Köyü halkı tarafından kullanışlı bulunan mavi renk çeşitli sebeplerle köy yaşamında yerini almıştır.

Renklerin günlük hayattaki kullanımlarının yanı sıra önemli günlerdeki kullanımları da ilgi çekicidir. Bu bağlamda “*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusuna altı kişi mavi yanıtını vermiştir. Bunlardan bir kişi kendine yakıştığı için (Gülizar Sadıç) bir kişi iyi kombin olduğu için (Ercan Karataş), bir kişi kullanışlı olduğu için (Erkan Karataş), üç kişi ise bayrama verdikleri değerden dolayı (S.G. Kübra Keleş, Betül Keleş) maviyi tercih ettiğini belirtmiştir. Aslında daha fazla mavi cevabını beklediğimiz bu sorunun cevabına çoğu katılımcı “*canlı renkler, açık renkler, koyu renkler, fark etmez*” gibi cevaplar vermiştir. Bu sebepten, özellikle bir rengi öğrenmemiz güç duruma düşmüştür.

Bayramlar haricinde başka bir önemli gün olan düğünlerde Karahüseyinli Köyü sakinlerinin hangi renkleri tercih ettiğini öğrenmek için “*Düğünlerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Cevaben beş kişi mavi giydiğini belirtirken bunlardan ikisi mutlu güne uyum sağlamak için maviyi tercih ettiğini (Tunahan Saraman, Gülhan Ece) iki kişi ciddi olmayı daha uygun bulduğu için maviyi seçtiğini (Gülcan Okuyucu, H.Ç.), bir kişi ise iyi kombin olduğu için maviyi tercih ettiğini belirtmiştir (Ercan Karataş). Bu bağlamda mavi için; leke tutmadığından gündelik hayatta çok sık kullanıldığını, her kıyafete uyduğundan kolay kombin olduğunu, açık renklere de koyu renklere de uyum sağladığını ve önemli günlerde çok sık kullanıldığını söylemek mümkündür.

Renklerin en fark edilir olduğu giyim, bebekler için de önemlidir. Bu bağlamda katılımcılara yönelttiğimiz “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusuna on dört kişi kız bebeğe pembe erkek bebeğe ise mavinin yakışacağı yorumunu yapmıştır (Ercan Karataş, Gülcan Okuyucu, Gülhan Ece, Z.Y. Sema Aktaş, Mihriban Yaprak, Kübra Okuyucu, Muhammet Köse, Merve Sadıç, Ferhan Sadıç, Fatma Karataş, Emre Berk Sadıç, Erkan Karataş, Kübra Keleş). Renkleri cinsiyetlere göre ayıran Karahüseyinli sakinleri; kızlar için kırmızı, pembe gibi açık ve canlı renkleri uygun görürken erkekler için mavi, lacivert gibi koyu ve daha mat renkleri seçmektedirler.

İnsan dışında hayvanların da süslendiği Karahüseyinli Köyü'nde, köy sakinleri çeşitli sebeplerle inekleri süslemişlerdir. Biz de bu sebeple katılımcılara “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusunu yönelttik. Cevaben on bir kişi mavi renk demiş olup; bir kişi ineklerin başında mavi çaput gördüğünü ancak nedenini bilmediğini (Metin Okuyucu), üç kişi inek yeni doğum yaptıktan sonra gelin olduğu için bağlandığını (Fatma Karataş, S.G. Muhammet Ece), yedi kişi ise ineğe nazar değmesin diye mavi çaput bağlandığını söylemiştir (Muhammet Köse, Kübra Okuyucu, Sema Aktaş, Betül Keleş, Gülizar Sadıç, Sezgin Aktaş, Semra Karataş). Bu bağlamda inekler ilk doğumlarını yaptıklarında onlara nazar değmesin diye mavi çaput bağlandığı görülmüştür.

Kültürümüzün en önemli parçalarından biri olan Hıdırellez ile ilgili katılımcılara “*Hıdırellez nedir? Hıdırellezde tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?*” sorusunu yönelttik. Dört kişinin mavi cevap verdiği soruyu, bir kişi doğanın rengi olduğu için mavi (Betül Keleş), üç kişi ise baharı simgelediği için mavi (Z.Y., Mihriban Yaprak, Erkan Özdal) şeklinde yanıtlamışlardır. Bu bağlamda gökyüzünün rengi olması vesilesiyle de hem doğanın rengi olmuş hem de baharı çağrıştırmıştır.

Kıyafetler yaşamın sadece bir parçasıdır. Duyguların ve inançların da önemli olduğu kültürümüzde sevinç ve canlılık hissettiren renkleri öğrenmek için katılımcılara “*Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusunu yönelttik. On bir kişi mavinin sevinç ve canlılık rengi olduğunu belirtmiştir (Fatma Karataş, Tunahan Saraman, Sema Aktaş, Ali Murat Keleş, Esra Karataş, Halil Okuyucu, Ercan Karataş, Emre Berk Sadıç, Erkan Karataş, Betül Keleş, Mihriban Yaprak). Bu bağlamda gökyüzünün rengini alan mavi, canlılığı sembolize etmiş olabilir.

Son olarak mülakatımıza katılan katılımcılara “*Mavi renk size neyi ifade etmektedir?*” şeklinde soru yönelttik ve verilen cevapları ayrı başlıklar altında analiz ettik. Bu bağlamda on iki kişi deniz (Semra Karataş, Gülizar Sadıç, Muhammet Ece, H.Ç., Buse Cengiz, Ercan Ardıç, Gülhan Ece, Erkan Özdal, Fatma Karataş, Halil Okuyucu, Ercan Karataş, Erkan Karataş), on üç kişi gökyüzü (Merve Sadıç, Ferhan Sadıç, Muhammet Ece, H.Ç., Ercan Ardıç, Gülcan

Okuyucu, Gülhan Ece, Erkan Özdal, Fatma Karataş, Ali Murat Keleş, Esra Karataş, Halil Okuyucu, Ercan Karataş) üç kişi özgürlük (S.G., Mihriban Yaprak, Betül Keleş), beş kişi sonsuzluk (Sezgin Aktaş, Kübra Okuyucu, Kübra Keleş, Z.Y., Fatma Karataş), altı kişi huzur (Sezgin Aktaş, Arzu Kundakçı, Fatma Karataş, Esra Karataş, Ercan Karataş, Emre Berk Sadıç) bir kişi güven (Kübra Okuyucu), dört kişi ise canlılık/hayat (Muhammet Köse, Metin Okuyucu, Tunahan Saraman, Sema Aktaş) cevabını vermiştir. 18-30 yaş arasındaki gençler için çoğunlukla deniz ve gökyüzü ifade eden mavi hep olumlu anlamlar taşımaktadır.

3.1.5.2. 30-50 Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

30-50 yaş arasındaki katılımcıların en sevdikleri renkleri analiz etmek için “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda altı kişi mavi yanıtını vermiştir. Bunlardan biri erkeklere uygun olduğu için sevdiğini (Necmettin Okuyucu) iki kişi hoş bir renk olduğu için (Cemile Saraman, Sevgi Karataş), üç kişi ise kullanışlı bir renk olduğu için sevdiğini belirtmiştir (Muammer Aktaş, Hatice Karataş, Muhammet Okuyucu). Bu sebeple uyumlu bir renk olması ve kullanışlı olması, mavinin köy sakinleri tarafından sevilmesini sağlamıştır.

Karahüseyinli Köyü halkına “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde otuz kişilik gruptan altı kişi maviyi kullanışlı olduğu için tercih ettiğini belirtmiştir (Necmettin Okuyucu, Cemile Saraman, Muammer Aktaş, Muhammet Okuyucu, Erdal Karataş, Cevdet Okuyucu). Ancak belirtmek gerekir ki bu sayı tahmin edilenden azdır. Sebebi ise çoğu katılımcının ısrarlarımıza rağmen “açık renk, koyu renk, canlı renk, fark etmez” gibi cevaplar vermeleri ve özellikle bir renk seçmemeleridir.

Türk-İslam kültürünün olmazsa olmazı bayramlarda Karahüseyinli sakinlerinin giyimleri hakkında bilgi almak için katılımcılara “*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Sonuç olarak dört kişi maviyi tercih ettiğini belirtirken bunlardan iki kişi kendine yakıştırdığı için (Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe) ikisi ise maviyi hoş bulduğu için (Derya Sadıç, Sunay Gökçe) tercih ettiklerini aktarmıştır. Ancak daha önce de

belirttiğimiz gibi çoğu köy sakini özellikle bir renk vermek yerine “fark etmez, bana yakışanı giyerim” gibi cevaplarda bulunmuşlardır.

Köy sakinlerine yeni doğan bebekler için hangi renklerin tercih edilmesi gerektiğini sorduğumuzda dört kişi kızlara pembe, erkeklere de mavi yakıştığını söylemiştir (Derya Sadıç, Sevgi Karataş, Mücahit Karataş, Necmettin Okuyucu). Daha önce de dikkatimizi çektiği üzere Karahüseyinli sakinleri renkleri cinsiyetlere göre ayırmış olup, kızlar için pembe- kırmızı; erkekler için mavi-lacivert renklerini uygun görmüşlerdir.

Köy sakinlerinin ve bebeklerin olduğu kadar büyükbaş hayvanların da süslendiği Karahüseyinli’de ineklerin süslenme sebebini öğrenmek için katılımcılara “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Cevap olarak on üç kişi mavi derken bunlardan ikisi büyük baş hayvanlara mavi çaput bağlandığını ancak sebebini bilmediğini (Kubilay Gökçe, Hakan Sadıç), altı kişi ineğe nazar değmesin diye (Fatoş Okuyucu, Sevim Keleş, Muammer Aktaş, Hatice Karataş, Necmettin Okuyucu, Ümmü Gülsüm Sadıç), beş tanesi ise inek ilk kez doğum yaptı ve yeni anne oldu diye (Erdal Karataş, Sevgi Karataş, Derya Sadıç, Safiye Gökçe, Fatma Okuyucu) ineklere mavi çaput bağlandığını aktarmıştır. Asıl amaç yeni doğum yapan ineğin nazardan korunmasıdır. Böylelikle ineğin boynuzlarına veya boynundaki ipe/zincire renkli çaputlar bağlanır.

Kültürümüzün önemli bir parçası olan Hıdırellez ile ilgili katılımcılara “*Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde dört kişi bu dönemde mavi tercih ettiklerini belirtmiştir. Sebep olarak ise herkes mavinin baharı simgelediğini söylemiştir (Mücahit Karataş, Fatma Okuyucu, Sunay Gökçe, Cemile Saraman). Bu bağlamda otuz kişilik gruptan sadece dört kişinin maviyi seçmesi azımsanacak bir rakamdır. Zira geriye kalanların büyük çoğunluğu bu dönem için yeşili uygun görmüştür.

Son olarak köy halkına “*Mavi renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusunu yönelttiğimizde on dört kişi için gökyüzünü (Erdal Karataş, Sevim Keleş, Sevgi Karataş, Safiye Gökçe, Sunay Gökçe, Cemile Saraman, Hakan Sadıç, Cevdet Okuyucu, Recep Keleş, Hatice Yaprak, Şenay Sadıç, Muhammet Okuyucu, Ayten

Karataş, Huriye Keleş), beş kişi için denizi (Hatice Karataş, Recep Keleş, Fatma Gökçe, Necmettin Okuyucu, Huriye Keleş), üç kişi için ferahlığı (Sevim Keleş, Hakan Sadıç, Şenay Sadıç), altı kişi için sonsuzluğu (Muammer Aktaş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Fatma Okuyucu, Kubilay Gökçe, Muhammet Okuyucu, Latife Aktaş), üç kişi için erkeği (Kubilay Gökçe, Derya Sadıç, Nurşen Kundakçı), iki kişi için huzuru (Muammer Aktaş, Melek Cengiz) bir kişi için kitap ve defteri (Fatoş Okuyucu), bir kişi için özgürlüğü (Esme Karataş) ve son olarak bir kişi için oğlu Burak'ı ifade etmektedir (Mücahit Karataş). Bu bağlamda köy halkı için en fazla gökyüzünü ifade eden mavi, köy sakinleri tarafından hiçbir olumsuz anlam taşımamaktadır.

3.1.5.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Mavi Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli halkıyla yapılan mülakatta onlara en sevdikleri rengi sorduğumuzda dört kişi mavi cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi için mavinin hoş bir renk olması (İhsan Karataş, Hamide Saraman), iki kişi için de huzur vermesi (Zeliha Karataş, Müyesser Sadıç) mavinin sevilmesini sağlamıştır. Ancak otuz kişilik gruptan sadece dört kişinin maviyi sevmesi, aslında mavinin o kadar çok sevilmediğini de gösteriyor olabilir.

Karahüseyinli Köyü'ndeki katılımcılara “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” şeklinde soru yönelttiğimizde dört kişi mavi giydiğini belirtmiştir. Kullanışlı olduğu için maviyi tercih eden yöre halkı (Hamide Saraman, Sabire Okuyucu, İshak Okuyucu, Havva Karataş) genel olarak mavi ve siyah dışında başka renk söylememiş ve çoğu kişi tarafından koyu renklerin tercih edildiği belirtilmiştir.

Daha önce de değindiğimiz gibi çoğu kimseler önemli günlerde veya özel davetlerde özenli giyinirler. Bu bağlamda köy sakinlerine “*Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” şeklinde yönelttiğimiz soruya dört kişi mavi cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi hoş gösterdiği için maviyi tercih ettiğini belirtirken (Döndü Sadıç, Emine Okuyucu), bir kişi maviyi kullanışlı olduğu için (İhsan Karataş), bir kişi ise maviyi ciddi bulduğu için (Ergün Saraman) tercih etmiştir. 50 yaş ve üzerinde mavi ya da herhangi başka bir rengin özellikle tercih edilmediği gözlemlenmiştir. Bu yaş grubunda önemli olan kıyafetlerin temizliği olmuştur.

Kıyafetlerin kullanımı sadece yetişkinler için değil aynı zamanda bebekler için de önemlidir. Köy sakinlerine “*Yeni doğan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde yedi kişi kızlara pembe erkeklere de mavi rengin yakıştırıldığı ve giydirildiği cevabını vermiştir (Nutfiye Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Siyami Okuyucu, Veli Keleş, Recep Sadıç, Müyesser Sadıç, İhsan Karataş). Kızlar için mavi yakıştırılmasına şahit olmadığımız Karahüseyinli’de renkler cinsiyetlere göre sahiplenilmiştir ve bu durum bebeklikten aşılarmaya başlanmıştır.

Köy yerleşkelerindeki en önemli geleneklerden biri de hayvanların süslenmesidir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusuna on altı kişi mavi cevabını vermiştir. Bunlardan yedi kişi inek yeni anne olduğu için mavi çaput bağlandığını söylerken (İlyas Sadıç, Hüseyin Okuyucu, Müzeyyen Okuyucu, Dürdane Sadıç, Zeliha Karataş, Veli Keleş, Müyesser Sadıç) dokuz kişi ise ineğe nazar değmesin diye mavi çaput bağladıklarını belirtmiştir (Havva Keleş, Zekeriya Karataş, Vahide Gökçe, Hamide Saraman, Havva Karataş, Emine Okuyucu, Nutfiye Okuyucu, Mustafa Okuyucu, İhsan Karataş). Daha önce de belirttiğimiz gibi yöre halkının ineğe nazar değmesinden korkmalarının sebebi hayvanın yeni doğum yapmış olmasıdır. Aslında verilen cevaplar aynı kapiya çıkmaktadır.

Karahüseyinli sakinlerine Türk kültürünün bir parçası olan Hıdırellez zamanında tercih ettikleri özel bir rengin olup olmadığı sorulmuştur. Cevaben beş kişi bahar dönemine denk geldiğinden ötürü maviyi tercih ettiklerini belirtmiştir (Döndü Sadıç, İhsan Karataş, Hamide Saraman, Hatice Keleş, Fatma Okuyucu) . Daha çok yeşilin tercih edildiği Hıdırellez’de göğü ve eski Türkleri temsil eden mavinin tercih edilmesi beklenen bir durumdur.

Karahüseyinli Köyü’nde mülakat yapılan katılımcılara yöneltilen “*Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusuna dört kişi mavi cevabını vermiştir (Havva Keleş, İshak Okuyucu, Döndü Sadıç, İhsan Karataş). Mavinin gökyüzünün rengi olması ve sonsuzluğu simgelemesi, katılımcılarda canlılık çağrışımı yapmış olabilir.

Son olarak yöre halkına “*Mavi renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusunu yönelttiğimizde on yedi kişi gökyüzü (İhsan Karataş, Döndü Sadıç, Havva Keleş, İshak Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Emine Okuyucu, Havva Karataş, Vahide Gökçe, Dürdane Sadıç, İlyas Sadıç, Fatma Saraman, İsmail Topal, Hatice Keleş, Remziye Sadıç, Esmâ Karataş, Zeliha Karataş, Hamide Saraman), on kişi deniz (İhsan Karataş, Havva Keleş, Esmâ Karataş, Sabire Okuyucu, Ergün Saraman, Mustafa Okuyucu, Zekeriya Karataş, Recep Sadıç, Zeliha Karataş, Hasan Sadıç) beş kişi sonsuzluk (Havva Keleş, Müyesser Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Mustafa Okuyucu, Hamide Saraman) dört kişi boncuk (Havva Karataş, Veli Keleş, Fatma Saraman, Mustafa Keleş) bir kişi çiçek (Veli Keleş) iki kişi erkek (Müyesser Sadıç, Mustafa Keleş) iki kişi murad (Fatma Okuyucu, Mustafa Keleş) bir kişi ise ferah (Siyami Okuyucu) ifadesinde bulunmuştur. Yine en çok gökyüzü ifadesinin ortaya çıkması, yöre halkının temiz bir gökyüzüne sahip olduğunu gösterebilirken hiçbir şekilde olumsuz ifade kullanılmaması da dikkatlerden kaçmamıştır.

3.1.6. Yeşil

3.1.6.1. 18-30 Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde beş kişi yeşili sevdiğini açıklamıştır. Bunlardan iki kişi yeşili canlı bir renk olduğu için (Gülhan Ece, Halil Okuyucu), iki kişi İslamiyet’i temsil ettiği için (Erkan Özdal, Esra Karataş), bir kişi ise moda olduğu için (Buse Cengiz) sevdiğini belirtmiştir. Otuz kişilik gruptan sadece beş kişinin yeşili sevmesi azımsanabilirken yeşilin canlı bir renk veya İslamiyet’in sembolü olarak görülmesi, aslında bu rengin önemine vurgu çekmektedir. Aynı şekilde katılımcılara en sevmedikleri rengin ne olduğunu sorduğumuzda sadece iki kişi yeşil cevabını vermiştir. Ancak bu iki kişi de yeşili sevmeme nedenini açıklamamıştır (H.Ç. , Kübra Okuyucu). Bu bağlamda yeşilin yöre halkı tarafından ne çok sevildiğini ne de hiç sevilmediğini söyleyemeyiz. Bununla birlikte katılımcılara “*Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?*” sorusunu yönelttiğimizde sadece üç kişi yeşil cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi yeşili çok sevdiği için (Esra Karataş) iki kişi ise kullanışlı bir renk olduğu için (Fatma Karataş, Erkan Karataş) giymeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Görüldüğü üzere diğer renklere oranla en az tercih edilen renk yeşil olmuştur.

Cenazelerde, bayramlarda, düğünlerde ve yeni doğan bebekler için yeşilin tercih edilmediği görülmektedir. Ardından katılımcılara “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde beş kişi yeşil cevabını vermiştir. Bunlardan bir kişi inek yeni doğum yaptığı için çaput bağlandığını belirtirken (Fatma Karataş), dört kişi ise ineğe nazar değmesin diye bağlandığını belirtmiştir (Kübra Okuyucu, Ercan Ardiç, Gülizar Sadıç, Semra Karataş). Bu bağlamda farklı renklerde çaput bağlanan ineklere en fazla kırmızı, mavi ve ardından da yeşil bağlandığı görülmüştür.

Türk kültürünün eksilmez bir parçası olan Hıdırellez ile ilgili olarak “*Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?*” sorusuna on sekiz kişi bu döneme yeşili uygun gördüğünü belirtmiştir. Baharın müjdecisi olarak nitelendirilen Hıdırellez (Semra Karataş, Gülizar Sadıç, Gülhan Ece, Sezgin Aktaş, Muhammet Köse, Muhammet Ece, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, Ferhan Sadıç, Kübra Keleş, H.Ç., Betül Keleş, Mihriban Yaprak, Emre Berk Sadıç, Ali Murat Keleş, Sema Aktaş, Z.Y., Tunahan Saraman) için tüm renkler arasından en çok yeşil uygun görülmüştür. Sebebi ise doğanın rengi olmasıdır.

Farklı anlamlar ve çağrışımlar yapan renklerle ilgili saha çalışmamızı yürüttüğümüz Karahüseyinli Köyü’nden daha fazla bilgi edinmek istedik. Bu bağlamda mülakat grubumuza “*Hangi renk size sevinç ve canlılık çağrışımı yapar?*” sorusunu yönelttiğimizde dokuz kişi yeşil cevabını vermiştir (Erkan Özdal, Halil Okuyucu, Sezgin Aktaş, Muhammet Köse, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, H.Ç., Ali Murat Keleş, Tunahan Saraman). Mülakata katılan köy sakinleri bu soruya kırmızı, mavi ve yeşilden başka cevap vermemiştir. Bu da bizlere bu üç rengin doğanın, yaşamın, canlılığın ve sevincin renkleri olduğunu gösterir.

Bazı cenazelerde farklı renkler olsa da çoğu cenazelerde tabutun üzerine yeşil örtü örtüldüğü görülmüştür. Bu sebeple katılımcılara yönelttiğimiz “*Cenazelerde tabutun üzerindeki örtü neden yeşil renktir?*” sorusuna dokuz kişi bilmediğini söylerken (Z.Y., Ferhan Sadıç, Semra Karataş, Arzu Kundakçı, Metin Okuyucu, Erkan Karataş, Kübra Okuyucu, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç), üç kişi gelenek olduğu için örtüldüğünü açıklamış (Ali Murat Keleş, S.G., Mihriban

Yaprak), on sekiz kişi ise İslami sebeplerle örtüldüğünü belirtmiştir (Sema Aktaş, Emre Berk Sadıç, Betül Keleş, Kübra Keleş, Muhammet Ece, Gülhan Ece, Gülizar Sadıç, Ercan Karataş, Buse Cengiz, Esra Karataş, Fatma Karataş, Ercan Ardıç, Erkan Özdal, Halil Okuyucu, Sezgin Aktaş, Muhammet Köse, H.Ç., Tunahan Saraman). Bu bağlamda katılımcıların tabutun üzerine yeşil örtü örtülmesini İslami sebeplerle açıklamaları, köy halkının İslami yönünün baskın olduğunu göstermektedir.

Bu gruba yani 18-30 yaş arasına, yönelttiğimiz “*Yeşil renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna yirmi iki kişi doğa (Semra Karataş, Ferhan Sadıç, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, Ali Murat Keleş, Arzu Kundakçı, Erkan Karataş, Kübra Okuyucu, Betül Keleş, Kübra Keleş, Muhammet Ece, Gülhan Ece, Emre Berk Sadıç, Ercan Karataş, Erkan Özdal, Halil Okuyucu, Buse Cengiz, Esra Karataş, Fatma Karataş, Muhammet Köse, H.Ç., Tunahan Saraman), beş kişi canlılık (Z.Y., Kübra Okuyucu, Betül Keleş, Sezgin Aktaş, Muhammet Köse), üç kişi huzur (Mihriban Yaprak, Ercan Ardıç, Halil Okuyucu), üç kişi bahar (Gülizar Sadıç, Erkan Özdal, Halil Okuyucu) üç kişi peygamber rengi (Metin Okuyucu, Betül Keleş, Esra Karataş), bir kişi tabutun örtüsü (S.G.), bir kişi de sağlık (Sema Aktaş) cevaplarını vermiştir. Olumsuz hiçbir anlam ifade etmeyen yeşil rengin çoğunlukla ifade ettiği anlamlar doğa ve canlılıkla ilgili olmuştur.

3.1.6.2. 30-50 Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

30-50 yaş arasındaki katılımcılara en sevdikleri rengin ne olduğunu sorduğumuzda sadece bir kişi yeşil cevabını vermiştir (Cevdet Okuyucu). Sevmek için bir sebebe ihtiyacı olmadığını belirten katılımcı, yeşilin doğanın rengi olması üzerinde de durmuştur. Ancak otuz kişilik grupta sadece bir kişinin yeşili sevmesi azımsanacak bir rakamdır.

Katılımcılara günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih ettiklerini sorduğumuzda sadece iki kişi yeşil cevabını vermiştir (Cevdet Okuyucu, Sevgi Karataş). Bu rengi kullanışlılığı üzerinde duran katılımcılar, rengin canlılığından da bahsetmiştir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi otuz kişilik gruptan sadece iki kişinin yeşili tercih etmesi düşük bir orandır.

Yeşil rengin bayram ve düğünlerde fazla tercih edilmediğini görmekteyiz. Örneğin bayramlarda yeşil renk giymeyi sadece iki kişi tercih ederken (Derya Sadıç, Sevgi Karataş) düğünlerde hiç kimse tercih etmemiştir. Bu da bizlere daha önceki örneklerde de gördüğümüz gibi, yeşilin fazla tercih edilmediğini göstermektedir.

Karahüseyinli Köyü geleneklerinden olan büyük baş hayvanları süslemelerine şahit olduğumuzdan köy halkına “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Sekiz kişinin yeşil cevabını verdiği soruya kişilerden biri büyük baş hayvan yeni anne olduğu için (ilk doğumunu gerçekleştirdiği için) çaput bağlandığını (Cevdet Okuyucu), biri gelenek olduğu için çaput bağlandığını (Muhammet Okuyucu), altı kişi ise ineğe nazar değmesin diye çaput bağlandığını belirtmiştir (Fatoş Okuyucu, Hikmet Okuyucu, Esme Karataş, Hatice Karataş, Erdal Karataş, Sevim Keleş). Bu bağlamda yöre halkı nazardan korunmak için en çok kırmızıya inanırken, ardından maviyi, ardından da yeşile inanmaktadır.

Köyde hala yaşatılan Hıdırellez geleneğiyle ilgili “*Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğimiz renkler nelerdir? Neden?*” sorusunu yönelttik. On yedi kişinin yeşili tercih ettiği Karahüseyinli’de bir kişi Hıdırellez’in dini yönünden dolayı yeşilin tercih edildiği üzerinde dururken (Fatma Gökçe), on altı kişi ise baharın rengi olmasından dolayı yeşilin tercih edildiğini belirtmiştir (Mücahit Karataş, Fatma Okuyucu, Cemile Saraman, Hakan Sadıç, Recep Keleş, Hatice Yaprak, Latife Aktaş, Huriye Keleş, Derya Sadıç, Sevgi Karataş, Muammer Aktaş, Muhammet Okuyucu, Fatoş Okuyucu, Hikmet Okuyucu, Esme Karataş, Erdal Karataş). Eskiden Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı ancak günümüzde sadece ismen anıldığı bu dönem için daha çok baharı temsil ettiğinden yeşil renk uygun görülmüştür.

Kişiden kişiye göre değişen ya da Türk kültüründe herkes tarafından kabul edilen renklerin bazı anlamları mevcuttur. Biz de buradan yola çıkarak Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*Hangi renk size sevinç ve canlılık çağrışımı yapar?*” sorusunu yönelttik. Dokuz kişinin yeşil cevabını vermesi (Cevdet Okuyucu, Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe, Mücahit Karataş, Fatma Okuyucu,

Latife Aktaş, Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Esmem Karataş), yeşilin doğanın bir rengi olmasından dolayı canlılığı temsil ettiğini söyleyebiliriz.

Daha çok yeşil renkle karşılaştığımız ancak farklı renklerde de olabilen ve cenazelerde tabutun üzerine örtülen örtünün hangi sebeple yeşil olduğunu öğrenmek için katılımcılara “*Cenazelerde tabutun üzerindeki örtü neden yeşil renktir?*” sorusunu yönelttik. Bu bağlamda beş kişi bilmediğini (Recep Keleş, Necmettin Okuyucu, Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe, Esmem Karataş), dört kişi geleneğin böyle olduğunu (Muammer Okuyucu, Hatice Yaprak, Suany Gökçe, Fatma Okuyucu), yirmi bir kişi ise dini sebeplerden ötürü tabut üzerine yeşil örtü örtüldüğünü belirtmiştir (Hikmet Okuyucu, Fatoş Okuyucu, Sevgi Karataş, Derya Sadıç, Huriye Keleş, Hakan Sadıç, Cemile Saraman, İsmail Sadıç, Şenay Sadıç, Melek Cengiz, Ayten Karataş, Safiye Gökçe, Ümmü Gülsüm Sadıç, Hatice Karataş, Sevim Keleş, Fatma Gökçe, Cevdet Okuyucu, Mücahit Karataş, Latife Aktaş, Muammer Aktaş, Erdal Karataş). Bu bağlamda cenazelerde tabutun üzerine yeşil örtü örtüldüğü düşünülmüştür.

30-50 yaş arasına yönelttiğimiz “*Yeşil renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna sekiz kişi canlılık (Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Safiye Gökçe, Huriye Keleş, Esmem Karataş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Muammer Okuyucu, Fatma Okuyucu), yirmi kişi doğa (Ayten Karataş, Melek Cengiz, Sevgi Karataş, Esmem Karataş, Hatice Yaprak, Hikmet Okuyucu, Recep Keleş, Sevim Keleş, Hatice Karataş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Latife Aktaş, Cevdet Okuyucu, Şenay Sadıç, Cemile Saraman, Hakan Sadıç, Derya Sadıç, Fatoş Okuyucu, Necmettin Okuyucu, Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe), bir kişi sevgi (Mücahit Karataş) ve iki kişi de İslam (Fatma Gökçe, İsmail Sadıç) cevabını vermiştir. Bu bağlamda 30-50 yaş arası grupta yeşil en fazla doğa ve canlılık anlamlarını ifade etmektedir.

3.1.6.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Yeşil Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Karahüseyinli Köyü sakinlerine “*En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?*” sorusu yöneltildiğinde dokuz kişi yeşil cevabını vermiştir. Bunlardan iki kişi dini sebeplerden ötürü yeşili sevdiğini (Fatma Saraman, Remziye Sadıç), üç kişi kullanışlı olduğu için yeşili sevdiğini (Hamide Saraman, Havva Karataş, İsmail Topal), dört kişi ise huzur verdiği için yeşili sevdiğini belirtmiştir (Esmem Karataş, Mustafa Keleş, Hüseyin Okuyucu, Mustafa Okuyucu). Bu bağlamda 18-30 ve 30-

50 yaş gruplarına nazaran yeşilin en fazla sevildiği grup 50 yaş ve üzeri olmuştur. Buna sebep olarak ise yeşil rengin manevi yönünün ağır olması gösterilebilir.

Katılımcılara gündelik hayatta hangi renkleri giymeyi tercih ettiklerini sorduğumuzda üç kişi kullanışlı olduğu için yeşil cevabını veren köy sakinleri (Sabire Okuyucu, Hamide Saraman, Havva Karataş) rengin canlılığı üzerinde de durmuşlardır. Ancak otuz kişilik gruptan sadece üç kişinin yeşili kullanışlı bulması çok yüksek bir oran değildir.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere köy geleneklerinden biri olan büyük baş hayvana çaput bağlandığını gözlemlediğimizden katılımcılara “*Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanmalıdır? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. On bir kişinin yeşil yanıtını verdiği soruya dört kişi büyük baş hayvan yeni gelin olduğu için (ilk kez doğum yaptığı için) çaput bağlandığını (Zeliha Karataş, Müzeyyen Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Remziye Sadıç) yedi kişi ise ineğe nazar değmesin diye çaput bağlandığını belirtmiştir (Esmâ Karataş, Mustafa Okuyucu, Fatma Saraman, İhsan Karataş, Emine Okuyucu, Vahide Gökçe, Havva Karataş). Görüldüğü üzere yöre halkının nazar inancı kuvvetli olup, nazardan korunmak için en çok kırmızıya, maviye ve yeşile ihtiyaç duymuşlardır.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine kültürümüzün bir parçası olan Hıdırellez döneminde özel olarak tercih ettikleri bir renk olup olmadığını sorduk. On dokuz kişinin baharı temsil ettiğinden yeşilin uygun olduğunu belirtmiştir (Havva Karataş, Vahide Gökçe, Hamide Saraman, Sabire Okuyucu, Hatice Keleş, Ergün Saraman, Hasan Sadıç, Dürdane Sadıç, İlyas Sadıç, Zekeriya Karataş, Nutfiye Okuyucu, Havva Keleş, Döndü Sadıç, Zeliha Karataş, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş, Mustafa Okuyucu, İhsan Karataş, Emine Okuyucu). Ayrıca 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar eskiden yapılan ancak günümüzde hatırlanmayan Hıdırellez geleneklerinden bahsetmiştir. Bu dönemde madeni parayla yoğurt mayalanır, ateşin üzerinden atlanır, zincirden salıncaklarda sallanılır, haşlanmış yumurta yenilir ve nal ile oynandığını belirten katılımcılar, sebep olarak bireyin daha güçlü ve kuvvetli olmasını göstermiştir.

Her rengin kendine özgü bazı anlamlar taşıdığını daha önce bahsetmiştik. Bu bağlamda katılımcılara “*Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?*” sorusunu yönelttiğimizde on altı kişi yeşil cevabını vermiştir (Fatma Saraman, Müzeyyen Okuyucu, İshak Okuyucu, Veli Keleş, Fatma Okuyucu, Havva Karataş, Vahide Gökçe, Sabire Okuyucu, Hasan Sadıç, Zekeriya Karataş, Döndü Sadıç, Zeliha Karataş, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş, Mustafa Okuyucu, Emine Okuyucu). Katılımcıların bu soruya kırmızı, mavi ve yeşilden başka cevap vermemesi, bizlere bu renkleri doğanın, canlılığın ve sevincin sembolü olarak yorumlatmıştır.

Çoğu cenazelerde tabutun örtüsünün yeşil olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple biz de köy sakinlerine “*Cenazelerde tabutun üzerindeki örtü neden yeşil renktir?*” sorusunu yönelttik. Cevaben iki kişi bilmediğini (Recep Sadıç, Remziye Sadıç) sekiz kişi geleneğin böyle olduğunu (İlyas Sadıç, Hatice Keleş, Mustafa Keleş, İshak Okuyucu, Veli Keleş, Havva Karataş, Vahide Gökçe, Sabire Okuyucu), yirmi kişi ise İslami sebeplerden ötürü tabutun üzerine yeşil renkte örtü serildiğinden bahsetmiştir (İhsan Karataş, Havva Keleş, Nutfiye Okuyucu, Durdane Sadıç, Ergün Saraman, Hamide Saraman, Siyami Okuyucu, Müyesser Sadıç, İsmail Topal, Fatma Saraman, Müzeyyen Okuyucu, Fatma Okuyucu, Hasan Sadıç, Zekeriya Karataş, Döndü Sadıç, Zeliha Karataş, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş, Mustafa Okuyucu, Emine Okuyucu). Verilen cevaplar neticesinde köy halkının inanç yönünün kuvvetli olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Karahüseyinli Köyü sakinlerine yönelttiğimiz “*Yeşil renk size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna on üç kişi doğa (İsmail Topal, Remziye Sadıç, İlyas Sadıç, Hatice Keleş, Durdane Keleş, Sabire Okuyucu, Vahide Gökçe, Ergün Saraman, Zeliha Karataş, Zekeriya Karataş, Hasan Sadıç, Esmâ Karataş, Emine Okuyucu), sekiz kişi canlılık (Recep Sadıç, Hamide Saraman, Veli Keleş, İhsan Karataş, Havva Keleş, Müzeyyen Okuyucu, Zeliha Karataş, Emine Okuyucu), iki kişi güzellik (Nutfiye Okuyucu, Müyesser Sadıç), yedi kişi bahar (Mustafa Keleş, İshak Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş, Müzeyyen Okuyucu, Döndü Sadıç, Mustafa Okuyucu), üç kişi İslam (Mustafa Keleş, Müyesser Sadıç, Fatma Saraman), üç kişi huzur (Siyami Okuyucu, Fatma Okuyucu) ve son olarak bir kişi de su (Havva Karataş) cevabını vermiştir. Fark edildiği üzere hiç kimse yeşil renk

ile ilgili olumsuz bir ifadede bulunmamış ve çoğu kimse tarafından yaşam ve canlılıkla ilgili ifadeler sunulmuştur.

3.1.7. Gök

3.1.7.1. 18-30 Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan mülakatta 18-30 yaş arası gençler hiçbir soruya gök cevabını vermemişlerdir. Ayrıca bu gruba yöneltilen “*Mavi mi yoksa yeşil mi size gök rengini anımsatmaktadır? Hiçbiri değilse sizce gök rengi hangi renktir?*” sorusuna bir kişi hariç (Semra Karataş yeşil cevabını vermiştir) herkes mavi yanıtını vermiştir (Z.Y. Ferhan Sadıç, Arzu Kundakçı, Metin Okuyucu, Erkan Karataş, Kübra Okuyucu, Gülcan Okuyucu, Merve Sadıç, Ali Murat Keleş, S.G., Mihriban Yaprak, Sema Aktaş, Emre Berk Sadıç, Betül Keleş, Kübra Keleş, Muhammed Ece, Gülhan Ece, Gülizar Sadıç, Ercan Karataş, Buse Cengiz, Esra Karataş, Fatma Karataş, Ercan Ardıç, Erkan Özdal, Halil Okuyucu, Sezgin Aktaş, Muhammed Köse, H.Ç., Tunahan Saraman). Bu bağlamda 18-30 yaş arası katılımcılar için gök renk maviyi anımsatmaktadır. Ancak gök kelimesini 18-30 yaş grubunun kullanmadığı da aşikardır.

3.1.7.2. 30-50 Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan mülakatta 30-50 yaş arası gençler hiçbir soruya gök cevabını vermemişlerdir. Ancak bu gruba yöneltilen “*Mavi mi yoksa yeşil mi size gök rengini anımsatmaktadır? Hiçbiri değilse sizce gök rengi hangi renktir?*” sorusuna dokuz kişi hariç (Esmen Karataş, Hatice Yaprak, Sevgi Karataş, Melek Cengiz, Ayten Karataş, Safiye Gökçe, Muammer Aktaş, Erdal Karataş ve Hikmet Okuyucu yeşil cevabını vermiştir) geriye kalan herkes mavi yanıtını vermiştir (Recep Keleş, Latife Aktaş, Mücahit Karataş, Cevdet Okuyucu, Fatma Gökçe, Sevim Keleş, Hatice Karataş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Şenay Sadıç, İsmail Sadıç, Cemile Saraman, Hakan Sadıç, Huriye Keleş, Derya Sadıç, Fatoş Okuyucu, Necmettin Okuyucu, Nurşen Kundakçı, Kubilay Gökçe, Muhammed Okuyucu, Sunay Gökçe, Fatma Okuyucu). 18-30 yaş grubuna nazaran bu grupta daha fazla kişinin gök rengi için yeşili anımsadığı görülmektedir. Yine belirtmek gerekir ki bazıları için mavi anlamında kullanılan gök renk, çoğunluk için yeşili ifade etmektedir.

3.1.7.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Gök Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan mülakatta 50 yaş ve üzerindeki katılımcılara sorulan “*Mavi mi yoksa yeşil mi size gök rengini anımsatmaktadır? Hiç biri değilse sizce gök rengi hangi renktir?*” sorusuna üç kişi hariç (Recep Sadıç, İsmail Topal ve Nutfiye Okuyucu mavi cevabını vermiştir) geriye kalan herkes yeşil cevabını vermiştir (Remziye Sadıç, İlyas Sadıç, Hatice Keleş, Mustafa Keleş, İshak Okuyucu, Veli Keleş, Havva Karataş, Vahide Gökçe, Sabire Okuyucu, İhsan Karataş, Havva Keleş, Dürdane Sadıç, Ergün Saraman, Hamide Saraman, Siyami Okuyucu, Müyesser Sadıç, Fatma Saraman, Müzeyyen Okuyucu, Fatma Okuyucu, Hasan Sadıç, Zekeriya Karataş, Döndü Sadıç, Zeliha Karataş, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş, Emine Okuyucu, Mustafa Okuyucu). Diğer gruplarda gök rengi için çoğunlukla mavi yanıtı verilirken 50 yaş ve üzerinde üç kişi hariç herkes gök rengi için mavi yakıştırmaları yapmıştır.

Ayrıca köy sakinleri tarafından gök gözlülerin nazarının çok değiştiğine inanılmaktadır. Bu sebeple gök gözlü insanlara özel hayatlarını veya sırlarını anlatmaktan çekinirler.

3.1.8. Kır

3.1.8.1. 18-30 Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan analizler sonucunda 18-30 yaş grubundan hiç kimse sorulan sorulara kır cevabı vermemiştir. Bu da bizlere günlük hayatta kır rengini fazla kullanmadıklarını göstermiştir. Hafif kirli beyaz veya günümüzde ki kullanımıyla krem renge denk gelen kır renginin çok açık bir renk olması, köy hayatında rahatlıkla kullanılmayacağından tercih edilmemektedir. Ancak mülakatımızda yer alan “*Kır rengi size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna on iki kişi yaşlılık (Tunahan Saraman, Sezgin Aktaş, Fatma Karataş, Gülizar Sadıç, Esra Karataş, Buse Cengiz, Betül Keleş, Mihriban Yaprak, S.G., Ali Murat Keleş, Erkan Karataş, Semra Karataş), altı kişi beyazlanmaya yüz tutmak (Fatma Karataş, Ercan Karataş, Gülhan Ece, Emre Berk Sadıç, Merve Sadıç, Ferhan Sadıç), iki kişi kahverengi (H.Ç., Metin Okuyucu), üç kişi doğa (H.Ç., Halil Okuyucu, Gülcan Okuyucu), beş kişi gri (Muhammet Köse, Muhammet Ece, Kübra Keleş, Kübra Okuyucu, Z.Y.) bir kişi ölüm (Sezgin Aktaş) ve son olarak üç kişi ise yeşil (Erkan Özdal, Ercan Ardıç, Arzu Kundakçı) cevabını vermiştir. Görüldüğü üzere

kır rengi için farklı ifadeler veren köy sakinlerinin aslında kır rengi ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Ancak bizler kır renginin ne olduğundan ziyade köy sakinleri için bu rengin ne ifade ettiğini sorduğumuzdan verilen cevaplara yanlış diyemiyoruz. Örneğin yaşlılık ifadesinde bulunanlar “Saçlarına kır düşmüş derler” ifadesini kullanıyorlar ve ardından kırın yaşlılığı ifade ettiğini belirtiyorlar. Ancak kahverengi, doğa ve ölüm gibi cevapların sebebi ise renk olan kırdan değil çayır çimeni ifade eden kırdan geldiğini düşünmekteyiz.

3.1.8.2. 30-50 Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan analizler sonucunda 30-50 yaş grubundan hiç kimse sorulan sorulara kır cevabı vermemiştir. Bu da bizlere günlük hayatta kır rengini fazla kullanmadıklarını göstermiştir. Hafif kirli beyaz veya günümüzde ki kullanımıyla krem renge denk gelen kır renginin çok açık bir renk olması, köy hayatında rahatlıkla kullanılamayacağından tercih edilmemektedir. Ancak mülakatımızda yer alan “*Kır rengi size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna on yedi kişi yaşlılık (Muammer Aktaş, Erdal Karataş, Safiye Gökçe, Ayten Karataş, Melek Cengiz, Sevgi Karataş, Esmâ Karataş, Hatice Yaprak, Latife Aktaş, Mücahit Karataş, Sevim Keleş, Ümmü Gülsüm Sadıç, Şenay Sadıç, Cemile Saraman, Derya Sadıç, Muhammet Okuyucu, Fatoş Okuyucu), dört kişi ölüm (Muammer Aktaş, Ayten Karataş, Latife Aktaş, Muhammet Okuyucu), altı kişi beyazlanmaya yüz tutmak (Melek Cengiz, Cevdet Okuyucu, Hatice Karataş, İsmail Sadıç, Huriye Keleş, Fatoş Okuyucu) ve son olarak da beş kişi yeşil (İsmail Sadıç, Hakan Sadıç, Nurşen Kundakçı, Sunay Gökçe, Hikmet Okuyucu) cevabını vermiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi köy halkı kır rengi hakkında çok fazla bilgiye sahip değildir. Kır renginin yanı sıra çayır ve çimen ifadesinde bulunulan kır için de ifadeler söylenmiştir. Köy sakinlerine mülakat sırasında yapılan gerekli açıklamaların yapılmasına rağmen verilen cevaplar farklı olsa da değerlendirmeye alınmıştır.

3.1.8.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Kır Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Yapılan analizler sonucunda 30-50 yaş grubundan hiç kimse sorulan sorulara kır cevabı vermemiştir. Bu da bizlere günlük hayatta kır rengini fazla kullanmadıklarını göstermiştir. Hafif kirli beyaz veya günümüzde ki kullanımıyla krem renge denk gelen kır renginin çok açık bir renk olması, köy hayatında rahatlıkla kullanılamayacağından tercih edilmemektedir. Ancak mülakatımızda

yer alan “*Kır rengi size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna yirmi iki kişi yaşlanmak (İsmail Topal, Hatice Keleş, Havva Karataş, Mustafa Keleş, İshak Okuyucu, İhsan Karataş, Sabire Okuyucu, Vahide Gökçe, Havva Keleş, Dürdane Sadıç, Müyesser Sadıç, Siyami Okuyucu, Hamide Saraman, Ergün Saraman, Fatma Saraman, Müzeyyen Okuyucu, Zeliha Karataş, Döndü Sadıç, Emine Okuyucu, Fatma Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Esmâ Karataş), yedi kişi ölüm (İlyas Sadıç, Hatice Keleş, İhsan Karataş, Sabire Okuyucu, Dürdane Sadıç, Zekeriya Karataş, Esmâ Karataş), altı kişi beyazlanmaya yüz tutmak (Veli Keleş, İhsan Karataş, Müzeyyen Okuyucu, Zekeriya Karataş, Hasan Sadıç, Mustafa Okuyucu), bir kişi beyaz (Nutfiye Okuyucu) ve son olarak da bir kişi yeşil (Remziye Sadıç) cevabını vermiştir. 18-30 ve 30-50 yaş gruplarında da görüldüğü üzere kır rengi hakkında köy sakinleri farklı ifadelerde bulunmuştur. Kirli beyazdan griye, kahverengiden yeşile, çayır çimenden yaşlanmaya birçok ifade kullanan katılımcılardan en fazla “yaşlanmak” cevabı gelmiştir.

3.1.9. Boz

3.1.9.1. 18-30 Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Farklı tanımları olan boz rengin genel manada gri ve açık toprak rengi olduğunu biliyoruz. Ancak Karahüseyinli Köyü sakinleri mülakatta sorulan sorulara boz yanıtını hiçbir şekilde vermemiştir. Sebebini ise boz rengini kullanmamalarından ziyade ismini bilmemeleri olarak düşünmekteyiz. Bu bağlamda mülakatımızda katılımcılara “*Boz rengi size neyi ifade ediyor?*” sorusunu sordüğümüzde on üç kişi bilmediğini (Ercan Karataş, Ali Murat Keleş, Z.Y., Arzu Kundakçı, Erkan Karataş, Kübra Okuyucu, Mihriban Yaprak, Gülhan Ece, Buse Cengiz, Esra Karataş, Muhammet Köse, Tunahan Saraman, H.Ç.), beş kişi kahverengi (Muhammet Ece, Sema Aktaş, Betül Keleş, Kübra Keleş, Sezgin Aktaş), üç kişi toprak (Semra Karataş, Ercan Ardıç, Halil Okuyucu), bir kişi çürük (Ferhan Sadıç), bir kişi gri (Metin Okuyucu), altı kişi boz ayı/boz kurt (Gülcan Okuyucu, Kübra Keleş, Gülizar Sadıç, Fatma Karataş, Erkan Özdal, Sezgin Aktaş), iki kişi mor (Merve Sadıç, Emre Berk Sadıç) ve son olarak bir kişi de sarı (S.G) cevabını vermiştir. Katılımcılardan yarıya yakını boz rengin ne olduğunu bilmezken çoğu kişi boz renk tanımına uyan ifadelerde bulunmuştur.

3.1.9.2. 30-50 Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Boz renkle ilgili daha öncesinde bilgi vermiştik. Ancak saha çalışmamızı yürüttüğümüz Karahüseyinli Köyü'nde boz renk bu isimle kullanılmamaktadır. “duman rengi, kurşun rengi, kül rengi, toprak rengi” olarak nitelendirmeler olmuştur. Bu sebeple katılımcılar hiçbir soruya boz rengi ve bu rengi niteleyen başka isimleri cevap olarak vermemiştir. Bu bağlamda mülakatımızda katılımcılara “*Boz renk size neyi ifade ediyor?*” sorusunu sorduğumuzda on yedi kişi bilmediğini belirtmiştir (İsmail Sadıç, Erdal Karataş, Safiye Gökçe, Ayten Karataş, Melek Cengiz, Sevgi Karataş, Hatice Yaprak, Hikmet Okuyucu, Recep Keleş, Cevdet Okuyucu, Fatma Gökçe, Cemile Saraman, Huriye Keleş, Necmettin Okuyucu, Kubilay Gökçe, Sunay Gökçe, Fatma Okuyucu). Bunun haricinde üç kişi kül (Muhammet Okuyucu, Şenay Sadıç, Ümmü Gülsüm Sadıç), üç kişi toprak (Muhammet Okuyucu, Latife Aktaş, Muammer Aktaş) beş kişi boz ayı/kurt (Nurşen Kundakçı, Sevim Keleş, Mücahit Karataş, Esmé Karataş, Muammer Aktaş), iki kişi gri (Fatoş Okuyucu, Hakan Sadıç), bir kişi utangaçlık (Derya Sadıç) ve son olarak bir kişi de kurşun (Hatice Karataş) cevabını vermiştir. Halk arasında utanç bir durumla karşılaşan insanlara şakayla karışık “bozardın” ifadesi kullanıldığından boz kelimesi kimileri için utanç durumunu da ifade edebilmektedir.

3.1.9.3. 50 ve Üzeri Yaş Arasında Boz Rengin Yeri, Algısı ve Yansımaları

Daha önce de belirttiğimiz gibi yapılan mülakatta 50 yaş ve üzeri grupta hiçbir soruda boz cevabı verilmemiştir. Ancak boz renkle ilgili yönelttiğimiz “*Boz rengi size neyi ifade etmektedir?*” sorusuna on iki kişi bilmediğini belirtirken (Nutfiye Okuyucu, Recep Sadıç, İlyas Sadıç, Hatice Keleş, Havva Karataş, Sabire Okuyucu, Havva Keleş, Durdane Sadıç, Hamide Saraman, Müzeyyen Okuyucu, Zekeriya Karataş, Emine Okuyucu), iki kişi kahverengi (Mustafa Okuyucu, Ergün Saraman), yedi kişi toprak (Esmé Karataş, Hasan Sadıç, Zeliha Karataş, Fatma Saraman, Vahide Gökçe, Veli Keleş, Mustafa Keleş), beş kişi boz ayı/kurt (Mustafa Okuyucu, Hüseyin Okuyucu, Siyami Okuyucu, İhsan Karataş, İshak Karataş), üç kişi yaşlılık (Fatma Okuyucu, Remziye Sadıç, İsmail Topal), bir kişi kül rengi (Döndü Sadıç), bir kişi utangaçlık (Müyesser Sadıç) ve son olarak bir kişi ise bozkır (İhsan Karataş) cevabını vermiştir. diğer gruplarda olduğu gibi 50 yaş ve üzerinde de mülakata katılan katılımcıların yarıya yakını boz rengin ne

olduğunu bilmediğini belirtmiştir. Ancak verilen cevaplar genellikle boz renk ile alakalı olmuştur.

Yapılan mülakatta Karahüseyinli Köyü sakinlerinin renklere ilişkin düşünceleri şu şekilde değerlendirilmiştir: Katılımcılara göre ak (beyaz) renk saflık, temizlik; al (kızıl, kırmızı) renk bayrak, duygu; kara (siyah) renk kötülük, karamsarlık; sarı renk ayrılık, hastalık, çiçek; mavi renk gökyüzü, deniz; yeşil renk canlılık, doğa; kır renk yaşlılık, beyaz ile gri arasında bir renk; boz renk ise kahverengi ifade etmektedir. Köy halkının bütün bu renkler arasında sadece boz rengi hakkında çok az bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Zira çoğu katılımcı boz rengini sorduğumuzda “hayvan rengi” olarak cevap vermiştir. Verilen cevabın doğru olmasına karşılık birkaç kişi haricinde kimse boz rengin gerçek tanımını yapamamıştır. Ancak sorumuz “Boz rengi size ne ifade ediyor?” şeklinde olduğu için verilen tüm cevaplar ele alınmıştır. Çünkü bir rengin bireyde uyandırdığı ifade kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Bunların yanı sıra Karahüseyinli Köyü sakinleri arasında en sevilen renkler ak (beyaz), al (kırmızı, kızıl), kara (siyah), mavi, yeşil; en sevilmeyen renkler kara (siyah), al (kırmızı, kızıl); günlük hayatta ve cenazelerde en çok tercih edilen renkler koyu renkler (siyah, kırmızı gibi) olmuştur. Bunlara ilaveten köy halkının geneli gelinliğin beyaz olması gerektiği üzerinde dururken gelinin beline bağlanan kuşağın ise kırmızı olması gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca katılımcıların geneli tarafından sarı ve siyah renkleri ayrılığı; kırmızı, mavi ve yeşil renkleri sevinç ve canlılığı; sarı ve bayaz renkleri hastalığı; kırmızı ise sağlığı ifade etmektedir.

3.2. Mülakat Sonrası Oluşturulan Tablolar

Karahüseyinli Köyü sakinlerinden doksan kişi ile mülakat yapılmıştır. Mülakat grubumuzu üçe ayırmış olup her grup otuzar kişiden oluşmaktadır. Bulguları tablolara dökmekteki amacımız verilerin sayısal olarak da yansıtılmasını istememizdir. Çünkü bazı sorularda –aşağıda göreceğiniz üzere- her gruptan farklı cevaplar ve yaklaşımlar gelmesi yaşlar arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır.

Soru 1: Karahüseyinli Köyü'nün ismini nereden aldığını biliyor musunuz? Verdiğiniz cevabı hangi kaynaktan öğrendiniz?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Evet Biliyorum	16	8	13
Hayır Bilmiyorum	14	22	17

Soru 2: En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş arası	50 ve Üzeri
Mavi	12	6	4
Siyah	9	6	3
Kırmızı	9	9	5
Mor	8		
Yeşil	5	1	9
Kahverengi		3	
Pembe		5	2
Beyaz		7	5
Sarı	1	2	2

Soru 3: En sevmediğiniz renk hangisidir? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Sarı	8	2	3
Kırmızı	5	7	
Mor	3	2	
Turuncu	3	2	
Siyah	3	10	15
Kahverengi	2		
Beyaz		3	
Mavi		2	
Pembe		1	
Yok	5	1	3

Soru 4: Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Siyah	3	14	10
Mavi	12	6	3
Yeşil		2	3
Sarı			2
Pembe	3		1
Kırmızı		7	10
Mor		2	
Beyaz	6	3	7
Açık Renkler	7		8
Koyu Renkler	6	7	13
Tüm Renkler	1		
Fark etmez		4	6

Soru 5: Günlük hayatta hangi renkleri giymekten kaçınırsınız? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Kırmızı	9	7	
Pembe	8	4	2
Sarı	8	3	
Turuncu	3		
Siyah		4	5
Mor	2		
Koyu Renkler	1	5	3
Beyaz	4	12	5
Parlak Renkler			15
Yok		3	7

Soru 6: Cenazelerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Koyu Renkler	13	10	24
Siyah	22	22	22
Fark Etmez	7	9	4

Soru 7: Bayramlarda hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Fark Etmez	12	11	6
Renkli	5	7	10
Mavi	6	4	3
Siyah	6		2
Kırmızı		3	
Yeşil		2	
Açık Renkler	4	7	3
Koyu Renkler			10

Soru 8: Düğünlerde hangi renkleri giymeyi tercih edersiniz? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Mavi	5		
Fark Etmez	10	11	5
Açık Renkler	5		2
Koyu Renkler	2		2
Canlı Renkler	6	14	15
Siyah Beyaz	7	5	6

Soru 9: Gelinlik sizde hangi rengi çağrıştırıyor? Hangi renk olmalıdır?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Beyaz	28	29	28
Değişir	2	1	2

Soru 10: Gelinin beline bağlanan kuşak ve baba evinden çıkarken başına örtülen yazma hangi renk olmalıdır? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Kırmızı	29	30	30
Bilmiyorum	1	-	-

Soru 11: Al basması ne demektir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Bilmiyorum	20	12	13
Kırmızı Renkte Kumaş	7	8	6
Hastalık	3	8	11
İnanış		2	

Soru 12: Yeni doğum yapan bebekler için hangi renkler tercih edilmeli veya edilmemelidir? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Beyaz+	14	15	17
Sarı+	7	9	22
Pembe, Mavi+	14	4	15
Siyah-	5	12	8
Fark etmez		2	

(Not: + tercih edilmelidir, - tercih edilmemelidir)

Soru 13: Yeni doğum yapan büyük baş hayvanlara hangi renklerde çaput bağlanır? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Bilmiyorum	11	1	
Kırmızı	17	29	26
Mavi	11	13	15
Yeşil	9	8	11
Beyaz			6
Sarı			2

Soru 14: Ev içi düzenlemenizde tercih ettiğiniz ve kaçındığınız renkler nelerdir? Neden?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Fark etmez	4	2	11
Açık renkler	20	24	12
Koyu renkler	1	13	5
Mavi	3	3	2
Yeşil	3	2	2
Pembe tercihim değildir	1		
Kırmızı tercihim değildir	2	5	
Siyah tercihim değildir	5	11	13

Soru 15: Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?

	13-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Beyaz	7		4
Mavi	4	4	
Yeşil	18	17	19

Soru 16: Hangi renk size ayrılık çağrışımı yapar?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Sarı	15	18	7
Siyah	13	11	25
Kırmızı	1	1	
Beyaz		2	
Yeşil			1
Yok			3

Soru 17: Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapmaktadır?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Kırmızı	12	24	20
Mavi	11		3
Yeşil	9	9	16
Pembe	3	5	1
Sarı		1	
Beyaz		1	2
Fark Etmez		1	

Soru 18: Hastalık ve sağlık renkleri nelerdir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
<i>Hastalık Renkleri</i>	-	-	-
Sarı	20	25	28
Kırmızı		1	
Beyaz	7	8	6
Siyah		1	
Yeşil	2		
Mor	1		1
Kahverengi		1	
-	-	-	-
<i>Sağlık Renkleri</i>	-	-	-
Kırmızı	16	15	17
Beyaz	4		
Yeşil	3		2
Pembe	1		

Soru 19: Cenazelerde tabutun üzerindeki örtü neden yeşil renktir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Arası	50 ve Üzeri
İslami Sebeplerden	18	21	20
Gelenek	3	4	8
Bilmiyorum	9	5	2

Soru 20: Türk Bayrağının renklerini nereden aldığı hakkında bilginiz var mı? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Kırmızı, şehitlerimizin kanından; beyaz, ay ve yıldızdan gelmektedir.	30	30	30

Soru 21: Ak renk size neleri ifade etmektedir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Saflık	9	7	4
Temizlik	9	10	10
Beyaz	5		
Gelinlik	3	2	7
Dürüstlük/Doğruluk	1		
Huzur	1		
Özgürlük	2		
Kar	2	4	9
Barış	1	2	
Süt		2	4
Un	1	2	
Sadelik	1		
Kefen	4		14
Güzellik	1		
Doğa	1		
Bulut		1	
Mutluluk		3	
Sevinç		2	2
Gökyüzü		1	
Ay-Yıldız		1	
Aydınlık		2	
Ayrılık		1	
Keçi			2

Soru 22: Kara renk size neleri ifade etmektedir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Asalet	4		
Hüzün	6	6	1
Ölüm	4	2	5
Karanlık/Gece	4	3	9
Karamsarlık	6	11	6
Kömür		2	
Kötülük	6	5	10
Hastalık			2
Ayrılık		2	
Siyah	2	3	1
Toprak			1
Kabus			1

Soru 23: Al renk size neyi ifade etmektedir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Bayrak	12	10	11
Canlılık	3	4	
Kırmızı	5	3	5
Sevgili	1		
Gelin Kuşağı	2		
Kan		4	5
Mutluluk		3	
Gül	1	2	6
Ateş			2
Hayat			
Utangaçlık		2	
Kız		2	4
Düğün	2		
Duygu	10		
Güzellik		3	
Sevinç		3	1
Kıyafet		1	

Soru 24: Al, kızıl ve kırmızı arasında fark var mıdır? Varsa nelerdir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Ton farkı vardır.	15	19	21
Aynı renklerdir. Bir fark yoktur.	13	8	9
Bilmiyorum	2	3	

Soru 25: Sarı renk size neyi ifade eder?

	-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Ayrılık	9	13	1
Güneş	5	6	1
Hastalık	4	5	13
Huzur	2		
Çiçek	2	5	13
Bahar	2		2
GS	1		
Kızım		1	
Hüzün	1		
Sıkıntı	2		
Barış	1		
Kuraklık		3	

Soru 26: Mavi renk size neyi ifade etmektedir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Gökyüzü	13	14	17
Deniz	12	5	10
Huzur	6	2	
Sonsuzluk	5	6	4
Hayat			
Mutluluk			
Özgürlük	3		
Güzellik			4
Güven	1		
Canlılık	4	3	
Murat			4
Erkek		4	2
Boncuk			4

Soru 27: Yeşil renk size neyi ifade ediyor?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Canlılık (Yaşam)	5	8	8
Doğa	22	20	13
Bahar	3		7
Huzur	3		3
Peygamber Rengi/Din	3	2	3
Tabut Örtüsü	1		
Sağlık	1		
Sevgi		1	
Güzellik			2
Su			1

Soru 28: Mavi mi yoksa yeşil mi gök rengini anımsatmaktadır? Hiçbiri değilse size göre gök rengi hangi renktir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Mavi	29	21	3
Yeşil	1	9	27

Soru 29: Kır rengi size neyi ifade eder?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Yaşlılık ifadesi	12	17	22
Beyaz ile gri arası	6	6	6
Doğa, yeşillik	3	5	1
Kahverengi	2		
Gri	5		
Ölüm	1	4	7
Yeşil	3		

Soru 30: Boz rengi size neyi ifade etmektedir?

	18-30 Yaş Arası	30-50 Yaş Arası	50 ve Üzeri
Bilgim yok	13	17	12
Toprak ve kahverengi	8	3	9
Hayvan rengi	6	5	6
Mor	2		
Gri, beyaz	1	6	1
Açık sarı, bozkır	1		
Yaşlılık			3
Çürük	1		

SONUÇ

Varlığı tarihin ilk çağlarına kadar dayanan Türk kültürü için renkler çok farklı şekillere uğramış ancak bunun yanında somut özellikler kazanarak Türk kültür hayatında büyük yardımcı rol oynamıştır. Bazen yönler için kullanılan renkler bazen de inançlarda ya da bayraklarda kullanılmıştır.

Çalışmamızda renklerin ne olduğu ve ne ifade ettiğini inceledikten sonra renk olgusunun insanın yaşamında ayrılmaz bir parça olduğu sonucuna varılmıştır. Zira önemli bir iletişim aracı olan renk olgusu çok eski zamandan beri kullanılınsaydı insanın iç ve dış dünyasında gelişme sağlanamaz belki de bugünkü bilim ve teknolojiye ulaşamazdı.

Renkler insanlar için basit bir nesnenin özelliği olarak kalmayıp, düşüncelerini anlatmak için de bir yol ve kişilerarası iletişim aracı olmuştur. Renklere yüklenen bu büyük göreve tarihte; Mete'nin Çin kuşatmasında atları renklerine göre yerleştirmesi, Göktürk ve Uygurlarda çadırların renklerine göre konumlanması ve renklerin yönlere uyarlanması örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde ise renkler kültürler üzerinde bir kod görevi görmektedir. Örneğin telefonlarda yeşil tuş açmayı, kırmızı tuş ise kapamayı; musluklarda kırmızı musluk sıcak olduğunu, mavi musluk soğuk olduğunu; pembe kimlik kartı bayanlara, mavi kimlik kartı erkeklere ait olduğunu; trafik lambalarında kırmızı ışık beklemeyi, sarı ışık hazırlanmayı, yeşil ışık ise geçmeyi ayrıca beyazın iyiliği siyahın ise kötülüğü temsil ettiği görülmektedir.

Tarihten günümüze fark ediliyor çeşitli kültürlerde şehir, göl veya dağ gibi yer adları ilk kullanımlarını korumaktadır. Bununla birlikte bayrakların da büyük çoğunluğu geçmişe sadık kalarak aynı renk desen ve şekillerinde kalarak kimliklerini korumaya çalışmıştır. Ancak kıyafetlerde ise modernleşme dönemi sonucunda farklılıklara gidilmiştir. Örneğin eskiden hakanlık sembolü al kaftan ise günümüzde devlet liderleri koyu renk takım elbiseyi tercih etmektedir. Ya da eskiden gelinlikler al ya da daha canlı renklerde ise günümüzde herkes tarafından beyaz tercih edilmektedir. Bu bağlamda bayrak ve yer isimleri kimliklerini korurken, kıyafetlerde büyük değişikliklere gidilmiştir.

Yapılan çalışma renklerin Bartın-Karahüseyinli Köyü'ndeki yansımalarını incelemektedir. Araştırma ve mülakatlar neticesinde, çalışmamızı yürüttüğümüz Karahüseyinli Köyü'ndeki renklerin sosyal hayata yansımaları ele alınmıştır. Buna ilk örnek köyün ismi gösterilebilir. Karahüseyinli Köyü'nün adını nasıl aldığı daha önce belirtilmiştir. Köy halkının anlatısına göre köye ilk yerleşen kişi "kara" lakabını esmer tenli olmasından alırken biz buna eskiden Türklerde karanın mertlik, yiğitlik, gözü pek, cesur gibi nitelendirmelerinde de kullanılmasından dolayı bu kişiye verildiği ihtimalini ele almaktayız. İkinci bir örnek ise mülakata katılanların soy isimleridir. "Aktaş, Karataş, Gökçe" soy isimleri köy sakinlerinin çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Bu durum da köy sakinlerinin renkleri ne denli hayatlarına yer ettiklerini bizlere göstermektedir. Üçüncü örnek olarak Türk toplumunda adap ve usulen bir cenazede üzgün olduğunu hissettirmek için koyu renklerin tercih edildiği bilinmektedir. Aynı şekilde köy sakinlerinin çoğu cenazelerde koyu renkleri giydiklerini belirtmiştir. Bir başka örnek ise giyimdir. Değişen moda algısıyla gelinlik rengi son dönemlerde beyaza dönmüştür. Bu sebeple köy halkının çoğu gelinlik rengi için beyazı tercih etmektedir. Ancak yaşça olgun olan köy sakinleri eskiden gelinliklerin renkli olduğunu ve kendi gelinliklerinin de kırmızı, pembe ve mavi gibi canlı renklerde olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Türk kültüründe geçmişten günümüze sarılık hastalığının korunmak için sarı renge olan ilgi ve ihtiyaç günümüzde de Karahüseyinli Köyü'nde devam etmekte ve de köy sakinlerinin çoğu yeni doğan bebekler için ilk olarak sarı rengin tercih edilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu sebeple çoğu kişi tarafından sarı renk hastalık rengi olarak algılanmıştır.

Halk kültürünün bir parçası olan al basması, al karası gibi geleneklerin Karahüseyinli Köyü'nde yaş olarak daha görmüş geçirmiş kişiler tarafından bilinip genç ve orta yaş grubunun bu konu hakkında fazla bilgiye sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra köy sakinleri tarafından renklerin ifade ettikleri anlamlar Türk kültüründe de genel olarak kabul görmektedir. Ancak buna istisna durumlar da mevcuttur. Zira renklerin anlamları genel olarak çoğu kültürlerde aynı iken bazı kültürlerde değişime uğramaktadır. Örneğin batıda matem rengi siyahken Japonya'da beyaz, genel olarak çoğu kültürde kızlar için tercih edilen pembe renk Belçika'da erkekler için tercih edilmektedir. Bu durum iletişimin bir

dili olan renklerin genel olarak kùltùrlerde ortak olduğunu; ancak bazı kùltùrlerde ise farklılıklara yol açtığını göstermektedir.

Son olarak üzerinde durulması gereken konu ise Tùrk kùltüründe renkler hakkındaki genel yargı aynı şekilde Karahüseyinli Köyü'nde de devam etmektedir. Örneğin birinci bölümde ak rengin anlamını açıklarken belirttiğimiz gibi Karahüseyinli Köyü sakinleri de beyaz için çoğunlukla saflık ve temizlik anlamlarında bulunmuştur. Kara rengin kendileri için karamsarlık ve kötülük gibi anlamları ifade ettiğini belirten köy sakinleri kırmızı renk için bayrağımızı, sarı renk için ayrılık ve hastalığı, mavi renk için gökyüzü ve denizi, yeşil renk için doğayı, kır renk için yaşıllığı ve son olarak da boz renk için toprak ve kahverengi üzerinde durmuştur.

Görüldüğü üzere –bazı istisnalar hariç- Tùrk tarihindeki renk algısı günümüzde de aynı ifadeleri taşımaktadır. Tüm bu renkler içinde kara rengin anlamını kaybettiği ve günümüzde kötü bir anlam yüklendiği görölmektedir. Eskiden asil ve kahramanlara verilen bir sıfatken günümüzde kötülemek ve lekelemek için kullanılmaktadır. Karanın haricindeki çoğu renkler anlamlarını korumuştur. Kırmızı renk geçmişte de olgunluğu ifade ederken günümüzde de olgunluğu ifade etmektedir. Örneğin kıpkırmız bir elma gördüğümüzde bu elma için”Olgunlaşmış” deriz.

Elde edilen bilgilerle tüm konular üzerinde eşit miktarda durmaya özen gösterdik. Ayrıca araştırmamızda halk bilim ve edebiyat gibi diğer ilim dallarından da yararlanarak elde ettiğimiz bilgileri tarih metodu ışığında harmanladık.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin (2010); Kuran-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- Aşık Paşazade (2014); *Tevarih-i Ali Osman*, (Hazırlayanlar: Kemal Yavuz, Yekta Saraç), Gökkuşbe Yayınları.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa (1995); *Zübde-i Vekayiat* (Haz. Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci (2016); *İbni Battuta Seyahatnamesi*, (Çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2005); *Orhun Abideleri*, Boğaziçi yayınları, İstanbul.
- Evliya Çelebi (2013); *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Firdevsi (2009); *Şahname*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur (1987); *Vekayi Babur'un Hatıratı* (Çev: Reşit Rahmeti Arat), C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur (1987); *Vekayi Babur'un Hatıratı* (Çev: Reşit Rahmeti Arat), C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gültepe, Necati (2013); *Oğuzname*, Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Hezarfen Hüseyin Efendi (1998); *Telhisül Beyan Fi Kavanin-i Al-i Osman* (Haz: Sevim İlgürel), Türk Tarih Kurumu Yayınları, , Ankara.
- Ioannes Kinnamos (2001); *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı* (Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent), Türk Tarih Kurumu Yayınları Yayınları, Ankara
- İbn Fazlan (2016); *Seyahatname*, (Çev. Ramazan Şeşen), Bedir Tarih Serisi Yayınları, İstanbul.
- İzgi, Özkan (2000); *Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Katip Çelebi (2010); *Cihannüma*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Kerimüddin Mahmudi Aksarayı (2000); *Müsameretül Ahbar* (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Mahmud el Kaşgari (2007); *Dîvânü lugati't Türk*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Mahmud Celaledin Paşa (1983); *Mirat-ı Hakikat (Tarihi Hakikatların Aynası)*, (Haz: İsmet Miroğlu), Bereket Yayınevi, İstanbul.

- Şadrüddin Ebul Hasan Ali İbn Naşır İb El- Hüseyini (1999), *Ahbarü-d Devleti-s Selçukiyye* (Çev: Necati Lugal), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şemseddin Sami (2015); *Kamus-ı Türki (Latin Harfleriyle)* (Haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal) İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Urfalı Mateos (2000); *Urfalı Mateos Vekayi-namesi ve Papaz Grigor'un Zeyli* (Çev: Hrant D. Andreasyan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yusuf Has Hacip (2008); *Kutadgu Bilig*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Akalın, Şükrü Haluk (2011); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aka, İsmail (1991); *Timur ve Devleti*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, , Ankara.
- Akşin, Sina (2011); *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti*, Cem Tarih Yayınları, İstanbul.
- Anonim (2011); *Kültür Envanteri Bartın*, Bartın Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Bartın.
- Atçeken, Zeki ve Yaşar Bedirhan (2014); *Malazgirtten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Bedirhan, Yaşar (2011); *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Bostan, İdris (1996); "Gemi", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 14, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (1968); *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Cahen, Claude (2014); *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çev. Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Candan, Ergun (2002); *Türklerin Kültür Kökenleri*, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul.
- Çalışkan, Nihat ve Elif Kılıç (2014); "Farklı Kültürlerde ve Eğitimsel Süreçte Renklerin Dili", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, C.15, S.3, s. 69-85
- Çelik, Beşir (2010); "*Kuran-ı Kerim'deki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Çelik, Merve (2014); "Giysi Renklerinin İmaj Oluşturmadaki Rolü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çitoğlu, Sema (2008); “1945 Yılı Sonrası Afişlerdeki Renklerin Psikolojik Boyutları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çoruhlu, Yaşar (2011); *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Divitçioğlu, Sencer (2005); *Orta Asya Türk İmparatorluğu*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Divitçioğlu, Sencer (2015); *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Alfa Basım, İstanbul.
- Erdem, Mustafa (2000); *Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları (ASAM), Ankara.
- Faroqhi, Suraiya (2011); *Yeni Bir Hükümdar Aynası* (Çev. Gül Çağalı Güven), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Faroqhi, Suraiya (2014); *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, (Çev. Neyyir Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Fatma Bağdatlı Çam (2016), “Parthenios’tan Bartın’a: Antik Dönemde Bartın Hakkında İlk Tespitler”, *İnsan, Kimlik, Mekan Bağlamında Zonguldak Sempozyumu* (16-18 Ekim 2014) *Bildirileri* Kitabı, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, Zonguldak, 2016.
- Findley, Carter V. (2011); *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi* (Çev. Gül Çağalı Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Genç, Reşat (1996); “Türklerde Renkler Sarı, Kırmızı, Yeşil”, *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 116, Ankara.
- Genç, Reşat (1999); *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Göksu, Erkan (2013); *Okla Yükselen Millet*, Kömen Yayınları, Konya.
- Gömeç, Saadettin (2011); *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Gömeç, Sadettin (2012); *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Güler, Ali, Suat Akgül ve Atilla Şimşek (2001); *Türklük Bilgisi*, Tamga Yayıncılık, Ankara.
- Gündüzöz, Soner (2007); “Renk”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 34, İstanbul.
- H. Ekrem, Nuraniye (1996); “Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi”, *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.116, Ankara.

- Hey'et, Cevad (1996); "Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri", *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.116, Ankara.
- Hizmetli, Mustafa (2014); *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belge ve Fotoğraflarla Bartın*, Bartın Üniversitesi Yayınları, Bartın.
- İrımbek, Cibek (2011); "Geçmişten Günümüze Kalmukların Dini, Tarihi ve Halk İnanışları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kafalı, Mustafa (1996); "Türk Kültüründe Renk", *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.116, Ankara.
- Kafesoğlu, İbrahim (2014); *Türk İslam Sentezi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kafesoğlu, İbrahim (2015); *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Kalafat, Yaşar (2007); *Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları I- Türk Halk İrfanında Kurt*, Lalezar Kitabevi, Ankara.
- Karauğuz, Güngör ve Ali Özcan (2010); *Eskiçağda Zonguldak Bölgesi ve Çevresi*, Çizgi Kitabevi, Konya
- Koca, Salim (2001); *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası, Trabzon.
- Kolektif (2017); *Renk Kitabı* (Editör: Emine Gürsoy Naskali), Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Köymen, Mehmet Altay (2011); *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi İkinci İmparatorluk Devri*, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Küçük, Salim (2010); "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Bilig*, S.54, s.185-203
- Küçük, Salim (2010); "Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları", *Turkish Studies*, 5/1, s556-569
- Kütük, Ahmet (2014); "İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Renkler ve Anlamları", *Türkiyat Mecmuası*, C.24, s.133-166
- Nerimanoğlu, Kamil Veli (1996); "Türk Dünya Bakışında Reng", *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.116, Ankara.
- Nurmemmet, Annagulu (1996); "Türkmenlerde Renk Dünyası ve Nevruz", *Nevruz ve Renkler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S.116, Ankara.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2011); *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2014); *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul.

- Oğuz, Burhan(2002); *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri*, C.I, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, Burhan (2006); *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri*, Cilt 4, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, Burhan (2008); *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri*, Cilt 6, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İlber (2010); *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara.
- Ortaylı, İlber (2014); *Osmanlı Toplumunda Aile*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin (1997); *Türk Mitolojisi* Cilt 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin (1998); *Türk Mitolojisi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ögel, Bahaeddin (2000); *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Ögel, Bahaeddin (2001); *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin (2014); *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, Bahaeddin (2016); *Türklerde Devlet Anlayışı*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Özcan, Abdülkadir (1989); “Alemdar”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Sinem (2012); “*İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sanat Eğitiminde Zıt Renkler Konusunun İşlenişinde Fovist Resimlerin Etkisi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özel, Ahmet (1989); “Al”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özer, Deniz (2012); “Toplumsal Düzenin Oluşmasında Renk ve İletişim”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.3, s. 265-280
- Özkan, Ömer (2007); *Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı*, Bayrak Matbaası, İstanbul.
- Öztürk, Sevinç (2011); “*Fuzuli'nin Türkçe Divanında Renkler*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Per, Meral (2010); “*Resim-İş Öğretmenliği Öğrencilerinin Resimlerinde Tercih Ettikleri Renkler İle Kişilik Yapıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”,

- Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Piyadeoğlu, Cihan (2012); “Büyük Selçuklular Dünyasında Yas Tutma Adetleri ve Taziye Merasimleri”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.3, s. 29-41
- Roux, Jean Paul (2002); *Türklerin Tarihi Pasifikten Akdeniz’e 2000 Yıl* (Çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Saydam, Abdullah (1999); *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Sevim, Ali ve Erdoğan Merçil (1995); *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şeker, Mehmet (2011); *Fetihlerle Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Tacemen, Ahmet (1998); *Halkbilimi Verileri Zemininde Türk Kimliği*, Hamle Matbaası, Niğde.
- Toker, İhsan (2009); “Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:2, s.93-112
- Tuncel, Metin (1992); “Bartın”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 5, İstanbul.
- Turan, Şerafettin (2015); *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Turan, Osman (2014); *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (1993); *Derleme Sözlüğü*, Cilt 1, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1993); *Derleme Sözlüğü*, Cilt 6, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1993); *Derleme Sözlüğü*, Cilt 8, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1993); *Derleme Sözlüğü*, Cilt 11, Ankara.
- Türkdoğan, Orhan (2011); *Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri*, Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Uğur, Efsun Yılmaz (2009); “Klasik Türk Şiirinde Renkler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Ulukan, Ayşe (2012); “Farklılığın Renk ve Sayılarda Buluşan Aynılığı”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S.48, s. 165-190

- Ustaoglu, Eda (2007); “*Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzuner, Emel (2014); “*Renklerin Ürün Kimliğine Etkisi ve Çözümleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988); *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ülken, Hilmi Ziya (2006); *Anadolu Kültürü ve Türk Kimliği Üzerine*, Ülken Yayınları, İstanbul.
- Yazıcı, Nesimi (2012); *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, Nuri (2007); *Türk Tarihinin Eski Çağları*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Elvin (2012); “*Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yudahin, K. K. (1994); *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), Cilt 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Yudahin, K. K. (1994); *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), Cilt 2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Yücel, Mualla Uydu (2001); “*Kalmuklar*”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul

MÜLAKAT YAPILAN KİŞİLER

1. Ali Murat Keleş (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (16:00)
2. Arzu Kundakçı (28), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (15:40)
3. Ayten Karataş (48), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (12:00)
4. Betül Keleş (23), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (12:45)
5. Buse Cengiz (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (22:30)
6. Cevdet Okuyucu (49), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (13:10)

7. Cemile Saraman (34), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (15:00)
8. Derya Sadıç (37), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (16.40)
9. Döndü Sadıç (63), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (14:50)
10. Dürdane Sadıç (84), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (14:15)
11. Emine Okuyucu (53), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (13:30)
12. Emre Berk Sadıç(18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (18:00)
13. Ercan Ardıç (23), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 27.01.2017 (11:00)
14. Ercan Karataş (23), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 23.01.2017 (22:55)
15. Erdal Karataş (48), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (16:25)
16. Erkan Karataş (19), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (10:20)
17. Erkan Özdal (28), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22:01.2017 (13:40)
18. Esmâ Karataş (60), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (15:40)
19. Esmâ Karataş (48), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (11:00)
20. Esra Karataş (22), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 27.01.2017 (12:20)
21. Ergün Saraman (56), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (12:15)
22. Fatma Gökçe (44), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2016 (18:00)
23. Fatma Okuyucu (39), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:25.01.2017 (12:00)

24. Fatma Okuyucu (54), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (11:25)
25. Fatma Saraman (66), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (11:20)
26. Fatoş Okuyucu (36), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2016 (13:40)
27. Ferhan Sadıç (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (13:40)
28. Fatma Karataş (29), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (16:00)
29. Gülcan Okuyucu (28), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:27.01.2017 (15:00)
30. Gülhan Ece (29), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (13:00)
31. Gülizar Sadıç (29), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (19:10)
32. Hamide Saraman (56), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (17:10)
33. Hakan Sadıç (35), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:23.01.2017 (22:30)
34. H.Ç. (İsmi vermek istemiyor)(25), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:27.01.2017 (13:20)
35. Halil Okuyucu (22), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:27.01.2017 (12:50)
36. Hasan Sadıç (51), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (21:00)
37. Hatice Karataş (45), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:29.01.2017 (14:10)
38. Hatice Keleş (67), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (14:40)
39. Hatice Yaprak (47), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (10:40)
40. Havva Karataş (70), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (21:30)

41. Havva Keleş (57), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (16:50)
42. Hikmet Okuyucu (48), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (14:30)
43. Huriye Keleş (34), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (12:00)
44. Hüseyin Okuyucu (71), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 23.01.2017 (12:30)
45. İhsan Karataş (57), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (16:30)
46. İlyas Sadıç (87), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (15:20)
47. İshak Okuyucu (52), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 23.01.2017 (11:00)
48. İsmail Sadıç (37), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (13:00)
49. İsmail Topal (55), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (13:00)
50. Kubilay Gökçe (31), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (17:30)
51. Kübra Keleş (19), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (13:00)
52. Kübra Okuyucu (20), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (12:30)
53. Latife Aktaş (43), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (20.00)
54. Melek Cengiz (40), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 28.01.2017 (13:00)
55. Merve Sadıç (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (15:00)
56. Metin Okuyucu (21), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 27.01.2017 (14:30)
57. Mihriban Yaprak (20), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (15:30)

58. Muammer Aktaş (43), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (14:20)
59. Muhammet Ece (29), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:27.01.2017 (10:15)
60. Muhammet Köse (28), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (14:20)
61. Muhammet Okuyucu (37), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (11:30)
62. Mustafa Keleş (77), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (12:20)
63. Mustafa Okuyucu (53), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (12:00)
64. Mücahit Karataş (32), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (16:30)
65. Müyesser Sadıç (58), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (14:00)
66. Müzeyyen Okuyucu (73), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (13:15)
67. Necmettin Okuyucu (40), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (15:45)
68. Nurşen Kundakçı (32), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (15:00)
69. Nutfiye Okuyucu (54), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (10:20)
70. Recep Keleş (32), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (14:00)
71. Recep Sadıç (55), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 24.01.2017 (13:30)
72. Remziye Sadıç (55), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:29.01.2017 (11:40)
73. Sabire Okuyucu (73), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (12:45)
74. Safiye Gökçe (45), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 25.01.2017 (16:30)

75. S.G. (İsmini vermek istemiyor) (25), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:29.01.2017 (17:15)
76. Sema Aktaş (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (21:25)
77. Semra Karataş (28), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (12:10)
78. Sevgi Karataş (49), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 29.01.2017 (16:00)
79. Sevim Keleş (42), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (13:10)
80. Sezgin Aktaş (22), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (10:30)
81. Siyami Okuyucu (60), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (19:20)
82. Sunay Gökçe (33), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:21.01.2017 (14:10)
83. Şenay Sadıç (31), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 23.01.2017 (22:45)
84. Tunahan Saraman (18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (12:30)
85. Ümmü Gülsüm Sadıç (38), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi:25.01.2017 (12:30)
86. Vahide Gökçe (77), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 21.01.2017 (14:00)
87. Veli Keleş (69), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 27.01.2017 (20:10)
88. Zeliha Karataş (55), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 22.01.2017 (22:15)
89. Zekeriya Karataş (62), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 23.01.2017 (13:30)
90. Z.Y. (İsmini vermek istemiyor)(18), Karahüseyinli Köyü Sakini, Görüşme Tarihi: 26.01.2017 (15:00)

EKLER

Ek-1: Mülakat Soruları

BU ÇALIŞMADA VERDİĞİNİZ
CEVAPLAR YÜKSEK LİSANS TEZ
ÇALIŞMAMIZA KATKI
SAĞLAYACAKTIR. İZİNİNİZ OLURSA
İSİMİNİZİ TEZİMİZDE BİLGİ
KAYNAĞI OLARAK GÖSTERECEĞİZ.

AD: SOYAD:
YAŞ: CİNSİYET:
MESLEK: EĞİTİM:
KÖY: MAHALLE:

GÖRÜŞME TARİHİ:

GÖRÜŞME SAATİ:

1. Karahüseyinli Köyü'nün ismini nereden
aldığını biliyor musunuz? Verdiğiniz
cevabı hangi kaynaktan öğrendiniz?

.....
.....
.....
.....

2. En sevdiğiniz renk hangisidir? Neden?

.....
.....
.....

3. En sevmediğiniz renk hangisidir?
Neden?

.....
.....
.....

4. Günlük hayatta hangi renkleri giymeyi
tercih edersiniz? Neden?

.....
.....
.....

5. Günlük hayatta hangi renkleri
giymekten kaçınırsınız? Neden?

.....
.....
.....

6. Cenazelerde hangi renkleri giymeyi
tercih edersiniz? Neden?

7. Bayramlarda hangi renkleri giymeyi
tercih edersiniz? Neden?

.....
.....
.....

8. Düğünlerde hangi renkleri giymeyi
tercih edersiniz? Neden?

.....
.....
.....

9. Gelinlik sizde hangi rengi çağrıştırıyor?
Hangi renk olmalıdır? Neden?

.....
.....
.....

10. Gelinin beline bağlanan kuşak ve baba
evinden çıkarken başına örtülen yazma
hangi renk olmalıdır? Neden?

.....
.....
.....

11. Al basması ne demektir? Bu bilgiyi
hangi kaynaktan öğrendiniz?

.....
.....
.....

12. Yeni doğan bebekler için hangi renkler
tercih edilmeli veya edilmemelidir?
Neden?

.....
.....
.....

13. Yeni doğum yapan büyük baş
hayvanlara hangi renklerde çaput
bağlanmalıdır? Neden?

.....
.....
.....
.....

14. Ev içi düzenlemenizde tercih etmek istediğiniz ve kaçındığınız renkler hangisidir? Neden?

15. Hıdırellez nedir? Hıdırellez’de tercih ettiğiniz renkler nelerdir? Neden?

.....
.....
.....
.....

16. Hangi renk size ayrılık çağrışımını yapar?

.....
.....
.....
.....

17. Hangi renk size sevinç ve canlılığın çağrışımını yapar?

.....
.....
.....
.....

18. Hastalık ve Sağlık renkleri nelerdir? (Örneğin sarardı soldu ya da Karabasan ne anlama gelir ve sizce neden bu renklerle anılır?)

.....
.....
.....
.....

19. Cenazelerde tabutun üzerindeki örtü neden yeşil renktir? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?

.....
.....
.....
.....

20. Türk bayrağının renklerini nereden aldığı hakkında bilginiz var mı? Bu bilgiyi hangi kaynaktan öğrendiniz?

.....
.....
.....
.....

21. Ak renk size neleri ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

22. Kara renk size neleri ifade etmektedir?

23. Al renk size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

24. Al, kızıl ve kırmızı arasında fark var mıdır? Varsa nelerdir?

.....
.....
.....
.....

25. Sarı renk size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

26. Mavi renk size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

27. Yeşil renk size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

28. Mavi mi yoksa yeşil mi size gök rengini anımsatmaktadır? Hiçbiri değilse sizce gök rengi hangi renktir?

.....
.....
.....
.....

29. Kır rengi size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

30. Boz rengi size neyi ifade etmektedir?

.....
.....
.....
.....

GÖSTERDİĞİNİZ İLGİDEN DOLAYI
TEŞEKKÜR EDERİZ

Ek-2: Fotoğraflar

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Karahüseyinli Köyü'nden manzaralar)

(Yeni doğum yapmış bir inek)

(Kazan)

(Römork)

(Sac ekmeği)

(Su kuyusu)

(Kaşal)

(Kore gazisi İlyas Sadıç-87 ve eşi Dürdane Sadıç-84)

(İmam Mustafa Okuyucu-53 ve eşi Nütfiye Okuyucu-54)

(Köy muhtarı Siyami Okuyucu-60)

(Köy Sakini İhsan Karataş-57)

(Köy sakini Sabire Okuyucu-73)

(Köy sakini arıcı Erdal Karataş-48)

ÖZGEÇMİŞ

10 Mayıs 1993 Bartın doğumludur. İlköğrenimini Bartın Karahüseyinli İlköğretim Okulu'nda, ortaöğrenimini Bartın Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesinde İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne başladı. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Bülent Ecevit Üniversitesine Farabi sistemiyle geçti. Karadeniz Teknik Üniversitesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 2015 yılında mezun oldu. Aynı yıl Bülent Ecevit Üniversitesi Tarih Anabilim dalında yüksek lisans programını kazandı. Halen yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir.

